

МАТЕРІАЛИ ІІ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
**«ОСНОВНІ НАПРЯМИ
РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ»**
(20-21 жовтня 2017 року)

Чернігів
2017

УДК 37.01(063)
О - 75

Основні напрями розвитку педагогічної науки. Матеріали
О - 75 II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Чернігів,
20-21 жовтня 2017 року). – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2017. –
184 с.
ISBN 978-966-916-384-4

У збірнику представлені матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Основні напрями розвитку педагогічної науки». Розглядаються загальні питання педагогіки та історії педагогіки, теорії та методики навчання, теорії і методики професійної освіти.

Збірник призначений для науковців, викладачів, аспірантів та студентів, які цікавляться педагогічною наукою, а також для широкого кола читачів

УДК 37.01(063)

ISBN 978-966-916-384-4

© Колектив авторів, 2017
© Видавничий дім «Гельветика», 2017

ЗМІСТ

ЗАГАЛЬНА ПЕДАГОГІКА ТА ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

Корж О.О. МЕТОДИКА НАВЧАННЯ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ КІН. ХІХ – ПОЧ. ХХ СТ.....	8
Новаківська Л.В. ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ ІНТЕРЕСУ ДО ЧИТАННЯ В ПРАЦЯХ ПЕДАГОГІВ-СЛОВЕСНИКІВ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ-ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ	10
Селятенко О.В. ВІДКРИТТЯ МЕДИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ НОВОРОСІЙСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ ЯК ПОЧАТОК РОЗВИТКУ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ В ХЕРСОНСЬКІЙ ГУБЕРНІІ	12
Талалаєвська М.В. СТАНОВЛЕННЯ ГУМАНІСТИЧНИХ НОРМ ЯК ГОЛОВНОГО ПРІОРИТЕТУ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ З ЧАСІВ КИЇВСЬКОЇ РУСИ І ДО СЬОГОДЕННЯ.....	15
Таможська І.В. ПРОВЕДЕННЯ НОВОРОСІЙСЬКИМ УНІВЕРСИТЕТОМ КОНКУРСІВ НА ЗАМІЩЕННЯ ВАКАНТНИХ КАФЕДР	18
Турчин І.М. ВИСВІТЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ТА НАЦІОНАЛЬНИХ ІДЕЙ У СПАДЩИНІ ПАУЛО ФРЕЙРЕ	20

ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ

Бадікова Н.О. МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ФРАНЦУЗЬКИХ ІМЕННИКОВИХ ТА ПРИСЛІВНИКОВИХ КВАНТИФІКАТОРІВ ЯК ДЕТЕРМІНАТИВІВ, ДЛЯ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ ТА ПЕРЕКЛАДАЧІВ, ЩО ВИВЧАЮТЬ ФРАНЦУЗЬКУ ЯК ДРУГУ ІНОЗЕМНУ	23
Бившева Т.Ф., Погода О.В. ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ З МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА	27
Венгер А.О. ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В СИСТЕМІ СУЧАСНОЇ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ	30
Греков В.О. СТРУКТУРА УРОКУ ДИСЦИПЛІНИ «ПРАКТИЧНИЙ КУРС ПЕРЕКЛАДУ» ДЛЯ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ПЕРЕКЛАД»	33
Дяченко В.І., Ярошенко І.В. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНІКИ МОВЛЕННЯ ПЕДАГОГА	35
Змійовська М.І. ОСНОВНІ НАПРЯМИ НАВЧАЛЬНОЇ КРАЄЗНАВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ІСТОРІЇ.....	38

Ковалев А.С. МЕТОДИКА ТЕКУЩЕГО КОНТРОЛЯ ЗНАНИЙ СТУДЕНТОВ ПО УЧЕБНИМ ДИСЦИПЛІНАМ: «КАРЬЕРНЫЕ МАШИНЫ И КОМПЛЕКСЫ», «КАРЬЕРНЫЙ ТРАНСПОРТ», «МОНТАЖ И РЕМОНТ ГОРНОГО ОБОРУДОВАНИЯ».....	41
Ковальчук О.В., Осип М.А. ВИКОРИСТАННЯ ФІЗКУЛЬТХВИЛИНОК НА УРОКАХ БІОЛОГІЇ.....	45
Кузьміч О.А. ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ CASE STUDIES ПРИ ВИКЛАДАННІ ДИСЦИПЛІНИ «ОХОРОНА ПРАЦІ».....	48
Липовенко Г.О., Буяло Т.Є. ПРОЕКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ШКОЛЯРІВ ПРИ ВИВЧЕННІ БІОЛОГІЇ В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ	51
Луца Є.І., Хома Т.В. ВОЛОДІННЯ МОВЛЕННЄВИМ ЕТИКЕТОМ ЯК СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ	54
Маргітич М.Я. ОСНОВНИЙ ЕЛЕМЕНТ НОВІТНІХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ЗАСОБІВ НА УРОЦІ – КОМП'ЮТЕР	57
Нігаметзянова К.Р. WARM-UPS ЯК ВАЖЛИВИЙ КОМПОНЕНТ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ КУРСАНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ.....	59
Осова О.О. КРЕАТИВНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЯК ВАЖЛИВА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА.....	61
Сафоник Л.А., Буяло Т.Є. МОТИВАЦІЯ ШКОЛЯРІВ ДО ВИВЧЕННЯ ХІМІЇ В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ	63
Сербіна С.П. РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	67
Томай Р.В. ІНТЕРЕС ДИТИНИ ДО ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ ЯК ЄДИНА ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА ДОШКІЛЬНОЇ І ПОЧАТКОВОЇ ЛАНОК ОСВІТИ	70

КОРЕКЦІЙНА ПЕДАГОГІКА

Каплієнко А.І. ОСОБЛИВОСТІ КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ В ПОЗАШКІЛЛІ.....	73
Яковенко А.О. ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ СФОРМОВАНОСТІ МОВЛЕННЄВОЇ ГОТОВНОСТІ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ЛОГОПЕДИЧНОЇ КОРЕКЦІЙНОЇ ПРОГРАМИ У ДІТЕЙ ІЗ ЗНМ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	76

ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Аржанухіна С.В., Булгакова В.А. РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО УЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА.....	79
Волощук І.А. ПРОЕКТУВАННЯ САЙТУ МОЛОДОГО ВЧИТЕЛЯ.....	82
Гавриляк Л.С. ДОСЛІДЖЕННЯ РЕКЛАМНОЇ ПРОДУКЦІЇ КРИВОРІЗЖЯ МАЙБУТНІМИ ФАХІВЦЯМИ ЗІ СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ В АСПЕКТІ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ ТА ПРОБЛЕМИ МАНІПУЛЯТИВНИХ ПРИЙОМІВ	84
Галушак І.Є. ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ	88
Добровольська А.М. ПОНЯТТЯ «ЦИФРОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ» І ЙОГО ТРАКТУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ І ПРОВІЗОРІВ	90
Карпович М.Г. ПРОФЕСІЙНА САМОРЕАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ В СУЧАСНИХ КРИЗОВИХ УМОВАХ	94
Кордонська А.В., Асмоловська Т.В., Степанова І.С. ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ СТУДЕНТІВ КОЛЕДЖУ	96
Коростіянець Т.П. РЕАЛІЗАЦІЯ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ ОСВІТИ ЧЕРЕЗ ІНДИВІДУАЛЬНІ ОСВІТНІ ТРАЄКТОРІЇ СТУДЕНТІВ	99
Пашенко І.М. ВПРОВАДЖЕННЯ РОЗВИВАЛЬНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ПРИ ВИКЛАДАННІ ЗАГАЛЬНОТЕХНІЧНИХ ДИСЦИПЛІН ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ УСПІШНОСТІ В ПІДГОТОВЦІ КОМПЕТЕНТНОГО СПЕЦІАЛІСТА ТЕХНІЧНОГО ПРОФІЛЮ	102
Перцова О.В., Салюкова Г.Ю. ЗАСТОСУВАННЯ ПРИЙОМІВ САМОРЕГУЛЯЦІЇ ПСИХОЕМОЦІЙНОГО СТАНУ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА	106
Потапчук О.І. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІЧНИХ ФАХІВЦІВ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	109
Потарська О.А. ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕДАГОГА – ПЕРЕДУМОВА РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА.....	112
Пуйто А.І. ЗДАТНІСТЬ ПЕДАГОГА ДО СУПРОВОДУ ПРОЦЕСУ РОЗВИТКУ ЗАГАЛЬНОПЕДАГОГІЧНИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛІРІВ ЯК СКЛАДОВА ЙОГО ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ	114
Теплицька А.О. ДЕЯКІ ПІДХОДИ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МОЛОДШИХ КЛАСІВ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ.....	117

Терещенко С.М. ІНФОРМАТИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МЕНЕДЖЕРІВ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ ТА ЇЇ СТРУКТУРА.....	120
Швець О.В. НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВИХОВАТЕЛЯ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ПОЕТИЧНИХ ТВОРІВ	123
Шматковський В.О. ЗНАЧЕННЯ ФОЛЬКЛОРУ ЯК НЕВІД'ЄМНОЇ ЦІННОСТІ В РОЗВИТКУ ОСВІТИ ТА КУЛЬТУРИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ	126

СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА

Богдан І.Ю. ПРОБЛЕМИ ДЕЗАДАПТАЦІЇ МОЛОДІ В УКРАЇНІ	129
Потлог О.М. СУЧАСНИЙ СТАН ПРОБЛЕМИ: «ШКОЛА ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ»	131
Ткачук А. ФАКТОРИ, ЩО ЗУМОВЛЮЮТЬ ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТОК ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЯК СОЦІАЛЬНОГО ЯВИЩА.....	134
Товкач Г.І. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ – МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ.....	137

ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ

Бойчев І.І. РОЛЬОВА ПЕРСПЕКТИВА ЯК СТРАТЕГІЯ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ.....	140
Ісакова І.В. ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКІВ ІНКЛЮЗИВНИХ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ	143

ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ВИХОВАННЯ

Бойчев І.І., Егзарова В.І. СВОЕОБРАЗНОЕ ВЛИЯНИЕ МУЗЫКАЛЬНОГО ИСКУССТВА НА СУБКУЛЬТУРУ СОВРЕМЕННОЙ МОЛОДЕЖИ	146
Бойчев І.І., Долгова Х.С. ПОЗИТИВНА СОЦІАЛІЗАЦІЯ СУЧАСНИХ ПІДЛІТКІВ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ.....	149
Гатеж Н.В. ВИХОВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ У КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА	151

Костиренко Л.О. ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО ТАНЦЮ.....	154
Поліщук О.П. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МОРАЛЬНИХ ЗНАНЬ У МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ.....	157
Трумко О.М. РОЛЬ СІМ'Ї У ВИХОВАННІ ДИТИНИ: КОМУНІКАТИВНИЙ АСПЕКТ.....	160
Шаргородська О.В. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ПЕРШООСНОВ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ.....	162

ДОШКІЛЬНА ПЕДАГОГІКА

Алексєєва Г.В. РЕАЛІЗАЦІЯ МЕТОДИЧНОГО ПРОЕКТУ «МИСТЕЦТВО ЕФЕКТИВНОГО СПІЛКУВАННЯ» СЕРЕД ВИХОВАНЦІВ МОЛОДШОЇ ГРУПИ.....	165
Лесіна Т.М. РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНИХ УМІНЬ І НАВИЧОК ДОШКІЛЬНИКІВ – КОНТЕНТ РІЗНОВИДУ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИХОВАТЕЛЯ.....	167
Шац І.А. ГЕНДЕРНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	170
Шевельова Н.В. ДОШКІЛЬНЕ ВИХОВАННЯ В СІМ'Ї: ПОРАДИ БАТЬКАМ ДОШКІЛЬНЯТ.....	173

ТЕОРІЯ НАВЧАННЯ

Романюк А.А. ЗАСОБИ НАОЧНОСТІ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ.....	177
--	-----

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ

Прокопенко Н.П., Хмара О.С. РОЗРОБКА ТА ЗАСТОСУВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ WEB-МАТЕРІАЛІВ, ЯК ОДИН ІЗ НАПРЯМІВ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ.....	179
Топольник Я.В. ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ В УМОВАХ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ ОСВІТИ.....	182

ЗАГАЛЬНА ПЕДАГОГІКА ТА ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

Корж О.О.

аспірант,

*Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка*

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ КІН. ХІХ – ПОЧ. ХХ СТ.

Методика адаптивного навчання в середній школі кін. ХІХ – поч. ХХ ст. відбиралась у співвідношення з основною задачею – створити умови, у яких сили дитини розвивались би повно і гармонічно. Тому при створенні програми враховувалися такі навчальні і виховні цілі, як розвиток інтелекту, волі, самоврядування, ініціативи, фізичної і естетичної вихованості учнів.

К.Ушинський вважав неможливим відокремлення народної школи від навколишнього соціокультурного середовища: «Духовний розвиток, духовне виховання людини зокрема і народу загалом здійснюються не одною школою, але декількома видатними вихователями: природою, життям, наукою та релігією. Але не тяжко впевнитися також, що уроки всіх цих видатних вихователів людини справляють на його душу розвиваючий вплив лише тоді, коли душа ця хоча скільки-небудь до цього підготовлена [7, с. 108].

Для дійсно успішного навчання та виховання дітей, на думку К. Ушинського, необхідно знати теорію виховання, яка допомагає встановити мету, а також найбільш раціональні шляхи, що ведуть до здійснення цієї мети, що були випробувані попередніми поколіннями вихователів. Крім того, К. Ушинський вимагав, щоб при кожному педагогічному учбовому закладі були відкриті практичні школи, в яких майбутні вчителі мали б змогу вчитися мистецтву навчати [1, с. 91–109].

Більшість теоретиків педагогіки ставили питання радикального перегляду змісту навчання у школі, про те, щоб у програмах і навчальних планах віднайшли по можливості більш повне відображення досягнень науки. Але цю задачу вирішити було не просто, оскільки навчальний план повинен був включати саме основне і істотне з науки, а наукове знання безмежне [6].

Своєрідну позицію у питаннях змісту освіти займав на початку ХХ ст. П. Блонський. У поглядах П. Блонського на проблеми змісту шкільної освіти у цей період можна бачити перевагу соціологічного підходу. Навчальні предмети викликали у нього саму різку критику. Невідповідність даним сучасної науки і розподіл знання на окремі навчальні предмети – це було головним об'єктом його критики.

Блонський, як і багато інших педагогів ХХ ст., гостро критикував практику школи, у якого навчальні предмети опинилися ізольовані один від другого. Замість вивчення явищ і закономірностей природи, оточуючого середовища. У цій школі завчалися тексти підручників, майже без всякого зв'язку з реальною дійсністю. Говорячи про викладення математики у сучасній школі відмічав: «Неясность школьной математики происходит от

того, что она изучается как предмет, между тем как она должна изучаться исключительно как метод познания и технический язык» [2].

По Блонському, головним предметом у школі повинні стати явища людського життя, оточуюча реальність. «Если угодно, можно будет этот предмет называть географией, понимая под последней изучение того, как в различных местах на земле живут люди; можно его также называть родиноведением, так как в начальной школе это будет изучение родины, но самое правильное название – человековедение» [2].

Він вказував на те, що об'єктом пізнання дитини є оточуюча дійсність, Блонський при цьому ігнорував ту обставину, що результати спостереження дитини над безкінечно багатовиразним в своїх проявах природнього і суспільного середовища, оточуючої дійсності з її складними і протирічними зв'язками по необхідності повинні усвідомлюватися на різних рівнях обговорення, у тому числі – на рівні навчальних предметів, побудованих у співвідношенні з дидактичними принципами наочності. Без цього «оточуюча дійсність» і «метод пізнання і праці» для дитини залишаться беззмистовними висловами.

Для успішного здійснення загальної освіти М. О. Корф відносив: близькість школи до місця проживання учнів, сумісне навчання хлопчиків та дівчат, і таку постановку навчання, яка б гарантувала набуття дітьми дійсно корисних і міцних знань, умінь та навиків. Метою загальноосвітньої школи Корф вважав підготовку людини, і при чому людину розвинену у фізичному і духовному відношенні. Вона повинна дати учням всебічні гуманітарні і реальні знання, розвинути здібності до самоосвіти, виховувати в неї такі моральні риси, як патріотизм, працьовитість, чесність, справедливість, дисциплінованість та ін.. Вона повинна сприяти укріпленню фізичних сил і здоров'я учнів і розвивати естетичні почуття [3].

У визначенні дидактичних правил, якими повинен був дотримуватися учитель, і методів, якими слід було використовувати, Корф виходив із переконання, що навчальний процес, забезпечує міцне оволодіння сумою корисних знань, умінь та навиків [5].

Зміст предметних уроків носив практичний характер. Це було прагнення як можна тісніше прив'язати шкільну освіту з життям місцевого населення, забезпечити учнів знаннями, якими вони могли як можна повно використовувати у своєму повсякденному житті та діяльності. Корф придавав дуже велике значення міцному закріпленню знань і виробленню необхідних навиків. Він справедливо стверджував, що без цього учні не можуть успішно рухатися вперед, на шляху освіти, не будуть і достатньо підготовлені до життя [3].

Т. Лубенець створив низку підручників, за якими навчалися цілі покоління дітей у народних школах. В цих підручниках він приділяв особливе значення питанням організації, теорії та методики початкового навчання [4].

Т. Лубенець, враховуючи психологічні особливості учнів, а саме, взаємозв'язок психічних процесів – інтересу, уваги, пам'яті і мови, виступав за розвиток загальноосвітньої школи, через те, що саме життя і природа людини вимагають широкої загальної освіти [6].

Особлива заслуга Т. Лубенця полягає в тому, що він створив ряд підручників для початкової народної школи, в яких враховував питання з теорії педагогіки, а саме, дидактики, і педагогічної практик. Основні

принципи, яких дотримувався вчений, були – принцип народності освіти і виховання, навчання рідною мовою, вивчення історії народу, знання природних багатств батьківщини і свого краю, зв'язок навчання з життям, підготовка дітей до трудової діяльності та ін [4].

Робилися спроби втілити в життя такі важливі педагогічні принципи, як зв'язок навчання з життям, сумісність навчання, початок трудової діяльності, самоврядування, взаємодії школи і сім'ї та ін. Результати експериментальної роботи у галузі удосконалення змісту та методики викладання, системи перевірки і оцінки знань, організація занять в урочний і позаурочний час і в інших напрямках навчально-виховної діяльності представляють не тільки історичний, але і практичний інтерес.

Список використаних джерел:

1. Арсеньев А. Педагогическая практика в дореволюционных учительских семинариях России / А. Арсеньев // Советская педагогика. – 1938. – № 9. – С. 91-109.
2. Блонский П. П. Избр. Пед. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://elib.gnpbu.ru/text/blonsky_izbrannye-proizvedeniya_1961/fs,1/
3. Корф Н. А. Наши педагогические вопросы [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://elib.gnpbu.ru/text/korf_nashi-pedagogicheskie-voprosy_1882/fs,1/
4. Лубенец Т. Об игрушках / Тимофей Лубенец. – К. : Изд. киевск. общ. народн. дет. садов, 1909. – 16 с.
5. Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР второй половины XIXв. / Отв.ред. А.И. Пискунов. – М., 1976. – 566 с.
6. Теория образования в педагогике [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://books.google.com.ua/books/about/Теория_образования_в.html?id=VLc2AAAAIAAJ&redir_esc=y
7. Усатенко Т. П. Українська національна школа : минуле і майбутнє / Т. П. Усатенко. – К. : Наукова думка, 2003. – 285 с. – С. 108.

Новаківська Л.В.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини*

ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ ІНТЕРЕСУ ДО ЧИТАННЯ В ПРАЦЯХ ПЕДАГОГІВ-СЛОВЕСНИКІВ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ-ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

В історії вітчизняної педагогіки накопичено великий досвід вивчення проблеми розвитку інтересу до читання і необхідності читання. У зв'язку з цим особливо цінними і актуальними для сучасної школи є погляди на цю проблему педагогів-словесників другої половини ХІХ – початку ХХ ст.

Слід зауважити, що по-справжньому питання читання і розуміння художнього твору починають цікавити методистів тільки в другій половині ХІХ століття, оскільки виникла необхідність у розробці нових методів: пояснювального і порівняльно-історичного читання, які потребували безпосереднього керівництва читацькою діяльністю учнів. В цей час у

методичній літературі з'являється термін «читач» у відношенні до учня середнього навчального закладу.

В історії вітчизняної освіти читання завжди сприймалося як особистісна цінність освіченої людини. Відомий учений Ф. Буслаєв писав: «Краще і найправильніше, що ми можемо взяти з різних педагогічних думок про викладання словесності в гімназіях, є те, що треба читати письменників. Читання є основою теоретичних знань і практичних вправ» [2, с. 131]. Багато в чому його погляди поділяв О. Галахов, який стверджував: «Мудрий вислів: «вік живи, вік учись» можна при істинному розумінні про читання, замінити наступним: «вік живи, вік читай» [3, с. 76]. Обидва методисти були прибічниками практичного викладання словесності, а відповідно вважали основним навчити відчувати мову, її красу, багатство і милозвучність, і, як багато їхніх однодумців бачили в читанні засіб розвитку мови і мислення.

В. Острогорський у своїй методичній системі особливу роль відводить «дописьмовому» залученню дитини до художнього слова. Він підкреслює, настільки важливо привчити дитину бути слухачем, і тут не можна переоцінити роль матері. У «Листах про естетичне виховання», призначених, в першу чергу, для матерів, він пише: «Мати, ще до навчання дитини грамоті, стане займати його живими розповідями, імпровізуючи стосовно до дитини, або переданими по-своєму з книг нею самою. Ось ці перші оповідання особливо западають в дитячу душу і закладають початки смаку, літературної освіти і, поступово розширюючи кругозір уяви, вводять дитину в зв'язок з людством» [4, с. 35-36].

Надалі вплив матері не має згасати, вона може і повинна залучати дітей до літератури, при цьому сама, як вважає В. Острогорський, повинна бути літературно освічена і естетично розвинена.

Великого значення у становленні особистості, формуванні її духовного світу, творчих здібностей надавали читанню представники виховного напрямку у вітчизняній методиці: В. Стоюнін, В. Водовозов, В. Острогорський. Важливим завданням викладання словесності вони вважали збудження у школярів інтересу до творів літератури, поваги до їхніх авторів, бажання читати самостійно, читати свідомо. За словами В. Острогорського, саме література є тим могутнім засобом, який «підтримує і захищає від здрибніння і вульгаризації». Залучення до читання дозволяє формувати особливий етико-естетичний настрій, який «виражається в любові до літератури рідної і вселюдської, у повазі до великих літературних діячів, до їхнього розуму і таланту; у відомому ідеалізмі, тобто моральній вимогливості, якої так бракує нашій молоді, у відразі до всього нерозумного і вульгарного і прагненні до всього високого, благородного, в любові до людини і батьківщини, в бажанні служити їй в міру своїх сил» [3, с. 205]. Такі твердження є неабияк актуальними в наш час, оскільки ціль читання і літературної освіти може бути досягнута при умові, що кожен школяр не тільки навчиться читати, але й буде мати велике бажання це робити, сформується його читацька поведінка, і він поступово стане свідомим читачем.

Досвід відомих педагогів переконує, що становлення учня-читача залежить від того, як учитель літератури організовує на уроках роботу з текстом, настільки йому вдасться при цьому реалізувати свій естетичний смак, психологічну інтуїцію, глибокі знання. «Під керівництвом учителя учень

набуває умінь зупинятися на думці твору, який читається, і дати звіт в тих образах, які він пропонує, зберігає їх у своїй уяві, і тим самим збирає достойний матеріал для власної думки», – пише Л. Поліванов [3, с. 155]. Не навчившись читати у молодших і середніх класах, не отримавши смаку до читання, «наш гімназист не читає їх і роки юнацькі» [3, с. 156].

Ще одна умова, яка необхідна для того, щоб учень став читаючою особистістю, – розвиток мотивації читання. Цій проблемі чимало уваги надавав Ц. Балталон [1].

Педагоги ХІХ – початку ХХ століття (К. Ушинський, В. Острогорський, Ц. Балталон) великої ваги надавали сімейному читанню, яке, на їхню думку, є ґрунтом для подальшого залучення дітей до літератури.

Отже, проблеми, які порушували педагоги-словесники минулого у своїх методичних працях, навіть більше, ніж через століття, залишаються актуальними і для нинішнього учителя-словесника.

Список використаних джерел:

1. Балталон Ц.П. Пособие для литературных бесед и письменных работ. М., 1914.
2. Буслаев В. Преподавание отечественного языка. М., 1992.
3. История литературного образования в российской школе: Хрестоматия для студ. филол. фак. вузов / Авт.-сост. В.Ф. Чертов. М.: Издательский центр «Академия», 1999.
4. Острогорский В.П. Выразительное чтение. Пособие для учащихся М., 1916.

Селятенко О.В.

аспірант,

*Миколаївський національний університет
імені В.О. Сухомлинського*

ВІДКРИТТЯ МЕДИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ НОВОРОСІЙСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ ЯК ПОЧАТОК РОЗВИТКУ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ В ХЕРСОНСЬКІЙ ГУБЕРНІЇ

Відкриття Новоросійського університету відбулося 1 травня 1865 р., лекції почалися 7 вересня того самого року і складався він спочатку з трьох факультетів – історико-філологічного, фізико-математичного та правничого. [6, с. 264]. Пирогов вважав, що новий університет потрібно заснувати у складі трьох факультетів: фізико-математичного, історико-філологічного та медичного, але фінансові труднощі у зв'язку зі Східною війною (1853-1856 рр.), яка тільки закінчилася, а також перевід Пирогова до Києва (1858) завадили здійснитися цьому проекту; від медичного факультету, що дорого коштував, тимчасово прийшлося відмовитися. Відкриттю цього факультету – одинадцятого за рахунком медичного факультету в дореволюційній Росії – передувала довготривала та складна боротьба, яка продовжувалася зі змінним успіхом протягом кількох десятиліть [7, с. 650]. В газеті «Русская медицина» у 1884 році писали «об открытии (медичного – авт.) факультета в Одесском университете» [3, с. 541] та через 11 років в цій же газеті, з посиланням на газету «Одесский лист», продовжувалося

обговорення того, що заснування «медичного факультета при Новоросійському університеті последует еще в нынешнем году» [5, с. 158].

Вперше питання про організацію медичного факультету було поставлене на офіційний ґрунт професором А.Богдановим, який 17 листопада 1869 р. увійшов до Ради університету з пропозицією клопотати перед урядом про відкриття при університеті медичного факультету, вказавши на те, що Одеса представляє набагато більше зручностей, ніж внутрішні міста Росії для широкої наукової діяльності [4, с. 441]. Відзначалося також, що бажаючих навчатися є велика кількість, адже значна частка студентів поступає в Новоросійський університет лише на один рік, на фізико-математичний факультет, і потім переходить на медичні факультети у Києві або Харкові [4, с. 442].

Наступний момент поновлення питання про організацію медичного факультету настав у 1885 р., коли Одеська міська дума, в засіданні 11 лютого постановила доручити управі клопотати встановленим порядком про якнайшвидше відкриття медичного факультету, прийняти участь в цій благородній справі пожертвою з боку міста будівлею в 60 тисяч рублів для устрою в ній клініки або анатомічного театру, та видати протягом двох років 100 тис. рублів на цей же предмет [4, с. 442].

Політична реакція, що настала на початку 80-х років, надовго відкинула рішення питання про медичний факультет в Одесі [7, с. 650]. і на цьому справа заснування медичного факультету знову зупинилася. В 1894 р. міністр народної освіти граф І. Д. Делянов та міністр фінансів статс-секретар С. Ю. Вітте знову звернули увагу на положення справи про заснування медичного факультету при Новоросійському університеті і з цього моменту справа рушилася вперед та прийшла до благополучного завершення [4, с. 442].

В 1893 р. у зв'язку з майбутнім (1894 р.) святкуванням сторіччя м. Одеси, міська дума знову збудила клопотання про заснування медичного факультету, причому постановила асигнувати на устрій клінік 250 000 руб. Це клопотання зустріло підтримку в Петербурзі, але тільки 14 березня 1896 р. постало відповідне рішення [7, с. 650]. 6 травня 1896 р. звершилась, нарешті, радісна та давно очікувана містом Одесою та всім півднем Росії подія – Імператору Миколі II «благоугодно» було в цей день височайше затвердити та повеліти виконати наказ про асигнування із державного казначейства 1 566 000 руб. на спорудження будівель медичного факультету при Імператорському Новоросійському університеті на відступленій Одесі міським суспільним управлінням у власність казни Безіменній площі [4, с. 442].

Перше засідання факультету відбулося 28 серпня 1900 р. Відкриття медичного факультету нічим офіційно відмічено не було. Фактично воно відбулося 1 вересня 1900 р. на вступній лекції «Фізика як основа природознавства», яку прочитав студентам першого курсу ректор університету професор Шведов [7, с. 651].

Його перший декан – Володимир Валеріанович Підвисоцький – будучи в душі архітектором, а в житті блискучим художником, за своїми ескізами та замальовками будував медичний городок, в якому передбачалося підземне сполучення між окремими корпусами, ліфти, підйомники; спеціальні приміщення для зберігання морфологічного матеріалу та неперевершені морфологічні музеї. В усіх приміщеннях мала бути холодна і гаряча вода, газ, витяжна вентиляція, меблі – віденського виробництва, а лабораторії та їх

столи облицьовані кахлем. Аудиторії мали добре продуману природню вентиляцію, передбачалося кондиціонування повітря в головних учбових лабораторіях, для чого в спеціальні бункери мали завозити лід, який в жарку погоду створював прохолоду у приміщенні [2, с. 4]. Але такий вдалий старт у будівництві факультету був декілька пригальмований війною Росії з Японією, революційними подіями (1905-1907), першою світовою війною (1914-1918), жовтневим переворотом (1917) та громадянською війною [2, с. 4].

До часу свого відкриття, тобто до осені 1900 р., медичний факультет в Одесі мав у своєму розпорядженні тільки закінчену будівлю – анатомічний театр. Корпус теоретичних кафедр та лабораторій був недобудований, до будівництва клінік навіть не приступали [7, с. 651]. Що стосується шпитальних клінік, то спочатку їх передбачали розмістити в старій міській лікарні, яка знаходилася недалеко від будівлі медичного факультету; після того як вияснилося, що будівля старої лікарні занепала та зовсім не відповідає сучасним вимогам санітарії та гігієни, вирішено було побудувати факультетські клініки поряд з Новою міською лікарнею на слобідці Романівці. Питання про будівництво цих клінік, відкладаючись з року в рік, тягнулося до 1914 р., коли, нарешті, отримане було позитивне рішення, але здійснити його завадила імперіалістична війна. Шпитальні школи так і залишилися не збудованими [7, с. 651].

Медичний факультет Новоросійського університету був популярним, про що свідчить кількість студентів, які навчалися в університеті на початку ХХ ст. Спочатку медичний факультет поступався юридичному за кількістю студентів, але вже з 1910 р. був найчисельнішим [1, с. 32].

Станом на 1.01.1915 р. у Новоросійському університеті налічувалося 1796 студентів та 35 сторонніх слухачів, 1.01.1916 р. – 2627 (у т.ч. 1035 на медичному факультеті) студентів та 147 сторонніх слухачів [1]. Студентський склад факультету багатонаціональний: станом на 7 січня 1916 р. студентів-християн навчалося 716 осіб, іудеїв – 351 особа [8].

Створення медичного центру на півдні Росії додатково до існуючих в Одесі науковим силам притягнуло значну кількість видатних учених (В. В. Підвисоцький, П. Я. Борисов, Н. К. Лисенков, Б. Ф. Веріго та ін.), чії прогресивні погляди сприяли подальшому розвитку медичної науки в Одесі [9, с. 123]. Поряд із представниками теоретичної медицини на медичному факультеті працювало багато видатних клініцистів: С. С. Головін, Ф. Г. Яновський, Н. Д. Стражеско, В. П. Філатов та багато інших, чії імена ввійшли у вітчизняну скарбницю медичної науки [9, с. 123].

Рік відкриття у Новоросійському університеті медичного факультету можна вважати початком розвитку вищої медичної освіти в Херсонській губернії.

Список використаних джерел:

1. Кушик М.Л. Дидактичні основи фахової підготовки студентів у медичних навчальних закладах України (друга половина ХІХ – початок ХХ століття) [Текст]: дис. ... канд. пед наук : 13.00.04 / Кушик Марія Любомирівна – Тернопіль, 2009. – 230, [6] арк.
2. Одесский медуниверситет. 1900-2000 / І.Л. Бабій, Ю.І. Бажора, С.О. Гешелін та ін.; за ред. В.М. Запорожана. – Одеса: Одеський держ. мед. ун-т, 2000. – 199 с. – 32 с. іл.
3. Открытие медицинских факультетов. // Русская медицина. – СПб, 1884. – № 25. – С. 541.

4. Речи, произнесенные в торжественном заседании Новороссийского университета при закладке здания анатомического института медицинского факультета 5 сентября 1896 года // Южно-Русская медицинская газета. – 1896. – № 37. – С. 441-447.
5. Хроника // Русская медицина. – 1895 – № 10.
6. Сірополко С. Історія освіти в Україні / С. Сірополко, підготував Ю. Вільчинський. [2-е вид.] – Львів: Афіша, 2001. – 664 с.
7. Филатов В.П. Борьба за открытие медицинского факультета в Одессе во второй половине XIX века / В.П. Филатов, В.А. Рукин // Врачебное дело. – № 7. – 1950. – С. 650-651.
8. Центральний державний історичний архів (м. Київ), ф. 385, оп. 2, спр. 143. арк. 13.
9. Шинкарев М. Н. Из истории науки и здравоохранения в Одессе // Актуальные вопросы истории медицины в Украинской ССР. – Киев : Здоров'я, 1978. – С. 120-123.

Талалаєвська М.В.

*студентка факультету психології,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

СТАНОВЛЕННЯ ГУМАНІСТИЧНИХ НОРМ ЯК ГОЛОВНОГО ПРІОРИТЕТУ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ З ЧАСІВ КИЇВСЬКОЇ РУСИ І ДО СЬОГОДЕННЯ

В Україні, яка продовжує розвивається як незалежна та демократична країна, в умовах нинішньої соціально-політичної ситуації та євроінтеграційних процесів важливою є зміна діючої системи освіти. Система, напрацьована роками, не повністю задовольняє потреби сучасного студентства і потребує демократично-гуманістичного впливу. Результатом повинна стати державна гуманістична система освіти, створення умов для розвитку творчої особистості з високою загальною ерудованістю та загальнолюдськими цінностями.

Питанням розвитку вищої освіти займалися як багато українських, так і безліч закордонних науковців та педагогів. Г.О. Балл, І. Бех вивчали особистість в освіті, І.А. Кадієвська, В.І. Луговий, М. Михальченко, Л.В. Пиголенко, М.І. Романенко, Н. Терентьєва та інші вивчали власне гуманізацію вищої освіти.

Українці завжди прагнули знань, в свій час будучи одним із небагатьох освічених народів. Насправді, українська педагогічна ідея була однією із перших демократизованих та гуманних. Історик Б. Греков стверджує, що руський народ користувався письменами ще задовго до прийняття християнства [3, с. 46]. Ще в часи грецької колонізації угоди з греками, що були складені грецькою мовою, переписувалися руською. Окрім того, у 60-х роках археолог С. Висоцький знайшов старовинну абетку на стінах Софійського собору [6, с. 113]. Тому, неможливо вважати саме Кирила та Мефодія, початком української писемності.

Те, що українська вища освіта довго базувалася на засадах християнства, вплинуло на розвиток гуманістичної думки в педагогіці. Християнські та гуманістичні цінності виконують кілька функцій: слугують базою законів

демократичності; виховують повагу до інших культур; особливе значення надається милосерддю; підкреслюється природня невід'ємність гуманізму.

У XI столітті набула розвитку жіноча освіта як приклад демократизації в Русі. Донька князя Всеволода Ярославовича перша в Русі та усій Європі, відкрила училище для жінок при Андріївському жіночому монастирі в Києві. У 1086 році, за свідченням Літопису Руського, княжна, зібравши молодих дівчат, навчала їх письму, ремеслам, співу й іншим християнізованим заняттям [5].

Важливим впливом на освіту України подією стала Берестейська Унія 1595 року. До цього часу українські школи базувалися на православній християнській вірі, при монастирях. Після підписання унії на території України були створені уніатські школи, єзуїтські колегії, школи протестантських общин та школи представників інших народів, які проживали на території України.

Основними характеристиками протестантських та єзуїтських шкіл були: принцип загальності та віротерпимості, система мотивації, безкоштовна освіта та хороші знання. Вихідці із сільських родин навчалися разом із шляхтичами, адже, згідно зі статутом цих шкіл, у них були однакові права [4, с. 66].

Одним із найважливіших літературних творів, що залишилися у спадщину є «Порядок шкільний». У ньому детально зображені основні гуманістичні засади братських шкіл, а також вимоги до вчителя, або ж дидака [8, с. 181-184]. Вперше вимоги пред'являлися не лише учням, а й їх наставникам.

Патріарх Макарій III зі своїм секретарем Павлом Алеппським їздили до Московщини (через Україну) в 1654 році. Про Україну Алеппський пише: «По всій Козацькій землі ми помітили прегарну властивість: у цій країні всі люди, навіть жінки, вміють читати, знають молитви і службу Божу напам'ять...» [11, с. 95]. Так, стає зрозумілим, що освіта заохочувалася на території Козацької Держави як серед чоловіків, так і серед жінок, як серед багатих, так і серед бідних. Історик Руденко Ю. визначає основні завдання козацької освітньої системи: фізичне загартування для захисту Батьківщини; виховання козацького характеру, патріотизму; формування загальнолюдських чеснот, зокрема, гуманності; виховання ненависті до зла, здатності до альтруїзму [10].

У радянські часи освіта в більшості слугувала для подолання загальної неписьменності та пропаганди, прославлення соціалістичного стану. Це відбувалося за сприянням інформаційної революції у пізні роки існування СРСР. Розпочавшись у 1960-1970-х роках, вона лише за 60-і-70-і роки повністю змінила основні характеристики тогочасного суспільства, і дала початок поступовій зміні його соціокультурних характеристик. Ця швидка зміна, перехід на інформаційну стадію розвитку зумовив зміну в багатьох сферах життєдіяльності та соціалізації особистості. А відтак і система освіти вступила в революційну фазу свого розвитку, та інформаційна революція зумовила перехід до нової філософсько-освітньої парадигми, від технократичної до гуманно-центричної [9].

В умовах сучасної світової глобалізації, яка висуває освітній системі нові проблеми, для їх успішного вирішення необхідно працювати над відродженням духовних цінностей. Подолати глобальні проблеми та

відродити культуру ми зможемо тільки за умови повернення їх до повсякденного життя [1, с. 13-14].

Безумовно, Болонський процес значно вплинув на модернізацію і подальший розвиток університетської освіти в Україні. Нині стрімко зростає роль методологічних, системних, міждисциплінарних знань, які в сучасному суспільстві із розвитком новітніх технологій, зокрема мережі Інтернет, є необхідними для оперування з різноманітними знаннями та гігантськими обсягами даних при розв'язанні нових, нестандартних проблем [7].

Гуманізація освіти виступає невід'ємною складовою демократизації суспільного життя. Вона вимагає такого змісту освіти та організації навчального процесу, щоб кожен студент отримав можливість засвоїти сучасну культуру, розвинути свої здібності, задіявши увесь потенціал. В.І. Вернадський надавав великого значення творчості в розвитку людини, необхідності особистісно орієнтованої підготовки людини до праці, творчого вдосконалення методів її професійного навчання [2]. Саме тому зміст освіти повинен бути варіативним, тобто впливати на душу і розум, а також стимулювати розвиток естетичної сфери, зосереджуватись на засадах не тільки суспільних потреб, але й з урахуванням індивідуальних і соціально-психологічних особливостей студентів.

Список використаних джерел:

1. Бех І. Духовні цінності в розвитку особистості / І.Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 1. – С. 13-14.
2. Вернадский В.И. Размышление натуралиста. Научная мысль как планетарное явление / Владимир Иванович Вернадский. – М. : Наука, 1977. – Кн. 2. – 520 с.
3. Греков Б.Д. Київська Русь. – Л. : Госполитиздат, 1953. – 569 с.
4. Завгородня Т.К. Історія педагогіки: навчально-методичний посібник / Т.К. Завгородня, Л.М. Прокопів, І.В. Стражнікова. – Івано-Франківськ, 2014. – 160 с.
5. Літопис руський / Пер. з давньорус. Л.Є. Махновця; Відп. ред. О.В. Мишанич. – К.: Дніпро, 1989.
6. Левківський М.В. Історія педагогіки: Навч.-метод. посібник. Вид. 4-те., Навч. пос. – К. : Центр учбової літератури, 2016. – 190 с.
7. Луценко Гр. В. Фундаменталізація фізичної освіти у вищій школі [монографія] / Гр. В. Луценко ; за ред. А.І. Кузьмінського. – Черкаси : ЧНУ ім. Богдана Хмельницького, 2013. – 274 с.
8. Порядок шкільний 1588 року: Пам'ятки братських шкіл на Україні. — К., 1988. – С. 37–42. Першодрук: Акты, относящиеся к истории Юго-Западной России. – М., 1865. – Т. 2. – С. 181–184.
9. Романенко М.І. Гуманізація освіти: концептуальні проблеми та практичний досвід. – Дніпропетровськ: Промінь, 2001.
10. Руденко Ю. Українська козацька педагогіка: витоки, духовні цінності, сучасність / Ю. Руденко, О. Губко. – К. : МАУП, 2007. – 384 с.
11. Штепа П. Українець і Москвин – дві протилежності 3-є видання / П. Штепа. – Дрогобич : «Відродження». – 2010.

Таможська І.В.

кандидат педагогічних наук,

Харківський державний автотранспортний коледж

ПРОВЕДЕННЯ НОВОРОСІЙСЬКИМ УНІВЕРСИТЕТОМ КОНКУРСІВ НА ЗАМІЩЕННЯ ВАКАНТНИХ КАФЕДР

На початку 1880-х рр. в Новоросійському університеті були вакантними такі кафедри: загальної літератури (з 1 травня 1865 р.), філософії (1875–1883 рр.), фізичної географії (1865–1880 рр.), агрономічної хімії (1879–1884 рр.). На юридичному факультеті вакантними були 8 кафедр. У лютому 1884 р. 14 членів ученої ради не підтримали оголошення навчальним закладом конкурсів на ці кафедри. Була незначна частина професорів, які не схвалювали їх, вони переконували, що оголошення конкурсу на рік не дасть результатів. Утім після напружених дебатів 9 лютого 1884 р. було вирішено оголосити конкурс по чотирьох кафедрах: державного права, міжнародного права, поліцейського права та церковного законодавства. Результати голосування були такі: «за» проголосувало 13 осіб, «проти» – 10. Більшість погодилася з проведенням конкурсів лише тому, що серед претендентів не було осіб із ученими ступенями доктора. Члени вченої ради констатували той факт, що за 20 років конкурси в університетах Російської імперії «не прижилися». Декан юридичного факультету М. І. Малінін заявив, що в Новоросійському університеті йому невідомо жодного випадку успішно проведеного конкурсу. Він не підтримав прийнятого вченою радою рішення оголосити конкурс по чотирьох кафедрах, адже з п'яти осіб, яких було запрошено взяти в ньому участь, троє були приват-доцентами, їх можна було вибирати терміном лише на рік. Наступний конкурс вони могли не пройти [1, с. 52–57].

У кінці 1883 р. в Новоросійському університеті працювало 25 ординарних і 3 екстраординарних професорів, 8 доцентів і 3 приват-доценти. Середній вік викладачів становив 45 років. З прийняттям нового університетського Статуту кількість приват-доцентів повинна була збільшитися, тому що частину доцентів вивели за штат, і вони «фактично» стали приват-доцентами.

Станом на 1896 р. в Новоросійському університеті працювало 24 приват-доценти (професорів – 47). Сума гонорару за 1884–1896 рр. складала лише 197703 руб., у той час як у Московському університеті – 160000 руб. за один рік. Наприклад, в 1896 р. на 8 приват-доцентів історико-філологічного факультету Новоросійського університету припадало 154 руб., на 6 приват-доцентів природничого відділення фізико-математичного факультету – 1223 руб.; на 4-х приват-доцентів математичного відділення – 540 руб. Деяко більші суми гонорару одержували приват-доценти юридичного факультету: 1733 руб. на 6 осіб. Комісія вважала, що необхідно відмінити гонорар для тих приват-доцентів, які вели обов'язкові навчальні курси. Гонорар приват-доцентів, що читали необов'язкові дисципліни та спецкурси, був незначним навіть у столичних університетах [2, а. 1; 7–12 зв., 28].

Комісія, що була створена на медичному факультеті в 1904 р., порушила питання щодо закритого балотування на вакантні посади приват-доцентів.

Утім дозволу не було отримано, адже Стаття 39 університетського Статуту такі дії не передбачала [3, а. 14].

В 1909 р. керівництво Новоросійського університету розглядало інститут приват-доцентури як надійне джерело заміщення вакантних кафедр, тому запроваджувало заходи для збільшення чисельності приват-доцентів. В університеті викладалися дисципліни, на які відводилася велика кількість навчальних годин. Було важко забезпечувати потрібний обсяг навчального матеріалу для викладання таких дисциплін, не завжди цей матеріал мав науковий характер. Більшість приват-доцентів мали велике педагогічне навантаження, займалися науковою роботою, викладали в гімназіях, реальних училищах та Інституті шляхетних панянок, тобто вони мали великий досвід науково-педагогічної діяльності. Тому їм часто пропонували читати такі дисципліни. Утім кошторис Міністерства народної освіти передбачав 60000 руб. на винагороду приват-доцентів Казанського, Харківського, Новоросійського та Київського університетів, але цього було недостатньо. У реальності визначеної суми вистачало на оплату тим приват-доцентам, які вели обов'язкові навчальні курси. На навчальні курси, рекомендовані факультетом, чи необов'язкові курси спеціальних коштів не вистачало. Тому «значительное большинство приват-доцентов, по преимуществу нуждающихся в средствах к жизни, не получает никакого вознаграждения». Це послугувало причиною для того, щоб частина приват-доцентів покинула Новоросійський університет.

На початку 1913 р. в університеті було 46 приват-доцентів. Крім того, ще 6 приват-доцентів обіймали посади лаборантів і прозекторів. Зі штатних сум за 1912 р. приват-доцентам було виплачено 21753 руб. 86 коп. (більше, ніж професорам), ще 9774 руб. вони одержали із спеціальних коштів [4, с. 34–35, 88–89].

У листопаді 1910 р. викладачеві історії педагогіки та основ дидактики з практичними заняттями, професору М. М. Ланге (колишньому приват-доценту кафедри філософії) замість 1200 руб. оплати призначили 800 руб. Таку суму треба було перерахувати зі спеціальних коштів Новоросійського університету, але їх не вистачало, тому вирішили використати спеціальні кошти, що одержували приват-доценти. У результаті М. М. Ланге одержав за перше півріччя 1912/1913 рр. всього 400 руб. У квітні 1913 р. він відмовився читати цей курс, звинувативши керівництво університету в тому, що воно «применшує» значення педагогіки для навчального процесу, не звертає уваги на побажання Міністерства народної освіти стосовно необхідності проводити для майбутніх учителів курси з педагогіки. Після цього інциденту 10 квітня 1913 р. історико-філологічний факультет Новоросійського університету звернувся до Міністерства народної освіти з проханням збільшити оплату за річну годину викладачеві педагогіки до 300 руб. Таку пропозицію підтримала й учена рада університету. У травні 1913 р. із Санкт-Петербурга відповіді не отримали, тому в огляд викладання на 1914/1915 навчальний рік педагогіку не внесли. Крім М. М. Ланге, інших кандидатів для читання педагогічних курсів університет тоді не мав [5, а. 24–27].

Станом на 1914 р. Новоросійський університет мав 7 вакантних кафедр: візантійської філології (з 1909 р.), загальної історії (з 1907 р.), історії

західноєвропейської літератури (з 1897 р.), історії мистецтв (з 1910 р.), історії церкви (з 1910 р.), російської історії (з 1912 р.), фінансів (з 1913 р.) [6, с. 111].

Отже, у другій половині XIX – на початку XX століття виникла гостра необхідність в організаційно-методичній діяльності Новоросійського університету щодо відбору кандидатів на вакантні кафедри факультетів.

Список використаних джерел:

1. Заседание 9 февраля 1884 года // Журналы заседаний Совета Императорского Новороссийского университета за 1884 год. – Одесса, 1885. – С. 29–58.
2. О пересмотре системы профессорского гонорара // ДАОО, ф. 45, оп. 11, спр. 4. – 36 арк.
3. Дело с донесениями о состоянии кафедр // ДАОО, ф. 45, оп. 11, спр. 13. – 119 арк.
4. Отчет о состоянии и деятельности Императорского Новороссийского университета за 1912 год. – Одесса : Тип. «Техник», 1913. – 208 с.
5. О вознаграждении приват-доцентов // ДАОО, ф. 45, оп. 11, спр. 19. – 84 арк.
6. Отчет о состоянии и деятельности Императорского Новороссийского университета за 1914 г. Составил по поручению Совета Императорского Новороссийского университета проф. И. Ю. Тимченко. – Одесса : Тип. «Техник», 1915. – 402 с.

Турчин І.М.

здобувач,

Львівський національний університет імені Івана Франка;

викладач,

Львівський національний аграрний університет

ВИСВІТЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ТА НАЦІОНАЛЬНИХ ІДЕЙ У СПАДЩИНІ ПАУЛО ФРЕЙРЕ

Відомий бразильський освітянин Пауло Фрейре зробив вагомий внесок у розвиток світової педагогічної думки. Сьогодні відбуваються зміни в освіті, тому ідеї відомого педагога є надзвичайно важливими для вдалого здійснення реформ. Фрейре написав низку книг, статей, доповідей тощо, що є надбанням для науковців, педагогів, філософів та політиків з різних країн. Критична педагогіка, критичний конструктивізм, програма поширення письменності, ідеї пригноблення, свободи, етики та демократії висвітлені у творчості видатного педагога, філософа та громадського діяча.

Дослідники мають змогу зрозуміти погляди бразильського вченого «з перших вуст» завдяки нашому перекладу відеозапису Пауло Фрейре про критичний спосіб мислення, мову та владу тощо, який може допомогти вивчити ідеї відомого освітянина та визначити власний шлях у сучасній освітній практиці.

Відеозапис «Розмова з Пауло Фрейре» [2]:

Якщо Ви запитаете мене, Пауло, що таке жити в світі, у якому увага концентрується на Вас? Я б сказав Вам, що я – допитливе створіння і я був допитливим створінням. Проте, у певний момент я зрозумів, щоб бути допитливим та розуміти інших, потрібно створити в собі певну чесноту, без якої, як на мене, важко зрозуміти інших. Це – чеснота толерантності.

Через практику толерантності я розкрив велику можливість виконувати речі та вивчати різні речі з різними людьми. Бути толерантним не означає бути наївним. Навпаки, обов'язок бути толерантним – це етичний обов'язок, історичний обов'язок, політичний обов'язок, але він не передбачає втрату своєї індивідуальності.

Про критичний спосіб мислення:

Великою честю є розуміти, що ти спеціаліст в поширенні письменності, навіть, якщо це стосується мене. Я повинен сказати, що це не тому, що я в основному був зайнятим критичним розумінням освіти, коли почав працювати 45 років тому. Звичайно, розглядаючи освіту в загальному, я також мав думати про поширення письменності, яке є фундаментальною частиною освіти в цілому.

Тим не менше, я отримав значний досвід у ліквідації неписьменності серед дорослих. Наприклад, у Бразилії чи за її межами. Чим більше я думав про те, що зробив та що запропонував, тим більше я розглядав себе як мислителя чи епістемолога, який пропонує критичний спосіб мислення та критичний спосіб пізнання вчителям для того, щоб вони працювали зі студентами в інший спосіб.

Про мову та владу:

Хто сказав, що цей акцент чи цей спосіб мислення є дослідженим? Якщо одне вважають дослідженим, лише тому що інше не досліджене. Ви розумієте, що не можливо думати про мову без врахування ідеології чи влади? Я захищав обов'язок учителів вчити досліджену модель, а також я захищав права дітей чи дорослих вчити панівну модель. Це необхідно для того, щоб стати демократичним і толерантним учителем. Потрібно також пояснити дітям чи дорослим, що їх спосіб говоріння є таким самим красивим, як і наш. По-друге, вони мають право говорити в такий спосіб. По-третє, їм потрібно вчити так званий панівний синтаксис з різних причин. Це означає, що чим більше пригноблені бідні люди опановують панівний синтаксис, тим більше вони можуть висловлювати свою думку у боротьбі з несправедливістю.

Останні хвилини життя:

Зараз мені майже 75 років. Іноді, коли я так говорю, я ніби слухаю Пауло Фрейре 40 років тому. Можливо, Ви б запитали мене: «Пауло, ти думаєш, що ти взагалі не змінився?». Ні, я дуже змінився, я змінююсь кожного дня, але у процесі змін я тим не менше не змінив центральний стержень моєї думки. Розуміння моєї присутності в реальності. Наприклад, як я можу змінити знання чи досвід, які дозволяють розуміти мені, що я допитливий, я був допитливим хлопчиком, а зараз я допитливий старий чоловік. Це означає, що моя допитливість ніколи не зупиняється. Можливо, в останні хвилини свого життя я захочу дізнатись, що означає смерть.

Моє філософське переконання полягає в тому, що ми не прийшли сприймати світ таким, яким він є. Ми прийшли у світ, щоб переробити його. Ми повинні змінити його.

Отож, український переклад, як ми сподіваємося, стане корисним для науковців і педагогів нашої країни. Розглянемо детальніше вищезгадані аспекти. Перш за все, Фрейре завжди наголошував на професійних та етичних якостях учителів, зокрема для того, щоб навчати учнів, потрібна допитливість. «Допитливість, – як стверджував відомий педагог, – це те, що примушує мене

ставити запитання, пізнавати, діяти, знов запитувати, визнавати» [1, с. 83]. Так, учитель повинен стимулювати учнів до запитань, адже у такий спосіб вони мають змогу поглибити свої знання та стати учасниками діалогічного мовлення. Сам Фрейре підкреслює, що допитливість допомогла йому досягнути таких результатів у його науково-практичній діяльності.

Не менш важливою чеснотою Фрейре вважає і толерантність. Він стверджує, що учитель має толерантно ставитись до поглядів учнів, навіть якщо вони відрізняються від його власних [3, с. 15-16]. У цьому контексті розуміємо, що вчителі, які мають упереджене ставлення до учнів, не можуть бути толерантними, адже не відповідають вимогам етики та демократії. Втім, прояв терпіння у спробі зрозуміти їх соціальне становище, культуру, расові відмінності є неоціненним кроком у поширенні толерантності. Крім того, Пауло Фрейре був толерантним, тому легко контактував з великою кількістю людей та виконував різноманітні роботи з ними.

Як дізнаємося з відеозапису, Пауло Фрейре імponує те, що його вважають спеціалістом у ліквідації неписьменності. Програму поширення письменності він розпочав ще у Бразилії, коли був керівником втілення таких програм у Русі за народну культуру та згодом після військового перевороту продовжив у різних країнах (Чилі, африканські країни, тощо). Після повернення у Бразилію, Фрейре багато досягнув у подоланні неписьменності, перебуваючи на посаді секретаря освіти муніципалітету міста Сан-Пауло.

Критичний спосіб мислення, на думку Пауло Фрейре, є невід'ємною частиною навчального процесу. Завдяки такому мисленню люди мають змогу проаналізувати ситуацію в суспільстві та почати трансформувати певні моменти. Не можемо не наголосити на важливості критичного мислення у діалозі.

Підкреслимо, що П. Фрейре був борцем проти несправедливості та пригноблення. Саме тому він апелював до пригноблених, щоб ті вивчали також мову панівного класу для того, щоб уміти захистити свої права. Люди повинні розуміти свій стан пригнобленості, навчитися критично мислити та намагатися висловлювати свою позицію.

Таким чином, педагогічні та національні ідеї є важливими у творчості П. Фрейре. Переклад відеозапису бразильського освітянина розкриває тонкощі його поглядів щодо письменності, критичного мислення, а також толерантності та допитливості, які слід застосовувати в освітніх системах різних країн.

Список використаних джерел:

1. Фрейре Пауло. Педагогіка свободи: етика, демократія і громадянська мужність / Пауло Фрейре; [пер. з англ. О. Дем'янчук]. – Київ : ВД «Києво-Могилянська академія», 2004. – 122 с.
2. Freire P. «An incredible conversation». – Mode of access: <https://philosophyofeducation.wordpress.com/2013/10/06/paulo-freire-an-incredible-conversation/> date of access: 20.09.2017.
3. Freire P. Reading the World and Reading the Word // Language Arts. – Vol. 62. – № 1. – 1985. – P. 15-21.

ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ

Бадікова Н.О.

аспірант,

Інститут філології

Національного університету імені Тараса Шевченка

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ФРАНЦУЗЬКИХ ІМЕННИКОВИХ ТА ПРИСЛІВНИКОВИХ КВАНТИФІКАТОРІВ ЯК ДЕТЕРМІНАТИВІВ, ДЛЯ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ ТА ПЕРЕКЛАДАЧІВ, ЩО ВИВЧАЮТЬ ФРАНЦУЗЬКУ ЯК ДРУГУ ІНОЗЕМНУ

Квантифікатори – це слова, що виражають кількість, точну чи неточну. У французькій мові до них належать кількісні числівники (кількісні прикметники, згідно французької класифікації), неозначені, питальні та окличні детермінативи, прикметники *différents*, *divers*, *plusieurs* у ролі детермінативів, символи *x* та *n*, а також іменники та прислівники, які виражають кількість [3, §589]. У підручниках з французької мови, навіть у вітчизняних граматиках не оперують поняттям «квантифікатори», і подаються вони поступово, розчинені в різних граматичних темах. Для досліджень ми обрали передусім підгрупу квантифікаторів-іменників, оскільки вони часто не асоціюються з показниками кількості, а тому трапляється найбільше помилок у вживанні чи невживанні артикля після них. Ми додали до цієї групи детермінативи-прислівники, оскільки в іменниках, що вживаються після них (крім прислівника *bien*), як і після майже всіх іменників-квантифікаторів, відсутній артикль, натомість вони поєднані прийменником *de*. Зауважимо що всі інші квантифікатори поєднані з іменником прямо, без прийменника. Тому ці дві підгрупи часто подають разом. Інформацію про них ми знаходимо у розділах про опущення чи заміну французького артикля, однак вважаємо, що вияснення причин такої заміни та розставлення акцентів допоможе краще і назавжди засвоїти цю тему. Ми вибрали цільовою аудиторією філологів та перекладачів, що вивчають французьку як другу іноземну, оскільки майбутні фахівці, для яких вона є першою мовою, вже володіють цією темою, а від інших ця група відрізняється тим, що здатна більш інтенсивно й об'ємно засвоювати матеріал.

Перш за все ми поставили собі запитання, чому перед іменниками, які вживаються після квантифікаторів, стоїть прийменник *de*, та відсутній артикль. Ми розглянули це питання з граматичної, синтаксичної та семантичної точки зору і знайшли наступне пояснення. Іменник, який іде після іменника і вживається без артикля, виконує функцію додатка іменника¹, що, у свою чергу, згідно інших наших досліджень, прирівнюється до означення *i*, в основному у випадку іменників-неквантифікаторів, перекладається прикметником. Відтак, словосполучення *un essaim d'abeilles* можна перекласти як бджолиний рій. Однак коли ми говоримо про кількість чогось, ми можемо акцентувати або на кількості, або на іменнику, а кількість при цьому йде як додаткова характеристика. Тому можна перекласти попереднє словосполучення як рій

¹ <http://la-conjugaison.nouvelobs.com/regles/grammaire/les-autres-complements-237.php>

бджіл. Найчастіше ми акцентуємо саме на іменник, проте коли квантифікатором є також іменник, це не стільки очевидно. Іменник не є детермінативом за природою, але він може відігравати роль кількісного детермінатива іншого іменника у випадку з квантифікаторами, при зміщенні смислового ядра словосполучення. Стосовно прийменника *de* може бути кілька пояснень, у будь-якому разі, він займає тут своє законне місце: і як той, що означає присвоєння чи походження; що передає родовий відмінок; і тому, що французьким іменникам між собою не характерно поєднуватися без нічого між ними, крім прикладки із власними назвами. Нам важливо пояснити, що в конструкції «іменник + прийменник *de* + іменник без артикля» перший з іменників, якщо він квантифікатор, виступає в ролі детермінатива до другого іменника.

Кожна методика навчання має 2 основні частини – подача матеріалу та комплекс вправ для його засвоєння. Для подачі матеріалу ми виділили 5 підгруп іменників, які виражають кількість: іменники-одиниці міри; іменники-ємності; іменники-частинки; іменники із приблизною кількістю, утворені на основі числівників; колективні іменники, які здебільшого виражають згрупування людей чи тварин, але може йтися і про неживі об'єкти (*une pile de livres* – стос книг). Це допоможе краще їх запам'ятати.

До квантифікаторів також відносяться і деякі прислівники, після яких іменник аналогічно вживається без артикля (*beaucoup de médecins* – багато лікарів, *assez de temps* – достатньо часу, *suffisamment de moyens* – достатньо засобів, *tellement d'inspiration* – стільки натхнення), у тому числі прислівники ступеня (*plus d'amis* – більше друзів, *moins de voitures* – менше машин) [3, §626]. У такому разі іменники без артикля є додатками прислівників.

Пропонуємо таку таблицю, для демонстрації цієї категорії:

Прислівники		Колективні іменники	
<i>peu de gens</i>	мало людей	<i>un groupe d'étudiants</i>	група студентів
<i>assez d'argent</i>	достатньо грошей	<i>un tas de livres</i>	купа книг
<i>beaucoup de patience</i>	багато терпіння	<i>un troupeau de vaches</i>	стадо корів
<i>plus de temps</i>	більше часу	<i>un nuage de moustiques</i>	хмара комарів
<i>moins de voiture</i>	менше машин	<i>un banc de poissons</i>	косяк риб
<i>autant de cadeaux</i>	стільки ж подарунків	<i>une rame de papier</i>	стос паперу
<i>trop d'épices</i>	надто багато спецій	<i>une pincée de sel</i>	дрібка солі
<i>un peu de fromage</i>	трохи сиру	<i>une foule de jeunes</i>	натовп молоді
Іменники-одиниці міри		Іменники із приблизною кількістю	
<i>un kilo de pommes</i>	кілограм яблук	<i>une dizaine d'oeufs</i>	десяток яєць
<i>un mètre de tissu</i>	метр тканини	<i>une douzaine de robes</i>	дюжина платтів
<i>un kilomètre de route</i>	кілометр дороги	<i>une trentaine d'années</i>	близько 30 років
<i>un litre de jus</i>	літр соку	<i>une centaine de gens</i>	сотня людей
Іменники-ємності		Іменники-частини	
<i>un verre d'eau</i>	склянка води	<i>un morceau de pain</i>	шматок хліба
<i>une tasse de café</i>	чашка чаю	<i>un fragment de second</i>	доля секунди
<i>une assiette de légumes</i>	тарілка овочів	<i>un quartier d'orange</i>	долька апельсина
<i>une bouteille d'huile</i>	пляшка олії	<i>une gousse d'ail</i>	зубець часнику
<i>un carton de jouets</i>	ящик іграшок	<i>une tranche de jambon</i>	скибка шинки

Для обов'язкового засвоєння пропонуємо ілюстративну подачу матеріалу, фрагменти якої подаємо нижче:

			
un morceau de fromage	un bocal de confiture	une botte de radis	une barquette de salade
			
un paquet de pâtes	un pot de crème fraîche	une tablette de chocolat	une briquette de jus

Демонстрація цієї граматичної теми відбувається на продуктах харчування, тому що ця тема відповідає сфері вжитку квантифікаторів, і є більш уживаною і кориснішою та менш складною, ніж, скажімо, колективні іменники на позначення згрупованих тварин, враховуючи, що студенти на попередніх заняттях вже вивчили продукти харчування. Вважаємо необхідним комплексний підхід у розробці вправ, тобто слід взяти до уваги вправи, де студенти не лише засвоюватимуть новий, цей та паралельний матеріал, але й повторюватимуть попередній лексичний і граматичний. Ось приклад опори для вправи такого типу – рецепт однієї з найпопулярніших французьких страв:

Tomates farcies¹

Nombre de personnes : 6/ Préparation : 20 minutes/ Cuisson : 1h

Ingrédients	Préparation
750 g de chair à saucisse 6 tomates (ou 12 petites) 5 oignons 6 gousses d'ail thym persil beurre poivre	1. Eplucher et hacher les oignons. Eplucher et hacher les gousses d'ail. 2. Mettre la moitié des oignons dans la chair à saucisse. Ajouter l'ail, le sel, le poivre et un peu de persil. 3. Couper le haut des tomates et les vider. Poivrer et saler l'intérieur. Mettre la farce à l'intérieur et remettre les chapeaux. 4. Mettre le reste des oignons dans un plat avec la chair des tomates. 5. Mettre les tomates farcies dans le plat. Parsemer d'un peu de thym et mettre une noisette de beurre sur chaque tomates. 6. Faire cuire au four chaud à 180°C (thermostat 6) pendant 1 heure environ. 7. Servir avec du riz.
	

Примітка: http://www.marmiton.org/recettes/recette_tomates-farcies-facile_63622.aspx

На такій вправі можна додатково пояснити різницю вживання різних видів артикля; потренуватися у вживанні наказового способу; потренуватися ставити запитання; підкреслити вживання прийменників тощо.

Ось фрагменти лексичних вправ, які є одними із найефективніших:

Залиште по 2 варіанти можливих словосполучень, решта викресліть:	Поєднайте дві частини:
1. une boîte de vinaigre/ sardine/ gâteau/ bonbons. 2. une tasse de vin/ café/ champagne/ tisane. 3. une carafe d'huile/ eau/ oeufs/ armagnac. 4. une brique de lait/ sucre/ thé/ soupe.	1. un bouquet a. de café 2. un flocon b. riz 3. un sachet c. d'oeufs 4. un tube d. de bonbons 5. un paquet e. de romans 6. une paire f. de roses 7. une boîte g. de timbres 8. une dizaine h. de parfum 9. une collectio i. de dentifrice 10. une série j. de chaussures
Вставте необхідні кількісні прислівники:	
Pour être en bonne santé il faut manger _____ de légumes, _____ de protéines, _____ de sel. Il faut boire _____ d'eau, _____ d'alcool, _____ de jus de fruits.	

У багатьох некомунікативних лексичних вправах ми розмежуємо чоловічий і жіночий ріж іменників для кращого запам'ятовування та свідомо залишаємо кілька невідомих слів, щоб спонукати студентів до користування словниками, краще електронних, як АBBYY Lingvo x 3, для економії часу.

У формуванні комунікативної компетентності ми надаємо перевагу підходу «знизу вверх» [1, с. 318]. Приклади навчання діалогічних єдностей:

Exemple : mettre + de sel dans la soupe - Est-ce que je mets assez de sel dans la soupe ? - Non, il manque de sel. - Eh bien, il faut en mettre plus. mettre + de sucre dans ton thé. mettre + de viande hachée dans les tomates.	Exemple : manger/2/chocolat - Combien de chocolat manges-tu ? - J'en mange deux tablettes par jour. - C'est trop ! Tu dois en manger moins. manger/5/gateaux boire/3/vin
--	---

У такій вправі ми можемо водночас із квантифікаторами відпрацювати безособові конструкції il y a, il faut, il manque, il reste, займенник en.

Слідуючи принципу комплексного підходу та відповідності цільовій аудиторії, пропонуємо включити цю тему в курс на 17-20 занятті.

Для правильної побудови конструкцій із квантифікаторами потрібно знати ще дві речі: винятки та правила узгодження дієслова в числі, оскільки колективний іменник неоднозначно передає категорію числа. Винятками тут є іменники la plupart = la majorité (більшість), la moitié (половина), une partie (частина), le reste (все/всі решта) та прислівник bien (чимало), після яких потрібно вживати артикль [2, с. 25], однак їх, як і узгодження в числі колективних іменників пропонуємо перенести на наступні заняття.

Список використаних джерел:

1. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студентів класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. / за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2013. – 590 с.
2. Попова И. Н. Казакова Ж. А. Грамматика французского языка. Практический курс: Учебник для институтов и факультетов иностранных языков – изд. 6-е стереотипное. – М: NESTOR ACADEMIC PUBLISHERS, 1999. – 480 с.
3. GREVISSE, Maurice, GOOSE, André (2017). *Le bon usage*. De Boeck Duculot. – книга-електронна програма онлайн (<http://www.lebonusage.com/>).

Бившева Т.Ф.*викладач методист;***Погода О.В.***старший викладач,**Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»***ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ
МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ З МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА**

Суттєві зміни у соціальному, економічному та політичному житті України зумовили переосмислення музичного мистецтва в цілому. У наш час постала проблема радикальної перебудови у сфері музичного навчання та виховання. Тому однією з основних проблем, яка в наш час турбує багатьох вчених, є проблема формування творчого мислення майбутніх учителів музики. У сучасній педагогіці проблема розвитку творчого мислення є однією з найактуальніших.

Її вивченню присвячено роботи таких вчених як Г.С. Костюк, Д.Ф. Ніколенко, А.В. Петровський та інші. Ці автори дають визначення таким явищам, як «творче мислення», «пізнавальна творчість», які утворюються від слова «творити», що в загальновідомому розумінні означає «знаходити та створювати щось таке, що не зустрічалося у минулому досвіді – індивідуальному або суспільному».

Метою дослідження є узагальнення засобів та принципів розвитку творчого мислення майбутніх вчителів засобами музичного мистецтва.

У науці творчість досліджується як вид діяльності, процес і продукт. Як відомо, існують види діяльності, які здійснюються стандартно, але, в які з ініціативи виконавця може вноситися творче начало – вдосконалення способу діяльності, винахід і т.д. Творче мислення являє собою особливий щабель музичного мислення. Музично-інтелектуальні процеси на цьому рівні характеризуються переходом від репродуктивних дій до продуктивних, від відтворюючих до творчих. На нашу думку доцільно узагальнити основні засоби розвитку творчої діяльності майбутніх педагогів з фортепіано (табл. 1).

Таблиця 1

Засоби розвитку творчої діяльності майбутніх педагогів з фортепіано

Підхід	Засіб
Пошуковий	пошук індивідуального творчого стилю; проблемне навчання;
Творчий	пошук індивідуального творчого стилю; імпровізація; слухання музики; участь у творчих позааудиторних заходах;
Відтворювальний	виконавська діяльність музиканта; розвиток фортепіанної техніки; розвиток музично-естетичних потреб;

Джерело: розроблено авторами

- пошук індивідуального творчого стилю; цей тип творчості, оперативний, необхідний майбутнім педагогам, продуктом якого є знаходження нового способу дії, неповторного і конкретного, вимагає постійної напруги і готовності до пошуку. Він вимагає контакту з мінливим середовищем і баченням в ньому всіх змінних. Особливо це відноситься до педагогічного процесу, коли виникають нестандартні, критичні ситуації або необхідно оперативно змінити спосіб викладу матеріалу і т.п.

- виконавська діяльність музиканта. Діяльність виконавця спрямована на розкриття задуму композитора, створення художнього образу, і інтерпретація твору безпосередньо пов'язана з внутрішнім світом виконавця, його світоглядом, думками почуттями. Кожний музичний твір можна інтерпретувати, підходячи до нього з різних точок зору, можливі різні трактування. Всі авторські вказівки переломлюються в індивідуальній свідомості виконавця і повинні відображати думки, почуття, інтелектуальний рівень самого музиканта.

- розвиток фортепіанної техніки; питання розвитку фортепіанної техніки включає в себе всі вміння й навички, якими має оволодіти виконавець-піаніст, який намагається зробити своє виконання художньо-змістовним та якісним. Техніка є основою будь-якого мистецтва. Підґрунтям розвитку техніки у всі часи вважалися гра гам та різноманітних технічних вправ. Збірки вправ складали і видатні піаністи, і відомі педагоги. Ф. Лист, Й. Брамс, К. Черні, К. Таузіг, Ф. Бузоні, А. Корто, В. Сафонов, М. Кулак, К. Ганон – ось далеко не повний перелік авторів різної цінності фортепіанних шкіл [1, с. 15].

- імпровізація; із початку ХХ ст. найбільш потужним носієм імпровізації стає джаз. Джазове виконання – це творчий процес створення живої музики, безпосередньо пов'язаний з імпровізацією, адже відомо, що будь-який джазовий музикант повинен уміти імпровізувати [2, с. 62]. Для розвитку творчих здібностей на уроках фортепіано музикантам слід пропонувати такі методи: підбір мелодії на слух, створення супроводу, імпровізація на задану тему, створення своїх варіантів і доповнень до відомих творів, написання власної інструментальної чи вокальної музики, написання закінчення мелодії тощо.

- слухання музики, як процес співтворчості під час її сприйняття; Слухання музики слід розглядати як процес глибокого проникнення до її

образного змісту, тобто до результатів творчості композитора. Композитор творить, слухач, слідуючи за думкою і натхненням композитора, відтворює їх, як і інтерпретатор, не механічно, а «приймаючи на себе», розцвічуючи власними емоціями, образним уявленням, певною мірою «домислюючи» нюанси, відтінки створеного композитором образу відповідно до власного художнього потенціалу, до власного почуття.

Проблемне навчання; приклади проблемного навчання:

1) при роботі над технічно складним місцем, студенту слід запропонувати придумати вправи які полегшать цю роботу. Виконання даного завдання можливе лише на підставі вже наявного досвіду, проте до розряду творчих можна буде віднести тільки знову винайдені вправи, а не актуалізовані старі;

2) завданням, що сприяє спрощенню розуміння музичної мови як засобу комунікації, може з'явитися таке: при розучуванні сонат віденських класиків, запропонувати студенту виконати кожну фразу від імені будь-якого з персонажів опери, що відповідає характеру виконуваної сонати. По можливості можна використовувати словесні репліки, які допоможуть осмислити фразировку, зробити її живою і емоційною, відповідної людської мови. Це завдання, як правило, викликає глибокий емоційний відгук в учнів, дозволяє актуалізувати наявні знання з курсу історії музики, відбувається здійснення інтеграційних міжпредметних зв'язків.

- участь у творчих позааудиторних заходах; лекції-концерти, бесіди-концерти, музично-літературні композиції, музичні вистави, участь у відкритих концертах, фахових конкурсах, олімпіадах допомагають виявляти індивідуальні виконавські та артистичні якості творчих особистостей і сприяють більш емоційному впливу на слухацьку аудиторію. Прослуховування та перегляд аудіо- та відеозапису загострюють у студентів увагу до власного розкриття музично-педагогічного потенціалу і є стимулом до самовдосконалення;

- розвиток музично-естетичних потреб, художнього смаку та музично-інтелектуальних інтересів (постійно працювати над поповненням навчального репертуару сучасним музично-фортепіанним жанром та кращими зразками класичної та фольклорної спадщини [3, с. 1].

До основних принципів розвитку творчого мислення майбутніх вчителів засобами музичного мистецтва слід відносити :

- принцип спрямованості навчального процесу гри на фортепіано на інтенсифікацію загального розвитку[3, с. 1];

- принцип упровадження широкої репертуарної політики (залучення до репертуару максимально широкого обсягу сценічно-жанрових творів – танцювальної, пісенної, програмної музики);

- принцип трансформації виконавських умінь та музикознавських знань [3];

- принцип розвитку самостійності та креативності мислення, творчої ініціативи дій та імпровізаційності виконавських умінь;

- принцип уникнення з боку викладача пояснень авторитарного характеру, безапеляційного орієнтування на існуючий інтерпретаторський зразок.

Ґрунтуючись на принципах розвивального музичного навчання, ефективність процесу фортепіанної підготовки мистецької молоді передбачає

осмислення мети та завдань навчання гри на інструменті, які висуваються перед викладачем і студентом.

Висновки. Процес повноцінного навчання гри на фортепіано не можна відокремлювати від музично-творчого виховання, що формує цінне ставлення до музичного мистецтва. Для практики навчання необхідне поєднання різних підходів до розвитку творчих здібностей музиканта: пошукового, творчого та відтворювального.

Список використаних джерел:

1. Корыхалова Н. П. Играем гаммы. – СПб.: Композитор, 2003. – 84 с.
2. Комаровська О. Розпізнати унікальність кожної дитини // Мистецтво та освіта. – 2011. – № 4. – С. 54-58.
3. Кокодій Н. В, Коханенко Л. М. Педагогічні умови формування творчої діяльності студентів на уроках фортепіано [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/40_NNM_2015/MusicaAndLife

Венгер А.О.

магістр психології,

Науковий керівник: Базика Є.Л.

кандидат психологічних наук, доцент,

Миколаївський міжрегіональний інститут розвитку людини «Україна»

ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В СИСТЕМІ СУЧАСНОЇ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Інтеграція в європейський простір, впровадження європейських норм і стандартів в освіті зумовили необхідність реформування та модернізації системи освіти України, формування наукового, культурного й економічного потенціалу нації, спроможного до продукування перспективних ідей, ефективної їх реалізації, здатного до адекватного сприйняття змін і продуктивного впровадження інновацій.

У Концепції нової школи зазначено, що потужну державу забезпечить згуртована спільнота освічених, усебічно розвинених, ініціативних та творчих людей; активних, підприємливих і відповідальних громадян; патріотів своєї країни; інноваторів, які здатні змінювати навколишній світ, розвивати економіку, конкурувати на ринку праці, навчатися впродовж життя.

Сьогодні пріоритет роботи з обдарованими дітьми обумовлений також завданнями збереження і розвитку інтелектуального потенціалу країни та її духовного відродження. Таким чином, освіта обдарованих виступає об'єктивним гарантом подальшого соціально-економічного й культурно-політичного розвитку нашої держави. Відповідно актуалізується гуманітарна корекція сфери освіти, переглядаються її концептуальні та методологічні засади, уможлиблюється її реформування і дотичні до нього зміни у вихованні особистості в напрямі орієнтування на її різносторонній потенціал, розвиток обдарованості й таланту. З цією метою в Україні прийнято цілий ряд законів і програм (Національна програма «Діти України», Програма розвитку обдарованих дітей і молоді, Указ Президента України про підтримку

обдарованих дітей, Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2016-2020 роки).

У педагогічній теорії та практиці напрацьовано значну кількість досліджень, пов'язаних з ідентифікацією обдарованості, розроблено програми допомоги дітям щодо реалізації їх здібностей. Інтелектуальний, художній та духовний потенціал обдарованої особистості, феномен обдарованості, проблеми, викликані наявністю певного обдарування, досліджували впродовж ХХ століття вчені, педагоги, психологи провідних країн світу: Б. Блум, Дж. Равен, Л. Сміт, П. Торренс (США); А. Біне, Р. Мейлі (Франція); К. Хеллер, В. Штерн (Німеччина); Ю. Бабаєва, В. Лебедева, В. Панов, Б. Теплов, М. Холодна (Росія); В. Моляко, О. Музика, О. Кульчицька (Україна). Серед виокремлених дослідниками видів обдарованості особливе місце належить інтелектуальній, яка визначає здатність дитини до оволодіння знаннями у процесі навчання. Проблеми розвитку емоційного інтелекту приділяли увагу зарубіжні вчені-дослідники Д. Гоуман, Дж. Мейер, П. Саловей, Д. Карузо, Г. Гарднер, С. Хейн, К. Кеннон та їх українські колеги Є. Носенко, О. Філатова.

На сучасному етапі розвитку освіти в Україні стали приділяти більше уваги проблемі ідентифікації інтелектуально обдарованих дітей та молоді, створенню та запровадженню для них спеціальної системи освіти. Під керівництвом академіка В.О. Моляко та його послідовників О.І. Кульчицької, М.А. Гнатка, О.Л. Музики та ін. створено вітчизняну наукову школу, яка займається дослідженням проблеми обдарованості та розвитком творчого потенціалу особистості.

Проблема розвитку обдарованої дитини розглядається у контексті розкриття її творчого потенціалу, розвитку інтелектуальних здібностей, дослідження теоретичних основ ефективної державної системи підтримки талановитої молоді, а також вдосконалення процесу підготовки вчителя до реалізації поставлених завдань. Завдання сучасної української школи полягає у своєчасному виявленні здібних та обдарованих дітей, забезпеченні у навчально-виховному процесі їх якісного психолого-педагогічного супроводу.

У державних документах про діяльність загальноосвітніх закладів підкреслюється, що вирішення проблеми формування творчої особистості, розвиток здібностей та обдарувань юного громадянина значною мірою залежить від учителя, творча діяльність якого стає міцним засобом формування і розвитку здібностей та обдарованості школярів. Гуманізація та демократизація педагогічної праці, спрямованість її на розвиток особистості дитини сприяють розробці та впровадженню альтернативних систем освіти, авторських методик навчання.

Проблема навчання та виховання обдарованих дітей вимагають сьогодні від учителя вміння працювати в творчому режимі, нестандартних напрямках, постійно удосконалювати професійну діяльність, створювати свою творчу лабораторію, оволодівати сучасними формами і методами роботи.

Розвиток здібностей та обдарувань особистості набуває ефективності за умови створення у навчально-виховному процесі системи цілеспрямованого відбору змісту, форм і методів навчання та виховання; використанні не тільки когнітивних факторів навчання, а й соціального та емоційного інструментарію; стимулювання спільної творчої роботи учнів і вчителя; розробки та впровадження педагогічних технологій щодо розвитку і реалізації

здібностей особистості, які ґрунтуються на принципах активізації, індивідуалізації та диференціації навчально-пізнавальної діяльності.

Реалізації компетентної освіти академічно здібних та обдарованих учнів як органічної єдності її концептуального, цільового, змістового, процесуально-діяльнісного, контроль-коригувального, оцінно-результативного компонентів сприяє впровадження дидактичної технології реалізації компетентного підходу в науково-педагогічному проекті «Інтелект України» (наукові керівники експерименту доктор педагогічних наук Гавриш І.В. та кандидат педагогічних наук Ткачов А.С.).

Домінантою компетентної освіти для академічно обдарованих та здібних дітей є те, що вона функціонує та розвивається відповідно до основних положень парадигми особистісно орієнтованої освіти, діяльнісного підходу, принципів системного підходу, а саме, принципів органічної єдності педагогічної системи й середовища, цілеспрямованості, відповідності, оптимальності, зворотного зв'язку [3].

Суттєвими ознаками освіти академічно здібних та обдарованих дітей у науково-педагогічному проекті «Інтелект України» є особистісно орієнтована модель навчання, дотримання принципів динамічного балансу вимог і здібностей, співпраці і співтворчості, створення умов для вільного вибору, саморозвитку та самонавчання, осмисленого визначення своїх можливостей і життєвих цілей.

Сутність проекту полягає не в насиченні дитини поглибленими знаннями, а у набутті нею, в першу чергу, необхідних навичок роботи з інформацією, аналізу, гнучкого творчого мислення, самоконтролю та самооцінки, швидких реакцій, раціональної організації навчальної праці; розвитку пізнавальних процесів – сприйняття, пам'яті, мислення, уваги й уваги; розвитку якостей особистості школяра – пізнавальної активності, цілеспрямованості, працелюбності, організованості, охайності, наполегливості, волі тощо.

Відмінною ознакою занять, які проводяться за науково-педагогічним проектом «Інтелект України», є те, що вони сприяють розвитку емоційного інтелекту – внутрішньо особистісному і міжособистісному аспектам. Перший характеризується такими компонентами, як усвідомлення власних почуттів, самооцінка, впевненість у собі, самоконтроль, відповідальність, мотивація досягнень, оптимізм. Міжособистісний аспект містить емпатію, толерантність, комунікабельність, відкритість, діалогічність, антиципацію. Високий рівень емоційного інтелекту є важливим засобом успішної самореалізації особистості, допомагає збалансувати емоції і розум, відчути внутрішню свободу, усвідомити власні потреби і мотиви поведінки, скоригувати стратегію власного життя.

Отже, система меритократичної освіти забезпечує виконання соціального замовлення суспільства на рівень освіченості, розвитку та вихованості молодого покоління громадян та сприяє формуванню в учнів цілісного наукового світогляду, навчальної, загальнокультурної, комунікативної та соціальної компетентностей, розвитку академічної обдарованості учнів, вихованні життєво і соціально компетентної особистості, здатної здійснювати самостійний вибір, приймати відповідальні рішення в різноманітних життєвих ситуаціях.

Список використаних джерел:

1. Гавриш І. Всеукраїнський науково-педагогічний проект «Інтелект України» теоретичні та практичні питання реалізації в початковій школі / І. Гавриш, С. Кириленко, О. Щербаков // Рідна школа. – 2013. – № 8-9. – С. 39-43.
2. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / За ред. В.О. Моляко, О.Л. Музики – Житомир: Видав. Рута. – 2006. – 320 с.
3. Концепція реалізації науково-педагогічного проекту «Інтелект «України» в основній школі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://document.ua/pro-prodovzhennja-vprovadzhennja-naukovo-pedagogichnogo-proe-doc111385.html>
4. Кульчицька О.І. Творча обдарованість. Спеціальна дитяча обдарованість / О.І. Кульчицька // Обдарована дитина. – 2001. – № 1. – С. 3-11.
5. Савченко Ю.Ю. Розвиток емоційного інтелекту учнів молодшого шкільного віку // Освіта та розвиток обдарованої особистості. – 2014. – №12. – С. 12-16.
6. Янковчук М.М. Розвиток обдарованості: практичний досвід // Обдарована дитина. – 2008. – № 2. – С. 47.

Греков В.О.

старший викладач,

*Чорноморський національний університет
імені Петра Могили*

**СТРУКТУРА УРОКУ ДИСЦИПЛІНИ
«ПРАКТИЧНИЙ КУРС ПЕРЕКЛАДУ»
ДЛЯ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ПЕРЕКЛАД»**

Педагогіка у філологічній галузі є – як і має бути – дуже чітко структурованою, і залежить від підрозділу або дисципліни, що вивчається. Неабияку цікавинку являє собою педагогічний бік підготовки перекладачів, явище досліджене, але дотично, у контексті загальних збірників вправ, а не в контексті серйозного теоретичного викладу структури та принципів.

Вважаємо за потрібне поділяти підготовку перекладачів на доперекладацьку, лінгвістичну та екстралінгвістичну.

Доперекладацька підготовка – це те підґрунтя, яке майбутній перекладач отримує до початку своєї вищої освіти. Звичайно ж, цілком зрозумілим є те, що студент першого курсу, який поступає на профільну спеціальність, володіє певним обсягом навичок, які є необхідними для успішного засвоєння знань. Зазвичай профільна спеціальність має тісний зв'язок з тими дисциплінами, що їх викладають у загальноосвітніх школах. Утім, переклад як дисципліна лише починає виокремлюватися в навчальній програмі для старших класів, і лише у спеціалізованих школах. Однак це не виправдовує ситуацію, коли абітурієнт показує абсолютну незнайомість з предметом, що його він має вивчати. Виникає питання, чи свідомим був його вибір майбутньої професії якщо, наприклад, він не вбачає істотної різниці між спеціальностями «переклад» та «філологія». Очевидно, що втручатися у освіту в середніх навчальних закладах поза нашою компетенцією, проте найпростішим рішенням буде присвячення кількох (від трьох до п'яти) перших аудиторних занять з групою у вересні місяці власне перекладові як процесові та результатів, аби провести так званий «курс молодого бійця» і коротко ввести студентів у чудову царину

перекладу, давши їм цілком оформлене уявлення про те, часткою чого вони мають змогу стати по отриманні диплому про вищу освіту за спеціальністю «Переклад». У вправах до даного розділу вміщено найпростіші дії, які зможуть полегшити засвоєння матеріалу у напів-ігровій формі, і кращим чином залучать студентів як до роботи з оригіналами і перекладами, так і до роботи у групах, що сприяє інтеграції.

Утім, частиною доперекладацької підготовки є удосконалення лінгвістичного стану індивідуума – аби здійснити хоча б початкового рівня переклад, треба розуміти принаймні базові принципи організації і структури мови, володіти якщо не великим словниковим запасом, то принаймні граматикою. За цей рівень на момент вступу в університет відповідальні суто шкільні вчителі та безпосередньо сам майбутній перекладач. Здібності і якості тих і інших суто індивідуальні, тому групи свіжо набраних перекладачів завжди були і будуть неоднорідні за своїм складом та потенціалом. Стосовно ж авторів науково-популярної літератури, що забезпечує дітям зацікавлення предметом перекладу та лінгвістики з дошкільного віку, можна назвати Л. Пумпянського, Е. Вартаньяна, А. Коваль, В. Введенського та ін.

Лінгвістична підготовка в університеті включає в себе опанування студентами великої кількості теоретичних дисциплін, що пояснюють принципи функціонування перекладу, а також не меншої кількості практичних занять, де їм надається змога продемонструвати розуміння цих принципів та їх застосування для перекладу. Саме лінгвістичній підготовці не дарма надається найбільша увага в будь-якому лінгвістичному ВНЗ, що видається нам анітрохи не дивним. Перекладач не може не володіти поширеним лексичним складом у кількох галузях лексики, не може не вживати усний або письмовий варіанти літературної мови абсолютно грамотно, оскільки у такому разі це вийде не перекладач, а, вибачте, посміховисько. Лінгвістична підготовка перекладача і спрямована на те, аби перекладач достойно продемонстрував навички, що стосуються мови. Її розробці, удосконаленню методики та доповненню присвячено безліч творів видатних перекладачів та лінгвістів. Так, серед радянських та вітчизняних мовознавців можна згадати Л. Бархударова, В. Комісарова, М.П. Брандес, В. Виноградова, а також таких практиків перекладу, як Чуковський, Вайсброт, Нора Галь; серед зарубіжних – Лінн Віссон, Дж. Лайонса, Лоуренса Венуті і багатьох інших.

Все ж, нехтувати іншими двома аспектами підготовки перекладачів аніяк не можна. Іноді перекладач виставляє себе на посміховисько анітрохи не через лінгвістичну помилку. Не слід забувати про культурну підкладку, лінгвокраїнознавчу складову, яка є в кожного перекладу, про позамовні фактори, за які перекладач несе найбільшу відповідальність. До них відносяться правильне розуміння контексту, реалій, аспектів гумору, жестів, виконання соціальних протоколів та подібне. Припустимо, перекладач, який наступного ранку після першої зустрічі тисне іноземцеві руку, викликає легкий подив – у Британії, наприклад, тиснути руку прийнятно лише при першій зустрічі, а потім досить вербального привітання. На подив мало літератури, що стосується даного аспекту, утім, вся вона написана справжніми майстрами своєї справи, які бажали застерегти прийдешні покоління перекладачів від власних недоліків. Серед відомих авторів Лінн Віссон,

О. Фененко, Ф. Кретов, Міньяр-Белоручева, О. Ширяєв та ін. Там міститься безліч рекомендацій про те, як не осоромитися під час перекладу, а також надано у доступній формі курйози та гумористичні історії з життя перекладачів.

Отже, структура уроку у вищому навчальному закладі для студентів спеціальності «Переклад» буде найефективнішою у випадку, якщо матиме такий вигляд:

Модуль 1. Доперекладацька підготовка.

Варіанти тем:

- а) створення перекладацького портфоліо;
- б) обговорення механізмів працевлаштування;
- в) емуляція співбесіди та перемовин із замовниками;
- г) аналіз сучасного ринку перекладів та перекладацьких послуг;
- д) дрес-код та його принципи і відмінності.

Даний модуль доречно викладати українською упродовж усього 1 року навчання, на другому він має проводитися відповідною іноземною мовою навчання, на третьому році він вже є надлишковим.

Модуль 2. Екстралінгвістична розминка.

Варіанти тем:

- а) новини країн, мова якої вивчається;
- б) обговорення певних реалій;
- в) ознайомлення студентів з культурною складовою у галузі, в якій можливий переклад.

Модуль 3. Практичні вправи.

- а) письмовий переклад;
- б) усний переклад.

Дяченко В.І.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
Інститут Військово-морських сил*

Національного університету «Одеська морська академія»

Ярошенко І.В.

*кандидат хімічних наук, доцент,
Одеський національний політехнічний університет*

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНІКИ МОВЛЕННЯ ПЕДАГОГА

Незважаючи на широке впровадження у сучасну освіту інформаційно-комунікаційних технологій, техніка мовлення педагога і способи її вдосконалення залишаються однією з актуальних проблем педагогічної діяльності.

Результати аналізу підготовки майбутніх педагогів до професійного спілкування в закладах вищої освіти України дають можливість виявити протиріччя, зокрема, між вимогами щодо високого рівня підготовки майбутніх педагогів до професійного спілкування і низьким рівнем володіння ними мовленнєвими і немовленнєвими засобами [1, с. 3].

Метою статті є визначення шляхів удосконалення основних складових техніки мовлення педагога.

Аналіз літературних джерел свідчить про посилення інтересу до проблем техніки мовлення у вищій школі. Ці проблеми вивчали О. Біляєв, М. Ілляш, Б. Головін, Л. Струганець, В. Русанівський, Г. Винокур, Л. Савенкова та ін. Мовленнєве спілкування досліджено у працях Г. Андреєвої, В. Кан-Калика, Г. Ковальова, А. Коротаєвої, Т. Тамбовцевої, С. Шеїна та ін. Класичним посібником з акторського мистецтва і виразного читання стали праці видатного режисера і педагога К. Станіславського.

Техніка мовлення – це сукупність елементарних прийомів фонаційного дихання, мовленнєвого голосу та дикції, доведених до ступеню автоматизованих навичок, що дозволяє педагогу з максимальною ефективністю здійснювати мовленнєвий вплив. Це навички, вміння реалізувати мову в конкретній мовленнєвій ситуації так, щоб вона справляла на слухачів евристичне (інтелектуальне), емоційно-естетичне, спонукальне враження [2, с. 52].

За г. Олійник, техніка мовлення складається з таких елементів: дихання – фізіологічна основа мовлення; голос – головний інструмент читця; дикція – чітке вимовляння звуків, слів, виразів; орфоепія – правильна літературна вимова [3, с. 14].

Важливим чинником у звучанні мови є дихання. Для монологічного мовлення фізіологічного (або ненавмисного) дихання, зазвичай, не вистачає. Проте диханням можна навчитися керувати. На початковому етапі опанування мовленнєвим диханням здійснюється за допомогою волі і свідомості. Згодом навмисне (довільне) мовленнєве дихання перетворюється на ненавмисне (мимовільне). Важливою особливістю регуляції дихання у людини є здатність довільно, залежно від мети, в тому числі й мовленнєвої, змінювати темп, ритм, активність, амплітуду дихальних рухів. Кілька умов правильного фонаційного дихання надає Федорчук В. [2, с. 54].

Досягти цього можна тільки за допомогою тренувальних вправ (наприклад, максимальне затримання дихання, вправа перед дверима аудиторії: 4 рази максимальний вдих та видих із затримкою дихання на 4 сек. з почерговою зміною темпу вдиху та видиху). Добираючи вправи, насамперед потрібно слідкувати за правильною поставою. Кожен педагог повинен намагатись розвивати діафрагмально-реберне дихання, яке є енергетичною базою професійного мовлення [1, с. 24].

Роботу над різними якостями голосу доцільно починати з виявлення його недоліків (неприємний тембр, хрип, сипіння, вузький діапазон, напруження звучання, вистрілювання звуків і слів, форсування голосу, монотонність, крикливість, відкриті високі звуки, швидкий темп, приглушеність голосу тощо). Тому перш за все необхідно їх ліквідувати. Працюючи над тембром голосу, можливо позбавити його деяких вад (гугнявості, хриплості, верескливості). Особливої уваги потребує робота над виробленням навичок володіння силою голосу, темпом, звучанням голосу в різних регістрах діапазону, коли з'являється відчуття приємності, легкості, невимушеності у звучанні.

Процес творення голосу нерозривно пов'язаний із диханням, що є неодмінною умовою звучання мови. Тому під час проведення вправ на

розвиток голосу необхідно обов'язково стежити за правильністю дихання. Часто одну й ту саму вправу можна використовувати для реалізації різних завдань: чергування тихого й голосного промовляння, посилення звука вдалечінь на неголосному звучанні, розширення діапазону голосу за рахунок верхніх і нижніх тонів, управління у швидкості вимови тощо. Ми рекомендуємо вправи, що застосовуються у різних практиках: 1. Язиком тиснути на щоки по чергово по 7 раз; 2. Нижньою губою дістати носа тричі на день по 3 рази у три боки; 3. Звук на тривалість «О-О-О-О-У-У-У-М-М-М» (для чоловіків); 4. Удари кінчиками пальців (зуби розімкнені, губи зімкнені) – по лобу й під очі – зі звуком «М»; (зуби, губи розімкнені) – під носа – зі звуком «В»; (зуби зімкнені, губи розімкнені) – у підборіддя – зі звуком «З», у груди – зі звуком «Ж», ребрами долонь – під боки і по нирках – зі звуком «Ж».

Але й тоді, коли голос добре поставлений, педагог повинен уміти доглядати за ним, дотримуючись правил гігієни (забезпечення режиму мовчання, виділення часу для голосового спокою (через 3-4 години роботи), уникнення монотонного мовлення, дотримання висоти голосу в межах виробленого, установленого, можливого діапазону, використання засобів виразності, збереження голосу від застуди, проведення вологого прибирання в аудиторіях, дотримання режиму харчування тощо [4, с. 254]. Найкращий спосіб збереження професійного звучання голосу – це зарядка, до якої входить дихальна й артикуляційна гімнастика. Слід розучувати такі відомі вправи для розвитку голосу, як «Колискова», «Маляр», «Звуконаслідування», вправи на чергування тихого й голосного читання. Особливо слід звернути увагу на добір текстового матеріалу. Він повинен бути таким, де наявні глибокі думки, різні образи, настрої, зміна подій, ситуацій тощо. Залежно від цього педагог під час виконання змушений змінювати й висоту, і силу, і звучність голосу, добирати відповідний темпоритм.

Дикція – це чітка вимова звуків, слів, фраз, що є фундаментом професійного звучання мовлення педагога [5, с. 18]. Недоліки дикції можуть бути органічного походження: великі щілини між зубами, вади язика, надто високе піднебіння. Неорганічні вади вимови можуть мати той самий характер вимови, що й органічні (шепелявість, млявість або неясність мовлення, гугнявість, гаркавість, сюсюкання, вимова «крізь зуби» тощо). Існує спеціальна система вправ для розминки мовного апарату й для відпрацювання артикуляції кожного голосного та приголосного. Її називають артикуляційною гімнастикою або артикуляційною зарядкою. Вона допоможе розвинути мовний апарат: для цього слід здійснити запис на диктофон і прослуховування свого читання, вивчення й проговорювання приказок, скоромовок, лічилок тощо. Робота над дикцією буде успішною лише тоді, коли педагог самостійно щодня працюватиме над собою, добиратиме цікаві вправи, консультуватиметься з досвідченими колегами або лікарем-логопедом. Важливо, щоб роботі над дикцією передувало повторення вправ для підготовки дихання й мовленнєвого апарату до активної діяльності. Це можуть бути також відомі вправи «Проколотий м'яч», «Свічка», «Магазин», «Квіти».

Важливе значення в техніці мовлення педагога має орфоепія, тобто система загальноприйнятих правил, що визначають єдино правильну літературну вимову. На жаль, не в усіх педагогів мова бездоганна. Академік І. Зязюн відмічає, що педагогові «важливо виробити в себе звичку звертатися

до словників, якщо виникає будь-який сумнів щодо правильності вживання слова, розвивати увагу до незнайомих слів, потребу запам'ятати, з'ясувати їх значення, ввести у мовлення...» [6, с. 49].

Отже, практичний досвід педагога свідчить, що техніка мовлення викладача вимагає тренувань, особливо в перші роки педагогічної діяльності (наприклад, виразне читання вголос тощо), глибокої роботи над дикцією, постійного вдосконалення мовленнєвого дихання (наприклад, декламація віршів тощо), самоконтролю та розвитку культури мовлення, створення для себе установки на оволодіння правильним літературним мовленням у всіх ситуаціях мовленнєвого спілкування. Оволодіння технікою мовлення та виразного читання сприятиме оформленню такого мовлення, яке внаслідок своєї правильності й емоційно-естетичної завершеності допоможе передати думку й почуття педагога, викликати відповідну реакцію студента, успішно розв'язати педагогічні завдання, що повсякчас постають перед педагогом.

Список використаних джерел:

1. Савенкова Л.О. Теоретико-методичні основи підготовки майбутніх педагогів до професійного спілкування / Л.О. Савенкова. – К.: КДЕУ, 1997. – 128 с.
2. Федорчук В.В. Основи педагогічної майстерності / В.В. Федорчук. – Кам'янець-Подільський: Видавець Зволейко Д., 2008. – 140 с.
3. Олійник Г.А. Виразне читання. Основи теорії. Посібник для вчителів / Г.А. Олійник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2007. – 224 с.
4. Рубан Л.І. Роль техніки мовлення в системі педагогічної майстерності майбутніх учителів початкової школи / Л.І. Рубан // Наукові записки кафедри педагогіки. – Вип. XXXI. – Харків, 2013. – С. 248-256.
5. Капська А. Й. Виразне читання / А.Й. Капська. – Київ: «Вища школа», 1986.
6. Педагогічна майстерність: Підручник / І.А. Зязюн, Л.В. Крамущенко, І.Ф. Кривонос та ін.; [за ред. І.А. Зязюна]. – К.: Вища шк., 1997. – 349 с.

Змійовська М.І.

студент,

Науковий керівник: Камбалова Я.М.

доцент факультету історичної освіти,

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

ОСНОВНІ НАПРЯМИ НАВЧАЛЬНОЇ КРАЄЗНАВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ІСТОРІЇ

Сьогодні в системі загальноосвітньої школи України краєзнавчі знання формуються у процесі вивчення як окремих курсів з історії краю, так і навчального предмету історії, змістове наповнення якого щодо краєзнавчого матеріалу досить різноманітне, зумовлене специфікою історичного розвитку певного краю, його конкретно-історичними особливостями [17, с. 22].

Джерельну базу навчальної краєзнавчої діяльності становлять документи, що регулюють розвиток шкільного краєзнавства в Україні: «Постанова № 789 від 10 червня 2002 р. «Про затвердження Програми розвитку краєзнавства на період до 2010 р.», «Проект Програми розвитку краєзнавства на період до 2025 р.», «Державна національна програма «Освіта», «Концепція краєзнавчої

освіти та виховання (шкільної, позашкільної, педагогічної)», «Національна доктрина розвитку освіти» та інші документи. Основи вітчизняної теорії краєзнавства були закладені К. Ушинським. Він визначив краєзнавство як педагогічне поняття, виділивши в ньому суспільно-економічний, освітньо-виховний і методичний аспекти. Висвітленням даного напрямку займалися вітчизняні дослідники: Я. Серкіз, В. Мисан, М. Соловей, О.Тімець, В. Бугрій, В. Обозний.

Шкільне краєзнавство ми розглядаємо у трьох взаємозв'язаних аспектах: а) як систему знань про рідний край; б) як підхід (принцип) у викладанні навчального матеріалу; в) як напрям практичної діяльності. Його методика відповідно диференціюється, залежить від форми і поділяється на методику вивчення курсу «Рідний край», методику використання краєзнавства на уроках та методику позакласної і позашкільної краєзнавчої роботи. Одночасно виявлено деякі проблеми в організації вивчення цього курсу [94].

Як зазначає В.В. Бенедюк, «основні напрями краєзнавчих пошуків школярів у цілому визначаються змістом навчальних програм. Головна увага при цьому зосереджується на розкритті найважливіших закономірностей у природному середовищі». Але краєзнавство розглядається не як тимчасовий компонент методики навчання, а як систематична, цілеспрямована навчальна та навчально-пошукова діяльність школярів і вчителя [12, с. 10-11].

Історичне краєзнавство є складовою частиною краєзнавства, історичної регіоналістики, історичної науки загалом. Використовуючи напрацювання істориків-регіоналістів 20-х років, об'єктно-предметну сферу історичної регіоналістики можна визначити в такий спосіб:

- осмислення регіональної специфіки в просторовому вимірі;
- дослідження історії України та української історіографії в регіональному контексті;
- ретроспективне дослідження територіальної структури та прогнозування оптимальної моделі регіональної організації;
- регіональні особливості розвитку історичної думки;
- історія регіонів як системоутворюючих цілісностей;
- проблеми локалізації населення і територіальних зв'язків;
- історія колонізаційних процесів, міграцій;
- історія міських і сільських поселень.

Сьогодні, коли краєзнавство високо цінується і підтримується державою, воно витікає з нормативних вимог до організації освітньо-виховного процесу, безперервної історичної освіти в Україні [17, с. 26]. В системі загальноосвітньої школи України краєзнавчі знання формуються у процесі вивчення як окремих курсів з історії краю, так і навчального предмету історії.

Заявлена в новій програмі для 11-річної загальноосвітньої школи ідея вдосконалення історичного краєзнавства, як складової змісту історії України, вимагає нових підходів щодо її реалізації. У пояснювальній записці програми з історії вказано: «Вперше більшу увагу приділено регіональній та місцевій історії (історії краю), що дає можливість виховувати патріотичні та державницькі почуття та якості школярів, посилює інтерес до історичної інформації. В темах «історія краю» передбачений насамперед розгляд історичного матеріалу місцевості, де розташована школа: міста, селища, села, району. Зміст відповідних тем передбачає як вивчення конкретних подій,

явищ, історичних постатей краю, так і порівняння їх із подіями та явищами, що відбувались на території країни в цілому. Такі теми потребують широкого залучення учнів до самостійної пізнавальної діяльності, зокрема з елементами досліджень» [94].

Робота по організації етнографічних краєзнавчих досліджень учнями може мати таку сутність і послідовність:

- вид і назва етнографічного твору;
- давність виявленого твору, предмета та його місцезнаходження, реєстрація (село, район, область);
- дата запису (рік, місяць, число);
- автор твору (певна особа, колектив);
- наявність регіональної специфіки;
- ступінь поширення етнографічного твору в даній місцевості.

Важливо провести з учнями екскурсії в музеї етнографії з подальшою підготовкою повідомлень, виступів на такі теми: «Українське житло та його особливості», «Особливості побуту населення Київщини», «Особливості одягу населення Полісся», «Старовинні знаряддя праці селян на території краю». З метою систематизації і закріплення знань з етнографії можна з учнями провести вікторини: «Чи знаєте ви народні ремесла краю?», «Традиційний одяг етнічних груп краю та його елементи» [84, с. 56].

Важливим краєзнавчим об'єктом для вивчення може стати вивчення історія свого роду. З метою поглиблення цієї роботи можна організувати і провести цикл бесід на тему: «Пам'ять родоводу». «Історія роду – історія нашого народу»; експедицію: «Визначні діячі краю та їхні родичі» [84, с. 57].

Зацікавленість певної частини учнів школи історією родоводу і родинними традиціями може сприяти створенню секції «Пам'ять родоводу». [84, с. 57].

Будь яка група пам'яток, будь яка сфера діяльності людини може бути об'єктом історичного дослідження – у цьому сенсі діапазон історичного краєзнавства справді неосяжний. Практично немає меж і у визначенні граней життя суспільства – економічного, політичного, соціокультурного – які воно охоплює. Краєзнавця цікавить археологія і етнографія, історія міст і сіл та їхнє архітектурне обличчя, історична екологія й історична демографія, стан тієї чи іншої пам'ятки і долі відомих і невідомих діячів науки та культури. Опубліковані матеріали конференцій з історичного краєзнавства нагадують енциклопедичні видання – з тією, щоправда, різницею, що величезний матеріал не завжди піддається раціональному упорядкуванню і систематизації. Складність у визначенні об'єктно-предметної сфери історичного краєзнавства, на думку фахівців, можна пояснити певною невідповідністю між масштабами краєзнавства як суспільного явища і рівнем його наукового осмислення [17, с. 42].

Отже, важко не погодитися з М. Кострицею, котрий зазначає, що сучасне краєзнавство має вигляд досить суперечливого комплексу дисциплін, підходів, принципів та світоглядних орієнтацій. У цьому комплексі уживаються між собою регламентованість і невизначеність, глобальність і локальність, ґрунтовність і верхоглядство, професійність і відверте аматорство. Як загальна теорія краєзнавства, так і теоретико-методологічні

засади його окремих структурних елементів, напрямів потребують значно ширшого розроблення.

Список використаних джерел:

1. Бенедюк В.В. Організація краєзнавчої роботи учнів у процесі вивчення фізичної географії основної школи (V-IX класи): Автореф. дис. ... кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика навчання географії / Валентина Володимирівна Бенедюк. – Інсти-тут педагогіки АПН України. – Київ, 1999. – 24 с.
2. Голубко В., Качараба С., Середяк А. Історичне краєзнавство. Навчальний посібник / А.П. Середняк – Ч.І. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2005. – 130 с.
3. Туристсько-краєзнавча робота у вищому педагогічному закладі : організаційні та методичні аспекти : навчальний посібник / [О.В. Тімець, С. Серебряй, Ю.А. Грабовський та ін.]. – Умань: Візаві, 2006. – 236 с.
4. Про затвердження списку пам'ятників мистецтва, історії та археології Української РСР: Постанова Ради Міністрів Української РСР від 21 липня 1965 р. № 711. [Електронний ресурс]: – Режим доступу : http://www.infocompass.org/geo_html/chapter9/docs9/pro_zh_spyshku_pamyatnykiv_mystectva_istoriyi_ta_arxeologiyi.doc.

Ковалев А.С.

преподаватель специальных дисциплин,

Горный колледж

ГВУЗ «Криворожский национальный университет»

МЕТОДИКА ТЕКУЩЕГО КОНТРОЛЯ ЗНАНИЙ СТУДЕНТОВ ПО УЧЕБНЫМ ДИСЦИПЛИНАМ: «КАРЬЕРНЫЕ МАШИНЫ И КОМПЛЕКСЫ», «КАРЬЕРНЫЙ ТРАНСПОРТ», «МОНТАЖ И РЕМОНТ ГОРНОГО ОБОРУДОВАНИЯ»

В настоящее время проблемы и методы использования технических средств для повышения эффективности работы студентов и контроля их знаний в процессе обучения по кредитной технологии являются актуальными.

Традиционные методы текущего контроля по вышеназванным учебным дисциплинам, которые включают в себя устный опрос на занятиях, обязательные контрольные работы 2-3 раза в семестр, курсовой проект по дисциплине «Монтаж и ремонт горного оборудования» остались, но эффективность этих методов значительно снизилась, так как изменились учебные планы. Если преподаватель ведет две группы (иногда и больше), у которых количество кредитов, выделяемых на дисциплину, разное или одинаковое, то сроки проведения контрольных работ и защиты курсового проекта – одни и те же, т.е. преподаватель должен осуществить контроль большого количества студентов в очень сжатый период. Эффективность и качество контроля при этом становятся явно недостаточными.

Все усложняющиеся требования фундаментальной подготовки молодых специалистов не позволяют считать методику преподавания вышеназванных дисциплин отработанной и совершенной. Остается немало спорных вопросов о всех сторонах преподавания, в частности, проблема организации разумного

контроля знаний студентов в процессе обучения. Здесь представляются возможными два пути:

I. Совершенствование традиционных методов контроля. Во время контроля можно обучать и показывать студентам формальную и логическую схемы, в которые могут быть вложены изучаемые вопросы дисциплин. К таким методам контроля знаний можно отнести технический диктант, суть которого заключается в том, что преподаватель диктует начало предложения, составленного на определенную тему текста, а студенты, записав его под диктовку, дописывают предложение самостоятельно по смысловому содержанию. Технические диктанты дают возможность преподавателю проверить качество усвоения студентами учебного материала, знание ими терминологии, единиц измерения, зависимостей между различными величинами, конструкции горных машин и принципа их действия и пр. Достоинство технических диктантов в том, что при сравнительно небольшой затрате времени они позволяют преподавателю получить информацию об уровне знаний всех студентов группы, выявить пробелы в их знаниях. Текст для диктанта должен быть тщательно продуман, логически выдержан. В условиях кредитной системы обучения автор данной статьи технический диктант предлагает проводить, как тестирование на заданную тему по открытой форме.

В качестве примера приведем технический диктант по теме «Буровой станок СБШ-250МН»:

1. Для предохранения редуктора и электродвигателя от толчков и вибраций служит какое оборудование? (шинно-зубчатая муфта).

2. В качестве привода вращателя используют электродвигатель какого тока? (постоянного).

3. Тормоз хода станка СБШ какого типа? (колодочный с электромагнитным управлением).

4. Тип бортового редуктора какой? (РХ-9).

5. Каретка вращателя движется по направляющим расположенным где? (на мачте).

6. Ход штоков гидроцилиндров механизма подачи бурового снаряда на забой какой? (2 метра).

7. Ход бурового снаряда станка СБШ на забой составляет? (8 метров).

8. Чем осуществляется заваливание мачты станка СБШ? (двумя гидроцилиндрами).

9. Чем осуществляется горизонтирование станка СБШ? (тремя гидродомкратами).

10. Тип ходовой части станка СБШ какой? (УГ- 60).

В этих текстах смысловые продолжения предложений, которые дописываются студентами самостоятельно, заключены в скобки.

II. Использование технических средств контроля (машинного контроля), т.е. освобождение преподавателя от излишней контролирующей функции. Но здесь есть риск потерять студента, как творческую индивидуальность, во-первых, из-за излишней технизации, во-вторых – из-за слишком большой формализации контроля. Такой контроль суживает круг вопросов и слишком ограничивает время для размышления.

Самый главный элемент машинного контроля – тесты, охватывающие весь необходимый материал, которые могут обеспечить необходимую объективность в оценке полученных знаний. Все методы составления тестовых заданий можно разделить на группы по принципу их составления.

Тестовые задания применительно к дисциплинам должны включать вопросы, правильные ответы на которые требуют от студентов знаний теоретического материала (конструкции горных машин, принципа работы, формул, понятий, закономерностей и т.д.), умения применять теоретический материал для решения практических задач, а также критически относиться к полученным результатам, анализировать, сравнивать и обобщать их с целью обоснования ответа или вывода.

Реализация этих положений показана на следующем примере, где учитываются особенности текущей и тематической проверки [4].

В основе изучения темы «Перфораторы и установочные приспособления» будущему механику необходимо знать конструкцию перфораторов, иметь представление о принципе работы перфораторов, уметь выявлять неисправности перфораторов и устранять их. Для проверки усвоения материала по этой теме необходимо включать в тестовое задание материал отвечающий знаниям, умениям и навыкам по данной теме.

Например следующее тестовое задание:

1. Перфоратор ПП-50В относится к перфораторам: а) переносным; б) телескопным; в) колонковым;
2. Перфоратор ПТ-48А относится к перфораторам: а) переносным; б) телескопным; в) колонковым;
3. Для смазывания деталей перфораторов используют: а) масло; б) воду; в) графит;
4. Перфоратор ПК-60А относится к перфораторам: а) переносным; б) телескопным; в) колонковым;
5. Переносной перфоратор используется для бурения шпуров: а) горизонтальных и наклонных; б) горизонтальных и восстающих; в) восстающих;
6. Промывка и смазка перфораторов проводится через: а) 3 суток; б) 5 суток; в) 7 суток;
7. Воздухораспределительное устройство переносного и телескопного перфораторов размещено: а) в корпусе крана; б) в цилиндре; в) в патроне
8. Телескопный перфоратор имеет: а) зависимое поворотное устройство; б) независимое поворотное устройство; в) не имеет поворотного устройства;
9. Колонковый перфоратор имеет: а) зависимое поворотное устройство; б) независимое поворотное устройство; в) не имеет поворотного устройства
10. Рукоятка дистанционного управления перфоратора ПТ-48А используется для управления: а) телескопной частью; б) бурильной частью; в) автомасленкой

При выполнении этого задания предусматривается проверка знания теоретического материала (конструкции перфораторов, их принадлежности к видам перфораторов т.д.).

В цикловой комиссии электромеханических дисциплин Горного колледжа ГВУЗ «Криворожский национальный университет» разработаны и используются в учебном процессе тестовые задания по вышеуказанным

дисциплінам. Вони внесені в систему комп'ютерного тестування ГК ГВУЗ «КНУ».

Что касается применения тестовых заданий при контроле знаний (с применением ЭВМ или безмашинном), следует отметить требование временного режима. Вопрос о времени, которое дают студенту для ответа, очень важен. Проблема в том, что работа с контролирующей машиной ограничена по времени жестко, а без машины преподаватель имеет возможность дать студенту некоторую временную свободу. Конечно, метод тестов не может претендовать на исключительное положение в системе проверки знаний студентов, речь может идти о такой системе контроля, в которой целесообразно сочетаются традиционные формы и тестовая проверка.

В учебной дисциплине «Карьерный транспорт» большое внимание уделяют вопросам выполнения расчетов транспортных систем в карьерах. Современные ЭВМ позволяют использовать в учебном процессе выполнение расчетов железнодорожного, автомобильного и конвейерного транспорта карьеров.

Расчеты, выполняемые с помощью ЭВМ, открывают в условиях кредитной системы обучения весьма действенные дополнительные возможности обогащения и алгоритмизации курса «Карьерный транспорт».

Для закрепления и контроля знаний и умений студентов по дисциплине «Монтаж и ремонт горного оборудования» им выдаются задания на индивидуальные курсовые проекты, в которых заложен дифференциальный подход к обучаемому. Наличие вопросов и задач разных уровней трудности дает возможность слабому студенту получить положительную оценку, а использование ЭВМ в расчетах (на уровне умений и трансформаций) позволяет более сильному студенту показать свои знания.

Таким образом, обучение студентов практическим навыкам можно проводить в двух формах. Первая форма – это традиционные аудиторные упражнения, на которых студент в наиболее наглядной и понятной форме осваивает основные понятия соответствующего раздела дисциплины [3]. В процессе практических занятий необходимо не только обучить студента решению типовых задач, но и добиться более существенного: научить студента критически оценивать решенную задачу, проводить анализ решения, а это куда интереснее, хотя и намного труднее, чем просто приобретение навыков решения типовых задач.

Вторая форма – самостоятельная внеаудиторная работа над курсовым проектом, когда студенту предлагается существенно более сложная индивидуальная задача. При помощи формальных алгоритмов составляются уравнения задачи, решаемые затем на ЭВМ.

Список использованных источников:

1. Жолод Б.І. Нові технології навчання: наук.-метод. – Київ.: ІМЦВО, 2000.
2. Онищук А.А. Урок в современной школе – Москва: Просвещение, 1986.
3. Олійник П.М., Журовська Л.М., та ін. Самостійна робота студентів у вищих закладах освіти. Методичні рекомендації для викладачів. – Київ: КІТЕП, 2000.
4. Палій Л. Тестування в навчальному процесі // Шлях Освіти. – 2001. – № 2.

Ковальчук О.В.

студентка;

Осип М.А.

викладач біології,

Луцький педагогічний коледж

ВИКОРИСТАННЯ ФІЗКУЛЬТХВИЛИНОК НА УРОКАХ БІОЛОГІЇ

За словами К.Д. Ушинського: «Дайте дитині трішки порухатися, і вона винагородить вас знову десятьма хвилинами живої уваги, а десять хвилин живої уваги, коли ви змогли їх використати, дадуть вам в результаті більше цілого тижня напівсонних занять».

Фізкультхвилинка – це комплекс коротких за тривалістю (2-3 хвилини) фізичних вправ, покликаних запобігти стомленню, перемкнути на інший вид діяльності, відновити розумову і м'язову працездатність. Такі фізкультурні міні-заняття проходять завжди весело і цікаво, тому позитивний настрій на подальшу діяльність після них гарантований.

Фізкультхвилинки є ефективним методичним прийомом на уроках біології та мають велике значення не тільки для перемикання і підтримки уваги дітей на уроці, а й для правильного розвитку їхнього організму, зміцнення здоров'я.

Фізкультхвилинки є короточасним відпочинком в першу чергу для центральної нервової системи. Відомо, що тривала нерухомість на уроці негативно діє на працездатність школярів.

Якщо правильно використовувати здатність «налаштуватися» на роботу, то він допоможе дитині більш успішно, ефективно працювати на уроках. У корі головного мозку школяра з'являється домінанта – центр, який мобілізує інші подразники, що надходять до центральної нервової системи, і тим самим стимулює діяльність кори головного мозку на виконання поставленого вчителем завдання. Але у такому напруженому рівні увага школяра не може утримуватися протягом цілого уроку.

Завдання вчителя полягає в тому щоб своєчасно помітити цей спад уваги у дітей і ввести в свій урок невеликий відрізок часу інший вид корисної роботи, щоб можна було знову підняти увагу всіх дітей на потрібний рівень.

Роль переключання уваги дітей можуть успішно виконувати фізкультхвилинки. Вони найбільш короткі за часом і ефективні за своїми результатами. Вправи для фізкультхвилинки необхідно підбирати з урахуванням характеру уроку. Всі фізкультхвилинки, які рекомендуємо застосовувати на уроках, ми ділимо на три групи:

- а) фізкультхвилинки, які знімають втому і сприяють розвитку м'язів пальців, кисті правої руки, передпліччя, спини, ніг;
- б) фізкультхвилинки, які забезпечують розвиток м'язів грудної клітки і покращують роботу серця, легень, кровообіг;
- в) комбіновані фізкультхвилинки.

Тематичні фізкультхвилинки. На уроках біології можна з'єднати проведення фізкультхвилинки з вивченням нового матеріалу чи закріпленням уже вивченого. Головне, що логіка уроку зберігається, зміна видів діяльності –

теж відпочинок. Деякі фізкультхвилинки можна адаптувала під предмет наприклад:

1. Учитель називає складові частини, діти повинні встати – сісти (встати, якщо частина відноситься до «Мікроскопу», сісти, якщо до «Клітини».

2. Підняти руки – опустити руки (називати бактерії, які приносять користь людям, дати завдання підіймати руки, хвороботворні бактерії-опускати руки).

3. Крок вперед – крок назад (твердження вірно – вперед, невірно – назад і т.д.).

Також фізкультхвилинки можна провести сидячи за партою. Для цього можна запропонувати завдання, щоб учні змогли повернутися, поплескати в долоні, підняти руки вгору, потягнутися, наприклад:

1. Передай кульку. Учні передають на сусідню парту маленький тенісну кульку, називаючи слова з визначеної теми, наприклад: ріст, розвиток, дихання, фотосинтез, обмін речовин та енергії, живлення.

2. Біологічна пошта. На картках написані назви властивостей живих організмів, частин рослин, органодів клітин, частин мікроскопу і т.д. Учні повинні розкласти картки у конверти. Наприклад: картки з назвами представників певного класу рослин, властивостей процесів фотосинтезу, дихання.

3. Телеграф. Учні пошепки називають будь-які поняття з вивченої теми позаду сидячому учневі. Останній учень встає і називає своє поняття. Якщо це поняття уже зустрічалося, встає той учень, який його назвав. Тоді останній учень називає нове слово, і так до тих пір, поки не назве слово, яке не прозвучало.

Гімнастика для пальчиків і очей. Коли вчитель бачить, що пальці дітей втомлюються, він може провести одну з рекомендованих нижче фізкультхвилинок:

1. Біноклі. Почергово кожен палець на руці торкається подушечкою з великим пальцем – утворюється овал. Одночасно учні називають поняття, терміни, положення, назви, частини рослин. Потім учні дивляться в утворені біноклі.

2. Доброго дня. Подушечками пальців однієї руки діти почергово торкаються подушечок пальців іншої руки. При цьому можуть перераховувати назви чи слова з вказаної теми.

3. По гриби. Раз, два, три, чотири, п'ять ми йдемо гриби шукати. Цей ось пальчик в ліс пішов, цей ось пальчик гриб знайшов, цей ось пальчик раду дав, цей ось пальчик зготував, цей ось пальчик гарно з'їв і від цього потовстів.

Гімнастика для очей:

1. Північ-південь, схід-захід. Рухати очима вгору-вниз, ліворуч-праворуч. Закривши очі, зняти напругу, рахуючи до десяти.

2. Малювання носом. Подивитися на представника того чи іншого організму. Закрити очі. Накреслити у повітрі об'єкт носом. Відкрити очі, порівняти з оригіналом.

3. Розмальовка. Уявити будову клітини, органу рослини чи тварини. Подумки розмалюйте різними кольорами усі основні складові. Розмальовувати не швидко, не допускаючи пропусків.

4. Коло. Уявити велике коло. Обвести його спочатку очима за годинниковою стрілкою, потім проти неї. При цьому можна подумки називати складові організму, які знаходяться поруч один з одним, наприклад: клітинна мембрана, ядро, вакуоль, хлоропласти і т.д.

Емоційна розрядка:

- нахмуриться, як осіння хмара, роздратована людина, зла чарівниця;
- посміхнутися, як кіт на сонце, Буратіно, хитрий лис, дитина, яка побачила диво;
- встати, як тато після роботи, людина, яка підняла вантаж, мураха, притягнувши велику муху;
- відпочити як турист, який зняв важкий рюкзак, квітка-росянка, яка спіймала свою здобич.

Можна запропонувати дітям придумати аналогічні завдання самим. Ці фізкультхвилинки органічно поєднані з вивченим матеріалом, не втрачається логіка уроку. Вони займають небагато часу. Разом з тим розвивається пам'ять, логічне мислення, увага, уява, підвищується позитивне ставлення до навчання, працездатність, знімається фізична та емоційна напруга. Завдяки їм на уроці змінюються види діяльності. Для вчителя проведення фізкультхвилинки – це простір для розвитку фантазії.

У класах, де рідко проводяться фізкультхвилинки, де вчитель забуває про них, або вдається до них у кінці уроку, коли діти вже втомилися, коли їх увага розсіялася, а інтерес до досліджуваного загубився, фізкультхвилинка виявляється малоефективною. Вона не відновлює повною мірою уваги і недостатньо підтримує інтерес до вивченого матеріалу. Вчителю не можна забувати, що діти менше напружуються, якщо матеріал викладається яскраво, цікаво, емоційно, якщо в проміжках навчальної роботи проводяться фізкультхвилинка то це короткочасний, корисний відпочинок для дітей, що потрібен під час уроку біології.

Список використаних джерел:

1. Ващенко О. Готовність вчителя до використання здоров'язберігаючих технологій у навчально-виховному процесі / О. Ващенко, С. Свириденко // Здоров'я та фізична культура. – 2006. – № 8. – С. 1-6.
2. Голобородько Г.П. Формування поняття здорового способу життя в учнів основної школи / Г.П. Голобородько – Автореф. дис. на здобуття наук: 13.00.01 «Теорія та історія педагогіки». – Харків, 1997. – С. 17.
3. Митник О. Роль психологічних знань у збереженні психічного здоров'я молодших школярів / О. Митник // Початкова школа. – 2006. – № 7. – С. 10-13.

Кузьміч О.А.

викладач спеціальних дисциплін,

Гірничий коледж

ДВНЗ «Криворізький національний університет»

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ CASE STUDIES ПРИ ВИКЛАДАННІ ДИСЦИПЛІНИ «ОХОРОНА ПРАЦІ»

На сьогодні запровадження методу аналізу ситуацій у навчальний процес знаходиться на стадії осмислення та запозичення напрацьованих методик у закордонних вчених. Новизна і особливості використання Case Studies вимагають детального аналізу даного методу як виду інтерактивних форм навчання, адаптації до особливостей використання при викладанні дисципліни «Охорона праці».

Case – приклад, взятий з реального життя, являє собою не просто правдивий опис подій, а єдиний інформаційний комплекс, що дозволяє зрозуміти ситуацію. Хороший кейс повинен задовольняти наступні вимоги:

- відповідати чітко поставленій меті створення;
- мати відповідний рівень складності;
- ілюструвати декілька аспектів економічного життя;
- не застарівати дуже швидко;
- бути актуальним на сьогоднішній день;
- ілюструвати типові ситуації;
- розвивати аналітичне мислення;
- провокувати дискусію;
- мати декілька рішень.

У дидактиці метод навчання – це певний спосіб цілеспрямованої реалізації процесу навчання, досягнення поставленої мети. Правильний підбір методів відповідно до мети та змісту навчання, вікових особливостей студентів сприяє розвитку їхніх пізнавальних здібностей, озброєнню їх уміннями й навичками використовувати здобуті знання на практиці, готує студентів до самостійного набуття знань, формує їхній світогляд.

Для більш ефективного викладання дисципліни «Охорона праці» необхідно поєднувати різноманітні методи. Саме так можна створити максимальну взаємодію між студентами і викладачем, зацікавити у вивченні даної дисципліни і досягти високого рівня знань студентів.

Одним із важливих методів є метод Case Studies, адже він передбачає розбір або «рішення» конкретних ситуацій за певного сценарію, який включає і самостійну роботу студента, і «мозковий штурм» в межах малої групи, і публічний виступ з представленням та захистом пропонованого рішення, і, наприклад, контрольним опитуванням студентів на предмет знання фактичного боку кейсу, що розбирається.

Розробляючи ситуаційні завдання необхідно враховувати специфіку навчального матеріалу. З огляду на це, очевидно, що не до кожної теми можна буде створити ситуаційне завдання. Ситуаційна методика – потужний і ефективний, проте не універсальний інструмент навчальної технології. Ним не слід повністю замінити інші методи навчання. Ситуаційні справи необхідно використовувати поряд із традиційними навчальними методиками.

Проблемна ситуація може бути висвітлена як при вивченні нової теми у викладенні теоретичного матеріалу, так і може використовуватися з метою закріплення отриманих знань, узагальнення та систематизації матеріалу.

Наприклад, при проведенні вступного заняття з дисципліни «Охорона праці» (тема «Поняття про охорону праці, її значення та завдання») на етапі вивчення нового матеріалу студентам пропонується таке ситуаційне завдання:

Розглянемо два підприємства «Північний ГЗК» та «Південний ГЗК». Обидва підприємства займаються видобутком корисних копалин. На обох підприємствах працює однакова кількість працівників – 2500. Проте умови праці на цих підприємствах різні. На підприємстві «Північний ГЗК» створені оптимальні умови праці для працівників, закуплене нове обладнання, працівники цього підприємства сумлінно дотримуються правил внутрішнього трудового розпорядку і дотримуються вимог інструкцій та інших нормативних документів з охорони праці. На підприємстві «Південний ГЗК» роботодавець не намагається покращувати умови праці для своїх працівників, а самі ж працівники недбало ставляться до своїх трудових обов'язків – можуть запізнитися на роботу з неповажних причин, прийти в стані алкогольного сп'яніння тощо, а також не завжди дотримуються вимог інструкцій з безпеки праці.

Обдумавши, дайте відповіді на запитання:

- На якому підприємстві рівень травматизму буде вищий?
- Працівники якого підприємства виготовлять більше продукції за один робочий день?
- На якому підприємстві собівартість продукції буде нищою?
- Зробіть висновок про соціальне та економічне значення охорони праці.

У цьому випадку спільне обговорення даної ситуації в групі підводить студентів до висновку про значення охорони праці.

Якщо ж ситуаційна вправа застосовується на етапі закріплення вивченого матеріалу для узагальнення та систематизації знань, то попередньо студенти повинні бути ознайомлені з певними теоретичними положеннями, і лиш після цього приступати до вирішення поставленої викладачем проблеми. Обговорення кейсу можна проводити фронтально з усіма студентами групи або організувати роботу в групах.

Наприклад, при вивченні теми «Контроль за станом охорони праці. Відповідальність за порушення законодавства про охорону праці» для закріплення вивченого матеріалу можна запропонувати студентам такі ситуаційні вправи:

Ви – посадова особа органу державного пожежного нагляду. При проведенні планової перевірки на підприємстві «Центрального ГЗК» Ви виявили порушення, зокрема у виробничих приміщеннях немає необхідної кількості вогнегасників, деякі з них не пройшли технічного огляду, а евакуаційні шляхи, що повинні використовуватись у випадку пожежі, захарашені різними запчастинами та сміттям. Що Ви можете зробити в цій ситуації, виходячи із власних повноважень?

Окрім того, зустрічається поняття ситуаційне тестове завдання (ситуаційний-тест), під яким слід розуміти одну із форм тестових завдань, найскладніших у змістовному плані, що використовуються для контролю навчальних досягнень студентів.

Такі ситуаційні тестові завдання можна включати до тематичних або підсумкових контрольних робіт, пропонуючи їх виконувати студентам, які претендують на отримання найвищого балу.

Наприклад, для перевірки знань з розділу «Електробезпека» студентам можна запропонувати такі ситуаційні тести:

- Під час сильного вітру стався обрив електричного дроту і він упав на землю. Ви стали свідком цієї події та знаходитесь на значній відстані від дроту. Які будуть Ваші дії?

- Ви з колегою йшли на прохідну. Під час сильного вітру стався обрив електричного дроту біля якого проходив Ваш колега. Дріт впав на землю і Ваш товариш потрапив у зону розтікання струму. Які поради щодо виходу з цієї зони ви йому дасте?

Окрім цього необхідно подбати про професійну спрямованість ситуаційного завдання для конкретної навчальної групи залежно від спеціальності, яку здобувають студенти.

Наприклад, при вивченні теми «Навчання, інструктажі та перевірка знань з охорони праці» студентам зі спеціальності «Відкрита розробка корисних копалин» можна запропонувати таке ситуаційне завдання:

Ви начальник дільниці № 16 яка займається буровими роботами у кар'єрі приватного підприємства «Центральний ГЗК». На дільницю у зв'язку з розширенням виробництва прийняли 25 нових працівників, 5 з яких прийшло працювати на Вашу дільницю. Який вид інструктажу потрібно провести з новоприйнятими працівниками? Яким буде зміст цього інструктажу?

А для вивчення цієї ж теми у групі будівельного профілю студентам можна запропонувати таку ситуаційну вправу:

Ви – керівник будівельного підприємства «Кривбасбуд». На вашому підприємстві працює 345 людей. Нещодавно були введені в дію нові будівельні норми і правила. Подумайте, який вид інструктажу потрібно провести у даному випадку? Яким буде зміст цього інструктажу?

Для ефективного використання кейс-методу необхідно створювати спеціальні умови:

- забезпечення достатньо високої складності пізнавальних проблем, які потрібно вирішувати студентам;
- створення викладачем логічного ряду запитань щодо пізнавальної проблеми, які спонукають студентську молодь до пошуку істини;
- створення в аудиторії атмосфери психологічного комфорту, яка має сприяти вільному висловлюванню студентами думки, не боячись помилки;
- відведення спеціального часу на осмислення способів вирішення проблеми;
- організація спеціальної підготовки викладачів до запровадження методики.

Отже, використання ситуаційних методик на заняттях з «Охорони праці» у навчальних закладах є одним із ефективних та дієвих засобів формування творчої, активної особистості майбутнього кваліфікованого спеціаліста, якого потребує ринок праці в сучасних соціально-економічних умовах.

Список використаних джерел:

1. Науково-методичні засади професійної підготовки кваліфікованих робітників в умовах євроінтеграції / автори: Л. Нестерова, П. Лузан, В. Манько, Т. Герлянд, О. Слатвінська, М. Шимановський; за заг. ред. Л. Нестерової. – К.: ПТТО НАПН України, Педагогічна думка, 2012. – 160 с.

2. Осадченко І. І. Різномірність ефективності застосування ситуаційної методики навчання у ВНЗ / І. І. Осадченко // Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку. – 2010. – № 1. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://intellect-invest.org.ua/ukr/pedagog_editions_e-magazine_pedagogical_science_vypuski_n1_2010_st_14/

Липовенко Г.О.

студент;

Буяло Т.Є.

кандидат педагогічних наук, доцент,

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

ПРОЕКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ШКОЛЯРІВ ПРИ ВИВЧЕННІ БІОЛОГІЇ В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ

Сьогодні в Україні відбуваються корінні зміни у шкільній освіті, відповідно до концепції Нової української школи [3].

Здійснюється перехід від принципу предметицентризму до дитиноцентризму, що має на мету навчати учня, а не викладати предмет. На підставі компетентнісного підходу, знання мають бути не багажем «про всяк випадок», а ключем до розв'язання проблем, забезпечення успішної самореалізації в соціумі, облаштування особистого життя. Сьогодні неможливо навчити дитину всього, значно важливіше сформулювати в неї потребу в неперервній освіті. Тому зміст кожного навчального матеріалу визначено з огляду на корисність, потрібність його за межами школи. Кожен навчальний предмет, і біологію зокрема, розглядаємо як засіб розвитку особистості учня [1].

Реалізації вище зазначеної мети сприяють різні види навчальної діяльності учнів, задекларовані програмою з біології, а саме лабораторні дослідження, практичні роботи, дослідницькі практикуми і виконання проектів.

Оскільки за оновленою програмою з біології всі теми проектів має вибирати учитель, то виникає потреба в ознайомленні учителя, який розпочинає свою педагогічну діяльність, з тематикою можливих проектів, а також методикою організації проектної діяльності учнів при вивченні біології.

Метод проектів створює умови, коли учень може самостійно здобувати нові знання чи застосовувати набуті раніше. Він стимулює інтерес школярів до певних проблем, що передбачає оволодіння відповідною сумою знань і допомагає побачити їх практичну цінність [7].

На сьогодні поняття «проектування» різними науковцями трактується по-різному: як процес, який дає початок змінам у штучному середовищі, як прообраз будь-якого об'єкта, виду діяльності, а проектування перетворюється

на процес створення проекту, як об'єднану навчально-пізнавальну творчу діяльність учнів-партнерів, які мають спільну проблему, мету, способи діяльності, узгодженні методи, спрямовані на досягнення загального результату сумісної діяльності [5].

Проектування – це вид діяльності, що синтезує в собі елементи ігрової, пізнавальної, ціннісно-орієнтаційної, перетворюючої, професійно-трудової, комунікативної, навчальної, теоретичної практичної діяльності» [2].

Класифікувати навчальні проекти можна за різними ознаками: за домінуючою діяльністю (дослідницькі, творчі, рольові, інформаційні, прикладні); за предметно-змістовою діяльністю (монопроекти, міжпредметні) за характером контактів (внутрішні, регіональні, міжнародні); за кількістю учасників (особисті, парні, групові) і тривалістю виконання (короткотермінові, середньої тривалості, довготривалі) [6].

До організації проектної діяльності учнів науковці висувають ряд вимог, серед яких є наявність у тематиці проекту значущої в дослідницькому плані проблеми, що потребує інтегрованих знань, дослідницького пошуку. Тема має викликати справжній інтерес в учнів і стимулювати їх до самостійної діяльності і використання дослідницьких методів. Учні мають самостійно, або разом з учителем структурувати змістову частину проекту із зазначенням поетапних результатів. Проектна діяльність завершується реальним практичним результатом. Матеріали дослідження оформляються у вигляді альбому, збірника, плану-карти, фільму, виставки, путівника тощо. Обов'язковим є публічний захист проекту (презентація). За підсумками роботи здійснюється ґрунтовний аналіз проектних дій та виготовленого продукту. Якщо потрібно, пропонуються корективи, дається оцінка, формуються пропозиції та рекомендації щодо можливого використання проектного продукту [4].

Аналіз програми з біології для основної школи дозволив окреслити тематику проектів, частина з яких повторюється з минулих років, а частина є авторським доробком.

Так, у 6 класі до теми «Одноклітинні організми. Перехід до багатоклітинності» пропонуємо запропонувати учням виконати наступні міні-проекти: Чому скисає молоко? Корисний йогурт. Живі фільтри. Яку роль відіграють бактерії в нашому житті? Виявлення найбільш сприятливих чинників для збереження свіжості молока. До теми «Рослини»: Листопад. Квіти і комахи. Рослини мандрівники. Рослини хижаки. Залежність інтенсивності фотосинтезу від зовнішніх умов. До теми «Різноманітність рослин»: Як утворились торф і кам'яне вугілля? Високні рослини. Аптека у нас під ногами. До теми «Гриби»: Гриби у біосфері та житті людини. Гриби – делікатес і отрута.

У 7 класі можна реалізувати наступні міні-проекти. До теми «Різноманітність тварин»: Тварини рекордсмени. Як утворюються коралові острови? Як утворюються перлини? Тварини – будівельники. Зуби ссавців. Чудодійність зоотерапії. До теми «Процеси життєдіяльності тварин»: Майстерність маскування. Як бачать тварини. Як чують тварини. Як та які тварини передбачають погоду. До теми «Поведінка тварин»: Угрупування тварин. Чому мігрують тварини. Як спілкуються тварини. Як вчаться пташенята. Як тварини користуються знаряддями праці. Турбота про

потомство. Як тварини визначають напрям руху. Шлюбна поведінка тварин. До теми «Організми і середовище існування»: Як тварини пристосовані до життя в різних умовах. Заповідні території України. Червона книга – сигнал тривоги.

Для 8 класу: «Опора і рух»: Гіподинамія – ворог сучасної людини. Рухова активність – основа фізичного здоров'я. Рух – це життя. До теми «Обмін речовин та перетворення енергії в організмі людини»: Збалансоване харчування. Вегетаріанство: «За і проти». До теми «Виділення. Терморегуляція»: Визначення типу шкіри на різних ділянках обличчя та складання правил догляду за власною шкірою. Захворювання шкіри та їх профілактика. До теми «Ендокринна система»: Йододефіцит в організмі людини, його наслідки та профілактика. Цукровий діабет, його причини, наслідки та профілактика.

У 9 класі темами проектів можуть бути наступні «Складання власного родоводу та демонстрація успадкування певних ознак або родовід родини видатних людей» (тема «Закономірності успадкування знак») та «Виявлення рівня антропогенного та техногенного впливу в екосистемах своєї місцевості» (тема «Надорганізові біологічні системи»).

Пропонуємо орієнтовні плани роботи над проектами, які можна порекомендувати учням. До теми «Гриби – делікатес і отрута». Метою проекту є: з'ясувати значення грибів у житті людини. Закріпити знання про їстівні та отруйні гриби, як вберегтися від отруєння грибами. План: 1. Знайдіть та опрацюйте інформацію про значення грибів у житті людини. 2. Наведіть приклади їстівних та отруйних грибів своєї місцевості. Для цього здійсніть екскурсію по території мікрорайону і здійсніть спостереження за грибами. Зробіть фотографії грибів, визначте їх вид. 3. Підготуйте виставку фотографій, а також міні-лекцію для учнів молодшої школи щодо отруйних грибів своєї місцевості.

До теми «Вегетаріанство: за і проти». Мета: спираючись на наукові дослідження та літературу, пояснити переваги та недоліки вегетаріанства. План: 1. З'ясувати історію вегетаріанства, види вегетаріанства, вплив вегетаріанського харчування на здоров'я людини. 2. Скласти тижневий раціон вегетаріанського харчування. 3. Вказати переваги та недоліки вегетаріанства. 4. Результати оформити у вигляді презентації.

Таким чином, ми можемо зробити наступні висновки.

1. Виконання проектів дає учням практичні навички в організації власної діяльності, плануванні часу і роботи за визначеним графіком.
2. Дає змогу під наглядом учителя контролювати своє навчання.
3. Створює можливості для співпраці учнів один з одним.
4. Допомогає набути практичних навичок публічної презентації та захисту своїх надбань та досягнень.
5. За допомогою методів проектів реалізуються міжпредметні зв'язки, здобуваються знання через взаємодію учнів з учителями та між собою.

Список використаних джерел:

1. Біологія. 6–9 класи. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів / <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/navchalni-programi-5-9-klas-2017.html>
2. Коберник О. Проективна педагогіка і національна школа / О. Коберник // Шлях освіти. – 2000. – № 1. – С. 7-9.

3. Концепція нової української школи / <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konczepczya.html>
4. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / [Пехота О.М., Кіктенко А.З., Любарська О.М. та ін.] ; за заг. ред. О. М. Пехоти. – К. : АСК, 2002. – 255 с.
5. Полат Е. С. Метод проектів / Е. С. Полат. – Режим доступу : http://www.Iteach.ru/met/metodika/a_2wn3.php.
6. Пулина А. А. Метод проектів в практиці сучасного вчителя: монографія / А. А. Пулина. – Симферополь: Ната, 2007. – 242 с.
7. Тагліна О. В. Метод проектів на уроках біології./ О. В. Тагліна. – Харків: Вид-во «Ранок», 2009. – 160 с.

Луца Є.І.

студентка;

Хома Т.В.

кандидат педагогічних наук, викладач,

Мукачівський кооперативний торговельно-економічний коледж

ВОЛОДІННЯ МОВЛЕННЄВИМ ЕТИКЕТОМ ЯК СКЛADOVA ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ

Сучасні освітні реформи вимагають від вищих навчальних закладів підготовки фахівців, які здатні орієнтуватися у виробничих ситуаціях, встановлювати ділові контакти, вирішувати завдання, пов'язані із здійсненням професійної діяльності. Забезпечення мобільності, працевлаштування та конкурентоспроможності випускників вузів можливе за умови підготовки компетентних фахівців, які мають глибокі знання зі спеціальності, досконало володіють державною мовою.

Особливої уваги потребує підготовка студентів спеціальності Ресторанне обслуговування (Готельно-ресторанна справа) в умовах коледжів. Професійна культура працівника сфери обслуговування передбачає володіння фаховими знаннями, уміннями й навичками, однак пріоритетним її компонентом є комунікативна компетентність, складовими якої є дотримання правил спілкування, здатність змістовно, логічно доносити інформацію, дотримуватись правил мовленнєвого етикету.

У науковій літературі проблеми мовленнєвого етикету відображені в низці розвідок: Н. Бабич, М. Білоус, С. Богдан, Я. Радевич-Винницький, М. Стахів, М. Стельмахович та ін. Ученими проаналізовано етапи формування українського національного етикету, визначено його роль у суспільстві.

З'ясуємо зміст значення слова «етикет» за Великим тлумачним словником сучасної української мови: «Установлені норми поведінки і правила ввічливості у якому-небудь товаристві [3, с. 357]». Мовленнєвий етикет, за Ф. Бацевичем, – система стандартних, стереотипних словесних формул, уживаних у ситуаціях, що повторюються повсякденно: вітання, прощання, вибачення, запрошення, побажання тощо, які в процесі мовлення не створюються, а відтворюються в типових комунікативних ситуаціях, що полегшує спілкування [2]. Натомість М. Стахів пропонує розглядати

мовленнєвий етикет як функціональну підсистему мови зі своїм набором знаків (слів, стереотипних фраз) і граматиною (правилами поєднання цих знаків), тобто набір засобів вираження [4]. Т. Антонюк, Л. Борис, О. Стрижаковська, автори навчального посібника «Українська мова (за професійним спрямуванням)» для студентів ВНЗ I-II рівнів акредитації трактують «мовленнєвий етикет» як «...національно-специфічні правила мовленнєвої поведінки, які реалізуються в системі стійких формул і висловів у різних ситуаціях побутового, виробничого і ділового життя» [1, с. 27].

Автори називають 15 видів стійких мовних висловів, що розрізняють за умовами та змістом ситуації спілкування в системі українського мовленнєвого етикету: звертання; вітання; прощання; прохання; зауваження, докір; заперечення, відмова; побажання; висловлення співчуття; знайомство; висловлення власного погляду; висловлення сумніву; комплімент; подяка; згода; вибачення.

Отже, на нашу думку, мовленнєвий етикет – це правила мовленнєвої поведінки, що передбачають дотримання низки етикетних формул у певній комунікативній ситуації; складова частина етикету в цілому. Використовуючи мовні формули, слід пам'ятати, що вони не лише несуть інформацію про соціальний статус мовця і його співрозмовника, офіційність чи неофіційність спілкування, а й свідчать про ввічливість людини, яка ними послуговується, її шанобливе ставлення до співрозмовника.

Комунікативна діяльність працівників сфери обслуговування має міжособистісний характер і забезпечується їхньою здатністю до спілкування. З метою формування українського національного мовленнєвого етикету в умовах коледжу на заняттях з дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням) та діловодство» студентам пропонуються ситуативні завдання, що можуть мати місце у майбутній практичній діяльності. Наведемо приклади деяких з них.

1. Клієнт замовив обід, однак страва вимагає часу на приготування, гість виявляє невдоволення затримкою обіду. Владнайте конфліктну ситуацію.

Студенти добирають варіанти розв'язання ситуації, як-от: «Ви обрали одну з найкращих страв нашого ресторану, однак на її приготування потрібно щонайменше 30 хвилин. У нас є декілька цікавих салатів, чи не бажаєте скуштувати в очікуванні основної страви?»

2. Гість замовляє страву, якої нема, а в меню виправлення не внесені. Запропонуйте обрати іншу страву.

Ситуацію вибачення студенти моделюють такими формулами мовленнєвого етикету: «Перепрошую, на жаль, сьогодні ця страва не готується, але шеф-кухар пропонує Вам скуштувати не менше вишукану, що є родзинкою національної кухні нашого ресторану».

3. Клієнт просить детальніше описати страву, назву якої бачить у меню вперше.

Студенти повинні пам'ятати про одну з однак культури мовлення – точність. Точність мовлення офіціанта залежить від знання ним характеристики страв та напоїв. Пропонуючи ту чи іншу страву, він повинен дати коротку кулінарну характеристику, назвати основні продукти, з яких складається страва, запропонувати гарніри, соуси, вказати на оформлення. Без належних фахових знань, багатого словникового запасу й уміння вибрати

потрібне слово цього не можна зробити. Слід уникати вживання у мовленні слів-«паразитів»: «значить», «це саме», «як би сказати», «як би Вам пояснити», «ну і», «ще що» і т. ін., оскільки це свідчить про бідність лексики фахівця, його неграмотність та необізнаність. Адміністратор (офіціант, бармен) повинен володіти добре розвинутою дикцією. Дикція – ввічливість працівника ресторану; погана дикція ускладнює сприйняття змісту висловлювань офіціанта, а чітка – забезпечує дохідливість.

З метою закріплення правил українського мовленнєвого етикету студентам пропонувались й інші ситуації, що вимагали використання формул звертання, вітання, побажання, згоди, прохання, серед яких: а) зустріч і розміщення відвідувачів у залі; б) приймання й оформлення замовлення; в) допомога відвідувачам у виборі закусок, страв, десертів, напоїв.

У процесі їх вирішення акцентувалась увага на особливостях зустрічі з гостем, оскільки перші хвилини спілкування з клієнтом формують те чи інше враження про працівника ресторану. Для встановлення доброзичливого контакту з гостем адміністратору (офіціанту, бармену) слід позитивно налаштуватися на його сприйняття. Так, привітання пропонується супроводжувати доброзичливим виразом обличчя, посмішкою, не втрачати з гостем зоровий контакт. Темп мови при розмові з гостем повинен бути неквапливим. Не можна говорити скоромовкою, та ще ковтаючи закінчення слів, оскільки швидко вимовлена фраза нерідко сприймається гостем не повністю.

У процесі спілкування необхідно дотримуватися ввічливості, що виявляється в найрізноманітніших формах: готовності виконати прохання відвідувача, ненав'язливій манері надання послуг, індивідуальному підході до кожного гостя.

Отже, підготовка молодших спеціалістів сфери обслуговування в умовах коледжів вимагає не тільки належного оволодіння ними професійними знаннями, вміннями, набутими в процесі навчання, але й розвитку та вдосконалення комунікативної компетентності, що сприятиме становленню висококваліфікованого фахівця на ринку праці.

Список використаних джерел:

1. Антонюк Т. М. Українська мова (за професійним спрямуванням) : навч. посіб. для студ. ВНЗ I-II рівнів акредитації / Т. М. Антонюк, Л. М. Борис, О. С. Стрижаковська. – Чернівці : Місто, 2010. – 248 с.
2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: Підручник / Бацевич Флорій Сергійович – К. : Видавничий центр «Академія», 2004. – 344 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. ; Ірпінь : Перун, 2007. – 1736 с.
4. Стахів М. Український комунікативний етикет: Навч.-метод. посіб. / Стахів Марія Олексіївна – К. : Знання, 2008. – 245 с.

Маргітч М.Я.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
Закарпатський угорський інститут імені Ф. Ракоці II*

ОСНОВНИЙ ЕЛЕМЕНТ НОВІТНІХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ЗАСОБІВ НА УРОЦІ – КОМП'ЮТЕР

Вивчення англійської мови стає важливим як для професійного розвитку, так і для особистісного розвитку взагалі [4].

В загальноосвітніх школах України вивчення англійської мови починається з I (II) класу, а деяких випадках ще у дитячому садку. Це зумовлено сенситивним періодом у віці дитини, адже цей період є найефективнішим для засвоєння мови.

Більшість дітей психологічно підготовлені до школи, але в процесі навчання вони стикаються з певними труднощами, які пов'язані із труднощами оволодіння навчального матеріалу, внаслідок чого наступає апатія, байдужість, зниження рівня мотивації до навчання [1].

Одним з компонентів підвищення рівня мотивації учіння виступають комп'ютерні технології.

Комп'ютер природно вписується в життя учнів і є одним з найефективніших засобів, що допомагає значно урізноманітнити процес навчання. Дослідження свідчать, що у дітей 6-8 років переважає зоровий тип пам'яті, тому використання комп'ютерної технології допомагає в розвитку пам'яті, уваги, зростанні зацікавленості та позитивного ставлення до вивчення предмета. Кожне заняття викликає емоційний підйом, навіть учні, що відстають від інших, з радістю спілкуються з комп'ютером, а поганий результат гри, внаслідок прогалин у знаннях, спонукає їх звернутися по допомогу до вчителя, або самостійно придбати ці знання [2].

Комп'ютерна технологія навчання – це процеси підготовки та передачі інформації учням за допомогою комп'ютера.

Комп'ютерна технологія може здійснюватися у трьох варіантах:

1. Комп'ютер застосовується для навчання по окремим темам, розділам.
2. Комп'ютер є основним засобом навчання.
3. Все навчання, управління навчальним процесом, всі види діагностики, моніторинг спираються на застосування комп'ютера.

З метою підвищення мотивації до навчання раз на тиждень уроки англійської мови мають проводитись з використанням комп'ютера. Комп'ютерна технологія має застосовуватись тільки на окремих етапах уроку, адже тривалість роботи учня початкової школи за комп'ютером не повинна перевищувати 10-15 хвилин.

Одним з найважливіших аспектів вивчення англійської мови є лексика, адже лише достатня кількість засвоєних слів дає учневі можливість брати участь у іноземному спілкуванні. Тому при вивченні тем «Кольори», «Числа», «Їжа», «Зовнішність», «Час» було використано навчальну програму «Talk now» [3].

Програма складається з 4 рівнів. На першому рівні діти прослуховують нові лексичні одиниці та бачать зображення на екрані монітора. Учні можуть прослухати слова стільки разів, скільки їм потрібно для запам'ятовування. На

другому етапі дітям пропонується повторити слова за диктором у спеціально підведений для цього час. Важливим при цьому є те, що учні самі обирають темп навчання. Ці два рівня можна застосовувати на етапах введення та закріплення нового матеріалу. Для контролю програма пропонує 2 види ігор: просту (третій рівень) та складну (четвертий). У простій грі комп'ютер називає та демонструє чотири слова, потім називає одне з них, а учень повинен вказати мишею на відповідну картинку. Складна гра відрізняється тим, що учень повинен обрати відповідний малюнок до названого комп'ютером слова зі списку всіх лексичних одиниць, що вивчалися з даної теми. За кожну вірно виконану дію комп'ютер нараховує певну кількість балів, при максимальній кількості 100 балів. Ця програма сприяє розвитку фонематичного слуху, навичок аудіювання та мовлення. Програма дуже проста в користуванні та не викликає труднощів у молодших школярів.

Результати проведення такого типу уроків показують, що:

- 1) застосування комп'ютерної технології у початковій школі сприяє більш активному та свідомому засвоєнню учнями знань з англійської мови;
- 2) комп'ютерні програми створюють позитивне ставлення учнів до навчального матеріалу;
- 3) впровадження комп'ютерних технологій у навчально-виховний процес початкової школи дає змогу посилити внутрішню мотивацію до навчальної діяльності, внаслідок чого подвоюється час довольної уваги (20 хвилин замість 10);
- 4) у процесі сумісної комп'ютерно-ігрової діяльності виникає «кооперуючий ефект» – учні у грі проти комп'ютера несвідомо допомагають один одному;
- 5) навчальні і контролюючі програми, програми-тести, стимулюють інтерес молодших школярів до навчальної діяльності, сприяють формуванню логічного, творчого мислення, розвитку здібностей учнів.

Список використаних джерел:

1. Іщук Н.Ю. Застосування засобів мультимедіа у процесі підготовки економістів у вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Вінницький держ. педагогічний ун-т ім. Михайла Коцюбинського. – Вінниця, 2004. – 20 с.
2. Інформаційні технології в навчанні. – К.: Видавнича група ВНУ, 2006. – 240 с.
3. Мій конспект. Видавнича група «Основа». – Харків, 2010.
4. «Підвищення ефективності урочної діяльності засобами використання інформаційних та хмарних технологій» (з досвіду роботи вчителя англійської мови Заліщицької державної гімназії Савчинської М.В.)

Нігаметзянова К.Р.

викладач,

Національна академія Національної гвардії України

WARM-UPS ЯК ВАЖЛИВИЙ КОМПОНЕНТ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ КУРСАНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ

Сьогодні немає єдиної думки щодо використання вправ на розігрів під час занять. Деякі вважають, що мовленнєві розминки або зарядки (warm-ups) є лише ігровим видом діяльності, необов'язковим, а іноді і відволікаючим від заняття фактором. Але цей вид вправ є не тільки рекомендованим під час проведення занять, але обов'язковим. Це особливо стосується немовних ВНЗ. Якщо, в мовному ВНЗ студенти приходять вже «налаштовані» і відкриті для мови, то, наприклад, у військовому ВНЗ, курсантам необхідно допомогти досягти єдності з іноземною мовою, акуратно перевести їх в іншомовний режим. Саме це і досягається шляхом використання warming-ups на початку заняття.

Початок заняття, як відомо, виконує важливі функції організації студентів або курсантів до активної навчально-пізнавальної діяльності на занятті та створення іншомовної атмосфери з метою переведення учнів на іншомовну мовленнєву діяльність. Тому особливу увагу слід приділяти мовленнєвій зарядці, яка налаштовує слуховий та артикуляційний апарат на іноземну мову [1].

Мовленнєва розминка повинна імітувати процес говоріння за своєю структурою, характером, тобто повинна бути психологічно подібна процесу спілкування. Таким чином, warm-ups можна віднести до комунікативних вправ.

Є. І. Пассов розрізняє такі види комунікативних вправ:

- респонсивні (питання-відповідь);
- ситуативні (проблемні ситуації);
- репродуктивні (переказ, повідомлення, інформація);
- дескриптивні (опис візуальних матеріалів);
- дискусивні (навчальна дискусія і коментування);
- композиційні (усні твори з опорою на матеріал, наприклад, тему, прислів'я);
- ініціативні (рольові ігри, прес-конференції);
- ігрові [2].

Warm-ups можна віднести до більшої частини видів комунікативних вправ. Вони повинні відповідати певним критеріям:

- застосовуватися на початку заняття;
- бути короткими (5-10 хвилин);
- зосереджувати увагу курсантів;
- бути цікавим та захопливим видом діяльності, наприклад, у вигляді гри;
- бути посильними/доступними – мовленнєва розминка має відповідати рівню сформованості комунікативної компетентності курсантів, адже непомірне складне завдання може негативно вплинути на мотивацію, спричинити втрату впевненості в собі та зниження активності на занятті [4].

Warm-ups необов'язково повинні бути пов'язані з темою заняття. Для цього є окремий етап у проведенні заняття, під назвою Lead-in (введення в тему заняття). Головна мета вправ на розігрів – це розігріти, «розбуркати» курсантів. Але при використанні мовленнєвої зарядки слід пам'ятати, що слід уникати одноманітності при її виборі, тому що це притупляє інтерес курсантів. Новизна змісту, невимушеність атмосфери, в якій проводиться «розігрів», надає заняттю потрібного тону, залучає курсантів до подальшої навчально-комунікативної діяльності [1].

Важливою рисою мовленнєвих зарядок є те, що вони допомагають встановлювати позитивний зв'язок між викладачем і курсантами. Викладач може допомогти курсантам висловлювати свої думки та точки зору в менш напруженій робочій атмосфері. В цьому йому допомагають warm-ups. Вони створюють спокійне середовище і довіру між учасниками навчального процесу [3].

Існує велика безліч вправ на розігрів. При прив'язці мовленнєвої розминки до теми, авжеж, необхідно буде орієнтуватися на тему заняття. Наприклад, при вивченні теми «Спорт в житті військовослужбовця» викладач може попросити курсантів стати в шеренгу в порядку, виходячи з того:

- як часто вони займаються спортом (при цьому дається опорне питання «How often do you do sports? і відповідь «I often do sports ...»)

- хто практикує більше видів спорту (What kinds of sports do you do?)

Такі типи вправ на розігрів не тільки активізують діяльність курсантів, але змушують їх рухатися, що, по-перше, знижує рівень стресу під час заняття, і по-друге, вимагає взаємодіяти один з одним.

Цікавим є вид warm-up вправи у вигляді гри у «перекладача». Наприклад, групу можна поділити на пари, в яких один курсант буде військовим перекладачем, а інший представником НГУ. Представники НГУ отримують картки з важливою інформацією, яку військові перекладачі повинні перекласти для місцевого населення. Важливими є швидкість і, авжеж, правильність перекладу. Потім курсанти в парі міняються місцями. Можна визначити переможців. Темі для цього виду warming-up можна брати найрізноманітніші, наприклад, на перевірку засвоєння лексики попереднього заняття.

Ще одним видом вправи на розігрів може бути такий варіант. За темою «Миротворчі операції» можна провести такий вид мовленнєвої розминки на активізацію попереднього матеріалу і підготовку до вивчення нової теми. Викладач пропонує якесь речення, наприклад, I am going on a peacekeeping mission and I am taking ... Після цього курсанти пропонують свої варіанти того, що вони візьмуть з собою і місю. Складність завдання полягає в тому, що вони повинні пояснити, чому саме це їм необхідно в місії.

Отже, warm-ups допомагають не тільки налаштувати курсантів на робочий лад і допомогти згадати матеріал попередніх занять, але заохотити їх до роботи, підняти настрій, прокинутися і, головне, занурити в мову.

Список використаних джерел:

1. Ніколаєва С.Ю. Методика викладання іноземних мов у середній навчальних закладах: Підручник. Вид. 2-е, випр. і перероб. / Кол. авторі під керівн. С.Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2002. – С. 243-244.

2. Пассов Е.И. Основы коммуникативной методики обучения иноязычному общению / Е.И. Пассов. – М.: Русский язык, 1989. – С. 77-81.

3. Hansen J.G., Liu J. Guiding principles for effective peer response. *ELT Journal* № 59, 2005, P. 31-38. Available at : <http://eltj.oxfordjournals.org/content/59/1/31.full.pdf+html?sid=3df38d70-e2aa-4330-aba9-512a01cce544>

4. Velandia R. The role of warming up activities in adolescent students' involvement during the English class. *Profile Journal* № 10, 2008, p. 9-26. Available at : <http://www.redalyc.org/pdf/1692/169214143002.pdf>

Осова О.О.

кандидат педагогічних наук, доцент,

Комунальний заклад

«Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради

КРЕАТИВНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЯК ВАЖЛИВА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Сьогодні у науковій літературі креативна діяльність визначається як діяльність, кінцевим результатом якої є створення якісно нового продукту, такого, що вирізняється неповторністю, оригінальністю та суспільно-історичною унікальністю (при цьому зазначається, що творчість специфічна для людини, тобто завжди передбачає творця-суб'єкта творчої діяльності). О. Яковлева розглядає креативність як особистісну характеристику, як реалізацію людиною власної індивідуальності, але не як певний набір особистісних рис. Кожна людина неповторна, унікальна, вона вносить у світ щось нове, таке, чого раніше не було. Тому прояв індивідуальності є творчим процесом. На думку О. Яковлевої, характеристики креативності непередметні, тобто не передбачають наявності продукту (матеріального чи ідеального), вони процесуальні, оскільки креативність розглядається як процес прояву власної індивідуальності [6]. І. Гриненко розглядає поняття креативності вчителя, викладача гуманітарного профілю як духовну здібність культурної особистості створювати новий навчальний продукт завдяки мотивації успіху, збагаченню ментального досвіду та стану психофізіологічної когерентності [6]. При цьому професійна креативність учителя, викладача мови розглядається як здатність до реалізації творчої інтенції педагога, до створення таких навчально-виховних продуктів у сфері мовної освіти, що характеризуються оригінальністю, новизною, викликають інтерес у суб'єктів навчання тощо. Таким чином, більшість авторів погоджується з тим, що творча особистість – це індивід, який володіє високим рівнем знань, потягом до нового, оригінального, який вміє відкинути звичайне, шаблонне.

На нашу думку, про наявність у викладача іноземної мови креативності говорить його здатність до «бачення» проблеми, оригінальність, діалогічність та полікультурність, критичність, інноваційність його мислення.

Творче інноваційне мислення, як відомо, є найбільш цінним, відкритим і розвивальним типом педагогічного мислення. Саме педагог з критичним мисленням характеризується здатністю до створення й реалізації інновацій.

Суттєвою ознакою інноваційного мислення є креативність особистості. Креативність інноваційного мислення проявляється в оригінальному рішенні педагогічних завдань, в імпрровізації та експромті як у спонтанній творчості, так і в підготовленій [2, с. 103]. Із позицій гуманістичної психології А. Маслоу основною умовою творчості вважає власне розкриття особистістю своїх внутрішніх потенціалів, подолання упереджень та стереотипів, відкритість досвіду. Інтегруючи ці умови, А. Маслоу зазначає: «Здорова особистість, й особливо здорова творча особистість, якимось чином здійснює злиття й синтез первинних і вторинних процесів, свідомого й несвідомого, глибинного Я і свідомого Я і робить це витончено й ефективно» [4, с. 56].

Основоположник гуманістичної психології та педагогіки К. Роджерс творчий процес розглядає як «діяльність, спрямовану на створення нового продукту, що зростає, з одного боку, з унікальності індивіда, а з іншої – обумовленого матеріалом, подіями, людьми й обставинами життя». Головним мотивом творчості він признає прагнення людини утвердити себе, проявити свої можливості за наявних внутрішніх і відповідних їм зовнішніх умов творчості, що дозволяє особистості бути вільною і, водночас, відповідальною за свої рішення із-за наявності надійного внутрішнього джерела оцінок [6, с. 234–247]. В.С. Лазарев зазначає, що в якості суб'єкта діяльності людина аналізує ситуацію, оцінює її, ставить мету, планує її досягнення, приймає рішення, контролює дії, тобто вона будує свою діяльність, реалізуючи функції мислення: аналізу, оцінювання, цілепокладання, планування, прийняття рішень. Розвиваючись як суб'єкт діяльності, людина стає все більш універсальною, а значить – більш вільною у виборі мети та способів її досягнення. Найвищих ступенів свободи вона досягає, коли головною цінністю для неї стає саморозвиток і розвиток світу. Вона стає спроможною рефлексивно ставитися до своєї діяльності й виходити за її межі. Але тоді весь процес психічного розвитку має бути представлений як формування універсального суб'єкта вільної творчої діяльності, а кожен етап цього процесу – як становлення якісно нового суб'єкта [3, с. 14].

Серед етапів розвитку креативності викладача, на основі аналізу науково-педагогічної літератури [1-5; 7] виділяємо такі:

- початковий (викладач залишається у межах засвоєних базових способів діяльності; утруднені дії, що виходять за межі загальноприйнятих, відсутня ініціатива в постановці мети. Цей етап характеризується низьким рівнем креативності);

- проміжний (викладач реалізує власні ідеї, порівнюючи між собою різноманітні інноваційні зразки; на основі спостережень, узагальнення фактів призводить до віднаходження більш ефективних способів діяльності або конкретних педагогічних знахідок);

- завершальний (високий рівень креативності, що виявляється у накопиченні спостережень, коли педагогічні знахідки стають для викладача стимулом для дослідження, пошуку альтернативи, усвідомлення причиново-наслідкових зв'язків і залежностей; діяльність набуває власне дослідницького характеру).

На завершальному етапі можна говорити про виявлення у викладача основних рис креативності, а саме: наявність професійно важливих характеристик поведінки у контексті інноваційної діяльності педагога;

відкритість для нового, настанова вчителя на виокремлення проблем у різних ситуаціях педагогічної діяльності. Формування креативності, на думку С. Смірнова, можливе лише шляхом створення умов для самовиховання вчителя, викладача тому, що «творчість» є однією з найглибших характеристик особистості [7]. Здатність до креативу розглядається О. Козловою як умова реалізації вищих духовних потреб особистості вчителя, розвитку власних творчих сил і здібностей, постійного зростання і збагачення внутрішніх можливостей, підвищення якості своєї професійної діяльності, орієнтація на вищі загальнолюдські цінності [6, с. 59]. Тобто, домінування у діяльності викладача іноземної мови комбінації «педагогічна творчість і дослідницький компонент» й визначають інноваційне спрямування його роботи.

Список використаних джерел:

1. Белікова Н. О. Ключові поняття професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації. URL: <http://intkonf.org/kand-biol-naukbelikova-no-klyuchovi-ponyattya-profesiynoi-pidgotovki-maybutnihfahivtsiv-z-fizichnoyi-reabilitatsiyi/> (дата звернення: 12.08.2016).
2. Драненко Г. Ф. Дидактичні властивості блогу в організації навчання французької мови студентів. Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Сер. Педагогіка та психологія. Київ, 2013. Вип. 22. – С. 217–223.
3. Зимняя И. А. Педагогическая психология: ученик для вузов. Москва: Университетская книга, Логос, 2008. – 384 с.
4. Ильяшева Е.В. Подготовка будущих учителей технологии к проектной деятельности: автореф. дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Магнитог. гос. ун-т. Магнитогорск, 2001. – 26 с.
5. Педагогічна технологія: посібник / І. Ф. Прокопенко, В. І. Євдокимов. Харків: Основа, 1995. – 105 с.
6. Применение ИКТ в высшем образовании стран СНГ и Балтии: текущее состояние, проблемы и перспективы развития: аналитический обзор. Санкт-Петербург: ГУАП, 2009. – 160 с.
7. Струминский В. Я. Теоретическая дискуссия в советской педагогике. Москва: Работник просвещения, 1930. – 168 с. 642 с.

Сафоник Л.А.

студент;

Буяло Т.Є.

кандидат педагогічних наук, доцент,

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

МОТИВАЦІЯ ШКОЛЯРІВ ДО ВИВЧЕННЯ ХІМІЇ В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ

Вивчення хімії починається у 7 класі. Учням на цей час виповнюється по 12, або 13 років, тобто вони знаходяться, за періодизацією психологів, на завершальному етапі раннього підліткового віку. Цей період характеризується так званою кризою 13 років, суть якої полягає у глибокій якісній зміні всього процесу психічного розвитку дитини, її внутрішнього світу. Криза характеризується зниженням продуктивності навчальної діяльності (а також

спроможності нею займатися) навіть у тих сферах, де підліток обдарований (часто це зумовлюється переходом від конкретного до логічного мислення). А також негативізмом. Підліток ніби відштовхується від оточуючих, до всього ставиться критично.

Основним соціальним середовищем дитини залишається школа, але змінюється мотив взаємодії із соціальним оточенням. Не ігноруючи навчання, підліток починає надавати особливої уваги спілкуванню. З'являються й інші нові мотиви, які проявляються в наступному: поява «симпатії» та «антипатії» до навчальних предметів; з'являється прихильність, або відраза до своєї школи; для підлітка стають важливими результати контролю його навчання – оцінка.

Суттєво змінюються психологічні особливості навчання підлітків:

- підлітки обирають такі способи навчання, які роблять їх більш незалежними, більш дорослими в їх очах (обирають самостійні форми занять, а від вчителя потребується розуміння, підтримка, допомога);

- виникають нові мотиви учіння: освіченість, прагнення влаштуватись у майбутньому (подаліше навчання, робота), прагнення самоствердження і самовдосконалення, необхідність виконувати вимоги батьків;

- знання стають цінністю. Вони дозволяють зайняти певний статус серед однолітків;

- з'являється спрямованість на самостійний пошук нових знань;

- процес засвоєння знань у школі може супроводжуватись інтелектуальними емоціями, але особливістю є те, що вони не самі обирають знання, тому одні учні їх легко засвоюють, інші – тільки вибірково предмети;

- оцінка для підлітків є статусом, показником рівня знань, стимулом [4].

Навчання хімії в основній школі спрямовується на досягнення мети базової загальної середньої освіти, яка полягає у розвитку й соціалізації особистості учнів, формуванні їхньої національної самосвідомості, загальної культури, світоглядних орієнтирів, екологічного стилю мислення і поведінки, творчих здібностей, дослідницьких навичок і навичок життєзабезпечення, здатності до саморозвитку й самонавчання в умовах глобальних змін і викликів [3].

Враховуючи психологічні особливості підлітків та зміну освітньої парадигми на дитиноцентризм та формування ключових компетенцій, усім учителям, які працюють у 5-9 класах, треба з особливою увагою готуватися і проводити уроки [1]. Провідним етапом уроку залишається мотивація навчальної діяльності школярів.

В першу чергу, будь-якими доступними способами слід переконати учнів, що хімічні знання, здобуті в основній школі, створюють підґрунтя реалістичного ставлення до навколишнього світу, в якому значне місце посідає взаємодія людини і речовини, сприяють розкриттю таємниць живого через пізнання процесів життєдіяльності організмів на молекулярному рівні.

Формування мотивації в учнів до навчально-пізнавальної діяльності є однією з головних проблем сучасної школи. Її актуальність обумовлена оновленням змісту навчання, постановою завдань формування у школярів прийомів самостійного набуття знань, пізнавальних інтересів, життєвих компетенцій, активної життєвої позиції, здійснення в єдності ідейно-політичного, трудового, морального виховання учнів. Проблема формування

мотивації знаходиться на стику навчання й виховання. Це означає, що увага педагогів та психологів має бути не тільки спрямована на здійснення учнем навчання але й на те, як і що відбувається у розвитку особистості учня в процесі навчально-пізнавальної діяльності. Формування мотивації – це виховання у дітей та учнівської молоді ідеалів, створення системи цінностей, пріоритетів соціально прийнятних в українському суспільстві, у поєднанні з активною поведінкою учня, що означає взаємозв'язок між усвідомленими та реально діючими мотивами.

На жаль, сьогодні як зазначають дослідники Х. Мюррей, Дж. Аткинсон, А. Маслоу та ін. пересічний учитель і типовий навчальний заклад орієнтовані переважно на підтримування зовнішньої мотивації у вигляді контролю, наказів та вимог. Вони стверджують що така практика згубно позначається на внутрішній мотивації, веде до поступового зниження інтересу учнів до навчання. Саме тому в сучасній українській школі потрібно здійснити радикальні зміни з удосконалення внутрішньої мотивації учнів, що забезпечить можливість активізації пізнавальної діяльності учнів шляхом формування внутрішніх мотивів [2].

Кузнєцова Н.Є., Гаркунов В.П., Маркова А.К. зазначають що основними способами формування внутрішньої мотивації під час навчання є: повідомлення учням теоретичної значущості навчального матеріалу; практичне спрямування знань та можливість їх застосування у повсякденному житті; створення проблемних ситуацій; використання інтерактивного прийому «Мозкова атака»; опрацювання тексту періодичних видань; прийому «Незакінчене речення»; виготовлення саморобних наочних посібників; використання творчих завдань; створення ситуації успіху; постановка близьких і далеких перспектив у навчанні [5].

У процесі організації навчання необхідно створювати умови, за яких учень починає виявляти свою активність, діяти, навіть усупереч своїм бажанням, і тоді, можливо, у нього з'явиться власна мотивація навчання. До умов формування в учнів мотивів до навчання С. Гончаренко, І. Підласий, О. Савченко та інші, віднесли наступні: чітка організація процесу навчання; авторитет учителя; стиль спілкування.

Одна з найефективніших форм мотивації полягає в тому, щоб зміцнити впевненість учнів у власних силах. Перевіреном способом мотивації є планування мети і завдань самими учнями. Тільки тоді, коли учень сам собі планує індивідуальну мету навчання, у нього виникає віра в себе, а це – запорука успішного навчання. Успіх ще більше посилює мотивацію.

Мотивація у навчанні здійснюється за допомогою прийомів і методів навчання. Кожному з методів організації навчально-пізнавальної діяльності притаманний не тільки інформативно-навчальний, а й стимулюючий вплив. У цьому сенсі можна говорити про мотиваційну функцію будь-якого методу навчання. Деякі дослідники поділяють їх на дві групи:

1) методи формування пізнавального інтересу (дидактичні ігри, аналіз життєвих ситуацій; створення ситуацій успіху у навчанні);

2) методи, спрямовані на формування почуття обов'язку і відповідальності у навчанні (пояснення суспільної чи особистісної значущості навчання, висування навчальних вимог, оперативний контроль за виконанням вимог і в разі потреби – вказівки на недоліки, зауваження).

Наведемо приклади прийомів навчання, що сприяють формуванню і розвитку мотивації учнів до вивчення хімії.

Наприклад, на уроці «Хімія – природнича наука. Речовини та їх перетворення у навколишньому середовищі», який є одним з перших у 7 класі, можна показати зв'язок хімії з практичною діяльністю людини шляхом проведення з учнями фронтальної бесіди за такими питаннями: Пригадайте, яке значення мають знання про природу в житті та діяльності людини. Чи допомагаєте ви мамі куховарити? А чому борщ має червоне забарвлення? Які речовини є у вашій ванній кімнаті? Що відбувається з милом чи шампунем у воді? За допомогою яких речовин ваша мама виводить плями на одязі? Що вам відомо про них? Чи любите ви працювати на городі? Як ваші батьки «перемагають» бур'яни? Під час бесіди залучаються знання учнів та їх досвід.

До уроку «Способи розділення сумішей» пропонуємо на початку уроку мотивувати навчальну діяльність шляхом створення проблемної ситуації. Можливі варіанти: Мама зварила смачний борщ, вам дуже хочеться ним поласувати. Але ви не любите жиру, краплини якого плавають на поверхні. Ви відмовитесь від обіду? Які будуть ваші дії? Чому краплини жиру, який мама додає до першої страви завжди плавають на поверхні? Про яку властивість даної речовини свідчить таке явище?

До уроку фізичні властивості речовин пропонуємо організувати гру «Добери найважливіше слово» (до поданих іменників учні добирають один прикметник, який чітко описує даний іменник). Наприклад, цукор..., вода..., пісок..., залізо..., кисень..., золото... і т.д.

Способів здійснення мотивації до вивчення хімії надзвичайно багато. Учителю слід пам'ятати, що вивчення нового матеріалу слід завжди починати з мотивації. Від цього повною мірою залежить кінцевий результат уроку.

Список використаних джерел:

1. Концепція нової української школи / <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konczepczyia.html>
2. Лямин А.Н. Обучение химии в современной школе: традиции и инновации, ретроспективы и перспективы. Монография / А.Н. Лямин. – Киров: ИО Кировской области, 2012. – 329 с.
3. Хімія. 7–9 класи. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів / <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/navchalni-programi-5-9-klas-2017.html>
4. http://pidruchniki.com/12810419/psihologiya/psihologiya_pidlitkovogo_viku
5. http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Pedagog/hrestomatia/69.php

Сербіна С.П.

*учитель української мови та літератури
Донецької ЗОШ І-ІІІ ст. № 1
Балаклійської районної ради Харківської області*

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Феномен творчості завжди привертав увагу дослідників як найважливіший компонент соціальної культури. За словами В.О. Сухомлинського: «Творчість – це невід’ємні ниточки, що з’єднують серце. Щоб людина благотворно впливала на людину, затверджуйте в духовному житті колективу й особистості творчість».

У кожній дитині природно закладений певний творчий потенціал. Завдання вчителя – створити умови для їх реалізації, привчити учня до систематичного творчого осягнення дійсності засобами рідного слова. Учитель повинен намагатися відкрити в кожній дитині творця. Надзвичайно важливо навчити дитину бачити прекрасне, тонко сприймати навколишній світ, правильно й образно висловлювати думки.

Для цього вчитель повинен сам бути творчою особистістю й спиратися на такі критерії виявлення власних творчих сил:

- творче самопочуття;
- творче натхнення;
- творчий пошук чи експеримент;
- творча педагогічна діяльність;
- науково – дослідна діяльність;

Творчий учитель постійно повинен ставити перед собою завдання: як зробити ефективним кожен урок української літератури? На уроках літератури необхідно вирішувати такі проблемні питання:

- Як сформувати креативну особистість?
- Як розвивати творчі здібності учнів?
- Які педагогічні технології доцільно обрати?
- Як зробити кожен урок літератури цікавим?
- Як досягти творчої співпраці вчителя й учня?

Співпраця, співдружність, творчість учителя й учнів – без цього важко уявити сучасний урок.

Для успішного керівництва розвитком творчих здібностей учнів необхідно знати індивідуально-психологічні особливості дітей, постійно розвивати їх пам’ять, уяву, фантазію, а також збуджувати та підтримувати інтерес до виконання певного виду роботи. Науковість, систематичність, свідомість, наочність навчання, зв’язок теорії з практикою, прагнення до міцності знань і навичок – усі ці дидактичні принципи дають можливість проводити роботу над розвитком творчих умінь і навичок на високому науково-методичному рівні.

Слід використовувати творчі методи, які активізують роботу учнів на уроках української літератури:

1. Стимулювання бажання учнів працювати самостійно.

2. Заохочування до роботи над проектами, запропонованими для роботи самими учнями.

3. Переконавання учнів у тому, що вчитель є їхнім одноступенем.

4. Заохочування до максимальної захопленості у спільній діяльності.

5. Виключення будь-якого тиску на дітей, створення атмосфери «відвертості».

6. Надання дитині свободи в застосуванні своїх здібностей.

Творчість стимулює розвиток інтересів, мислення, дослідницьку активність, що є неодмінною умовою духовного та інтелектуального зростання людини.

Нестандартні уроки – це свято творчої праці вчителя, вияв його індивідуальності, вони часто запам'ятовуються на все життя.

Наведемо приклади таких уроків:

- інтегрований урок «Ми – це не безліч стандартних «Я» (про шістдесятників);

- урок-філософське дослідження «Ніяка туга краси перемагати не повинна!» (за творчістю Лесі Українки);

- урок-літературознавче дослідження «Сонце! Ти сієш у мою душу золотий засів» (імпресіонізм у творчості М.Коцюбинського);

- урок-диспут «Чи можна виправдати Чіпку?» (за романом Панаса Мирного);

- урок-пошук «Лірична героїня Олени Теліги. Хто вона?»;

- урок поетичного перевтілення «Добридень! – я світу сказав» (за творчістю Павла Тичини).

З метою розвитку творчих здібностей учнів слід використовувати рольові ігри, інсценізації, вікторини, уроки-концерти тощо.

Із захопленням школярі працюють над створенням віршів. Для цього необхідно проводити з учнями «Поетичні хвилинки» з такими завданнями:

1) передайте думку, сформульовану в прозовій формі, віршованими рядками;

2) складіть вірш, використовуючи слова-рими за поданими схемами;

3) перебудуйте речення так, щоб у ньому з'явився ритм;

4) відредагуйте вірш, знайдіть зайві слова, рядки;

5) повторюйте слова або їх закінчення, спробуйте визначити рими; до поданих слів доберіть рими, згрупуйте їх;

6) спробуйте з окремих слів, написаних на частинах листівки, скласти вірш.

Щоб стимулювати творчу активність школярів, слід використовувати такі методи і прийоми, як розвиток творчого інтересу, використання цікавих аналогій, створення ситуацій емоційного переживання, метод відкриття, створення ситуації вибору, самостійну дослідницьку роботу. Необхідно впроваджувати наступні види творчо-розвивальних технологій:

- технологію особистісного відкриття знань, умінь і навичок (учень-суб'єкт навчання, в результаті «відкриття» засвоюються знання, вміння);

- технологію навчального дослідження;

- проектну технологію (передбачає розв'язання учнем або групою учнів будь-якої проблеми, виконання творчих проектів, що потребує використання

різних методів, засобів навчання, а з іншого боку – інтегрування знань, умінь різних наук);

- технологію «мозкового штурму»;
- технологію виконання евристичних завдань;
- технологію розв'язування дослідницьких проблем.

Використання технічних засобів навчання (кінофільмів, телепередач, звукозаписів тощо) з метою розвитку творчих здібностей учнів збагачує методику викладання української літератури, дає можливість розробляти нові методичні прийоми навчально-виховної роботи, приваблює своєю новизною та свіжістю, розширює взаємозв'язки між уроками літератури та інших дисциплін. Переглядаючи фільми або телепередачі, учні одержують емоційну наснагу, що безпосередньо відбивається на якості творчих робіт, бо стимулює мовний процес. Тому проектні технології забезпечують:

- уміння вільно висловлювати власну думку;
- вміння вислухати свого товариша;
- розвиток умінь працювати з додатковими джерелами;
- розвиток зв'язного мовлення, збагачення словникового запасу;
- розвиток критичного мислення;
- створення позитивної атмосфери;
- створення умов для самовираження й самореалізації;
- відчуття кожним учнем власної успішності.

Для формування навичок самостійного викладу думки усно та на письмі виключно велике значення має опрацювання учнями своїх творчих робіт, виправлення їх. Це самоперевірка, самооцінювання, взаємоперевірка, взаємооцінювання. Це ефективний засіб навчання, особливо якщо виправлення проводиться в присутності автора. Він, по-перше, привчається до копіткої роботи над темою, по-друге, педагог може проявити індивідуальний підхід до кожного. Нарешті, якщо вчитель лише вказує на недоліки роботи, не виправляє їх, він не глушить ініціативи, а навпаки, розвиває її.

Дуже важливим прийомом у вивченні будь-якої теми є створення «ситуації успіху». Естетичну чутливість, відчуття натхнення допомагає забезпечувати використання музики, кращих зразків живопису, створення ігрових ситуацій.

Творчість учня – це реалізація юною особистістю самої себе і водночас досягнення мети кожного вчителя-словесника, тією чи іншою мірою плід його творчих зусиль. Учнівську творчість потрібно підтримувати, стимулювати, розвивати. А для цього і вчителю потрібно бути творчою особистістю, здатною запалити вогник у душах дітей.

Працюючи над розвитком творчих здібностей учнів на уроках української літератури, вчитель повинен добирати ті технології, де виступатиме помічником і порадиником, старшим товаришем.

Він повинен забезпечувати організацію пошуково-дослідницької навчальної діяльності й працювати спільно з учнями, не розподіляючи функцій між ними, а виокремлюючи послідовні етапи розв'язання завдань.

Педагог вестиме учнів шляхом відкриття, залучатиме до процесу самопізнання, самовдосконалення.

Розвиток творчих здібностей учнів – невід'ємна частина навчально-виховного процесу. Ця робота сприяє міцному засвоєнню навчального

матеріалу, розвиває інтелект, моральні якості вихованців, вчить дітей нестандартно мислити, грамотно обґрунтовувати власну думку, самостійно приймати рішення, активізує творчий потенціал майбутнього будівника вільної України.

Список використаних джерел:

1. Барко В.І., Тютюнников А.М. Як визначити творчі здібності дитини? – К.: «Україна», 1991. – 79 с.
2. Волков І.П. Вчимо творчості. // Педагогический поиск / Сост. Н.И. Баженова; Пер. с рус. – К. : Рад. шк., 1988. – С. 90-126.
3. Волков И.П. Много ли в школе талантов. – М. : Знание, 1989. – 79 с.
4. Волощук І.С. Науково-педагогічні основи формування творчої особистості. – К.: Педагогічна думка. 1998. – 160 с.
5. Гільбух Ю.З. Темперамент і пізнавальні здібності школяра (Діагностика, педагогіка). – К., 1992. – 216 с.

Томай Р.В.

студентка,

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

ІНТЕРЕС ДИТИНИ ДО ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ ЯК ЄДИНА ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА ДОШКІЛЬНОЇ І ПОЧАТКОВОЇ ЛАНОК ОСВІТИ

Глобальна інтеграція не тільки в фінансово-економічній області, а й в інших сферах суспільного життя, сучасні інформаційні технології роблять цей світ настільки «маленьким», що кожен дошкільник або молодший школяр, навіть будучи в географічному відношенні віддаленим від країни, що вивчається, може кожен день стикатися з лінгвокультурними феноменами «чужого» світу і його представниками. І тому незнання мов і особливостей «чужих» культур може привести до проблем в спілкуванні з їх носіями: почуття страху перед іншою мовою і можливе неприйняття чужої культури можуть стати стійкими. Щоб уникнути цього і дати можливість дітям адаптуватися до полікультурних умов проживання в сучасному світі, дітей слід залучати до іноземних мов і через мову – до світу інших культур [3].

Раннє навчання іноземних мов (ІМ) – один із пріоритетних напрямків в освітній політиці як України, так і цивілізованих зарубіжних країн. При цьому серед учених і практиків (Д.А. Білолипецький, Н.В. Грицик, В.О. В'юнник, Т.В. Зубенко, Н.В. Лисенко та ін.), немає єдиної думки відносно того, що слід розуміти під «раннім навчанням іноземних мов». Одні вважають, що про раннє навчання можна говорити тільки в тому випадку, якщо мова йде про залучення до іноземних мов дітей саме дошкільного віку; інші ж стверджують те, що раннє навчання іноземних мов пов'язано виключно із процесом навчання дітей молодшого шкільного віку. На наше переконання, доцільно розрізняти раннє дошкільне навчання і раннє шкільне навчання. Перше здійснюється в дитячому дошкільному закладі з 5 років (а в деяких випадках і раніше), тобто до початку систематичного шкільного навчання дитини.

У свою чергу, раннє шкільне навчання – це перша ступінь навчання молодших школярів (з 1 по 4 клас або з 2 по 4 клас). До того ж саме на цьому етапі у учнів закладається фундамент мовленевих і мовних здібностей, необхідних для подальшого вивчення ними іноземної мови як засобу спілкування (Н. Бібік, В. Плахотник, О. Савченко).

Отже, раннє навчання іноземної мови – один із важливих напрямів удосконалення і розвитку системи освіти, який, ж відомо, був визначений Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти, Законом України «Про дошкільну освіту», а також Базовим компонентом дошкільної освіти в Україні. Дошкільне навчання іноземних мов сьогодні набуло значного поширення, адже входження України в європейський освітній простір, міжнародний обмін інформацією в різних галузях знань значною мірою впливають на підвищення статусу іноземної мови як важливого засобу комунікації. Становлення України як демократичної держави, входження її в єдиний європейський простір зумовлюють прогресивні зміни у стратегії розвитку національної системи дошкільної освіти. В умовах глобалізаційних змін на часі модернізація змісту дошкільної освіти, гуманізація її цілей та принципів, переорієнтація на розвиток особистості дитини як основний ресурс, що визначає поступальний рух суспільства.

Одним із завдань раннього навчання є формування у дошкільників елементарної комунікативної компетенції, мовленнєвої активності на основі засвоєння лінгвістичного матеріалу та сприяння їх загальному розумовому розвитку. У цьому контексті саме опанування іноземної мови кваліфікується як одна із важливих передумов підвищення якості мовленнєвої активності дітей.

Актуальність порушеної проблеми є очевидною, бо сьогодні можна з упевненістю констатувати, що навчання іноземної мови стає невід'ємною частиною початкового етапу навчання як у вітчизняній, так і в зарубіжній практиці.

Психологи і фізіологи пояснюють, що введення раннього навчання іноземних мов природний процес для дітей, тому що у них є схильність до мов і присутня емоційна готовність до оволодіння ними [4]. В цьому випадку зазвичай посиляються на чутливість дітей дошкільного та молодшого шкільного віку до оволодіння мовами взагалі, і іноземних зокрема. Науковці стверджують про те, що тривалість сензитивного періоду у різних дослідників різна, але в основному йдеться про період від 4 до 8 років. Саме в цьому віці діти відрізняються природною допитливістю і потребою в пізнанні нового. Їм властиве більш гнучке і швидке, ніж на наступних етапах, засвоєння мовного матеріалу [6].

Науковці (А. Богуш, М. Зубенко, С. Соколовська та ін.) єдині й у визнанні ще однієї дуже важливої переваги дошкільного та молодшого шкільного віку: глобально діючої у дітей ігрової мотивації, яка й дозволяє природно і ефективно організувати навчання іноземних мов як засобу спілкування і будувати його як процес, максимально наближений до природного процесу [5]. До того ж на цьому етапі більш продуктивною стає можливість використання рідної мови. Це стає можливим, оскільки за допомогою спеціальним чином організованої гри в навчальному процесі можна зробити комунікативно цінними практично будь-які мовні одиниці [1]. І тоді ефективність формування у молодших школярів здатності до

спілкування на новому мовою підвищується за рахунок взаємодії ігровий мотивації і інтересу до шкільного навчання.

Якщо ж урахувати, що придбання соціального досвіду найчастіше відбувається в монолінгвальному (одномовному) і монокультурному середовищі (тобто в середовищі, в якій взаємодіють суб'єкти – носії однієї культури), то дитина засвоює «правила гри», прийняті тільки в певному лінгвосоціумі – співтоваристві носіїв однієї мови і однієї культури [2].

Відтак важко переоцінити роль соціального партнерства постійних контактів учителя іноземної мови з учителем початкової школи, з батьками і координація їх дій. Не менш вагомим є значення, зокрема, першої зустрічі не лише педагога, який викладає іноземну мову «маленьким громадянам своєї країни», але і компетентний педагогічний супровід знайомства дитини з культурою носіїв певної іноземної мови. В нашому досвіді цьому сприяє спільна діяльність педагогів, вихователів, бібліотекаря та батьків.

Водночас маємо зауважити на тому, що наш досвід навчання дітей іноземних мов на етапі перед шкільної освіти та першокласників доводить про особливе значення спадкоємності педагогічних умов у загальному ракурсі педагогів які викладають іноземну мову у дошкільному навчальному закладі та в школі першого ступеня.

Отже, аналіз наопрцьованих дослідників щодо соціально-педагогічного сенсу вивчення дітьми 5-7 років іноземних мов дозволяє окреслити безсумнівні переваги такого підходу. Натомість проблемні питання, пов'язані із систематичністю педагогічного стимулювання інтересу дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку до вивчення іноземних мов, ще й досі залишаються недостатньо розв'язаними. А тому ми вбачаємо перспективність подальшого наукового пошуку саме у площині вивчення засобів активізації пізнавальної мотивації дітей у цьому ракурсі.

Список використаних джерел:

1. Богуш А. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років. [Монографія] / А. Богуш. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2004. – 376 с.
2. Зубенко Т. В. Комунікативний підхід до навчання іноземної мови учнів початкової школи. Миколаїв: МДУ імені В.О.Сухомлинського, 2006. – 120 с.
3. Лисенко Н. В. Педагогіка українського доккілля: у 3-х частинах – Ч. 2. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2010. – 360 с.
4. Соколовська С. В. Особистісно-орієнтований підхід у навчанні іноземної мови дітей шостого року життя : дис. канд. пед. наук : 13.00.08 / Світлана Володимирівна Соколовська. – К., 2005. – 221 с.
5. Шаркова Н. Ф. Особливості впливу характеру немовної діяльності на ефективність засвоєння іншомовної лексики дітьми дошкільного віку / Н.Ф. Шаркова // Актуальні проблеми психології. – 2009. – Том 7, Випуск 19. – С. 264-268.
6. Шкваріна Т.М. Модель змісту підготовки вчителя до здійснення іншомовної освіти дошкільників // Вісник Житомирського державного університету. Випуск 40. / Педагогічні науки. – 2007. – С. 102-105.

КОРЕКЦІЙНА ПЕДАГОГІКА

Каплієнко А.І.

аспірант,

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

ОСОБЛИВОСТІ КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ В ПОЗАШКІЛЛІ

Сучасні тенденції демократизації освітнього процесу в Україні вимагають відкритості навчання та створення умов для розвитку дітей з особливими освітніми потребами.

Оскільки позашкільна освіта є невід'ємною ланкою загальної освіти, вона реагує на нові тенденції навчання і виховання. Система позашкільної освіти більш гнучка, тому має значний потенціал для впровадження принципів інклюзії.

Інклюзивний потенціал позашкільної освіти дослідили Н. Бизова, В. Голованов, О. Литовченко, Н. Кравчук, Г. Попова.

Під поняттям «інклюзія в позашкільлі» можна розуміти систему освітніх послуг, які надає мережа позашкільних навчальних закладів дітям з особливими освітніми потребами, з метою їх залучення до колективної діяльності, адаптації в суспільстві, виявленню творчої ініціативи та самостійності, забезпечення розвитку особистості.

На прикладі гуртка декоративно-ужиткового характеру «Нитяна графіка» (Палац дітей та юнацтва, м. Ізмаїл) було апробовано експериментальну методику з робот и з дітьми з синдромом «ранній дитячий аутизм» в умовах інклюзії.

Мета та завдання методики були наступні:

- створення психологічно безпечної атмосфери;
- розвиток здатності контролювати свою поведінку і емоційний стан;
- навчання адекватним і ефективним способам взаємодії з оточуючими;
- розвиток комунікативних навичок;
- сприяння усвідомленню реального Я дитиною;
- підвищення самооцінки дитини;
- розвиток художнього та естетичного смаку;
- розвиток уяви та креативності;

Основними напрямками методики визначено корекційно-навчальний та корекційно-розвивальний вплив.

Оскільки головною вимогою до сучасного навчально-виховного процесу є формування компетенцій, запропоновано кілька компетентностей, які необхідно сформувати у дітей з особливими освітніми потребами впродовж навчання у гуртку. Це комунікативна, соціально-адаптаційна, пізнавально-практична, практична і самостійно-діяльнісна компетентності.

Основний дефект дітей з РДА – комунікативний, тому методика інклюзивної роботи в гуртку, в першу чергу, була спрямована на розвиток комунікативної компетентності. Під нею в інклюзивній роботі в позашкільлі

розуміємо здатність дитини з РДА вступати в контакт, повідомляти про стан роботи над виробом, взаємодіяти з колективом та керівником.

Соціально-адаптаційна компетентність пов'язана з вмінням перебувати у колективі дітей, сприймати роботу в гуртку як мікросоціум, усвідомлювати свої цілі в ньому.

Пізнавальні і практичні компоненти об'єднані в пізнавально-практичній компетентності. Займаючися в гуртку, дитина з особливими освітніми потребами не тільки дізнається про окремий вид декоративно-ужиткового мистецтва, а й вчиться працювати голкою з ниткою, планує свою діяльність щодо створення виробу.

Наступним кроком після оволодіння практичною стороною роботи в гуртку є самостійно-діяльнісна компетентність. Вона визначає ступінь самостійності у виготовленні виробів та виявлення окремих творчих складових, зокрема, добір кольору ниток, вміння самостійно синтезувати набуті навички для створення нового (наприклад, створення ескізу за власним малюнком).

У рамках дослідження було застосовано метод «оцінки компетентних суддів». У такий спосіб було проведено діагностування стану сформованості компетентностей у дітей-гуртківців, з якими здійснювалася робота за традиційною. Оцінювання проводилося за 4-бальною шкалою, де 4 – найвищий рівень стану сформованості відповідної компетентності (табл. 1).

Таблиця 1

**Стан сформованості компетентностей
у дітей з особливими освітніми потребами у гуртку
(на початок впровадження експериментальної методики)**

Ім'я	Комунікативна	Соціально-адаптаційна	Пізнавально-практична	Самостійно-діяльнісна
Андрій А.	++	+	++	+
Олег Д.	++	++	+	+
Ізабела Л.	+	+	++	+
Владислав З.	++	+	+	+

Джерело: розробка автора

Методика роботи в інклюзивному гуртку передбачала такі компоненти: використання технології поетапного включення; робота з батьками; створення максимально комфортної обстановки в аудиторії; індивідуальний підхід до дитини з РДА; врахування періодів зростання активності; позитивне налаштування колективу до спільної роботи з «особливими» дітьми; застосування методу виставок.

За розробленими методологічними орієнтирами експертною групою впродовж роботи застосовувалася технологія поетапного включення. Така технологія дозволяє педагогу на основі отриманих результатів моніторингу сформулювати індивідуальні програми, освітні маршрути для дітей, які потребують в спеціальному супроводі.

Однією з основних форм роботи в системі психолого-педагогічного супроводу дітей з обмеженими можливостями займає робота з сім'єю. Так, робота з дітьми з особливими освітніми потребами у гуртку починалася з

індивідуальних зустрічей у ланці педагог-дитина-мама. Метою цих зустрічей було встановлення контакту між педагогом та дитиною. Привернення уваги дитини до творчої діяльності здійснювалося через метод «пасивного показу» – вироби знаходяться на видному для дитини місці, які вона починає роздивлятися. Далі дитину можна залучати до спостереження за роботою керівника.

На наступному етапі при організації спільного навчання дітей з особливими освітніми потребами з дітьми «звичайними», важливо налаштувати вже сформований колектив до прийняття нових членів. Достатньо короткої бесіди з цього приводу. Важливо дати колективу час на адаптацію.

Для дітей-аутистів важливою є постійність в обстановці. Тому один і той самий кабінет, а також власне робоче місце сприяють адаптації дитини [3, с. 23]. Потрібно використовувати режим, розклад, картинки, малюнки, чергувати працю і відпочинок [1, с. 48].

У роботі з дітьми з особливими освітніми потребами важлива конкретизація завдань, метод пояснення дрібниться до опису алгоритму дії. Діти-аутисти, не дивлячись на спільність діагнозу, потребують, як і всі, індивідуального підходу. Запорукою успіху при навчанні таких дітей є спостереження за періодами працездатності, робота саме в часи активності.

Наприкінці періоду випробування експериментальної методики експертною групою було проведено діагностування рівня сформованості компетентностей у дітей з особливими освітніми потребами (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка сформованості відповідних компетентностей у дітей-гуртківців (на підсумковому етапі експерименту)

Ім'я	Комунікативна	Соціально-адаптаційна	Пізнавально-практична	Самостійно-діяльнісна
Андрій А.	+++	++	+++	+++
Олег Д.	+++	+++	++	++
Ізабела Л.	++	+++	++++	++++
Владислав З.	+++	++	+++	++

Джерело: розробка автора

Результати роботи з дітьми-аутистами в гуртку «Нитяна графіка»:

- 1) діти мають можливість розвиватися в колективі;
- 2) адаптуються в мікросоціумі, долається бар'єр «я-суспільство»;
- 3) діти включені до заходів масового характеру (виставки);
- 4) переживають «ситуацію успіху», яка заохочує до подальших перемог;
- 5) прагнуть саморозвитку та вдосконалення майстерності задля повторення позитивного соціального досвіду;
- 6) відкриті до сприйняття прекрасного, прагнуть створити красиве;
- 7) підвищено мотивацію до самостійної творчої діяльності.

Важливо, що позитивні результати досягаються тривалою роботою і в тісній співпраці всіх учасників освітнього процесу.

Проведені дослідження дають підставу стверджувати, що методика сприяє успішній соціалізації дітей з особливими освітніми потребами в умовах позашкільної освіти.

Список використаних джерел:

1. Колупаєва А.А., Савчук Л.О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання: наук.-метод. посіб. – К.: Видавнича група «АТОПОЛ», 2011. – 274 с.
2. Литовченко О.В. Сучасні моделі залучення дітей та молоді з особливими потребами до позашкільної освіти / О.В. Литовченко // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами. – 2013. – № 10. – С. 130–139.
3. Сак Т. Індивідуалізація навчання учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі // Особлива дитина: навчання і виховання. – 2014. – № 4. – С. 18–23.

Яковенко А.О.

пошукач,

*кафедра логопедії факультет корекційної педагогіки та психології,
Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова;
логопед, дитяча клінічна лікарня № 7 м. Київ*

ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ СФОРМОВАНOSTІ МОВЛЕННЕВОЇ ГОТОВНОСТІ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ЛОГОПЕДИЧНОЇ КОРЕКЦІЙНОЇ ПРОГРАМИ У ДІТЕЙ ІЗ ЗНМ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Вивчення причинно-наслідкових механізмів розвитку мовленнєвих порушень залишаються надзвичайно актуальними і до кінця не вирішеними, незважаючи на численні проведені дослідження вітчизняних і зарубіжних авторів [1, с. 80; 4, с. 384; 8, с. 105]. В зв'язку з цим набуває актуальності питання щодо визначення груп ризику дітей з формування мовленнєвих порушень та мовленнєвої готовності до навчання у школі. В цьому аспекті найбільш важливим є діти із загальним недорозвиненням мовлення (ЗНМ).

Вивчення чинників, які впливають на розвиток мовлення, дозволить виділити найбільш значущі, що надасть можливість прогнозувати і профілакувати порушення його вже в ранньому віці і починати ранню логопсихологічну корекцію, що в подальшому полегшить логопедичну корекційну роботу з формування мовленнєвої готовності дитини із ЗНМ до школи.

Нами було проаналізовані пре-, постнатальні та мовленнєві фактори ризику у 62 пар батьків та 31 дитини із загальним недорозвиненням мовлення (ЗНМ) дошкільного віку [5, с. 69]. У вивчення структури та корекційної логопедичної роботи з формування мовленнєвої готовності приймали участь 50 дітей із ЗНМ. Результати оцінювалися бальною системою та за допомогою χ^2 Пірсона.

Аналіз мовленнєвих факторів ризику показав, що 30 дітей із ЗНМ (96,8%) гуліти розпочали вчасно. Пізня поява лепету (після 6 місяців) вже відмічалася у 17 дітей, що становило 54,8%. У 96,8% батьків дітей із ЗНМ мали мовленнєві порушення та у 19 дітей (61,3%) спостерігалася переривання мовленнєвого розвитку. Серед аналізованих мовленнєвих факторів у

13 (41,9%) було відмічено поєднання трьох з них – затримки появи лепету, першого слова та речення, у інших по два [5, с. 70].

Мовленнєва готовність вивчалася за трьома основними її компонентами: базовий інтелектуально-особистісний, семіотичний та регуляційний (табл. 1) [3, с. 2].

Таблиця 1

**Структура мовленнєвої готовності
дітей старшого дошкільного віку із мовленнєвими порушеннями**

№ з/п	Мовленнєва готовність	
	Компоненти	Структурні одиниці
1	Базовий інтелектуально-особистісний	Кінестетичний праксис
		Кінетичний праксис
		Зорово-моторна координація
		Слухомовленнєва пам'ять
		Вербалізація просторових уявлень
		Вербально-логічне мислення
		Пізнавальна активність
2	Семіотичний	Фонематичні процеси (сприймання, контроль, уявлення, аналіз)
		звуківимова
		Лексика
		Граматика
3	Регуляційний	Мовленнєва саморегуляція
		Самоконтроль

Основним діагностичним інструментарієм для дослідження стану сформованості мовленнєвої готовності та її компонентів слугував Гейдельбергський тест. Слід зазначити, що для дітей із ЗНМ нами були розроблені окремі зразки мовленнєвих тестів для кожного з використовуваних діагностик [7, с. 55].

Аналіз отриманих результатів показав, у дітей із ЗНМ порушені всі компоненти її. Найбільше страждає базовий інтелектуально-особистісний компонент. Серед 50 досліджених дітей із ЗНМ – 29 (58%) показали низький рівень розвитку його та 21 (42%) – середній. Пізнавальна активність, слухомовленнєва пам'ять та вербально-логічне мислення – були порушені найбільше – 37 (74%) осіб був визначений низький рівень вмінь, у всіх інших (13 осіб) – середній.

Однаково порушені виявилися у семіотичному та регуляційному компонентах у таких дітей. Так, 18 малюків (36%) та 32 дитини (64%) показали низький та середній рівні вмінь відповідно. В семіотичному компоненті найбільш порушені були визначені: звуківимова (20 дітей (40%)) та граматики (17 дітей (34%)). Майже в однаковому відсотковому відношенні порушені на низькому рівні фонематичні процеси (16 (32%)) та лексика (15 (30%)) [6, с. 253].

За всіма трьома компонентами мовленнєвої готовності 26 дітей (52%) показали низький рівень та 24 дитини (48%) – середній рівень.

Після отриманих діагностичних даних щодо рівня сформованості мовленнєвої готовності дітей із ЗНМ нами була розроблена логопедична корекційно-розвивальна програма. Вона створена, враховуючи мовленнєві порушення дітей та включає блоки загальнообов'язкових розвивальних, корекційно-спрямованих та завдань підвищеної складності з використанням комплексу логопедичних завдань, комп'ютерних ігор та інноваційних логопедичних технологій. Запропонована програма спирається на принципи системності, комплексності та індивідуальності [2, с. 2].

Отримані результати корекційної роботи з базовим інтелектуально-особистісним компонентом мовленнєвої готовності показали, що в 1,5 разів збільшилася кількість дітей із середнім рівнем за рахунок зменшення їх на низькому рівні. 32 дитини (64%) після корекційної роботи проти 21 (42%) до неї підвищили свій рівень знань. 11 дітей піднялися з низького рівня до середнього. Щодо семіотичного компоненту, нам вдалося збільшити кількість дітей на 10 осіб на середньому рівні, за рахунок зменшення їх в 2,25 разів на низькому рівні. Підвищити кількість дітей із середнім рівнем регуляційного компоненту на вдалося у 6 дітей. Слід зазначити, що жодна із ЗНМ не змогла піднятися до високого рівня виконання тестів за всіма компонентами мовленнєвої готовності.

Після використання запропонованої програми нам вдалося зменшити показники низького рівня розвитку мовленнєвої готовності на 18% дітей. Таким чином всього 17 дітей (34%) після корекційної роботи проти 26 (52%) до неї залишилися із низьким рівнем мовленнєвої готовності. Такі результати вказують на системність та важкість порушень всіх структурних компонентів мовленнєвої готовності у дітей із ЗНМ та на ефективність запропонованої корекційно-розвивальної логопедичної програми.

Список використаних джерел:

1. Корнев А.Н. Системный анализ психического развития детей с недоразвитием речи: дис. д. психологических наук: 19.00.04 / А.Н. Корнев. – Санкт-Петербург, 2006. – 515 с.
2. Свідоцтво про право власності на твір № 73887, 20.09.17. Програма корекційної логопсихологічної роботи з формування мовленнєвої готовності дітей із порушенням мовлення різної нозології / Яковенко А.О. // Свідоцтво про право власності. – 2017. – С. 1–4.
3. Свідоцтво про право власності на твір № 73890, 20.09.17. Діагностична карта мовленнєвої готовності дитини старшого дошкільного віку до вступу в школу / Яковенко А.О. // Свідоцтво про право власності. – 2017. – С. 1–38
4. Шеремет М.К. нейропсихологічні засади формування мовлення у дітей із тпм [електронний ресурс] / М.К. Шеремет, Ю.В. Коломієць // актуальні питання корекційної освіти. – 2012. – Вип. 3. – С. 384–393. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/ujm/apko_2012_3_48
5. Яковенко а.а. Сравнительный анализ пре- и постнатальных факторов риска развития нарушений речи у детей дошкольного возраста / А.А. Яковенко, Л.М. Яковенко // atj. – 2014. – № 3. – С. 68–72.
6. Яковенко А.О. Стан сформованості семіотичної підсистеми як складової частини мовленнєвої готовності дітей до навчання у школі / Анна Олександрівна Яковенко // Науковий часопис. – 2016. – № 32. – С. 252–259.
7. Grimm H., Scholer H. Heidelberger Sprachentwicklungstest. Handanweisung für die Auswertung und Interpretation. – Göttingen, 1978. – 155 p.
8. Pindzola R.H., Plexico L.W., Heynes W.O. Diagnosis and evaluation in speech pathology. – 2015. – 421 p.

ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Аржанухіна С.В.

викладач-методист;

Булгакова В.А.

викладач-методист,

Харківська гуманітарно-педагогічна академія

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО УЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Сучасна освітня політика України, спрямована на інтеграцію зі світовим освітнім простором, зумовлює формування системи підготовки майбутніх фахівців відповідно до міжнародних стандартів освіти.

Значною мірою стають актуальними проблеми, пов'язані з підготовкою вчителів музичного мистецтва як компетентних професіоналів, відбувається переорієнтація мистецької освіти на культурологічну модель, що передбачає виховання «людини культури»: культури її думок, почуттів, особистісної позиції, культури спілкування. Педагогічна комунікація, являючись формою професійної поведінки, підпорядковується відповідним правилам та здійснюється на основі комплексу антропологічних, культурних, соціально-психологічних передумов, а також специфіки музичного мистецтва та особливостей його сприймання.

Аналіз психологічної, педагогічної, культурологічної наукової літератури свідчить про те, що окреслена проблема розглядається дослідниками в різних аспектах: виокремлення теоретико-методологічних основ професійного спілкування (М. Каган, С. Максименко, Т. Титаренко); психологічна специфіка комунікативної компетентності особистості (Ю. Ємельянов, В. Рижов, С. Терещук); особливості творчої взаємодії викладача і студента під час навчання музиці (Л. Коваль, Р. Ревенчук) тощо. Пошукам оптимальних шляхів у налагодженні міжособистісних взаємин між студентом та викладачем присвячені праці з мистецької педагогіки О. Апраксіної, Л. Арчажникової, О. Єременко, Б. Ліхачова, Г. Падалки, О. Ростовського, О. Хижної та інших дослідників.

У музично-педагогічному процесі присутня багатосторонність комунікації, яка проявляється на різних рівнях: спілкування з педагогом; з музичним мистецтвом (в формі слухання, виконання); спілкування з композитором, з епохою; міжособистісне спілкування студентів (під час співтворчості). Педагог виступає організатором ситуації спілкування з музичним мистецтвом. Ось чому серед загальних професійних компетенцій майбутнього учителя музичного мистецтва на перший план виходить комунікативний аспект.

Метою статті є розкриття важливості розвитку і формування комунікативної культури майбутніх учителів мистецького профілю під час навчання.

Варто зазначити, що у змістово-термінологічному сенсі поняття «комунікація» (лат. – *communicatio* – шлях повідомлення, спілкування) є близьким за змістом поняттям «взаємодія», «взаємовплив». Професійно-педагогічне спілкування є системою органічної соціально-психологічної взаємодії педагога та студентів, змістом якої є обмін інформацією, надання виховного впливу, організація взаємовідношень за допомогою засобів комунікації. Педагог виступає активатором цього процесу, організовує його та керує ним. Комунікативна взаємодія покликана задовольнити головні потреби студентів. Сприятливі взаємовідношення викладача та студентів забезпечують особистісну захищеність, переживання емоційного благополуччя кожним з них.

Природа спілкування поліфункціональна та, окрім традиційних – перцептивної, комунікативної та інтерактивної – функцій, а також специфічних функцій музично-педагогічного спілкування (інформаційно-комунікативної, регулятивної і афективно-комунікативної), включає ще інструментальну функцію – основну робочу функцію спілкування, що постає у передачі інформації; синдиктивну – функцію об'єднання та укріплення спільності між студентами та педагогами у великих та малих групах; функцію самовираження, що орієнтується на взаєморозумінні та безпосередньому контакті; трансляційну функцію, що виражається у передачі конкретних засобів музичної діяльності; прогностичну функцію – прогнозування подальшого розвитку міжособистісної взаємодії у музично-педагогічному процесі.

О.М. Леонтьєв підкреслює, що педагогічне спілкування покликане активізувати операційну напругу, що забезпечує успішне виконання діяльності, а не створювати емоційну напруженість, що дезорганізує нервову систему, знижує працездатність, породжує психологічний бар'єр між викладачем та аудиторією.

Традиційно вчені виділяють наступні компоненти педагогічного спілкування: технологічний: 1) арсенал психолого-педагогічних засобів, 2) розуміння педагогом своїх індивідуальних експресивних можливостей; морально-естетичний компонент: професійна мораль (повага достоїнств студента, педагогічний такт, висока культура спілкування), гармонія внутрішніх та зовнішніх проявів викладача, його артистичність, творча самобутність. В студента переживання емоційного задоволення попереджає виникнення «естетичного бар'єру». Педагогічна комунікація розгортається на фоні відношень до особистості і до музики. Педагоги-музиканти серед компонентів педагогічного спілкування виділяють і специфічний естетичний компонент: що забезпечує взаємозв'язок між музичним мистецтвом та особистістю; естетичні достоїнства самого художнього твору, що накладають свій відбиток на комунікативний процес; музичну мову, потребує якісно іншого вербального відтворення; особливу естетичну цінність музичного мистецтва, що найбільш яскраво проявляється у педагогічній комунікації.

На думку одного з засновників гуманістичної психології К. Роджерса, вагомою є реалізація викладачем функції фасилітації, полегшення. Звідси важливість висновку про необхідність підтримуючої атмосфери спілкування, яка сприяє самореалізації студента в музично-виконавській діяльності. В цьому випадку взаємодія зі студентом носить особистісний, ціннісно-смісловий характер.

На наш погляд, формування професійної комунікативної компетентності студентів буде протікати успішно при дотриманні наступних педагогічних умов:

- спрямованості педагогічного процесу при вивченні музичних дисциплін на психологічну, музично-педагогічну і комунікативну підготовку студентів;

- використання у якості базового методичного принципу у роботі зі студентами принципу індивідуального підходу, що заключається у розумінні особистості студента, рівня його музичного та особистісного розвитку, використанні адекватних прийомів педагогічної взаємодії;

- впровадження в навчальний процес додаткових форм індивідуальної та колективно-групової діяльності студентів (установчо-освітній курс, індивідуальна робота у класі, ділові ігри, тести, опитування, комунікативні практикуми, комунікативні тренінги, «репетиції» відповідей на іспитах, «репетиції» роботи з хором і т.п.);

- розвиток у студентів професійно-значущих рефлексивних якостей: розуміння особливостей музичного досвіду, досвіду спілкування з колективом (хором, інструментом), самооцінка своїх виконавчих та педагогічних можливостей, ініціативність у виборі прийомів педагогічної комунікації відповідно музичної обдарованості студентів у ході педагогічної або хорової практики.

Зазначене дозволяє констатувати, що оволодіння теорією професійно-педагогічного спілкування, пізнання його структури, моральних принципів, входження в «технологію» цього процесу, придбання в результаті цього професійних комунікативних прийомів та навичків, формування особистісного досвіду комунікативної діяльності представляє основні напрямки роботи, які можуть сприяти становленню комунікативних здібностей і комунікативної культури майбутнього учителя музичного мистецтва.

Список використаних джерел:

1. Верб М.А. Взаимосвязь эстетической и педагогической культуры будущего учителя / М.А. Верб // Проблемы эстетического образования и воспитания студентов педагогических институтов. – Свердловск, 1981. – С. 3–10.
2. Кан-Калик В.А. Учителю о педагогическом общении. Кн. для учителя / Кан-Калик Виктор Абрамович // М., Просвещение, 1987. – 190 с.
3. Петрушин В.И. Музыкальная психология: Учеб. пособие. – 2-е изд., доп. – М. : Гуманит. Изд. Центр ВЛАДОС, 1997. – 384 с.
4. Томан І. Мистецтво говорити / Пер. з чес. – К., 1986.
5. Цагарелли Ю.А. Психология музыкально-исполнительской деятельности: Дис... д-ра психол.наук: 19.00.03. / Цагарелли Юрий Алексеевич – Казань, 1989. – 225 с.
6. Юник Д.Г. Виконавська надійність музикантів-інструменталістів у контексті психологічних теорій / Юник Д. Г. // Наука і сучасність: Зб. Наук. праць НПУ ім. М.П. Драгоманова. – Том 55. – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2006. – 189 с.

Волощук І.А.

*кандидат педагогічних наук, старший викладач,
ДВНЗ «Криворізький державний педагогічний університет»*

ПРОЕКТУВАННЯ САЙТУ МОЛОДОГО ВЧИТЕЛЯ

Сьогодні спостерігається стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, що проникають в усі сфери життя людини, зокрема і в освіту. Майбутні вчителі мають бути готовими до використання нових технологій для успішної самореалізації та самовдосконалення. Зараз спостерігається тенденція, що зараз вчителі створюють сайти не тільки заради участі у професійних конкурсах, а й для узагальнення досвіду роботи, обміну досвідом та спілкуванні з колегами, для розташування матеріалів для учнів та їх батьків, організації дистанційного навчання.

С.Ю. Кондратюк вважає, що весь процес створення сайту можна умовно поділити на три етапи: проектування, розробка і підтримка [1, с. 7]. Розглянемо етап проектування сайту молодого вчителя.

В таблиці 1 представлено основні розділи та сторінки сайту молодого вчителя.

Перелік матеріалів, що подається в таблиці 1 може варіюватися залежно від специфіки навчання того чи іншого проекту і може бути доповнений іншими матеріалами за бажанням самого вчителя. Також може бути змінені назви розділів сайту, тому що в проектуванні повинна простежуватись оригінальність та індивідуальність молодого вчителя з метою підвищення кількості його користувачів.

Таблиця 1

Основні розділи та сторінки сайту молодого вчителя

Інформаційне забезпечення учнів та батьків	<ul style="list-style-type: none"> – основні відомості про власника сайту, його контакти та графік роботи; – новини (загальношкільні, класні (якщо вчитель-предметник є ще й класним керівником), стосовно здачі певного виду робіт стосовно предмету тощо); – розклад уроків класу (для вчителя-предметника, класного керівника); – методичні рекомендації щодо навчання і виховання дитини; – домашні завдання; – відомості щодо досягнень учнів.
Підтримка навчально-виховного процесу	<ul style="list-style-type: none"> – презентації та відеоматеріали до уроків та виховних заходів; – завдання для підтримки дистанційного навчання; – тести, тренувальні варіанти самостійних та контрольних робіт; – тематика творчих та дослідницьких робіт; – завдання для підготовки до олімпіад, державної підсумкової атестації, зовнішнього незалежного оцінювання.

Закінчення таблиці 1

<p>Науково-методична діяльність</p>	<ul style="list-style-type: none"> – використання інформаційно-комунікаційних, дистанційних технологій в освітньому процесі, технологій навчання дітей з особливими потребами тощо; – висвітлення результатів роботи в методичному об'єднанні; – матеріали для участі у професійних і творчих педагогічних конкурсах, для проходження чергової атестації; – матеріали щодо організації предметного тижня у школі; – участь, організація, проведення семінарів, вебінарів, майстер-класів тощо; – проведення наукових досліджень; – написання тез, статей тощо; – участь у науково-методичних конференціях різного рівня.
<p>Результати педагогічної діяльності</p>	<ul style="list-style-type: none"> – результати моніторингу засвоєння учнями освітніх програм і сформованості у них ключових та предметних компетентностей; – порівняльний аналіз участі вихованців у олімпіадах, конкурсах різних рівнів за декілька років; – сертифікати участі у вебінарах, дистанційних курсах, конференціях, майстер-класах тощо; – відомості про результати участі вчителя предметника у конкурсах педагогічної майстерності.
<p>Позаурочна діяльність</p>	<ul style="list-style-type: none"> – сценарії позакласних заходів; – фото- і відео галерея проведених; – посилання на навчальні сайти з предмету (для підвищення інтересу учнів до його вивчення); – програми додаткових індивідуальних занять, гуртків, факультативів, дистанційних курсів тощо.
<p>Навчально-методична база</p>	<ul style="list-style-type: none"> – методичні рекомендації щодо навчання предмету в поточному навчальному році; – програма з предмету; – Державний стандарт навчання предмету; – перелік або, якщо доступні, електронні версії підручників, словників та іншої довідкової літератури з предмету; – посилання на допоміжні програмні засоби з предмету, сайти, де можна їх завантажити безкоштовно; – наявність дидактичного матеріалу, збірників задач, вправ, прикладів рефератів тощо.
<p>Забезпечення взаємодії учителя з учнями, батьками</p>	<ul style="list-style-type: none"> – створення форуму для обговорення проблемних питань, дискусій тощо; – проведення консультацій під час відео та чат сесій; – створення форми для можливості відсилання електронного листа;

	– можливість коментування деяких матеріалів, особливо з метою їх покращення.
--	--

Функціонування сайту молодого вчителя забезпечить широке висвітлення результатів його професійної діяльності, швидку взаємодію із учнями та їх батьками, диференційований підхід до навчально-виховного процесу, підвищить рівень його професійної конкурентоспроможності. Під час користування сайтом вчителя в учнів формується ІКТ-компетентність, що ще раз підкреслює ефективність його створення.

Список використаних джерел:

1. Кондратюк С.Ю. Методика створення сайту-портфоліо. Програмно-методичне забезпечення та комп'ютерна підтримка діяльності вчителя трудового навчання, технологій / С.Ю. Кондратюк – Черкаси: ЧОПОПП, 2014. – 28 с.

Гавриляк Л.С.

викладач,

Криворізький державний комерційно-економічний технікум

ДОСЛІДЖЕННЯ РЕКЛАМНОЇ ПРОДУКЦІЇ КРИВОРІЗЖЯ МАЙБУТНІМИ ФАХІВЦЯМИ ЗІ СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ В АСПЕКТІ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ ТА ПРОБЛЕМИ МАНІПУЛЯТИВНИХ ПРИЙОМІВ

Сьогодні актуальність реклами вже не викликає сумнівів: вона відіграє важливу роль у розвитку ринкової економіки і є її невід'ємним елементом. На разі реклама виконує більше ніж функцію задоволення споживача у його потребах, а подекуди навіть і формує мовленнєву культуру. Тобто, українська реклама вже переступила вузькі рамки інформаційної функції, а додала ще й комунікативну. У цьому аспекті рекламна продукція активно використовує різноманітні мовленнєві засоби, щоб зацікавити покупця – це і утворення неологізмів, і активне залучення іншомовної лексики, тавтології, синонімів, омонімів, використання наголосу і т. д. Водночас використовуючи можливості спрямованого мовленнєвого впливу на споживача, реклама сприяє не тільки формуванню попиту, а й керування ним. При цьому впливі використовується цілий ряд різних методів і прийомів, які впливають на різні психічні, сенсорні і біологічні структури людини, як на свідомому, так і на підсвідомому рівні.

Зараз зовнішню рекламу в українських містах дуже рідко можна назвати якісною та доречною, а тому, аналізуючи побачене та прочитане, ми все частіше вживаємо поняття неякісна – недобросовісна чи навіть недоцільна реклама. На жаль, вплив на споживача зовнішньої реклами відбувається переважно за допомогою маніпулятивних прийомів – навмисно перекручених посилів, різного виду трюків, умисного підбурювання і прихованого спонукання до здійснення покупок. Зазвичай ці прийоми використовуються невеликими організаціями малого та середнього бізнесу, але іноді і великі, відомі компанії, так само зацікавлені в максимальному збуті своєї продукції, теж не гребують використанням подібних методів.

Негативний бік рекламного впливу вже давно є об'єктом вивчення світової спільноти. Цю тему розглядають і зарубіжні дослідники, зокрема Ніл Постмен подає рекламу як засіб маніпулювання свідомістю. Українські науковці Л. М'яснякіна та Л. Павлюк розглядають мовні огріхи у рекламних повідомленнях, Ю. Васьківський і Мар'яна Кіца з'ясовують патогенність рекламного тексту у медіапросторі, О. Кузнєцова та О. Маєвський досліджують приховані та недобросовісні аспекти реклами.

Цікаво, що термін «маніпуляція» у соціології та психології вживається у різних контекстах, тому, пробуючи визначити місце маніпуляції в рекламній діяльності, дослідник стикається з розмитістю термінології.

Слово «маніпуляція» походить з латинського *manipulus* («жменя, купка, невелика кількість») що, у свою чергу, зобов'язане своїм корінням речі, але *manus* – перекладається як рука. Тлумачний словник іншомовних слів визначає термін «маніпуляція» в загальному сенсі як «складний прийом, дія над чим-небудь при роботі ручним способом, демонстрації фокусів і т. д. [9]. В Оксфордському словнику англійської мови значення цього слова розкривається як поводження з об'єктами зі спеціальним наміром, особливою метою, як ручне управління, як рухи, вироблені руками, ручні дії [7]. Завдяки ілюзіоністам слово «маніпуляція» набуває ще одного додаткового змісту: не тільки спритні дії з предметами, а ще й здійснення відволікаючих прийомів, мистецтво приховувати свої справжні дії чи наміри. Та найважливіший момент в історії поняття – перехід від прямого значення до переносного, народження метафори. Сенс в тому, що об'єктом маніпуляції стають не предмети, а люди, в той же час інструментами маніпуляції виступають не руки або технічні прилади, а – реклама. Переносне значення терміна словник іншомовних слів характеризує за допомогою синонімів: «витівка, махінація, афера» [9]. Подібне за змістом описується і в Оксфордському словнику: «акт впливу на людей, або управління ними, чи речами зі спритністю, особливо із зневажливим підтекстом, як приховане управління або обробка» [7].

Отже, щоб називатися маніпуляцією методика впливу, або вплив на покупця, повинна мати такі обов'язкові атрибути: чітко позначений намір, мета впливу; управління, контроль над об'єктом впливу для досягнення поставлених цілей; прихованість, неочевидність впливу; спритність, майстерність маніпулятора. Неважко помітити, що чітко позначені цілі, прагнення управляти поведінкою споживача і майстерність впливу – властивості будь-якої реалізованої на професійному рівні рекламної діяльності, але головним індикатором маніпулятивної природи того чи іншого прийому є прихованість і неочевидність впливу, відволікаючі заходи.

Найпоширеніші схеми маніпуляції з рекламою товару – маніпулювання з форматом повідомлення. Розглянемо їх на прикладах зовнішніх рекламних надписів, які зустрічаються в місті Кривому Розі.

Омана полягає у свідомому викривленні інформації для покупців. Здатність грамотно подати повідомлення – одне з головних умінь. Це дозволяє майстерно відійти від правди, не вдаючись до явної брехні. При цьому звичайний товар або послуга представляється у більш вигідному світлі за рахунок ретельно підібраних аргументів. У реальності рекламодавець видає норму споживання продукції за ексклюзивний товар: свіжий хліб, свіжі молочні продукти, справжні ковбаси, сучасний жіночий одяг, модний одяг,

елітні тканини, доступні ліки, доступні ціни, (аптечні мережі) достовірний результат (мед. лабораторія), чесні знижки на меблі.

Під напівправдою розуміється змішування достовірної та хибної інформації для того, щоб судження не виглядали бездоказовими і не викликали на себе вогонь критики: живе пиво, справжній безлімітний інтернет, чесний продукт (ковбаси чи курчата), купуйте українське, бо воно якісне (рекламна продукція мережі АТБ), одяг за супер ціною.

З цими факторами пов'язаний ще один прийом – інтригуюча дезорганізація. – використання несподіваних образів, нових методів і прийомів у мові задля поширення звичайного товару: завіконимо ваш дім (віконна продукція), настав кінець сірим блюдням (продукція миючих засобів), заходьте до нас, у нас припольно (будівельна та ремонтна продукція, реклама підлоги), шовкові знижки (харчова продукція), тобі личить моє кохання (ювелірна продукція), алярм (реклама знижок магазину «Метро»), удар по цінах (реклама знижок магазину «Ельдорадо»), знайомтесь – свіжодорки, знайомтесь – свіжуряк, газуй до нас (запрошення на роботу від Криворіжгазу,) дофігакція (знижки у магазині пива).

Критерій неграмотності рекламних текстів теж нас хвилює. Реклама завжди привертає увагу, особливо дитячу, тому це зубно впливає на чистоту української мови в цілому і на виховання культури мовлення молодій аудиторії: фермове купуй (рекламна продукція магазину «Метро»), смачно в Кийові (реклама квасу), тобі личить це плаття (реклама одягу), авто для визначних людей (реклама автоконцерну). З цією ж метою для залучення покупців до свого закладу підприємці вдаються і до власних назв, які вже відомі, але доповнені іншим словом, або ж до назв, які певним чином містять певну невідповідність у змісті, чим власне і шокують та приваблюють споживача: «Нова пошта» (служба доставки, але ж вже є просто пошта), «Електричка» (магазин електротехнічної продукції), супермаркет «Метро» (викликає асоціації з метро) Півний бутік (кіоск з продажу пива), універсам Універ, магазин «Свіжачок» (з продажу м'ясної продукції). Цікавим є використання тавтології, або ж не зовсім привабливої назви чи навіть русизмів: М'ясний м'ясокомбінат, Безлюдівський м'ясокомбінат, кав'ярня «Кофій ОК».

Дуже часто рекламодавці використовують у рекламі слова іншомовного походження навіть тоді, коли можна знайти їх українські відповідники для надання значимості своєму товару чи продукції фірми, або ж для приваблення молоді, яка активно застосовує іншомовну лексику у своєму мовленні: на всіх девайсах вашого дому (реклама інтернету), початок grand настрою (реклама солодкого напою), працюй хардово відпочивай драйвово (реклама кави), VEON більше ніж месенджер, Wow кредит чи loveціна.

Студенти Криворізького державного комерційно-економічного технікуму, вивчаючи дисципліни «Менеджмент» та «Маркетинг», що безпосередньо пов'язані з рекламою, на заняттях з «Української мови (за професійним спрямуванням) при вивченні тем з лексики закріплюють отримані теоретичні знання, досліджуючи зовнішню рекламу Криворіжжя, за допомогою методу проектів та створення порт фоліо із зовнішньої реклами Кривого Рогу. Вивчення та аналіз зовнішньої реклами допомагає майбутнім фахівцям зі сфери обслуговування населення не тільки зрозуміти важливість

реклами, методи її впливу на споживача, невпинний розвиток рекламної продукції із застосуванням креативних засобів, особливо мовленнєвих, а й навчитися культурі рекламної діяльності, адже підприємець, що пропонує якісний товар чи послугу ніколи не буде обманювати споживача.

Шкода, що в українському рекламному ринку використовуються маніпулятивні методи. По суті, багато з наведених прикладів рекламної продукції не гідні позитивної моральної оцінки і не повинні застосовуватися на сучасному рекламному ринку. Тож сучасний етап рекламної діяльності повинен набувати соціальної орієнтації і характеризуватися прагненням не тільки найкращим чином задовольнити різноманітні потреби людей, але і зберегти добробут, не нашкодити суспільству. Одним з напрямків вдосконалення етичного боку сучасної української реклами є зростання професіоналізму людей, які замовляють рекламу. Фахівцям зі створення реклами необхідно не тільки використовувати знання з багатьох областей: антропології, історії, мови, літератури, мистецтва, комунікації, економіки, маркетингу, психології, соціології і т.д, а бути чесними з покупцями. Саме покращення у застосуванні знань з української мови в позитивному руслі дозволить створити умови, за яких між споживачем товару і рекламодавцем виникне нарешті діалог та довірчі взаємини.

Список використаних джерел:

1. Багієв Г.П. Маркетинг: підручник для ВНЗ.3–те вид. / Г.П. Багієв, В.М. Тарасевич, Х. Анн. – СПб.: Питер, 2005. – 736 с.
2. Котлер Ф. Основи маркетингу. 9-е вид.: Перев.з англ. / Ф. Котлер, Г. Армстронг. – М.: Вільямс, 2003. – 1200 с.
3. Голубков Є.П. Основи маркетингу: підручник для вузів / Є.П. Голубков – М.: Финпресс, 1999. – 656 с.
4. Ноздревой Р.Б., Греков В.Ю. Маркетинг: підручник, практикум та навчально-методологічний комплекс з маркетингу / В.Ю. Греків – М.: МАУП, – 2000. – 566 с.
5. Ассель Г. Маркетинг: принципи і стратегія. / Г. Ассель. – М.: ИНФРА – 1999. – 643 с.
6. Борисов Б.Л. Технологія реклами та PR / Б.Л. Борисов. – М.: ФАІНПРЕСС, 2004. – 578 с.
7. Oxford English Dictionary, second edition, edited by John Simpson and Edmund Weiner, Clarendon Press, 1989, twenty volumes, hardcover, посилання на сайт: ISBN 0–19–861186–2
8. Пашутін С.П. Провакаційні прийоми створення жіотажу / С.П. Пашутін // Маркетинг у Росії і за кордоном. – 2007. – № 4(60). – С. 55-65.
9. Глумачний словник чужомовних слів в українській мові. Правопис. Граматика. Сліпушко О.М., Київ: «Криниця», 1999ю – 511 с.
10. Білогородський А.А. Маніпулятивні методи в рекламі / А.А. Білогородський // Маркетинг у Росії і за кордоном. – 2005. – № 6(50). – С. 43–54.
11. Поляков В.А. Аналіз становлення світового рекламного ринку і реклами в Росії // В.А. Поляков // Маркетинг у Росії і за рубежом. – 2006. – № 2(52). – С. 67–74.

Галушак І.Є.

*кандидат економічних наук, доцент,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника*

ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ

Актуальність дослідження зумовлена новим соціальним замовленням України на конкурентноздатних фахівців у сфері економіки, які володіють високим рівнем професіоналізму. В умовах ринкової економіки необхідною ланкою економічної професійної освіти є правова підготовка, оскільки соціально-економічні перетворення, що відбуваються в Україні, потребують, щоб до складу професіограми економіста був включений правовий компонент, а правова культура стала складовою його професіоналізму. Економічні злочини, що відбуваються за останні десятиліття в Україні й сусідніх державах, стали предметом численних юридичних досліджень (В. Беседіна, В. Верін, Д. Дугричилова, В. Єгоршин, Б. Кічеєв, Г. Корнілов та ін.).

Різні аспекти формування правової культури відбито в працях дослідників, зокрема питання функції правової культури (М. Баумова); філософсько-правові проблеми професійної культури юриста (В. Горшеньов, С. Сливка); соціальні та юридичні аспекти правової культури особистості (Н Діденко); зв'язок соціальних і правових сторін розвитку суспільства (Л. Федотов); співвідношення категорій правової та юридичної культури (О. Шупінська).

Проблеми становлення та розвитку правової культури в контексті демократизації всіх сфер суспільного життя досліджено в працях українських дослідників: В. Головченка, О. Манохи, В. Медведєва, О. Мурашина, М. Козюбри, В. Селіванова, С. Сливки, О. Костенка, Є. Назаренко, Б. Кузьменка та ін. У дослідженнях науковців правова культура визначена як засіб правового впливу (К. Вітман), як важливий фактор розбудови правової держави (О. Білий, В. Макеєв, Р. Сербин), як чинник реалізації права (В. Грачов), як елемент соціокультурного простору (М. Смоленський).

Цілковом умотивованим є висновок, якого доходять дослідники: наявність правової культури особистості передбачає існування правової компетентності в будь-якій її діяльності. Ми поділяємо таке судження, оскільки саме правова культура особистості є, з одного боку, відбиттям її рівня оволодіння правовою галуззю знань або діяльності, а з іншого – втілюється в результатах її діяльності правового характеру; з іншого: виключна значущість цього утворення у цілісній особистісній структурі пов'язана з її функцією регуляції процесу пізнання, поведінки, комунікації, оцінки.

Складовими правової культури особистості сучасні дослідники виокремлюють її правову свідомість та правову поведінку. Деякі з них проблему «компетентності носіїв» правової свідомості і правової культури називають проблемою «компетентної правової свідомості». Вважається, що саме осмислення правової свідомості у зазначеному контексті зумовлює визнання, що в структурі цього явища домінуючого значення набуває правове мислення, яке в сукупності з правовими знаннями і складає основу «компетентної правової свідомості».

Вищеокреслене дозволяє поглибити наукове уявлення про феномен «правова компетентність особистості», оскільки конкретизує роль, яку виконує означена особистісно-професійна якість у цілісній структурі особистості майбутнього економіста. А це набуває особливої актуальності і значущості у контексті сучасного розуміння теоретико-прикладного сенсу компетентнісного підходу в педагогічній науці.

Дослідники, які вивчають феномен правової компетентності фахівця у зв'язку з виконанням ним професійних функцій (Т. Волох, В. Олейник), цілком правомірно його пов'язують, по-перше, із ставленням особистості до права «як соціальної, державної та особистісної цінності, що обумовлює намагання постійно отримувати, розширювати арсенал засобів визначення та вирішення правових проблем»; по-друге, із правовою освіченістю, «як сукупністю знань з проблем права»; по-третє, з правовою готовністю – наявністю «вмін з вирішення конкретних правових питань» [2].

Компетентнісний підхід, пов'язаний з формуванням професійної компетентності фахівців, конкретизується у вимогах до підготовки економістів, здатних успішно працювати в громадянському, правовому суспільстві з ринковою економікою. На думку дослідників (В. Болотова, В. Серикова), саме цей підхід фокусує увагу не на інформованості особистості, а на її умінні розв'язувати проблеми, що вимагає нової задачі і проектування, і оцінення нового досвіду, рефлексії та контролю щодо ефективності обраного шляху відповідно до розв'язання проблеми, що виникає.

Компетентнісний підхід у сучасній парадигмі освіти розглядається як один із напрямів модернізації освіти, оскільки він дозволяє ліквідувати дистанцію між когнітивним, діяльним, і особистісним рівнями розвитку особистості. Він виник як альтернатива предметно-знаннієвому підходу.

Зауважимо, що компетентнісний підхід у системі освіти насамперед пов'язаний з концепцією «ключових компетенцій». У зарубіжній освіті однією з найсуттєвішою складовою компетенції виокремлюють уміння, що передбачає і навичку, оскільки оволодіння компетенцією означає здатність використовувати наявні знання і досвід у конкретній ситуації.

Список використаних джерел:

1. Кічук Я.В. Правова компетентність майбутнього фахівця – пріоритетне завдання громадянської освіти у вищій школі / Я.В. Кічук // Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. – Львів, 2008. – Вип. 23. – С. 141-147.
2. Романова І.А. Компетентнісний підхід до правової освіти студентів // Педагогіка та психологія: зб. наук. праць / За ред. І.Ф. Прокопенка, В.І. Лозової. – Харків: Курсор, 2008. – Вип. 33. – С. 26-35.
3. Формування правової компетентності майбутнього вчителя: навч. метод. посібник / О.М. Іваній. – Суми : Університетська книга, 2011. – 112 с.

Добровольська А.М.

*кандидат фізико-математичних наук, доцент,
Івано-Франківський національний медичний університет*

ПОНЯТТЯ «ЦИФРОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ» І ЙОГО ТРАКТУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ І ПРОВІЗОРІВ

Однією з основних ознак сучасного суспільства є стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій (ІК-технологій), використання яких забезпечує створення, перероблення, розподіл і споживання надзвичайно великих за обсягом інформаційних ресурсів.

За сучасних умов розвитку медичної і фармацевтичної науки і практики має місце активне впровадження в процес навчання і професійну діяльність фахівців системи охорони здоров'я і фармацевтичної галузі України новітніх ІК-технологій, використання котрих у практичній медицині і фармації скероване на реалізацію права людини щодо отримання кваліфікованої медичної допомоги в будь-який час і в будь-якому місці, зважаючи, зокрема, на високий рівень інформаційно-технологічної компетентності (ІТ-компетентності) лікарів і провізорів.

На активному впровадженні ІК-технологій для вдосконалення навчання, що визначає основні пріоритети модернізації освіти і досягнення її якості в усьому світі, свою увагу акцентувало чимало міжнародних освітніх ініціатив, серед яких слід виокремити:

– Millennium Development Goals (MDGs) – Цілі розвитку тисячоліття (Ціль 2), прийняті на Саміті ООН;

– the UNESCO Education for All (EFA) – проект ЮНЕСКО «Освіта для всіх»;

– World Summit for the Information Society (WSIS) – Всесвітній саміт з питань інформаційного суспільства;

– Literacy Decade Initiatives – Десятиліття ініціатив грамотності, проголошене ООН на період до 2015 р. [3].

Цілі розвитку тисячоліття в межах членства в ООН адаптовано Україною [4]. При цьому Ціль 2 «Забезпечення якісної освіти впродовж життя» основним пріоритетом висуває дистанційну освіту, післядипломну освіту та інші форми освіти, зокрема з використанням інноваційних навчальних технологій та ІК-технологій.

У дослідженні «Цифрова компетентність на практиці: рамковий аналіз» («Digital Competence in Practice: An Analysis of Frameworks»), яке оприлюднила Європейська комісія [6], зазначено, що в Рекомендаціях Парламенту і Ради Європи від 18 грудня 2006 р. (Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on key competences for lifelong learning (2006/962/EU)) [5] саме цифрова компетентність (digital competence) визнана однією з восьми ключових компетентностей (key competences) для навчання впродовж життя (lifelong learning – LLL) у країнах Європейського Союзу. Вона визначена як здатність упевнено, критично і творчо використовувати ІК-технології для досягнення цілей, що належать до галузі роботи, зайнятості, навчання, дозвілля, участі в житті суспільства [1]. Ця компетентність розглядається як трансверсальна, що сприяє досягненню

інших компетентностей, які стосуються сфери мов, математики, вміння навчатись, культурної обізнаності тощо і належать до навичок XXI ст., котрих мають досягти всі громадяни, аби забезпечити власну активну участь у житті суспільства та його економічному розвитку [1; 6].

Представники OECD (Організація економічного співробітництва і розвитку) у межах цільового проекту «DeSeCo» («Definition and Selection of Competencies: Theoretical and Conceptual Foundations») визначили три категорії ключових компетентностей як концептуальної бази, тобто автономну діяльність, інтерактивне використання засобів, уміння функціонувати в соціально гетерогенних групах [1].

Цифрова компетентність належить до категорії «інтерактивне використання засобів», де виокремлені такі ключові компетентності:

- здатність інтерактивно застосовувати мову, символіку, тексти;
- здатність використовувати знання (інформаційна грамотність);
- здатність застосовувати (нові) інтерактивні технології.

На сьогодні залишається відкритим питання, як та яким чином має бути відображена цифрова компетентність у змісті освіти і системі підготовки (до дипломної і післядипломної) лікарів і провізорів, бо досі існує різноманіття думок, як саме має називатись компетентність, пов'язана з ІК-технологіями.

У зарубіжних системах освіти в межах поняття «цифрова компетентність» визначають низку понять, зміст яких у багатьох випадках ототожнюється:

- digital literacy (англ.) – цифрова грамотність;
- technology literacy (англ.) – технологічна грамотність;
- information literacy (англ.) – інформаційна грамотність;
- information and technology literacy (англ.) – інформаційна і технологічна грамотність (ІТ-грамотність);
- ICT skills (англ.) – інформаційно-комунікаційно-технологічні навички (ІКТ-навички);
- information competence (англ.) – інформаційна компетентність;
- IT competence (англ.) – інформаційно-технологічна компетентність (ІТ-компетентність);
- IC competence (англ.) – інформаційно-комунікаційна компетентність (ІК-компетентність);
- ICT competence (англ.) – інформаційно-комунікаційно-технологічна компетентність (ІКТ-компетентність);
- e-competence (англ.) – електронна компетентність (е-компетентність);
- medienkompetenz (нім.) – медіакомпетентність та інші [1; 3].

Узагальнений погляд науковців щодо поняття «цифрова компетентність» був представлений у дослідженні «Стратегії для просування та розвитку е-компетентності серед майбутнього покоління професіоналів: європейські і міжнародні підходи» («Strategies to Promote the Development of E-competencies in the Next Generation of Professionals: European and International Trends»), здійсненому на базі університету Мехіко [8].

Основні дискусії навколо поняття «цифрова компетентність» відбувались у межах розроблення стратегічних документів міжнародними організаціями, а саме:

- 1989 – Ontario Ministry of Education and Training (Мінстерство освіти штату Онтаріо, Канада);
- 2004 – CEDEFOP (Європейський центр розвитку і професійного навчання);
- 2007 – OECD (Організація економічного співробітництва і розвитку);
- 2008 – UNESCO (ЮНЕСКО);
- 2009 – Vesta (Векта) [1].

Розбіжності, що мають місце у визначенні поняття «цифрова компетентність» стосовно формування і застосування сфери ІК-технологій, пов'язані з контекстом, у якому вони застосовуються. У звітах OECD сформульована думка, що стан розвитку суспільства та інших сфер, наприклад, нова економіка (new economy), е-економіка (e-economy), ІКТ-сектор (ICT sector), зумовлюють застосування різної термінології щодо сфери ІК-технологій, а це, в свою чергу, призводить до нечіткої термінології стосовно поняття «цифрова компетентність» [1].

Одним із понять, яке використовують міжнародні кола разом із поняттям «цифрова компетентність», є поняття «цифрова грамотність» або «інформаційна грамотність».

Представники ALA (Американська бібліотечна асоціація) в 2000 р. створили стандарти компетентності в сфері інформаційної грамотності («Information Literacy Competency Standards for Higher Education»), згідно з якими освічена людина повинна вміти знаходити необхідну інформацію для професійної і побутової діяльності, користуватися цією інформацією, аналізувати, синтезувати, оцінювати як саму інформацію, так і її джерела, використовуючи при цьому новітні інформаційні і комунікаційні технології [7].

Як зазначає Н. Сороко, інформаційна грамотність – це вміння і навички особистості ідентифікувати інформацію, здійснювати ефективний пошук інформації, відбирати й аналізувати, орієнтуватися в інформаційних ресурсах, інформаційних потоках та інформаційних системах [2]. На сучасному етапі розвитку ІК-технологій це поняття має включати в себе також і володіння технологічними методами організації і зберігання інформації, що представлена на цифрових носіях. Доцільно вказати на те, що інформаційна грамотність відображає інформаційно-технологічний аспект інформаційної культури.

На думку Дж. Романі зміст е-компетентності становлять п'ять понять, тобто е-обізнаність, технологічна грамотність, інформаційна грамотність, цифрова грамотність і медіаграмотність. Автор також зазначає, що в його дослідженні синонімами виступають такі поняття як е-компетентність, цифрова компетентність, ІК-компетентність, а це свідчить про дискусійний характер таких понять [8].

Варто зазначити, що поняття «цифрова компетентність» стосовно формування і застосування сфери ІК-технологій перебуває в стані розвитку. Однак слід визнати, що наукові розвідки здебільшого обумовлені суб'єктивними потребами дослідників при наданні характеристики цьому поняттю. Тому зміст, який вкладається в нього, відповідає цілям і темам дослідницьких розробок. Цим обмежується або розширюється зміст поняття «цифрова компетентність» до спектру необхідних їм досліджуваних питань.

Здебільшого дослідники під цим поняттям розуміють доведену здатність працювати індивідуально або колективно, використовуючи інструменти, ресурси, процеси і системи, які відповідають за доступ до інформації (відомостей і даних) та її оцінювання, застосовувати таку інформацію для вирішення проблем, спілкування, створення інформаційно-спрямованих рішень, продуктів і систем, а також для отримання нових знань [1].

Зважаючи на всі наведені вище міркування щодо поняття «цифрова компетентність» та його трактування, ми ствердили у думці, що стосовно навчання дисциплінам природничо-наукової підготовки у межах природничо-наукової підготовки у вищих медичних (фармацевтичному) навчальних закладах, а також тих знань, умінь і навичок, способів діяльності, яких набувають під час такого процесу майбутні лікарі і провізори, доцільно використовувати поняття «ІТ-компетентність».

Список використаних джерел:

1. Овчарук О. В. Інформаційно-комунікаційна компетентність як предмет обговорення : міжнародні підходи / О. В. Овчарук // Формування інформаційно-комунікаційних компетентностей у контексті євроінтеграційних процесів створення інформаційного освітнього простору : Посібник ; За заг. ред. В. Ю. Бикова, О. В. Овчарук ; НАПН України, Ін-т інформ. технол. і засобів навч. – К. : Атіка, 2014. – С. 7-16.
2. Сороко Н. В. Розвиток інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів філологічної спеціальності в умовах комп'ютерно орієнтованого середовища : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.10 / Н. В. Сороко ; Ін-т інформ. технологій і засобів навчання НАПН України. – К., 2012. – 256 с.
3. Сороко Н. В. Розвиток інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів філологічної спеціальності у країнах Європи / Н. В. Сороко // Формування інформаційно-комунікаційних компетентностей у контексті євроінтеграційних процесів створення інформаційного освітнього простору : Посібник ; За заг. ред. В. Ю. Бикова, О. В. Овчарук ; НАПН України, Ін-т інформ. технол. і засобів навч. – К. : Атіка, 2014. – С. 149-167.
4. Цілі розвитку тисячоліття. Україна 2000-2015. Національна доповідь [Електронний ресурс]. – К., 2015. – Режим доступу : http://un.org.ua/images/stories/docs/2015_MDGs_Ukraine_Report_ukr.pdf
5. European Union. Recommendation of the European Parliament and to the Council of 18 December 2006 on key competences for lifelong learning (2006/962/EC) // Official Journal of the European Union. – 2006. – Retrieved from <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:394:0010:0018:EN:PDF>
6. Ferrari A. Digital Competence in Practice : An Analysis of Frameworks / A. Ferrari. – Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2012. – 92 p. – Retrieved from <https://www.ifap.ru/library/book522.pdf>
7. Information Literacy Competency Standards for Higher Education. – Chicago : ALA (Association of College & Research Libraries), 2000. – 17 p. – Retrieved from <http://www.ala.org/acrl/sites/ala.org.acrl/files/content/standards/standards.pdf>
8. Romani J. Strategies to Promote the Development of E-competencies in the Next Generation of Professionals : European and International Trends / J. Romani // Monograph. No. 13. November 2009. – Campus Mexico : Latin-American Faculty of Social Sciences, Communication and Information Technology Department, 2009. – 51 p. – Retrieved from https://issuu.com/cristobalcobo/docs/e-competencies_cobo_oxford2009

Карпович М.Г.

аспірант II року навчання за програмою PhD,

Науковий керівник: Доброскок І.І.

доктор педагогічних наук, професор,

член-кореспондент НАПН України, завідувач кафедри,

*Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди*

ПРОФЕСІЙНА САМОРЕАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ В СУЧАСНИХ КРИЗОВИХ УМОВАХ

Сучасність пред'являє до суб'єкта діяльності підвищені вимоги щодо наявності у нього творчої активності, уміння знаходити нові шляхи вирішення проблеми уміти по-новому підходити до них, знаходити нові форми роботи з персоналом, уміти впливати на людей. За останні роки в житті країни та населення відбулися серйозні зміни, які стосуються моральних, етичних, життєвих, професійних норм поведінки тощо. Все це вимагає нових підходів до дослідження психосоціальних процесів у суспільстві, й насамперед у вивченні феномена професійної самореалізації особистості

Самореалізація була предметом уваги науковців, зокрема К.О. Абульханової-Славської, Л.І. Анциферової, Л.І. [1] Батіщева, О.Ф. Бондаренко, Є.І. Головахи, Л. Когана, Г.С. Костюка, О.О. Кроника, О.М. Леонтєва, П.В. Лушина, В.І. Муляр, В.Г. Панка, В.А. Роменця, С.Л. Рубінштейна, Л.В. Соханя, Т.М. Титаренко та ін.), які розглядали самореалізацію як переважно свідомий, цілеспрямований процес розкриття й опрідметнення сутнісних сил особистості в її різноманітній практичній діяльності. Становлення суспільно активної та гармонійно розвиненої особистості великою мірою залежить від особистих зусиль самої людини, орієнтованих на самовдосконалення та самореалізацію як неодмінну умову досягнення успіху у житті (С.Д. Максименко, М.І. Пірен, Т.В. Говорун, Л.М. Деміна) [4].

Незважаючи на підвищений інтерес до даного явища, феномен самореалізації особистості є до кінця не вивченим, особливо в період становлення особистості. Аналіз уявлень про самореалізацію особистості у психологічних теоріях свідчить про те, що до недавнього часу самореалізація досліджувалася лише в контексті інших психологічних проблем і не була предметом спеціального вивчення, не виділялася для аналізу як самостійна психологічна проблема.

Основна ідея висвітлити особливості самореалізації особистості в сучасних умовах економічної кризи; виявити загальні та індивідуально-особистісні закономірності професійної самореалізації, показати взаємозв'язок між особистісними рисами та успішністю професійної самореалізації особистості.

– Швидкоплинність соціального прогресу, динамічні зміни суспільства викликають необхідність постійної роботи молодого покоління над собою, життєвого та професійного самовизначення. Потреба у самоактуалізації, самореалізації є природною потребою, що надає індивідуальному життю людини яскравої спрямованості та глибокого сенсу, зміцнює віру в себе та допомагає встояти серед життєвих негараздів.

– Феномен самореалізації особистості є до кінця не вивченим. Аналіз уявлень про самореалізацію особистості показав, що до недавнього часу самореалізація досліджувалася лише в контексті інших психологічних проблем і не була предметом спеціального вивчення.

– Самореалізація – це розгортання можливостей розвитку «Я» за допомогою особистих зусиль, співдіяльності, співтворчості з іншими людьми (ближнім і дальнім оточенням), соціумом та світом в цілому [3].

– Феномен самореалізації має явно виражений складний міждисциплінарний характер. Проблема самореалізації займає важливе місце в системі наук про людину.

– Самореалізація як процес реалізації себе – це розгортання самого себе в житті і повсякденній діяльності, пошук і затвердження свого особливого шляху в цьому світі, своїх цінностей і сенсу свого існування в кожний даний момент часу.

– Найбільш близькими до поняття «самореалізація» є терміни, які відображають зміст різних сторін цього процесу: «самоактуалізація»; «самоздійснення»; «самовизначення»; «соціалізація»; «само розвиток» [2].

– Професійна самореалізація – це процес, що охоплює весь трудовий шлях особистості: від виникнення професійних намірів до виходу із трудової діяльності.

– Професійна реалізація особистості на її життєвому шляху передбачає такі основні етапи: професійне самовизначення, професійне становлення в обраній сфері діяльності, фахове зростання і розвиток компетенції.

– Труднощі самореалізації у професійній сфері залежать як від зовнішнього фактора (соціального), так і внутрішнього (рівня самоповаги і самосприйняття, особливостей ціннісно-мотиваційної сфери, комунікативних, емоційно-вольових характеристик).

– Самореалізація суб'єкта включає усвідомлення, вибір і реалізацію тих аспектів індивідуальності, які сприяють його самовираженню, реалізації своїх потенцій, формування суб'єктом власної системи смислів, цінностей, мотивів, уявлень про себе, постановку цілей і визначення способів їх досягнення, у той час й перетворення себе.

– Основні етапи професійної самореалізації: професійне самовизначення, професійне становлення в обраній сфері діяльності, фахове зростання і розвиток компетенції.

Професійна самореалізація особистості передбачає якісно інший рівень роботи над собою і характеризується зміною самоусвідомлення, соціального статусу і способів взаємодії з навколишнім світом. Самореалізація в сучасності є сенсовизначальною і необхідною умовою успішної професійно-діяльності майбутнього фахівця. Професійна самореалізація в сучасних умовах – це поетапне професійне становлення на основі оптимального співвідношення позитивної мотивації відповідної діяльності, визначеності акмеологічних пріоритетів та продуктивного залучення до практичної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Анцыферова Л. И. Развитие личности и проблемы геронтопсихологии / Л. И. Анцыферова. – М. : Изд-во «Институт психологии РАН», 2004.
2. Архипова С. П. Основи акмеології: навч. посіб. / С. П. Архипова. – Черкаси: Вид. від. ЧНУ імені Богдана Хмельницького. – 2009. – 128 с.
3. Енциклопедія освіти / Академія педагогічних наук України; гол. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
4. Сокол Т. Г. Педагогічні умови навчально-методичного забезпечення професійної підготовки менеджерів туристичної індустрії [Текст]: автореферат дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Т. Г. Сокол; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих. – К., 2012. – 24 с.

Кордонська А.В.

*голова циклової комісії суспільно-гуманітарних дисциплін,
спеціаліст вищої категорії, викладач-методист;*

Асмоловська Т.В.

*голова циклової комісії обліково-економічних дисциплін,
спеціаліст II категорії;*

Степанова І.С.

*викладач, спеціаліст,
Могилів-Подільський технолого-економічний коледж
Вінницького національного аграрного університету*

ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ СТУДЕНТІВ КОЛЕДЖУ

Дослідницька діяльність – вища форма самоосвітньої діяльності студента. Формування науково-дослідницьких умінь у студентів – процес складний і довготривалий. Він не виникає на порожньому місці і не розвивається сам по собі. Завдання викладача-керівника полягає в тому, щоб поступово і методично формувати науково-дослідницькі навички, здійснюючи постійний контроль за виконанням студентами науково-дослідницьких робіт; аналізувати і виправляти помилки; визначати найкращі, найефективніші шляхи виконання роботи, розчленовувати її на певні складові та розділи, навчаючи студентів поєднувати дослідницьку діяльність із науковою, а також з'ясувати можливості подальшого застосування результатів роботи.

Якісне проведення науково-дослідницької роботи студентів забезпечується нормативно-законодавчими документами. Останній час з'явилася низка ґрунтовних праць, автори яких з'ясовують особливості організації та методики науково-дослідницької діяльності у вищій школі та загальноосвітніх закладах нового типу, розвиток науково-дослідницької культури педагога в умовах вищої школи, вплив інтеграції навчальної і наукової діяльності викладача вищої школи на якість підготовки фахівців, аналізуються форми колективної наукової творчості. Організуючи науково-дослідну роботу студентів, вважаю за доцільне враховувати й історико-педагогічний досвід, відображений у працях А. Алексюка, В. Майбороди, О. Микитюка.

Важливу роль у її належній організації та проведенні відіграють скоординовані навчальні плани спеціальності, реалізація положення про

систему науково-дослідної роботи студентів в навчальному закладі, орієнтація на потребу науково-методичного забезпечення самостійної роботи студентів.

Однією із умов успішного виконання науково-дослідницької роботи є відповідність ведення дослідження методам навчання, а також віковим та психологічним особливостям розвитку студента, бо занадто складні розумінню юного дослідника або ж зовсім недоступні методи розв'язання проблеми можуть відвернути у нього інтерес до виконання роботи і науково-дослідницької діяльності взагалі.

Одним із перших кроків викладача – керівника наукової роботи є вивчення науково-пізнавальних інтересів студентів, що впливає як на вибір теми дослідження, так і на хід роботи над ним. Не секрет, що навіть надзвичайно цікава тема, зумовлена лише потребами часу чи нав'язана викладачем студентові, не сприятиме успішному виконанню роботи. Пріоритетним, визначальним фактором у виборі теми є стійкий пізнавальний інтерес до неї дослідника і його бажання внести щось нове у її розкриття.

В організації науково-дослідницької роботи студентів слід дотримуватись таких принципів: дослідницька діяльність студентів є наближеною до науково-дослідницької діяльності, є її початком і найчастіше має продовження в подальшій науковій діяльності; зміст дослідження обов'язково повинен поєднуватися з навчальною метою, загальними проблемами суспільства та питаннями сьогодення; наукове дослідження – безперервний процес, його не можна виконати за кілька днів; науково-дослідницька діяльність – обов'язково керований процес (викладач-наставник навчає методики дослідження, консультує студента в процесі виконання роботи, продумує методику, шляхи розв'язання поставлених проблем, враховуючи інтелектуальні та психологічні особливості, оцінює отримані результати); у здійсненні продуктивного наукового дослідження обов'язкове поєднання керованої науково-дослідницької діяльності з самостійною, самоосвітньою діяльністю студента, яка є основою інтелектуального росту дитини, формування її творчої особистості.

Велике значення має самостійна робота студентів, що є однією із форм навчально-дослідницької діяльності. Вона ґрунтується на вивченні навчальної, наукової, науково-популярної літератури, мемуаристики, публікацій у газетах, журналах, архівних, музейних матеріалів.

Мета самостійної роботи – формування у студентів стійкого інтересу до науки, глибоких і міцних знань із обраної тематики, розвиток умінь і навичок дослідницької роботи та її відповідного оформлення.

Процес дослідження має індивідуальний характер і відбувається за такою схемою: вибір теми; складання плану роботи; визначення кола джерел і літератури; знайомство з джерелами і складання на їх основі плану написання дослідження; відбір та оцінка фактів; обробка та систематизація зібраного матеріалу; написання роботи; її рецензування і доопрацювання; остаточне редагування та оформлення; захист роботи на конференції.

Вибір теми передбачає врахування актуальності проблеми, ступінь її розробленості, наявність джерел і літератури, пізнавальних інтересів і можливостей студентів. Тематика навчально-дослідницьких робіт визначається викладачами-предметниками, розглядається на засіданні циклової комісії, узгоджується із методистом коледжу.

Творчість як характер діяльності – процес, який не обов'язково дає творчий продукт. Вона може проявитися в особистості повною мірою в процесі практичного усвідомленого життя. У період навчання в коледжі, на мій погляд, доцільніше ставити завдання розвитку здібностей, тобто креативності.

Відомо, що обов'язковими елементами креативної педагогіки є: сприятливий емоційний зміст навчального процесу: позитивні емоції, інтелектуальне піднесення, натхнення; критичне ставлення до стереотипів: «Творчість починається із сумнівів»; пошук варіативних рішень; використання методу «Відкрите питання»: пошук відповіді на проблемне питання.

Головне завдання для навчального закладу у контексті філософії креативної освіти – це розвиток творчого потенціалу студентів через організацію пошуково-дослідницької роботи. При цьому приділяю увагу як колективній творчій діяльності, так і індивідуальній. Вважаю, що пошуково-дослідницька діяльність студента не обов'язково повинна мати елементи зовсім нових відкриттів, головне – процес пошуку свого рішення.

Трансформація задатків у здібності може здійснюватися згідно зі змістом освіти в такій послідовності: оволодіння на заняттях необхідними знаннями для користування; стихійне набуття знань у процесі соціальної, культурної, художньої діяльності; планомірне набуття нових знань, які з'явилися в системі науково-дослідницької діяльності.

Дослідницький підхід у навчанні – це шлях ознайомлення студентів із методами наукового пізнання, це важливий засіб формування: пізнавальних компетентностей; особистісних компетентностей (розвиток індивідуальних здібностей і талантів); самоосвітньої компетентності (здатність до самонавчання, організації особистих прийомів самоосвіти, гнучкість використання навчальних досягнень в умовах швидких змін); соціальної компетентності (співробітництво, робота в команді, здатність прийняти своє рішення й намагатися розуміти особисті потреби й вимоги).

Виділяють такі функції науково-дослідницької роботи: виховання пізнавального інтересу; створення позитивної мотивації навчання й освіти; формування глибоких, міцних і діючих знань; розвиток інтелектуальної сфери особистості; формування вмінь і навичок самоосвіти; розвиток пізнавальної активності та самостійності.

А суттєвість дослідницького підходу в навчанні полягає в: уведенні загальних і конкретних методів наукового дослідження в процесі навчального пізнання на всіх його етапах (від сприйняття до застосування на практиці); організації навчальної та науково-освітньої, пошуково-творчої діяльності за межами коледжу; актуалізації внутрішньопредметних, міжпредметних та міжциклових зв'язків; ускладненні змістовної та вдосконаленні процесуальних сторін пізнавальної діяльності; зміні характеру взаємин «викладач – студент – група» у бік співробітництва.

Благодійними плюсами дослідницької діяльності є вироблені вміння: планувати свою роботу, передбачати результати, використовувати різноманітні джерела інформації, самостійно відбирати й накопичувати матеріал; аналізувати, зіставляти факти; аргументувати думку, самостійно

приймати рішення; встановлювати соціальні контакти (розподіляти обов'язки, взаємодіяти один з одним); адекватно оцінювати себе й один одного.

Отже, цілісна система організації науково-дослідної роботи студентів формується поступово, на ґрунті інтенсивного розвитку наукової роботи у навчальних закладах, зміцнення творчих зв'язків з іншими навчальними закладами тощо і виконує частково функцію удосконалення навчального процесу, виховує риси дослідника, підвищує якість професійної підготовки фахівців.

Список використаних джерел:

1. Абашкіна Н.В., Бережний Е.П., Дорошенко В.О. Нові підходи до розробки сучасних педагогічних досліджень // Рідна школа. – 1994. – № 3–4.
2. Анісікіна Н. Педагогічна підтримка обдарованості. – Київ: «Шкільний світ», 2005. – С. 34–45.
3. Белічева Т.М., Чорного Л.Ф. Порядок виконання та захисту наукової роботи учня // Управління школою. – 2002. – № 10.
4. Голобородько В.В. Наукова робота учнів. – Харків: Основа, 2005.
5. Федоренко Г.М. Науково-дослідницька робота учнів старших класів // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2008. – № 30. – С. 2-9.

Коростіянець Т.П.

доцент,

*Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського*

РЕАЛІЗАЦІЯ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ ОСВІТИ ЧЕРЕЗ ІНДИВІДУАЛЬНІ ОСВІТНІ ТРАЄКТОРІЇ СТУДЕНТІВ

Сучасні умови життєдіяльності вимагають від людини нових форм мислення, поведінки і співпраці, відповідальності за власні дії. За цих умов освіта, особливо вища, стає головним чинником соціального й економічного прогресу, де найвищою цінністю і головним капіталом суспільства визнається людина, здатна до пошуку і освоєнню нових знань, прийняттю нестандартних і відповідальних рішень в усіх сферах життєдіяльності. Особливої ваги ця проблема набуває у зв'язку з підготовкою майбутнього педагога природничо-математичних дисциплін, оскільки підвищуються вимоги до його професійної компетентності.

Якість професійної підготовки майбутніх учителів математики в українській вищій школі сьогодні зорієнтована на європейський вимір, де визначальними є готовність до самостійної роботи, індивідуалізації програм, самовдосконалення й саморозвитку, вміння здобувати знання й продуктивно використовувати їх у професійній діяльності. З огляду на це, викладачам фундаментальних і спеціальних природничо-математичних дисциплін у вищому навчальному закладі необхідно не лише сформулювати в студентів певний рівень фахових знань і вмінь, а й виробити в них здатність до розв'язання проблемних завдань, до самостійності в навчальній роботі, пошуку інформації, її опрацювання й застосування, розвинути особистісні

якості, зокрема природничо-математичну культуру, посилити мотивацію до навчання й ціннісних орієнтацій професійної діяльності.

Теоретичні дослідження та вивчення практики викладання у вищих педагогічних навчальних закладах показали, що в умовах існуючих педагогічних технологій вищої школи переважає одноманітність і усереднений підхід до студентів. Диференційований і індивідуальний підходи на навчальних заняттях носять епізодичний характер – лише на окремих етапах процесу засвоєння знань, в окремих видах навчальної роботи, без врахування індивідуальної траєкторії розвитку кожного студента.

Намітився перехід від колективної до індивідуальної форми навчання, що передбачає особисту участь кожного студента у формуванні освітньої траєкторії, стимулювання регулярної і результативної самостійної роботи, посилення мотивації студента до освоєння освітньої програми за рахунок вищої диференціації оцінки навчальної роботи студента. Тому розв'язання проблеми індивідуалізації освіти студентів педагогічних вузів є актуальною.

Ідеї індивідуальної освіти, що оформлюються теоретично і навіть реалізуються на практиці (в більшості випадків у шкільній освіті), неоднозначно розуміються в педагогічному співтоваристві. Розглянемо різні тлумачення індивідуалізації сучасної освіти, виокремлюючи чотири напрями. Прихильники *першого напрямку* пов'язують індивідуалізацію освіти з позааудиторними, заняттями тих, хто навчається. Другий напрям пов'язують з традиційними формами самостійної роботи поза колективом тих, хто навчається: екстернат, репетиторство, заочне навчання. Прибічники *третього напрямку* трактують індивідуалізацію освіти як можливість вибору молодою людиною навчальних дисциплін в рамках компонентів навчальних планів освітніх установ в умовах традиційної класно-урочної, аудиторної системи. Представники *четвертого напрямку* знаходять потенційні взаємодії тих, хто навчається і педагогів на заняттях і у поза аудиторної діяльності. Причому більшість з них прагнуть забезпечити індивідуалізацію освіти в групах із стандартною кількістю учнів (Н. А. Алексєєв, В. В. Гузєєв, А. М. Каменський, В. М. Лізінський, В.В. Серіков, В. Д. Шадріков, А. В. Хуторський, І. С. Якиманська і ін.). Інші для цього розглядають можливість скорочення кількості студентів в групах (В. К. Дьяченко, С. Д. Поляков, В. В. Семенов і ін.). Треті розглядають все міське/сільське співтовариство як територію для індивідуальної активної творчої діяльності тих, хто навчається (М. А. Балабан, О. М. Леонтєва, А. Н. Тубельський, С. Н. Чистякова, М. П. Невзоров, Л. П. Белова і ін.).

Зокрема І. С. Якиманська, в рамках концепції особистісно-орієнтованої освіти, пропонує зробити пріоритетним контроль педагогом суб'єктного досвіду того, хто навчається: пізнавального, комунікативного або творчого. Виходячи з цього, рекомендується диференціювати не тих, хто навчається («зовнішня» диференціація), а навчальний матеріал; організувати єдиний освітній простір так, щоб створити певне середовище, де кожен учень самореалізується «як може», відповідно до властивих йому пізнавальних потреб, має умови для індивідуального розвитку («внутрішня» диференціація) [5].

Розвиваючи концепцію особистісно-орієнтованої освіти, Н. А. Алексєєв також розглядає можливість реалізації індивідуальних освітніх траєкторій тих, хто навчається в умовах переважаючої класно – урочної організації

навчального процесу. На його думку, індивідуальна освітня траєкторія відбивається в індивідуальному навчальному плані, а успішність її побудови передбачає систематичну рефлексію і уточнення зробленого студентами вибору, корекцію траєкторії. Згідно його точки зору, вільна модель навчання включає індивідуальний план, екстернат, дистанційне навчання [1].

Ідею впровадження індивідуальних освітніх програм розробляє В. В. Семенцов. Ідея В. В. Семенцова полягає в тому, аби клас як навчальну групу однолітків трансформувати до розмірів мікро групи, дозволити їм мати індивідуальні освітні програми, ввести посади посередників і посилити процес контролю, контролюючи і оцінюючи не лише обсяг знань, умінь, навичок, але і мотиви учіння [4].

У свою чергу, наукова група під керівництвом С. Д. Полякова також аналізує можливість розвитку індивідуальної особистості в рамках існуючої класно-урочної системи. Дослідники пропонують педагогічні прийоми поділити на групи, на підставі можливості вчителів створити умови для самопізнання, самовизначення, самореалізації, сумісного розвитку школярів, самоудосконалення і саморозвитку, при виконанні завдання тим або іншим способом [3].

«Школа індивідуального розвитку» А. М. Каменського безперечною умовою успішності становлення індивідуальності вважає умову вільного вибору індивідуального освітнього маршруту. Підхід А. М. Каменського залишає класно-урочну систему, організує активне самоуправління, екстернат, бінарні уроки, вводить посаду педагога – коректора, в посадові обов'язки якого входить робота з дітьми в індивідуальному режимі, створює умови для само підготовки учнів [2].

На нашу думку, згідно попереднім дослідженням успішність викладання у ВНЗ цілком і повністю теж залежить від уміння педагога працювати, орієнтуючись на динамічні типи студентів, що виділяються на основі темпу їх учіння і тривалості працездатності. Це виявляється у виборі і вживанні прийомів навчання, при дозуванні самостійних завдань, визначенні варіантів залікових, контрольних робіт, змістових модулів (по мірі трудності і по інших ознаках). Дані підходи до індивідуалізації освіти можуть і мають бути поєднані в процесі розробки і реалізації індивідуальних освітніх траєкторій студентів.

Дослідники індивідуалізації освіти пропонують багато варіантів розв'язання цієї проблеми. Суть індивідуалізації навчально-виховного процесу не в кількості індивідуальних прийомів, а в рішенні ще одного важливого запитання: як почати самоосвіту і забезпечити індивідуальну освіту? Як здолати скепсис управлінців, недовіру педагогів і батьків, сумніви тих, хто навчається в своїх можливостях самостійно засвоїти навчальний матеріал, особливо при розривах і провалах в навчальному процесі?

Ми вважаємо, що навчально-виховний процес в ситуації індивідуалізації освіти неможливо планувати і організовувати так само, як раніше планувався і організовувався традиційний навчальний процес. З точки зору управління воно потребує зовсім інших методів – не планового управління, не керівництва, не контролю, а забезпечення умов, самоврядування і самоорганізації. Якщо говорити коротко, то основна ідея управління навчальним закладом індивідуальної освіти зводиться до наступного: якщо

адміністратор визнає індивідуальність учня і його право на індивідуалізацію навчального процесу, то він не повинен відмовляти в цьому своєму колезі – педагогові. І ця позиція повинна виявлятися всюди, на всіх етапах переходу від масової школи до школи індивідуальної освіти. Модернізація сучасного освітнього процесу, інновації передбачають «студентоцентровану» спрямованість, що означає самостійність, комфортність і індивідуалізацію програм, збільшення мір свободи студентам в тому, що стосується вибору ними різних індивідуалізованих освітніх траєкторій. У свою чергу поняття «індивідуальна освітня траєкторія» вимагає перегляду підходів до відбору змісту освіти, технологій навчання.

Список використаних джерел:

1. Алексеев Н.А. Профильное обучение в контексте личностно-ориентированного образования // Тюмень, 2005. – 250 с.
2. Каменский А.М. Смирнова З.Ю. Индивидуальное развитие личности ребенка в условиях общеобразовательной школы // «Школьные технологи». – Вып. 3. 2000 г. – С. 93.
3. Поляков С. Д. Педагогика «Я»: эскиз подхода // Новые ценности образования: Педагогика «Я». – Москва, 2005. Вып. 2 (21). С. 4-10.
4. Семенов В.В. Индивидуализация классно-урочного образования: проблемы и перспективы // Москва, 1998. – 128 с.
5. Якиманская К.С. Личностно-ориентированное обучение в современной школе // Москва, 1996. – 96 с.

Пащенко І.М.

викладач спеціальних дисциплін,

Гірничий коледж

ДВНЗ «Криворізький національний університет»

ВПРОВАДЖЕННЯ РОЗВИВАЛЬНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ПРИ ВИКЛАДАННІ ЗАГАЛЬНОТЕХНІЧНИХ ДИСЦИПЛІН ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ УСПІШНОСТІ В ПІДГОТОВЦІ КОМПЕТЕНТНОГО СПЕЦІАЛІСТА ТЕХНІЧНОГО ПРОФІЛЮ

На сучасному етапі суспільства відбувається поступове відродження інтересу до технічних професій. Стрімкий темп науково-технічного прогресу, впровадження комплексної механізації та автоматизації, удосконалення технології виробництва практично у всіх галузях народного господарства пред'являє жорсткі вимоги до рівня підготовки спеціалістів. В наш час робітник повинен бути спеціалістом широкого профілю, який здатен в короткі терміни оволодіти новою технікою або новою професією. Спеціаліст високого рівня кваліфікації повинен бути відкритим до сприйняття інновацій та мати значний рівень самостійності. Сучасні вимоги до спеціаліста технічного профілю вимагають змін у навчальному процесі підготовки компетентного фахівця. Результатом навчального процесу повинно бути не лише отримання необхідних знань та вмінь, а й здатність до творчості та інноваційної діяльності.

Сьогодні обсяг інформації необхідної спеціалісту постійно зростає і людина має постійно поповнювати свої знання. Інтенсивність сучасної освіти досягає критичного рівня. Тому виникла необхідність удосконалення навчального процесу шляхом впровадження таких технологій, які дозволяють розвинути творчі здібності студентів і оптимізувати процес засвоєння та накопичення знань. Грамотно організований навчальний процес дає можливість студенту не лише оволодіти фундаментальними основами знань, а й розвиває творчі здібності, підвищує інтерес до навчання, тобто, розвиває творчу особистість здатну самостійно вирішувати професійні задачі.

Самостійне місце серед навчальних дисциплін у професійній підготовці молодшого спеціаліста займають загальнотехнічні дисципліни. Загальнотехнічні дисципліни є фундаментом для вивчення спеціальних дисциплін, виконання розрахунково-графічних робіт, курсових та дипломних проектів. Підґрунтям для якісного вивчення загальнотехнічних дисциплін є математика, інформатика, фізика. Дисципліни загальнотехнічного циклу тісно пов'язана між собою, що дає можливість забезпечити міжпредметні зв'язки, підвищити зацікавленість та мотивацію до навчання застосовуючи інтерактивні та розвивальні технології.

Майбутня діяльність студента у вивченні спеціальних дисциплін та в подальшій професійній діяльності базується на якісному засвоєнні теоретичного матеріалу загальнотехнічних дисциплін та вмінь самостійно використовувати, поповнювати, аналізувати, систематизувати набуті знання. Компетентність майбутнього спеціаліста визначається рівнем навчальних досягнень, серед яких суттєвим є набуття вмінь під час засвоєння дисциплін загальнотехнічного циклу. До таких вмінь можна віднести: технічне мислення, теоретичне обґрунтування, постановка та розв'язання задач, формування та розвиток логічного наукового мислення, відбір та аналіз інформації.

У практичній діяльності зазвичай використовується більшість, а іноді навіть усі вищезазначені уміння. Перераховані уміння утворюють три класи компетентності:

- 1) репродукція, визначення, спроможність відтворити схеми конструкції, давати визначення технічних об'єктів, виконувати обчислення використовуючи технічну та довідкову літературу;
- 2) структурування та інтеграція для розв'язування задач;
- 3) технічне мислення та узагальнення.

Розвивальна технологія навчання це, перш за все, проблемний та індивідуальний підхід. На заняттях, організованих за системою розвивального навчання застосовують прийоми, що активізують такі форми діяльності як: аналіз, відокремлення, узагальнення інформації. До таких прийомів належать: пошук закономірностей, порівняння та проведення аналогій, побудова висновків.

Навчальний процес з використанням розвивальних активних технологій можна поділити на два етапи: збір інформації та спостереження; відбір та узагальнення інформації, проведення аналізу.

Найбільш значима діяльність, що сприяє розвитку мислення та розвитку пізнавальних інтересів є самостійне вирішення поставлених проблем. Але треба пам'ятати, що мислення не можливе без знань, тому важливою умовою

для залучення студентів до різних типів розвивальної діяльності є наявність бази знань. Важлива якісність всіх етапів навчання, а саме:

- Формування бази знань.

Треба зауважити, що знання, отримані на різних загальнотехнічних дисциплінах, щільно переплітаються. Такий тісний зв'язок цих дисциплін підвищує мотивацію до навчання, спонукає до розвивального мислення, тому викладач обов'язково повинен грамотно використовувати таку особливість для організації навчального процесу.

- Закріплення базових знань. Від якості засвоєння цього етапу в подальшому залежить тривалість та успішність здійснювання проблемних завдань різного типу.

- Організація самостійної діяльності з постановкою проблемного завдання.

Для загальнотехнічних дисциплін можна застосовувати такі типи проблемних завдань:

- завдання, що засновано на необхідності вибрати потрібну систему знань з наявних;

- завдання, що засновано на невідповідності знань, якими володіє студент і тими які необхідні студенту для рішення такої навчальної задачі;

- завдання, що засноване на протиріччі між наявними знаннями та уміннями і новими практичними умовами їхнього використання.

Під час такого навчання розвиваються індивідуальні здатності студента, підвищується рівень мотивації до самостійного здобуття інформації. Доцільними активними методами навчання для загальнотехнічних дисциплін можуть бути: дискусія, інтерв'ю, круглий стіл, прес-конференція, мозкова атака, які стимулюють активізацію розумової діяльності. Такі методи можуть застосовуватись як окремі форми ведення навчання або як складові частини лекційних або практичних занять. Щодо проведення лекцій, особливо актуальним для загальнотехнічних дисциплін є проведення бінарних занять для забезпечення міжпредметних зв'язків та підвищення рівня мотивації. Подібна лекція порівняно з традиційною на ту ж тему відрізняється значно більшою ступеню активності сприйняття, мислення, залучення студентів до процесу навчання.

Треба відзначити, що ефективність навчання підвищує вмiле поєднання розвивальної та інноваційної технологій. Практично для будь-якого обраного виду діяльності можуть бути застосовані комп'ютерні технології, використання яких завжди викликає зацікавленість студентів. Наявність та доступність в наш час графічних, обчислювальних, текстових програм та Інтернет – простору значно розширює поле для дослідницької, конструкторської діяльності, робить доступною інформацію, дає можливість ознайомити студентів з виробництвом та ін.

Технологія розвивального навчання освітнього процесу передбачає спеціальне конструювання навчального матеріалу та методичних рекомендацій до його використання; вимагає від викладача здійснювати підбір методик, спрямованих на створення ситуації успіху, стимулювати зусилля студентів до самоосвіти. Діяльність викладача під час розвивального навчання спрямоване на те, щоб навчити студента міркувати, аналізувати,

висловлювати свою думку, ставити запитання, знаходити рішення, проявляти пізнавальну ініціативу.

Специфіка загальнотехнічних дисциплін визначає напрямки використання розвивальних технологій для формування продуктивної та творчої активності студентів. Враховуючи специфіку загальнотехнічних дисциплін слід зазначити, що під час викладання ефективним є: використання експериментальних та конструкторських методів пізнання, лабораторних робіт дослідницького характеру, методів моделювання, активного діалогу, розкриття на заняттях ролі наукових знань, розвитку сучасного виробництва, використання комп'ютерної техніки, розв'язування продуктивно-технічних та творчо-дослідницьких завдань тощо. Одним із ефективних факторів активізації навчальної діяльності студентів на загальнотехнічних дисциплінах є аналіз та розв'язання продуктивно-технічних завдань. Опинившись перед виробничою проблемою чи завданням, студенти висувають свої ідеї, гіпотези, доводять, що сприяє глибокому усвідомленню виробничої суті завдання, а у процесі їх розв'язання формується готовність до професійної діяльності. Виконання проблемного завдання передбачає творче мислення, самостійний пошук недостатньої інформації та рішень, співпрацю з викладачем. Використання технічних понять, законів, закономірностей при вирішенні таких завдань забезпечує розв'язання раціоналізаторських, винахідницьких та виробничих проблем, вчить мислити творчо, використовувати отримані знання, вміння й навички у майбутній професійній діяльності. Важливий фактор, що впливає на досягнення високої ефективності в підготовці компетентного спеціаліста це формування у студентів відчуття задоволення від особистих досягнень. Якісно виконана робота викликає задоволення та дає можливість відчувати себе особистістю. Така навчальна діяльність готує студентів до вирішення майбутніх виробничих задач.

Список використаних джерел:

1. Кремень В. Філософія людиноцентризму – шлях змін і розвитку / В. Кремень // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2011. – № 4. – С. 33–34.
2. Давыдов В. Теория развивающего обучения / В. Давыдов. – М.:ИНТОР, 1996. – 554 с.
3. Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології :навч. пос. / І. Дичківська. – К. : Академ-видав, 2004. – 352 с.
4. Райгородский Д.Я. Психология личности : хрестоматия. Т. 1 / Д.Я. Райгородский. – Изд. 2-е, дополн. – Самара: Издат. Дом «БАХРАХ», 1999. – 448 с.
5. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психологічний розвиток особистості / Г.С. Костюк. – К. : Вища школа, 1989. – 40 с.

Перцова О.В.

практичний психолог;

Салюкова Г.Ю.

викладач,

Харківська гуманітарно-педагогічна академія

ЗАСТОСУВАННЯ ПРИЙОМІВ САМОРЕГУЛЯЦІЇ ПСИХОЕМОЦІЙНОГО СТАНУ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Підготовка висококваліфікованих фахівців мистецького профілю, серед яких значне місце відводиться майбутнім учителям музичного мистецтва, постає важливим аспектом становлення української національної культури. Педагогічною практикою доведено, що результативність виступу на сцені значною мірою залежать від уміння студента регулювати свою поведінку, стримувати почуття, контролювати настрій, враховуючи вимоги ситуації й оточуючих. Не викликає сумніву, що вміння шляхом саморегуляції зняти емоційне напруження, придушити почуття страху і невпевненості, допоможе студентам сконцентрувати і раціонально застосувати властивості уваги, скоординувати рухи, не втратити цілісність емоційно-образного змісту твору, що виконується.

У зв'язку з цим, оволодіння майбутніми учителями музичного мистецтва прийомами психологічної саморегуляції під час музичних виступів, є вельми актуальним завданням сучасної музичної педагогіки на етапі підготовки кваліфікованих фахівців.

Метою даної статті є аналіз прийомів саморегуляції психоемоційного стану майбутніх учителів музичного мистецтва та їх застосування у процесі виконавської діяльності.

Психологічна саморегуляція може розглядатися як один з найважливіших показників психологічної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до професійної діяльності. Під нею розуміється здатність зберігати сприятливий для успішного виконання музичних творів психічний стан. Над зазначеною проблемою працювали В. Мільман, В. Небиліцин, В. Плахтійенко,

С. Поярков, М. Худадов та інші. Цінні поради з психологічної підготовки виконавця можна знайти у книгах, статтях та методичних розробках видатних музикантів і педагогів – Л.А. Баренбойма, Д.Д. Благого, Г.М. Когана, Г.Г. Нейгауза, С.І. Савшинського, С.Є. Фейнберга та ін.

Ю. Цагареллі уперше розглянув проблему якісного виконання музичних творів з наукової точки зору. Маючи на увазі «властивість музиканта-виконавця безпомилково, стабільно й з необхідною точністю виконувати музичний твір під час концертного виступу», Цагареллі виокремив «якість виконання». У своїх працях науковець пов'язував проблему сценічної витримки з емоційною стійкістю та увагою. До структурних компонентів якісного виконання музичних творів дослідник відносить підготовленість, саморегуляцію та емоційну стійкість, дією яких забезпечується висока якість засвоєння відповідного музичного матеріалу й безпомилковість його відтворення.

Несподівані «зриви» на естраді бентежили видатного піаніста С. Ріхтера. Він зазначав, що інколи концертна програма, виконання якої в процесі репетицій було досконалим, у період виступу перед аудиторією вже не виконувалася на належному рівні. Цю проблему у своїх працях розглядали

А. Бірмак, Л. Власов, В. Софроніцький та інші музичні діячі. Отже, результативність виконавської діяльності частково залежить від фізіологічної активності студента та різних видів хвилювання.

Розглянемо основні компоненти виконавської діяльності музиканта з точки зору психологічної науки. Мотиваційний компонент характеризує наявність мотивації на досягнення успіху. За такої мотивації дії виконавця спрямовуються на досягнення позитивних результатів, він проявляє активність, ініціативу, наполегливість у досягненні поставленої мети.

Емоційний компонент виконавської діяльності складається з відчуття радісного очікування майбутнього концертного виступу, бажання грати для інших і викликати своїм мистецтвом радість, відсутністю емоційного напруження, страху перед аудиторією, переважанням позитивних емоцій.

Когнітивний компонент виконавської діяльності складається з чіткості та швидкості мислення, здатності виразно уявляти особливості музичних творів і втілювати слухові образи [5].

Перехід розумових уявлень зі свідомості в технічний апарат студентів реалізується завдяки виконавській волі, що «вмикає» через контрольну діяльність уваги всі психічні процеси: мислення, пам'ять, уяву. Вольова концентрація уваги дає можливість особистості перенести усе, що було зроблено в процесі попередньої підготовки в зовнішній ресурс, тобто показати свою роботу слухачам. Однак для досягнення якості музичного виступу необхідні не тільки вольові зусилля, а й навички саморегуляції уваги. Поряд із зазначеними властивостями важливою вважається здібність студентів до самоконтролю, завдяки якій за напружених умов можлива вільна передача художньо-образного змісту творів.

Поняття «музично-виконавська діяльність» тісно перекликається з «виконавською якістю», «сценічною витримкою» та «естрадним хвилюванням». «Сценічна витримка» в основному пов'язується з виконавською волею, саморегуляцією, самоконтролем.

Саморегуляція та емоційна стійкість виконавця проявляється у відсутності у виконавця в стресовій ситуації психологічних реакцій, що знижують якість виконання, породжують неточності, промахи, помилки; натренованості в бездоганному виконанні музичних творів у психологічно складних умовах; наявності високого рівня мотивації, що відображає бажання та внутрішнє вольове прагнення успішності виконання поставлених завдань.

Процес психологічної саморегуляції будується на трьох основних принципах: релаксації, візуалізації, самонавіюванні.

Сутність принципу релаксації полягає в підготовці тіла і психіки до спільної роботи. Саме в моменти релаксації можна почути свій внутрішній голос і відчути зв'язок свого організму і розумової діяльності. Релаксація, або розслаблення, означає звільнення тіла і психіки від непотрібної напруги. Вона здійснює на людину сприятливий психологічний і фізіологічний вплив. Це взаємно-зворотній процес: розслабляється і розряджається тіло.

Другий принцип – візуалізація. Інтуїтивне мислення використовує різні шляхи проникнення в свідомість. Основним є шлях малювання картин, або візуалізація образів у вашому мозку. Це називається створенням внутрішнього образу. Візуалізація визначає різні способи активізації уяви за допомогою слухових, зорових, нюхових, смакових, дотикових відчуттів, а також комбінацій. У принципі мозок людини однаково реагує на образи об'єктивного світу, так і на створювані внутрішні образи. І тому навички візуалізації дозволяють людині краще використовувати свої внутрішні ресурси, активізувати протікання психічних процесів.

Сутність принципу самонавіювання полягає в тому, що за допомогою самонавіювання ми переводимо наші внутрішні образи в слова, які неодноразово відлунюють в нашій свідомості. Ці слова, наповнені власною внутрішньою силою і підтримкою, сприймаються глибоко на емоційному рівні. Самонавіювання – це активна установка, що дозволяє обернути образи в словесну оболонку. Таке внутрішнє відлуння може бути сформульовано як ставлення, намір і установка, виражена словами: «Я можу це зробити». Самонавіювання – це ясне твердження, що успіх можливий, виражене від першої особи в теперішньому часі. Слова, звернені до себе, підсилюють віру у те, що людина в змозі досягти своєї мети. Нейтралізувати стрес під час концертного виступу студентів на сцені, допомагають такі настанови: не надавати особливого значення результатам виступу; напередодні свого виступу не прослуховувати виконання інших студентів; перед виходом на сцену звертати свою увагу на емоційно-образний зміст музичного твору тощо.

Оцінюючи й контролюючи свої емоції під час виконавської діяльності, студенти інколи неодноразово зупиняються, саме контролюючи власні емоційні спонукання. Це явище виникає, як мінімум, через дві причини: втрату контролю над виконавською виразністю відтворення музичного матеріалу, його смислового виявлення й недостатньо надійну м'язову технічну базу, що знижує ефективність гри на сцені.

Щоб запобігти розумовій та фізичній утомі, студентам потрібно за декілька днів до виступу виконувати всю концертну програму з повним емоційним навантаженням. У період попередньої підготовки до концертного виступу в емоційно напружених ситуаціях, кожному бажано точно визначити тривалість «розігрівання».

Отже, у статті проаналізовано й визначено, що застосування прийомів саморегуляції психоемоційного стану займає важливе місце в процесі підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до виконавства. Під час підготовки до музично-виконавської діяльності слід ураховувати всі групи факторів вироблення психологічних навичок студентів. Особливу увагу слід приділяти таким компонентам психіки, як воля, увага та самоконтроль; принципам релаксації, візуалізації, самонавіювання.

Список використаних джерел:

1. Бирмак В. О. художественной технике пианиста. / В. О. Бирмак. – М.: Музыка, 1973. – 139 с.
2. Готсдинер А. Л. Подготовка учащихся к концертным выступлениям / А. Л. Готсдинер // Методические записки по вопросам музыкального образования. – М. : Музыка, 1991. – 98 с.

3. Григорьев И. Некоторые черты педагогической системы Д. Ф. Ойстраха / И. Григорьев // музыкальное исполнительство и педагогика. – М.: Музыка, 1991. – 150 с.
4. Коган Г.М. Работа пианиста / Григорий Михайлович Коган. – 3-е изд., доп. – М.: Советский композитор, 1979. – 181 с.
5. Петрушин В.И. Музыкальная психология: Учеб.Пособие. – 2-е изд., доп. – М.: Гуманит. Изд. Центр ВЛАДОС, 1997. – 384 с.
6. Цагарелли Ю.А. Психология музыкально-исполнительской деятельности: Дис... д-ра психол.наук: 19.00.03. / Цагарелли Юрий Алексеевич – Казань, 1989. – 225 с.

Потапчук О.І.

асистент,

*Тернопільський національний педагогічний університет
імені В. Гнатюка*

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІЧНИХ ФАХІВЦІВ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Науково-технічний прогрес у суспільному виробництві і впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в різні сфери життя, обумовлює необхідність підготовки інженерів-педагогів із сформованою професійною компетентністю. Тому традиційна система навчання майбутніх інженерів-педагогів потребує вдосконалення на основі сучасних досягнень науки та техніки, оптимізації форм, методів і засобів навчання з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

Оскільки застарілі методи та засоби навчання не відповідають нинішнім вимогам сучасного навчання і не підлягають тенденціям стрімкого розвитку науково-технічного прогресу, то це спонукає викладачів до впровадження інноваційних методів навчання і використання й адаптації ІКТ у навчальному процесі. Особливо ця проблема гостро постає під час формування професійних умінь і навичок, оскільки для їх ефективнішого засвоєння, навчальний процес вимагає використання значної кількості наочних матеріалів та інтерактивних засобів, які позитивно сприяють досягненню навчальної мети. Ефективним засобом вирішення цих проблем є інформатизація суб'єктів навчання за допомогою засобів інформаційно-комунікаційних технологій [2, с. 24].

Метою статті є обґрунтування ролі та функцій інформаційно-комунікаційних технологій у підготовці майбутніх інженерів-педагогів до професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що питанням щодо використання інформаційно-комунікаційних технологій у підготовці інженерів-педагогів приділяли увагу В. Іванова, А. Каленський, А. Ашерев, Т. Богданова, Б. Гершунський, Р. Горбатюк, В. Ключко, П. Стефаненко та інші. Методичні аспекти інформатизації освіти відображено у працях В. Бикова, А. Верланя, Н. Морзе, Ю. Рамського, Ю. Триуса, О. Щербака.

Використання засобів ІКТ не повинно перетворюватися на самоціль, а має бути лише інструментом вирішення певних проблем навчання, розширення та формування можливості мислення майбутніх інженерів-

педагогів в галузі КТ для вирішення професійних і навчальних задач. На нашу думку, створення спеціального середовища, орієнтованого на формування професійної компетентності майбутнього інженера-педагога – це один із найперспективніших підходів до впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у навчальний процес.

На нашу думку, впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у навчальний процес підготовки інженерів-педагогів в галузі КТ сприяє:

- підготовці студентів до застосування сучасних програмних засобів у навчальній, науково-дослідній, фаховій діяльності;

- кращому засвоєнню навчального матеріалу та більш повному його осмисленню;

- розвитку в студентів абстрактного мислення.

Систематичне включення інформаційно-комунікаційних технологій в освітній процес забезпечить формування і розвиток інформаційно-комунікаційної культури майбутніх фахівців. У науковій літературі поняття «інформаційно-комунікаційна культура особистості» розглядається як комплекс понять, уявлень, знань, умінь і навичок, які формують в особистості певний стиль мислення, що дозволить їй ефективно використовувати інформаційно-комунікаційні технології в будь-якому виді пізнавальної або творчої діяльності [1, с. 6].

Використання ІКТ в процесі підготовки інженерів-педагогів в галузі КТ дає можливість вирішувати такі актуальні питання: використовувати у навчанні здобутки новітніх інформаційних технологій; удосконалювати навички самостійної роботи студентів в інформаційних базах даних, мережі Інтернет; інтенсифікувати історичну освіту, поліпшити засвоєння знань студентами, зробити процес навчання цікавішим і змістовнішим.

Проте, незважаючи на позитивні сторони ІКТ, виникають різні проблеми під час підготовки і проведення таких занять.

Існуючі недоліки та проблеми застосування ІКТ:

- відсутність комп'ютера в домашньому користуванні низки студентів, час самостійних занять у комп'ютерних класах відведено не в усіх навчальних закладах;

- у викладачів недостатньо часу для підготовки до заняття, на якому використовуються ІКТ;

- недостатня інформаційна грамотність викладачів;

- у робочому графіку викладачів не відведено час для дослідження можливостей мережі Інтернет;

- у розкладі занять не передбачено час для використання мережі Інтернет;

- існує ймовірність, що, захопившись застосуванням ІКТ на заняттях, викладач перейде від розвивального навчання до наочно-ілюстративних методів [4, с. 55].

Застосування ІКТ для формування готовності до професійної діяльності майбутніх інженерів-педагогів дозволяє раціонально використовувати навчальний час у процесі вивчення нового матеріалу і дає можливість поєднати традиційне і дистанційне навчання.

Проте, застосування дистанційного навчання, зазвичай, вимагає наявності в студентів комп'ютера з доступом до мережі Інтернет. Інколи цю можливість

мають далеко не всі. З огляду на це, практично кожна людина має мобільний телефон, планшет чи смартфон, які розширюють можливості забезпечити дистанційне навчання.

Ці пристрої відносяться до групи мобільних інформаційно-комунікаційних технологій.

Мобільні інформаційно-комунікаційні технології (МІКТ) – це сукупність апаратних і програмних засобів, а також сукупність методів і форм їх застосування в навчальному циклі з метою використання, зберігання та передавання аудіо-, відео-, текстових і графічних матеріалів в умовах комунікації з локальними та глобальними ресурсами [3].

Серед існуючих ІКТ і засобів навчання найбільш сприятливим для організації змішаного типу навчання є мобільні інформаційно-комунікаційні технології і засоби, використання яких у процесі навчання майбутніх інженерів-педагогів в галузі КТ сприяють наступному [4, с. 62]:

- викладач доступний не лише в навчальному закладі; навчальна комунікація з викладачем відбувається як в аудиторії, так і поза нею. За таким підходом консультацію викладача можна отримати за допомогою мобільних ІКТ через систему мобільної підтримки навчання;

- контроль за перебігом навчання: викладач має можливість спостерігати за процесом, часом виконання та динамікою роботи кожного студента. Такі спостереження дають можливість будувати індивідуальний графік навчання та спілкування з кожним студентом зокрема;

- навчальні матеріали багаторазового використання, розміщені в мобільній системі підтримки навчання можуть бути змінені, удосконалені та доповнені в процесі навчання;

- МІКТ спрямовані на підтримку особистісно-орієнтованого навчання.

На нашу думку, вони дають майбутнім інженерам-педагогам в галузі КТ в процесі підготовки до професійної діяльності такі можливості:

- переглядати та повторювати навчальний матеріал перед складанням модульної, залікової чи екзаменаційної роботи незалежно від часу та місця знаходження студента;

- переглядати лекційні матеріали перед семінарськими заняттями;

- отримувати відгуки та коментарі на свою відповідь на занятті;

- підтримувати постійний взаємозв'язок з викладачем та іншими студентами;

- отримувати консультацію викладача в потрібний час;

- виконувати завдання, тести в системі мобільної підтримки навчання.

Таким чином, сучасні технології навчання тісно пов'язані з розвитком комп'ютерної техніки, ІКТ і систем. Тому, використання у навчальному процесі підготовки інженерів-педагогів інформаційно-комунікаційних технологій є об'єктивним процесом формування професійної компетентності майбутніх фахівців. З метою вивчення цього питання вважаємо за необхідне охарактеризувати професійну готовність майбутніх інженерів-педагогів в галузі КТ. Для цього необхідно визначити її компоненти, критерії, показники та рівні.

Список використаних джерел:

1. Биков В. Ю. Теоретико-методологічні засади моделювання навчального середовища сучасних педагогічних систем / В. Ю. Биков // Інформаційні технології і засоби навчання : зб. наук.праць. – К. :Атіка, 2005. – С. 5–15.
2. Бочар І. Ю. Методичні аспекти підготовки фахівців інженерно-педагогічного напрямку до використання ADOBE PHOTOSHOP CS5 у редакційно-видавничих системах / І. Ю. Бочар // Комп'ютерно-інтегровані технології : освіта, наука, виробництво : науковий журнал. – Луцьк : Вид-во ЛНТУ. – 2011. – С. 23–30.
3. Ставицька І. В. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті. [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://confesp.fl.kpi.ua/node/1103>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
4. Триус, Ю. В. Організаційні й технічні аспекти використання систем мобільного навчання // Ю. В. Триус, В. М. Франчук, Н. П. Франчук / Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 2. Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання : Зб. наук. праць / Педрада. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. – № 12(19). – С. 53–62.

Потарська О.А.

студентка,

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

**ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕДАГОГА –
ПЕРЕДУМОВА РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ
МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА**

Професійна компетентність учителя – інтеграційна система професійно-значущих особистісних якостей, набутих педагогом як у процесі загальної та спеціальної освіти, так і на основі саморефлексії практичного досвіду, що забезпечують високий рівень професійної педагогічної діяльності. Під високим рівнем професійної педагогічної діяльності науковцями (Н.Є. Колесник, В.Є. Литнєва, Т.В. Наумчук, В.Павленко, Т. Равлюк, та ін.) розуміється її ефективність, що відповідає рівню сучасної науки і вимогами сьогодення.

Оскільки однією з вимог, що висувається українським соціумом перед освітою і педагогом є розвиток творчої індивідуальності дитини, то постає проблемним питання про визначення домінуючих педагогічних впливів.

Теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив виділити п'ять критеріїв професійної компетентності, зокрема, вчителя початкових класів: загальнокультурний, загально-професійний, комунікативний, особистісний та критерій саморозвитку і самоосвіти [4].

Дійсно, успішне навчання в початковій школі можливо тільки в тому випадку, якщо вчитель повно і глибоко володіє змістом навчальних предметів на рівні сучасної науки, а також, якщо це зміст відібран учителем в чіткій відповідності з поставленою метою.

Науковцями, (зокрема І. Волощук) установлені показники педагогічної компетентності вчителя відносно окреслених загально-професійних критеріїв. А саме: володіння змістом навчальних дисциплін; володіння найсучаснішими технологіями навчання та виховання; знання і реальна здатність враховувати фактори, що забезпечують успішність педагогічної діяльності; комунікативна культура [3].

Розвиток індивідуальності дитини, починаючи з самого раннього віку, ефективно відбувається лише у творчій діяльності, і, перш за все в діяльності, що передбачає творче спілкування. Так деякі дослідники (зокрема, Н. Лисенко) вказують, що саме фольклор є самостійною цілісною художньою системою зі своїми закономірностями розвитку, де естетичне ставлення до дійсності розкривається тільки в процесі живого виконання і творчості.

Як відомо, професія вчителя належить до групи професій в системі «людина – людина» (Е. А. Климов), тому центральною складовою педагогічної діяльності є спеціально організоване спілкування. Інтерес до світу дитинства, потреба в спілкуванні з дітьми є необхідною передумовою професійного самовизначення вчителя. Ця потреба часто проявляється в прагненні бути наставником малюків, передавати їм необхідний інтелектуальний і моральний досвід, у бажанні опікуватися і піклуватися про них. Адже дитина молодшого шкільного віку ще не завжди самостійна і самодостатня [1].

Якість професійної педагогічної діяльності, як і будь-якої іншої діяльності, багато в чому визначається тими властивостями, якими володіє її фахівець. Для успішної роботи педагогу необхідно володіти безліччю різноманітних особистісних властивостей і якостей. Нині навіть склався підхід до класифікування професійно значущих якостей педагога [2].

Вивчення і аналіз педагогічної практики доводять, що професійний потенціал вчителя не може бути сформований раз і назавжди. Професійне вдосконалення в процесі накопичення досвіду практичної діяльності має здійснюватися на основі критичного і вимогливого ставлення педагога до себе і до своєї роботи. Постійне особистісне та професійне зростання в ідеалі виступає як невід'ємна риса професіоналізму вчителя [4].

Отже, головним завданням освіти стає сьогодні не стільки оволодіння певною обсягом знань, скільки розвиток творчого мислення школярів, формування вмінь і навичок самостійного пошуку, аналізу та оцінки інформації, самоактуалізації, самоствердження і самореалізації творчих здібностей. А саме з раннього віку, зокрема, з школи першого ступеня, починається процес становлення творчої особистості і тому дуже важливо правильно організувати цей процес [3].

Відтак актуалізується здатність педагога до розвитку творчої індивідуальності дитини вже в умовах навчально-виховного процесу початкової школи. За нашими багаторічними педагогічними спостереженнями саме тут і відбувається найбільш ефективний особистісний вплив творчого педагога на розвиток творчої індивідуальності школяра. Педагогічна наука (Н. Бібік, О. Савченко, Л. Хомич та ін.) пояснюють це явище сензитивністю вікового періоду дитини, а також незаперечністю авторитета для неї саме першого вчителя – фахівця.

Не менш важливо навчити дітей усвідомлено використовувати свої здібності, схильності та відповідного виду діяльності задля більш ефективного саморозвитку, самовизначення та самоздійснення. З поглибленням наукових уявлень про технології стимулювання вчителем процесу становлення творчої індивідуальності молодшого школяра ми і пов'язуємо перспективи подальших досліджень.

Список використаних джерел:

1. Гекало Л. Розвиток творчого потенціалу педагога // Перша всеукраїнська газета для першого вчителя // «Початкова освіта». – 2014. – № 10. – С. 43-49.
2. Павленко В. Креативність учителя як чинник розвитку педагогічної творчості // Формування дидактичної компетентності педагогів дошкільної та початкової освіти: збірник науково-методичних праць / за заг. ред. В.Є. Литнєва, Н.Є. Колесник, Т.В. Наумчук. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. – С. 145-150.
3. Равлюк Т. Діагностика та раннє виявлення творчих здібностей учнів. Вісник Львів. ун-ту. Серія педагогічна. – 2005. – Вип. 20. – С. 112-118.
4. Хворостовська Н.В. Розвиток комунікативних умінь у процесі вивчення курсу «Основи педагогічної майстерності»/ Формування дидактичної компетентності педагогів дошкільної та початкової освіти: збірник науково-методичних праць / за заг. ред. В.Є. Литнєва, Н.Є. Колесник, Т.В. Наумчук. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. – С. 81-84.

Пуйто А.І.

магістрант,

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

ЗДАТНІСТЬ ПЕДАГОГА ДО СУПРОВОДУ ПРОЦЕСУ РОЗВИТКУ ЗАГАЛЬНОПЕДАГОГІЧНИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛІВ ЯК СКЛАДОВА ЙОГО ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Стаття націлена на систематизацію наукових підходів і універсалізацію визначення сутності поняття педагогічної компетентності вчителя, характеристику її особливостей в умовах молодшої школи. На підставі найбільш ґрунтовних наукових праць було виокремлено основні змістовні ознаки, які обумовлюють сутність аналізованого поняття. Зважаючи на існуючі наукові підходи та сучасні вимоги до педагогічної компетентності вчителя запропоновано авторське трактування, яке розширює теоретичну базу стосовно вказаного питання. Здійснено аналіз особливостей та критеріїв сформованості педагогічної компетентності вчителя молодшої школи.

Ключові слова: педагогічна компетентність вчителя, початкова школа, освіта, професійність, сформованість, критерій, показник, компетентісний підхід, педагогічна діяльність, загальнопізнавальні уміння.

У сучасну «епоху знань» стратегія розвитку вітчизняної освіти лежить у площині використання резервів особистісно професійного впливу вчителя, готового до компетентного вирішення професійних завдань, застосування інноваційних методик в навчальному процесі.

Питання розвитку і впровадження компетентісного підходу висвітлювалися В.О. Адольфом, В.І. Бабейко, Т.Г. Браже, Л. Ващенком, П.Я. Гальперінім, В.В. Давидовим, Е.Ф. Зеєром, І.О. Зімнею, Н.В. Кузьминою, А.К. Марковою, В.І. Масловим, В.О. Сластенінім, В.В. Серіковим, А.В. Хуторським, В.Д. Шадриковим, І.С. Якиманською, тощо. Завдяки проведених досліджень сформувалися концептуальні основи теорії компетентісного підходу. Ми поставили за мету вивчити деякі аспекти проблеми, пов'язаної педагогічною компетентністю вчителя початкової

школи, в аспекті професійного супроводу процесу розвитку загальнонавчальних умінь у молодших школярів.

Насамперед уточнимо сучасні наукові уявлення про компетентнісний підхід.

Так, А.І. Крижановський виділяє основні особливості педагогічної компетентності вчителя початкової школи, серед яких:

- володіння комплексом знань про вікові особливості дітей молодшого шкільного віку, наявність розвинених педагогічних здібностей;
- компетентність щодо великого масиву методик та технологій здійснення педагогічної діяльності, знання нормативних документів, Державного стандарту початкової загальної освіти та змін до нього;
- універсальність та варіативність стосовно предметної сфери знань (на відміну від учителя, який викладає певні предмети);
- розвиненість професійних функцій, зокрема, рефлексивної, проектної, мотиваційної, самоосвітньої, комунікативної тощо [13, с. 47].

Вивчення наукових праць дозволило уточнити критерії сформованості педагогічної компетентності вчителя початкової школи, серед яких О.А. Вартапетова, А.І. Крижановський, І. Онищенко.

1) загальнопрофесійний критерій. Як зазначають дослідники, педагогічна діяльність може бути успішною тільки тоді, коли вчитель глибоко та в повній мірі володіє предметними знаннями на сучасному розвитку науки. Серед найбільш вагомих показників педагогічної компетентності вчителя молодшої школи згідно із загальнопрофесійним критерієм виокремлюють: володіння сучасними технологіями та теоріями навчання та виховання учнів молодшої школи; володіння змістом навчальних дисциплін; знання та врахування чинників, які забезпечують успішність діяльності педагога;

2) загальнокультурний критерій. Високоєфективний фахівець в сфері початкової шкільної освіти, на думку пошуковців О.А. Вартапетова, А.І. Крижановський, І. Онищенко, повинен мати високий рівень освіти, володіти глибокими знаннями в різних сферах. Слід виділити такі показники оцінки вказаного критерію: широта знань та загальна освіченість; культура мови; добра та постійно підтримувана інформованість в сфері культури на різних рівнях;

3) комунікативний критерій. Комунікація, як відомо, є основою в системі «людина-людина», в якій здійснюється педагогічна діяльність, в тому числі на рівні молодшої школи. Постійний інтерес до дитячого світу, потреба спілкування з дітьми, бажання сприяти їх становленню та розвитку, здатність підтримати дитину в складні хвилини, вміння увійти у довіру до учнів початкової школи вважаються необхідними передумовами професійного самовизначення вчителя молодшої школи. Автори О.А. Вартапетова, А.І. Крижановський, І. Онищенко виділяють такі показники сформованості даного критерію: мобільність у спілкуванні та налагодженні зворотного зв'язку з дітьми; потреба в спілкуванні з учнями цієї вікової категорії та інтерес до їх проблем; конструктивність та доброзичливість у спілкуванні;

4) критерій самоосвіти та саморозвитку. Педагогічна компетентність не формується одразу, її рівень визначається тим, наскільки вчитель займається власним професійним саморозвитком, чи є цей процес безперервним. Професійне та особистісне зростання забезпечують високий професіоналізм.

Серед показників цього критерію слід відзначити: вимогливість та самокритичність щодо власної професійності; потребу в постійному оновленні теоретико-практичних знань та навичок, схильність до інновацій у роботі; використання дослідницького стилю діяльності, націленого на вдосконалення;

5) особистісний критерій. Ефективна робота педагога передбачає наявність у нього безлічі різних особистісних якостей та властивостей. Оцінка їх рівня проводиться, за твердженням дослідників, за такими показниками, як: відданість професії та професійні ідеали; особистісна відповідальність та зрілість, які визначають професійну націленість особистості вчителя; наявність специфічних фізіологічних та психічних властивостей (стійкої нервової системи, високого емоційно-вольового тону, витривалість та працездатність).

В чому ж своєрідність компетентного супроводу вчителя початкових класів, саме процесу розвитку загальнопізнавальних умінь молодших школярів? На наш погляд, принципово значення набувають принаймні такі обставини: по-перше, усвідомлення фахових важливостей такого сегменту продовження діяльності як системного впливу на діяльність у молодших школярів комплексними вміннями вчителя (загально-мовленеві, загально-пізнавальні, організаційні, контрольні-оцінні).

По-друге, врахувати специфіку віку дитини (1-4 класи) як основи професійного втручання означений процес; по-третє, опанувати найрезультативніші педагогічно технологічні розвідки у дітей загально навчальних умінь (зокрема: проектної, ігрової, тренінгової тощо).

Отже, окреслення основних особливостей та критеріїв сформованості педагогічної компетентності вчителя початкової школи (загальнопрофесійний критерій, загальнокультурний критерій, комунікативний критерій, критерій самоосвіти та саморозвитку, особистісний критерій) дозволяє більш педагогічно виважено розглянути механізми діяльності вчителя у здатності результативно розвивати у молодших школярів загальнонавчальні вміння – базової характеристики дитини як школяра. Перспективи подальшого дослідження доцільно сконцентрувати на виробленні моделі коригування процесу ставлення компетентного педагога в умовах вищої школи.

Список використаних джерел:

1. Вартапетова О.А. Профессиональная компетентность учителя начальных классов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nsportal.ru/nachalnaya-shkola/materialy-mo/2011/09/06/professionalnaya-kompetentnost-uchitelya-nachalnykh>
2. Крижановський А.І. Формування професійної компетентності майбутніх учителів початкової школи з використанням веб-технологій у педагогічних коледжах: дис. ... канд. педагог. наук : 13.00.04. – Вінниця, 2017. – 264 с.
3. Онищенко І. Модель формування фахової компетентності майбутнього вчителя початкових класів // Навчання і виховання обдарованої особистості: теорія та практика. – 2012. – № 8. – С. 94-101
4. Савченко О.Я. Дидактика початкової освіти: підруч. для вищ. навч. закл. – 2-ге вид. – К.: Грамота, 2013. – 504 с.

Теплицька А.О.

кандидат педагогічних наук,

Міжнародний гуманітарно-педагогічний інститут «Бейт-Хана»

ДЕЯКІ ПІДХОДИ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МОЛОДШИХ КЛАСІВ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Створення цілісної наукової системи вивчення проблеми формування основ професіоналізму майбутнього вчителя молодших класів, визначення категоріально-понятійного апарату передбачає різноманітні теоретико-методологічні підходи.

Зауважимо, що «серед наукових понять, з якими доводиться мати справу педагогу, поняття «методологія» – одне з найбільш невизначених, багатозначних і навіть суперечливих» [1, с. 498]. С. Гончаренко характеризує методологію як науку про побудову людської діяльності, насамперед, пізнавальної [1, с. 488]. Методологія (грец.- *μεθοδολογία* — вчення про метод) – сукупність прийомів дослідження, що застосовуються в науці; вчення про методи пізнання та перетворення дійсності. Основу методології складає мислення та світогляд, як операційне середовище самодисципліни та роботи з інформацією, моделями, алгоритмами [2].

Ми розглядаємо як сучасне робоче визначення таке, яке надав Я. Калакура визначенню методології, що «...ґрунтується на загальній теорії пізнання, на здобутках досвіду, виступає синтезом теорії й практики наукового дослідження та складається з трьох основних компонентів: а) принципи (правила) дослідження; б) методи (прийоми, способи) пізнання; в) допоміжні або спеціальні засоби дослідження: новітня оргтехніка, інформаційні та обчислювальні технології тощо» [3, с. 100].

Усі рівні методології утворюють складну систему, у межах якої між ними існує певна супідрядність. Це створює відповідні передумови для конструктивного відбору, систематизації, ієрархізації методологічних стратегій та їхнього практичного застосування до вивчення проблеми дослідження – обґрунтування змісту, форм, методів та технологічних засобів формування професіоналізму майбутніх учителів молодших класів в процесі їхньої професійної підготовки.

Як методологічну основу до формування основ професіоналізму майбутніх учителів молодших класів на конкретно-науковому рівні нами запропоновано використання сукупності таких методологічних підходів: компетентнісного, акмеологічного, культурологічного, технологічного.

Компетентнісний підхід передбачає розвиток здатності фахівців вирішувати завдання з опорою на знання, досвід, цінності. Компетентнісний підхід у навчанні як загально-педагогічну тенденцію започатковано організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) [4] і тривалий час до основних компонентів компетентнісної освіти відносили формування знань, умінь і цінностей особистості. Під час визначення результатів освіти ЗУН (знання, уміння, навички) спиралися на теоретичне обґрунтування наявності ієрархії знань, методик їхнього формування та оцінювання. Така парадигма доволі довго була домінантною в українській освіті і сьогодні ще

має своїх прихильників. Однак зміни, що відбуваються в освіті України та співвідносні з глобальною метою забезпечення входження людини в соціальний світ, його продуктивною адаптацією в ньому, викликають потребу переходу до більш особистісних і соціально інтегрованих результатів навчання. Це означає формування нової парадигми результатів, до яких, крім знань і вмінь, зараховують продуктивні способи діяльності, спроможність послуговуватися знаннями в щоденному житті, креативність та мобільність їхнього застосування.

Акмеологічний підхід «розглядає професіоналізм як певний феномен, системне явище, що характеризує стан особистості і діяльності педагога, є умовою досягнення ним найвищих показників в особистісно-соціальному розвитку, професійній діяльності, творчості» [5].

Акмеологічний підхід розглядає професіоналізм як певний феномен, системне явище, що характеризує стан особистості та діяльності педагога, є умовою досягнення ним найвищих показників в особистісно-соціальному розвитку, професійній діяльності та творчості. Цей підхід відкриває можливості для виявлення рівня професіоналізму як одного з показників ефективного самовдосконалення та фундаментальної категорії акмеології. Особистісно-професійний розвиток особистості зорієнтований на високий рівень професіоналізму та професійних досягнень, який реалізується за допомогою освіти, виховання та саморозвитку в процесі професійної діяльності та професійної взаємодії. Саморозвиток педагога як фахівця відбувається під впливом професійної діяльності. Водночас індивідуальна неповторна особистість педагога впливає на процес і результат педагогічної діяльності.

Культурологічний підхід визначає джерелом розвитку особистості культуру, а освіту – способом розвитку людини в культурі.

Для психолого-педагогічних досліджень методологічно важливим є положення про органічний зв'язок культури з людською діяльністю, виходячи з чого, не всяка діяльність збагачує культуру, а лише та, в результаті якої розвивається й удосконалюється індивід [6, с. 86–87]. Відповідно культура, з одного боку, акумулює результати творчої діяльності людини, а з іншого – формує її саму як творця, удосконалюючи духовно-творчі можливості особистості. Саме тому особливий інтерес становить ідея співвідношення творчості, культури, професіоналізму.

Отже, для формування основ професіоналізму майбутніх учителів молодших класів культурологічний підхід вважаємо достатньо вагомим. По-перше, він найбільш повно виражає глибинні цілі педагогічної освіти, дозволяє піднятися над вузькопредметним мисленням; по-друге, формує ціннісний погляд на якість освіти в контексті особистісно зорієнтованої парадигми, орієнтує організацію навчального процесу на гуманістичні, особистісно значущі цінності.

Технологічний підхід заснований на оволодінні вчителем варіативними технологіями та їх використанні в навчально-виховному процесі з метою досягнення високої результативності професійної діяльності. Рівень професіоналізму педагога залежить від розвитку його професійно-технологічних компетентностей.

Поняття технологічного підходу в галузі освіти з'явилося в середині ХХ століття на основі програмованого навчання, характерною ознакою якого було чітке формулювання навчальної мети та послідовне її досягнення. Нині технологічний підхід у сфері педагогічної теорії і практики визначається як орієнтація навчально-виховного процесу на гарантований освітній результат. Звертає увагу на себе той факт, що в педагогічній практиці технологічний підхід втілюється через такі дії: максимально чітке формулювання поставленої мети, що спроможне зорієнтувати на отримання конкретного результату; підготовка необхідних навчальних та робочих матеріалів й організація процесу для реалізації мети; пошук та визначення механізмів взаємодії, а також оцінки поточних, проміжних та підсумкових результатів; встановлення еталону оцінки та механізму порівняння з кінцевим результатом [8].

Таким чином, використання технологічного підходу під час формування основ професіоналізму майбутніх учителів молодших класів передбачає: прогнозовану постановку мети, попередню діяльність з проектування педагогічної технології, конструювання інструментарію або механізму діагностики отриманих результатів, визначення ефективності педагогічної технології; реалізацію відкоригованої педагогічної технології; засвоєння студентами навчальних елементів, які забезпечують високий рівень сформованості основ професіоналізму майбутнього вчителя початкових класів.

Таким чином, розглянуті підходи вироблені у філософії, наукознавстві, психології, педагогіці, закладають методологічні орієнтири для подальшого вивчення проблеми формування основ професіоналізму майбутнього вчителя початкових класів.

Водночас, слід урахувувати, що кожен із представлених підходів та принципів розкриває хоч і сутнісні, але все-таки однобічні характеристики явищ. Тільки комплексне використання проаналізованих концептуальних підходів створює передумови для глибинного розуміння та усвідомлення сутності основ професіоналізму майбутніх учителів початкової освіти.

Список використаних джерел:

1. Енциклопедія освіти / [гол. ред. В. Г. Кремень]. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
2. Вільна енциклопедія Вікіпедія. [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Методологія>
3. Калакура Я. С. Українознавче дослідження : теорія та методологія / Я. С. Калакура. – Тернопіль : Джура, 2012. – 292 с.
4. Rychen D. S. Definition and Selection of Competencies (De Se Co) : Theoretical and conceptual Foundations. Strategy Paper : and Overarching Frame of Reference for a Coherent Assessment and Research Program on key Competencies [Electronic resource] / D. S. Rychen, L. H. Salganik. – Access mode : www.deseko.admin.ch
5. Дубасенюк О. А. Акмеологічний підхід як стратегічний орієнтир особистісно-орієнтованої педагогічної освіти / О. А. Дубасенюк // Проблеми освіти : збірник наукових праць. – Житомир-Київ, 2015. – Вип. 84. – С. 25–30.
6. Гузій Н. В. Категорія професіоналізму в теорії і практиці підготовки майбутнього педагога : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Гузій Наталія Василівна ; Інститут вищої освіти Академії педагогічних наук України. – К., 2007. – 432 с.
7. Стрілець С. І. Інноваційні педагогічні технології у вищій школі : навчально-методичний посібник / С. І. Стрілець. – Чернігів : Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка, 2012. – 200 с.

Терещенко С.М.
аспірант,
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини

ІНФОРМАТИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МЕНЕДЖЕРІВ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ ТА ЇЇ СТРУКТУРА

Компетентнісний підхід став одним із ключових підходів в процесі оновлення змісту сучасної освіти. Його суть полягає у формуванні у випускників необхідних для життя та професійної діяльності компетентностей – динамічних комбінацій «...знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти» [4].

Наковці та педагоги виділяють цілий ряд компетентностей, які є ключовими (загальними, універсальними) для забезпечення нормального функціонування людини в соціумі та є базовими для набуття більш специфічних, фахових (спеціальних предметних) компетентностей. Аналіз підсумкових документів різних міжнародних [1; 2; 3] і вітчизняних [5] програм та проектів, які пов'язані з поняттям «ключові компетентності» показує, що до їх складу відносять такі, які стосуються управління інформацією з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

Під інформатичною компетентністю менеджерів у сфері економіки розуміють спроможність здійснювати управлінську діяльність всіх рівнів з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Вона базується на теоретичних знаннях про методи і засоби обробки інформації, практичному досвіді використання технічних та програмних засобів, психологічній готовності використовувати існуючі та оволодівати новими технологіями.

Інформатична компетентність є надзвичайно важливою для майбутніх менеджерів у сфері економіки, оскільки у процесі своєї професійної діяльності їм доведеться працювати з великими обсягами різноманітної інформації, аналізувати її та приймати управлінські рішення, здійснювати комунікації, використовуючи при цьому різні інформаційно-комунікаційні технології та інформаційні системи.

На нашу думку, рівень інформатичної компетентності на сучасному етапі є одним із головних показників рівня кваліфікації сучасного менеджера. Крім того, всі, без виключення, науковці, які займаються питаннями компетентнісного підходу в освіті, включають її до складу ключових (загальних) компетентностей, які дають можливість людині бути успішною в міжособистісних стосунках, в професійній діяльності та інших сферах інформаційного суспільства.

Проаналізувавши освітньо-професійні програми підготовки менеджерів, серед освітніх і кваліфікаційних вимог до випускників вищих навчальних закладів у вигляді системи набутих інструментальних, міжособистісних та системних компетентностей виділяємо ті, які передбачають використання

інформаційно-комунікаційних технології в управлінській діяльності у сфері економіки:

- Здатність працювати з інформацією, у тому числі в глобальних комп'ютерних мережах, а саме:

- уміння знаходити та аналізувати інформацію з різних джерел;
- уміння будувати комунікаційну мережу для обміну інформацією та налагодження зворотного зв'язку, вести кореспонденцію;
- володіти сучасним рівнем інформаційної та комп'ютерної культури, мати практичні навички роботи на сучасній комп'ютерній техніці.

- Здатність обґрунтовувати управлінські рішення та спроможність забезпечувати її правомірність, яка складається з:

- уміння на основі інформаційного забезпечення та комп'ютерних технологій розробляти достатню кількість альтернативних варіантів рішень;
- здатність використовувати оргтехніку, універсальні та прикладні програмні продукти з автоматизації виконання функціональних задач відповідно до виду діяльності, документально оформляти управлінські рішення.

- Застосування інформаційно-комунікаційних технологій для здійснення адміністративної, інформаційно-аналітичної та підприємницької функцій, яке передбачає:

- уміння створювати та аналізувати бази даних щодо впливу факторів зовнішнього і внутрішнього середовища організацій, структури ринків та стану конкурентного середовища;

- уміння моделювати бізнес-процеси за допомогою комп'ютерної техніки;

- навички володіння методиками та програмними засобами обробки ділової інформації, уміння взаємодіяти із службами інформаційних технологій;

- навички забезпечення ефективного функціонування корпоративних інформаційних систем;

- уміння використовувати сучасні управлінські технології для обґрунтування управлінських рішень;

- уміння застосовувати методики збору, накопичення та обробки інформації з використанням інформаційних технологій;

- уміння використовувати сучасні інформаційні технології та інформаційні системи;

- уміння аналізувати фінансову та статистичну звітність з використанням комп'ютерних технологій;

- уміння формувати на підприємстві систему маркетингової інформації для збору, систематизації та аналізу первинної та вторинної інформації – бази для прийняття обґрунтованих маркетингових рішень;

- здатність організувати підготовку, презентації та поширення спеціалізованої інформації про продукцію, використовуючи комунікації, у т.ч. PR-технології;

- здатність аналізувати, систематизувати інформацію та вітчизняний і зарубіжний досвід з питань розробки та реалізації нової продукції, використовуючи сучасні технічні засоби та інформаційні технології.

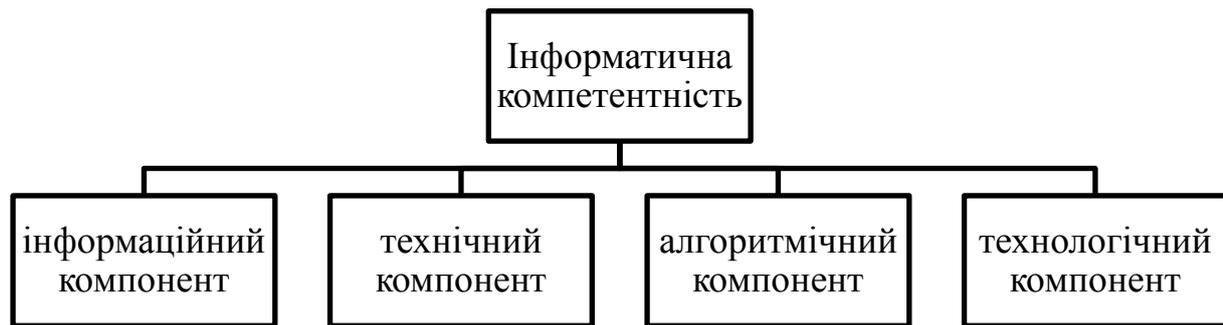
Узагальнивши результати наукових праць вітчизняних та зарубіжних дослідників, враховуючи чинні галузеві стандарти вищої освіти, пропонуємо такі компоненти в структурі інформатичної компетентності майбутнього менеджера у сфері економіки (рис. 1):

- інформаційний – уміння знаходити, аналізувати та генерувати інформацію з різних джерел, досвід участі в інформаційних процесах, уміння будувати інформаційні моделі, володіння основами економіко-математичного моделювання, знання про інформаційну безпеку, правові, моральні та етичні аспекти інформаційних ресурсів;

- технічний – знання та досвід роботи з різними видами комп'ютерної техніки, мультимедійного та комунікаційного обладнання, уміння підбирати та використовувати різні пристрої для роботи з інформацією;

- алгоритмічний – здатність до планування, навички складання алгоритмів та програм для розв'язування задач за допомогою комп'ютера;

- технологічний – знання та досвід роботи з різними видами програмного забезпечення, здатність підбирати та використовувати прикладні програми загального та спеціального призначення для розв'язування конкретних задач, уміння використовувати сучасні управлінські інформаційні системи і технології для аналізу та прийняття рішень.

Рис. 1. Структура інформатичної компетентності майбутнього менеджера у сфері економіки

Отже, однією із ключових компетентностей, якою повинні оволодіти майбутні менеджери у сфері економіки в сучасному інформаційному суспільстві є інформатична компетентність. Вона є інструментом щодо управління інформацією, здійснення комунікацій, використання комп'ютерної техніки та програмного забезпечення, а також базою для здійснення фахових функцій менеджера: адміністративної, інформаційно-аналітичної та підприємницької.

Список використаних джерел:

1. Hutmacher Walo. Key competencies for Europe. Report of the Symposium (Berne, Switzerland, March 27-30, 1996). Secondary Education for Europe Project [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED407717.pdf>

2. The definition and selection of key competencies. Executive summary [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.oecd.org/pisa/35070367.pdf>

3. Вступне слово до Проекту ТЬЮНІНГ – гармонізація освітніх структур у Європі. Внесок університетів у Болонський процес [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.unideusto.org/tuningeu/documents.html>

4. Закон України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 року № 1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

5. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. Ред. О. В. Овчарук. – К. : «К.І.С.», 2004. – 112 с.

Швець О.В.

аспірант, асистент,

*Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія
імені Тараса Шевченка*

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВИХОВАТЕЛЯ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ПОЕТИЧНИХ ТВОРІВ

Сучасні освітні тенденції актуалізують необхідність створення нової системи науково-методичного супроводу та інтерактивного інформаційного забезпечення, впровадження інноваційних технологій у професійну підготовку майбутніх фахівців дошкільної освіти. На важливість психолого-педагогічного забезпечення освіти вказує чимало дослідників (І. Баєва, Г. Балл, І. Зимня, Л. Карамушка, Н. Кузьміна, О. Леонтєв, С. Максименко, А. Реан, В. Сітніков, Н. Чепелева, Ю. Швалб, В. Якунін та ін.).

Нині в психолого-педагогічній літературі активізувалася проблема видів наукового супроводу вченими: Г. Бардієв, М. Батіянова, А. Богуш, В. Бенера, І. Валітова, Н. Глуханюк, В. Зінченко, В. Кузьменко, О. Кононко, І. Печенко, Т. Савченко, І. Трубавіна та ін. Науковці розглядають «супровід» з психологічного, соціального, методичного, інформаційного та інших векторів професійної освіти. Окремі сторони супроводу діяльності досліджували: комунікативно-мовленнєвий супровід професійно спрямованого мовлення майбутніх фахівців дошкільної освіти та методично-мовленнєвий супровід підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів, педагогічно-мовленнєвий супровід розвитку дітей дошкільного віку (А. Богуш) [2; 4], психологічний супровід навчально-виховного процесу у вищому технічному навчальному закладі (О. Євдокімова) [6], соціально-психологічний супровід (А. Волосников, О. Кононко, Л. Мітіна, І. Трубавіна [7], І. Печенко), психологічний супровід (Г. Бардієв, М. Бітянова, І. Бех [1], Є. Казакова, Т. Чіркова), науково-методичний супровід (Т. Сорочан) тощо.

Т. Сорочан трактує науково-методичний супровід як спільну професійну діяльність суб'єктів, у ході якої здійснюється опанування нового змісту й технологій навчання та виховання учнів. Суб'єктами означеного супроводу, за Т. Сорочан, є науковці, керівники, вчителі, методисти, викладачі – всі, хто докладає зусиль до впровадження ідей модернізації в освітню практику та сприяє створенню соціально-педагогічних умов для розвитку освіти [2, с. 137].

Г. Підкурманна у праці «Художньо-педагогічна підготовка фахівців дошкільного виховання в педагогічному університеті. (Системний підхід)» радить на практичних заняттях використовувати ділові імітаційні ігри як засіб

професійної підготовки студентів, бо в них студенти перетворюються на дітей і вихователя, майстрів мистецтв, організаторів дошкільної освіти, викладачів, науковців; намагаються самостійно долати труднощі, що виникають, виробити алгоритми взаємодії. Результатом такої роботи має виступити захист розробленої моделі різних аспектів художньо-педагогічної діяльності.

Так, під методично-мовленнєвим супроводом А. Богуш розуміє систему засобів, методів, прийомів, методичних технологій та лінгводидактичних умов, спрямованих на ефективне формування у майбутніх вихователів комунікативно-мовленнєвої компетенції [2, с. 136].

Ми поділяємо думки вчених, котрі вважають, що термін «супровід» є ширшим, ніж поняття «допомога», «підтримка», «співробітництво» та «взаємодія» й те, що супровід розвитку майбутнього фахівця дошкільного профілю є певною альтернативою методу розвитку, який спрямовується педагогом в умовах вишу. Ми ж окреслюємо «супровід», як інтегроване явище взаємодії та підтримки майбутнього фахівця педагогом вищого навчального закладу, в основі яких – збереження максимуму волі в поєднанні з відповідальністю суб'єкта за власний професійний вибір.

Під час викладання спецкурсу «Поетично-мовленнєвий тренінг» реалізація цілісного наскрізного науково-методичного супроводу можлива за умови цілеспрямованого та систематичного формування поетично-мовленнєвої компетентності майбутнього вихователя дітей дошкільного віку у процесі теоретичної та практичної підготовки здобувачів ступеня вищої освіти «бакалавр».

Ми під науково-методичним супроводом майбутнього вихователя дітей дошкільного віку до роботи з використання поетичних творів під час художньо-мовленнєвої діяльності вбачаємо комплекс інноваційних методик й технологій та педагогічно-лінгвістичних умов, використання яких забезпечуватиме професійне зростання майбутнього фахівця дошкільної освіти та сприятиме формуванню у них поетично-мовленнєвої компетентності.

Під поетично-мовленнєвою компетентністю майбутнього вихователя дітей дошкільного віку ми вбачаємо інноваційно-педагогічну діяльність, спрямовану на поетично-художній та мовленнєвий розвиток дошкільників, що передбачає формування художньо-поетичної навченості дітей, їх обізнаність та збагачення лексикою поетичної спрямованості, в якій відбивається єдність і глибина емоційно-чуттєвих, художньо-поетичних образів дітей.

Наскрізний науково-методичний супровід спрямований на оволодіння студентами знаннями, вміннями та здатностями під час вивчення дисциплін «Українська мова за професійним спрямуванням», «Культура мовлення та виразне читання», «Дитяча література», «Дошкільна лінгводидактика», «Теорія та методика розвитку рідної мови», «Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей». Ми поділяємо думки вчених, котрі вважають, що центральним ядром науково-методичного супроводу є студент, його самостійна робота за розробленим портфоліо, яке спрямовує його індивідуальну освітню та практичну траєкторію на самостійно-креативне засвоєння освітньо-професійної програми підготовки фахівця дошкільної освіти.

Нами було визначено основні пріоритети науково-методичного супроводу підготовки майбутнього фахівця дошкільного профілю до роботи з поетичними творами у процесі художньо-мовленнєвої діяльності:

- навчання професійного вибору (ознайомлення із змістом професії, практична апробація своїх можливостей, оволодіння активними способами підготовки до майбутньої праці, встановлювати свою відповідність щодо професійних уподобань чи уже обраної професії, самовиховання професійно важливих якостей тощо);

- створення індивідуальної освітньої траєкторії професійного розвитку (персонального шляху реалізації особистісного потенціалу здобувача освіти, що формується з урахуванням його здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей і досвіду, ґрунтується на виборі здобувачем освіти видів, форм і темпу здобуття професійної освіти, суб'єктів освітньої діяльності та запропонованих ними освітніх програм, навчальних дисциплін і рівня їх складності, методів і засобів навчання);

- позитивна мотивація через зміцнення внутрішнього «Я» особистості студента (активізація, стимулювання, управління та саморегуляція поведінки через актуалізацію певних мотивів, зміна їхньої ієрархії (місця, рангу), залучення додаткових мотивів, керування власною поведінкою);

- стимулювання до постійного саморозвитку та самоосвіти майбутнього фахівця дошкільного профілю (під час теоретичної: вивчення дисциплін за освітньо-професійною програмою та практичної підготовки: практики, спецкурсу «Поетично-емоційний тренінг»).

Отже, логіко-системний аналіз наукових джерел, досвіду роботи у вищій школі підтвердив потребу подальшого системного впровадження засад оптимального науково-методичного супроводу майбутніх фахівців дошкільної освіти під час викладання спецкурсу «Поетично-мовленнєвий тренінг».

Список використаних джерел

1. Бех І. Психологічний супровід особистісно-зорієнтованого виховання / І. Бех // Початкова школа. – 2004. – № 3. – С. 3–6.
2. Богуш А. Методично-мовленнєвий супровід підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів / А. Богуш // Наука і освіта : наук.-практ. журн. Півд. наук. Центру АПН України. – 2010. – № 2. – С. 136–142.
3. Богуш А. Мовленнєвий супровід словесних ігор / А. Богуш // Наука і освіта : наук.-практ. журн. Півд. наук. Центру АПН України. – 2010. – № 4/5. – С. 87–90.
4. Богуш А. Комунікативно-мовленнєвий супровід професійно спрямованого мовлення майбутніх фахівців дошкільної освіти / А. Богуш // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія і педагогіка». – 2014. – Вип. 29. – С. 73–76.
5. Зінченко В. Організація психолого-педагогічного супроводу дитини в умовах дошкільного закладу / В. Зінченко // Дошкільна освіта. – 2004. – № 1. – С. 15–17.
6. Євдокімова О. Принципи організації системи психологічного супроводу процесу навчання у вищій технічній школі / О. Євдокімова // Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / за ред. С. Д. Максименка. – К., 2009. – Т. XI. – Ч. 4. – С. 103–113.
7. Трубавіна І. Соціальний супровід неблагополучної сім'ї / І. Трубавіна. – К. : ДЦССМ, 2003. – 208 с.

Шматковський В.О.

студент,

Науковий керівник: Соляр Л.В.

асистент кафедри гри на музичних інструментах та вокально-хорових дисциплін Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії імені Тараса Шевченка

ЗНАЧЕННЯ ФОЛЬКЛОРУ ЯК НЕВІД'ЄМНОЇ ЦІННОСТІ В РОЗВИТКУ ОСВІТИ ТА КУЛЬТУРИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Фольклор (англ. folk-lore, букв. – народна мудрість; народне знання), або усна народна творчість – художня колективна літературна і музична творча діяльність народу, яка засобами мови зберегла знання про життя і природу, давні культури і вірування, а також відбиток світу думок, уявлень, почуттів і переживань. Термін фольклор увів англійський історик та бібліограф Вільям Томе у 1846 р. Фольклор охоплює поетичну, музичну, хореографічну, драматичну творчість народу [11].

Український фольклор не просто культурна пам'ятка минулого, він несе в собі цінності, що далеко виходять за рамки часу, відображеного в піснях чи казках. Крім величезної культурно-історичної інформації, яку вони містять, фольклорні твори здатні впливати на почуття нашого сучасника емоційно.

Види та жанри фольклору, ми традиційно поділяємо на чотири фольклорні роди:

1. Народний епос – розповідні фольклорні твори, до яких належать: загадки, прислів'я та приказки, анекдоти, історичні пісні, балади, казки, легенди, перекази, байки, притчі, народні казки.

Для епічного стилю характерна оповідальність тону, увага до обставин і подій (із грецького – ерос – розповідь). Від обрядових пісень епічні твори відрізняються способом виконання: якщо обрядові завжди співає хор, то в епіці ми зустрічаємо розвинену манеру одиночного (сольного) виконання. Це дуже суттєва риса. Один з найважливіших її наслідків – поява народних співців-професіоналів та окреслення соціальних середовищ (верств населення), які були виконавцями, носіями епіки і навіть її творцями [8, с. 36].

2. Народна лірика – поетичні фольклорні твори, у яких життя зображується через відтворення думок, почуттів і переживань героїв: трудові пісні; календарно-обрядові пісні – веснянки, русальські, купальські, жнивварські пісні, колядки, щедрівки; родинно-побутові пісні – колискові, весільні, танцювальні, жартівливі пісні, пісні-голосіння; соціально-побутові пісні – козацькі, кріпацькі, чумацькі, рекрутські (солдатські), бурлацькі (наймитські), стрілецькі пісні.

Календарно-обрядова поезія – цикл фольклорних пісенних творів, зміст і виконання яких з доісторичної давнини пов'язані з річним народним відліком часу – народним обрядовим календарем... Святкові обряди і ритуали супроводжували пісенні твори відповідного змісту, які й складають цикл календарно-обрядової поезії [1, с. 333].

Родинно-побутова поезія, за твердженням Михайла Гриця « це лірична поезія, яка має чимало спільного з обрядовою, яка за своїм походженням давніша за ліричну. Однак в обрядовій поезії є багато умовного,

фантастичного, а у ліричній життя людини, її почуття і настрої передаються реалістично. Лірична пісня супроводжує людину все життя, вона органічно злилась з народним життям, щедро насичена побутовими фактами» [9, с. 138].

Вчений І. Колесса зазначає, «...пісні про родинний побут згруповано за його основними проявами: нелюб, вдівець, муж-п'яниця, свекруха, вдова, сирота, стара мати [4].

Соціально-побутова поезія – ліричні пісні, в яких відбилися почуття, роздуми не окремих людей, а певних соціальних груп (козаків, чумаків, рекрутів, наймитів та ін.), викликані подіями чи обставинами суспільного життя народу, характерними рисами станового побуту. Розвиток національно-суспільної свідомості, інтеграційні процеси українського народу спричинили виникнення окремої групи ліричної пісенності, в якій основне місце посідають не особисті родинні проблеми чи духовні конфлікти, а всезагальні масові суспільні явища, які і відображаються саме у соціально побутовій поезії [3].

3. Народна драма – фольклорні твори, в основі яких лежить конфлікт, а сюжет розгортається через поєднання словесних, музичних і сценічних засобів (пісні-ігри «Просо», «Мак», «Коза», «Меланка», «Дід», «Явтух», «Подoliaночка» тощо, а також вертеп, весілля).

Вертеп – одна з найдавніших обрядових форм українського театру. Дослідник О. Шокало вважає, що «назва походить від праарійських слів-архетипів вер, вир, що означають вирувати, вертатися, відроджуватися, рости, а також теп – благословенна течія особливих космічних вод, світової ріки. Звідси, вертеп має небесно-сонячну етимологію і являє собою обрядове священнодійство, а не видовище» [6, с. 88].

Як зазначає Галина Сухобрус, «весільна обрядова поезія – це пісні, урочисті розповіді і промови, діалоги, доброзичливі побажання, замовляння та інші словесно-художні форми, що є складовою частиною родинно-побутового обряду – народного весілля, яким здавна прилюдно урочисто стверджували шлюб. Як доводить сама назва весілля, його колоритна декоративність, бадьора, гучна музика, динамічні танці, сповнені життєстверджуючого ритму, експресивні розважальні ігри, дзвінкий сміх дотепів і жартів, багата поліфонія співу, цей обряд мав радісний, святковий характер народного торжества, сценічного дійства» [10, с. 110].

4. Народний ліро-епос – фольклорні твори, що містять ознаки як народного епосу, так і народної лірики: думи та балади.

Народнопісенна лірика – наймолодший рід фольклору, її становлення відбувалося у XVI-XIX ст., але всі музичні і тематичні ознаки в сформованому вигляді виступають вже у XVII ст. В ліриці, на відміну від епосу, за предмет зображення обираються не події чи об'єкти, а почуття, переживання, настрої [5, с. 53].

Думи – найвизначніша частина українського народного епосу. До особливостей їх змісту належать такі риси як реалістичність, історизм, поєднання трагедійності та героїки. За формою думи – великі вокально-інструментальні твори, виконання яких вимагає багаторічного навчання і неабиякого хисту. Через це вони входили в репертуар професійних народних співаків-кобзарів (бандуристів) і лірників [7, с. 18].

Баладний жанр у фольклорі формувався під впливом властивої людині підвищеної уваги до страшних і незвичайних подій, які бентежать уяву і

гостро ставлять проблему боротьби добра і зла. Баладні сюжети відомі усім народам Європи. За змістом виділяють чотири основні групи балад: з фантастичними та легендарними сюжетами, де особливо часто трапляється перетворення людей у квіти, трави чи кущі; балади про сімейні та любовні драми: отруєння з ревнощів чи з намови, підмова і зведення дівчини; балади з історичною підосною: дівчина вибирає смерть, не бажаючи стати коханкою феодала-насильника; теща у полоні у зятя-татарина; соціально-побутові балади: смерть чумака, загибель на війні козака або солдата [2, с. 91-102].

Підводячи підсумок, ми можемо стверджувати, що український фольклор, а саме всі його роди або напрями, живе, поширюється і твориться в середовищах українців, також за межами батьківщини, в діаспорі – Північній Америці, Канаді, Аргентині, Бразилії, Австралії, у європейських країнах. Фольклорне українське життя виражене і в посиленому поверненні до діючого репертуару, оживленні, оновленні багатьох творів традиційного фольклору, зокрема обрядового і пов'язаного з національно-визвольною боротьбою українського народу, в утворенні нових пісень, оповідань, анекдотів, інших видів усної народної словесності та є складовою частиною загальноукраїнського та загальнокультурного національного фольклорного життя українського народу.

Список використаних джерел:

1. Гром'як Р. Т. Літературознавчий словник-довідник / Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та інші. – К.: ВЦ «Академія», 1997. – 752 с. – С. 333.
2. Грица С. Й. Мелос української епіки. – С. 91-102.
3. Дей О. І. Соціально-побутові пісні чумацького циклу // Чумацькі пісні.
4. Колесса І. Галицько-руські народні пісні з мелодіями, Львів, 1902.
5. Колесса Ф. М. Українська народна пісня в найновішій фазі свого розвитку / Колесса Ф. М. Фольклористичні праці. – К., 1970. – С. 53.
6. Лексикон загального та порівняльного літературознавства / За ред. А. Волкова (голова) та ін. – Чернівці: Золоті литаври, 2001. – 636 с. – С. 88.
7. Лисенко М. В. Характеристика музичних особливостей українських дум і пісень, виконуваних кобзарем Вересаєм. – К., 1955. – С. 18.
8. Рыбаков Б. А. Древняя Русь. Сказания. Былины. Летописи. – М., 1963. – С. 36.
9. Українська народнопоетична творчість / Грицай М. С. та інші. – К.: Вища школа, 1983. – С. 138.
10. Українська народна поетична творчість / За ред. М. Рильського. – К.: Радянська школа, 1965. – 231 с. – С. 110.
11. Філоненко С. О. Усна народна творчість: Навч. пос. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 416 с.

СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА

Богдан І.Ю.

студентка,

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

ПРОБЛЕМИ ДЕЗАДАПТАЦІЇ МОЛОДІ В УКРАЇНІ

На сьогоднішній час труднощі молодих людей ще ніколи не стояли так проникливо в умовах нестійкої громадської та суспільно-політичної ситуації, фінансової кризи, падіння ролі сім'ї [3, с. 45].

Проблема встановлення феноменології соціальної та шкільної дезадаптації підлітків і підбору відповідних стратегій соціально-педагогічної та емоційної допомоги дезадаптованих підлітків, накопичує чималу актуальність і потребує детального дослідження та аналізу.

Як зазначено у «Вокабулярі соціального педагога» адаптація (з лат. *Adapto* – пристосувую) – пристосування організмів до умов існування [2, с. 9].

Явище протилежне адаптації – дезадаптація, трактується вченими як процес, взаємопов'язаний з переключенням з одних умов життя й відповідно, звиканням до інших (Л.Н. Бережнова). Вчені Г.Ф. Кумаріна, М.Е. Вайнер, Ю.Н. В'юнкова, І.Ф. Дементьєва, Р.В. Овчарова, Н.Ю. Максимова, Л.В. Дзюбка та ін. доводять, що діти відчувають стан дезадаптації при систематичному шкільному навчанні, причому вже на ранніх його стадіях.

Мета статті – розглянути проблеми дезадаптації молоді та її профілактику.

Дезадаптація особистості – це стан індивіда, за якого він виявляється неспроможним задовольнити власні потреби, самоствердитись і самореалізуватись прийнятним для даного середовища [4, с. 57]. Навіть саме визначення поняття „дезадаптація особистості» у різних авторів подається різноманітно. Так, А. Фурман вважає дезадаптацію процесом дисгармонійного розвитку особистості, коли виникає неузгодженість цілей і результатів, коли вона стає джерелом психічної напруги, внутрішнього дискомфорту, нестабільності перебігу психічних процесів. А. Налчаджан вважає дезадаптацією хід внутрішньо-психічних процесів, що призводить не до розв'язання проблемної ситуації, а до її посилення, зростання труднощів і викликаних нею неприємних переживань. За Н. Сарджвеладзе, дезадаптація – це непристосованість до інших і до себе, складний соціально-психологічний процес, що характеризується неадекватністю комунікативних навичок та дезорганізацією поведінки, невпевненістю у власних силах і недовірливим внутрішньо-особистісним відношенням.

Негативні побутові, мікросоціальні обставини стають основою незліченних, різних згідно силі і тривалості впливу психотравмуючих чинників. Особисті і психічні відхилення призводять до дезадаптації та збільшення кримінальної активності. Психогенно зумовлені пригнічені стани у молодих людей стають передумовою, а в окремих випадках і результатом громадської та шкільної дезадаптації.

Зауважимо, що громадська дезадаптація у підлітковому віці веде до утворення людей неосвічених, що не володіють навичками праці, формування сім'ї, батьківства. На сьогодні фактично порушена система навчання дітей і молоді, зменшуються здібності до початку їх незалежної життєдіяльності. Немає гарантії отримання дітьми та молоддю загальної і професійної освіти та вступу людей у суспільно-професійну діяльність [5, с. 72].

Шкільна дезадаптація – це порушення пристосування дитини до шкільних умов, при яких спостерігається зниження здібностей до навчання, а також адекватного взаємини дитини з педагогами, колективом, програмою навчання та іншими складовими шкільного процесу.

За дослідженням (І. Артюхової) фактори дезадаптації надзвичайно різноманітні, і можуть бути обумовлені недосконалістю педагогічної діяльності, негативними соціально побутовими умовами, відхиленнями у психічному та фізичному розвитку дітей [1, с. 7]. Тому, ці чинники поділяються на внутрішні (індивідуальні) і зовнішні (середовищні).

До внутрішньо (індивідуальних) чинників дезадаптації людини відносять:

- тривалу хворобу;

- обмежені можливості дитини в спілкуванні з оточуючими її людьми, відсутність адекватного (з урахуванням індивідуальних особливостей) спілкування з нею з боку її середовища;

- тривалу ізоляцію людини незалежно від її віку (вимушену або примусову) від середовища повсякденної життєдіяльності;

До зовнішніх (середовищних) чинників дезадаптації людини відносяться:

- нездорова сімейна обстановка;

- відсутність або недостатній інтерес до спілкування з дитиною з боку батьків, ровесників;

- придушення особистості групою (дезадаптуючою) – заперечення, обмеження, насильство над дитиною з боку колективу, мікрогрупи. Особливо така співпраця властива для підлітків: прояв жорстокості (насильство, бойкот) з їхнього боку по відношенню до ровесників;

- негативний вплив ЗМІ: пропаганда ідеалів соціального благополуччя і легкості їх досягнення, а реальне життя призводить до розчарування та дезадаптації.

Усі наведені фактори представляють безпосередню загрозу для адаптивності окремих осіб, цілих груп і, особливо для дитини, її формування, виховання і навчання, та успішної соціалізації [6, с. 86].

Зауважимо, що профілактика дезадаптації особистості складає ту найважливішу частину попереджувальної роботи, змістом якої є цілеспрямоване виявлення й усунення чинників і обставин конкретних девіацій. Профілактика – це зусилля, спрямовані на превенцію соціальних проблем чи життєвих криз клієнтів, окремих груп або запобігання ускладненням вже наявних проблем. Тобто це сукупність заходів, спрямованих на виявлення причин і умов, що сприяють виникненню і поширенню дезадаптації дітей і підлітків, а також розробку заходів на її попередження.

Профілактика дезадаптації має передбачати як усунення соціальних її чинників (покращення загальних умов життєдіяльності людей, збільшення можливостей для задоволення ними потреб різного рівня, забезпечення

соціально-правового захисту та доступності соціальних послуг тощо), так і надання допомоги особистості в подоланні дезадаптованих якостей і підвищенні здатності вирішувати проблеми та задовольняти потреби (надання необхідної інформації, формування професійних та життєвих навичок, розвиток комунікабельності, сприяння самопізнанню та самовизначенню).

Отже, правильно організована профілактична робота в середовищі дітей і підлітків дає великий загальносоціальний результат, а також зменшує кількість девіацій в молодіжній сфері.

Список використаних джерел:

1. Артюхова І.С. У першому класі – без проблем [Текст] / І.С. Артюхова. – М.: Чисті ставки, 2008. – 32 с.
2. Вокабуляр соціального педагога / упорядкування Л. Письмак. – Київ : « Вид. група « Шкільний світ», 2016. – 104 с. – (Бібліотека « Шкільний світ»).
3. Березін Ф.Б. Психічна і психофізична інтеграція. Несвідоме [текст] / Ф.Б. Березін. – Новочеркаськ: Вид-во УРАО, 2012. – 321 с.
4. Соціальна педагогіка: мала енциклопедія. / За ред. І.Д. Зверєвої. – К., 2008. – 336 с.
5. Загальна психологія [текст]: навч. посібник для вузів / під ред. В.В. Богословського. – М., 2013. – 182 с.
6. Мардахаєв Л.В. Соціальна педагогіка: Підручник – М.: 2005. – 269 с.
7. Холостова Є.І. Соціальна робота // Навчальний посібник. – М, 2005. – 482 с.

Потлог О.М.

студентка,

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

СУЧАСНИЙ СТАН ПРОБЛЕМИ: «ШКОЛА ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ»

У сучасних умовах школа виконує нові соціально-педагогічні функції: соціально-виховну, охорони та зміцнення здоров'я учнів у процесі навчання, соціально-педагогічної підтримки сім'ї, соціально-психологічної допомоги дітям та їх батькам, захисту прав дітей; соціально-педагогічної допомоги у життєвому та професійному самовизначенні школярів; соціально-культурній адаптації тощо [5, с. 107].

Сьогодні школа розглядається як відкрита соціальна система, яка включає:

- розширення соціальних контактів школи із сім'єю;
- взаємодію школи із закладами додаткової освіти, культури, іншими соціальними інститутами;
- інтеграцію зусиль педагогів з широким колом громадськості;
- проведення уроків, позаурочних занять за межами школи: у майстернях, лабораторіях, на свіжому повітрі тощо.

У системі соціального виховання можна визначити три взаємопов'язаних напрямки діяльності школи та інших соціальних інститутів:

- передавання (організація) соціального досвіду учням, створення необхідних сприятливих умов для повноцінної самореалізації, саморозвитку

особистості, її самоактуалізації у близькому оточенні, самовиховання у напрямку, бажаному для суспільства; активізація усіма суспільними засобами інтелектуального, емоційного, морального, культурного, фізичного та інших напрямків розвитку особистості;

- створення сприятливого середовища в сім'ї та її близькому оточенні, формування у мікросередовищі соціально значущих групових і колективних норм, орієнтацій і цінностей, що є основою сприятливого психологічного клімату, високого емоційного тону, та сприяє збереженню референтної значущості цього оточення для особистості;

- ресоціалізація і соціальна реабілітація, що передбачають комплекс заходів подолання асоціальних відхилень і профілактику правопорушень у дітей, підлітків, молоді, забезпечення соціальної допомоги і захисту дітям, підліткам та молоді з особливими потребами з метою подолання їх соціальної дезадаптації і включення в життя [5, с. 107].

У рамках шкільної життєдіяльності активно відбувається самозміна учня – процес та результат усвідомлених, цілеспрямованих зусиль людини, спрямованих на те, щоб стати іншим.

Шкільна життєдіяльність по відношенню до самозміни особистості може характеризуватися як: та, що підтримує позитивні самозміни; та, що гальмує самозміни; та, що провокує деструктивні форми самозміни.

Реалії сучасного життя обумовлюють становлення моделі соціально активної школи, яка не лише надає освітні послуги, організує співпрацю батьків, школи у вирішенні соціальних проблем не лише дітей та молоді, а й членів усього пришкільного соціуму.

Система соціалізації старшокласників складається з двох підсистем: організаційно-методичної діяльності соціального педагога; соціально-педагогічної підсистеми загальноосвітнього закладу. Оскільки функціонування системи соціалізації старшокласників засновано на практичній діяльності соціального педагога, перша підсистема – організаційно-методична діяльність соціального педагога має першочергове та системоутворююче значення. Діяльність соціального педагога пов'язана з реалізацією соціально-педагогічної мети – забезпечення ефективної соціалізації старшокласників. Організаційно-методична діяльність соціального педагога покликана впорядкувати роботу соціальних педагогів, які підпорядковані різним відомствам та спрямована на забезпечення координації керованого процесу соціалізації загальноосвітнього закладу, що являють собою фактори соціалізації старшокласників.

Соціальне середовище як об'єктивне явище впливу на зростаючу особистість реалізує його у двох аспектах: організованому і стихійному, які характеризуються взаємозв'язком і взаємозумовленістю: чим вужча зона організованого впливу (педагогізоване середовище), тим ширшим є простір стихійного формування і розвитку особистості. Завдяки вихованню суспільство має можливість репрезентувати прийнятий ним спосіб життя: норми і правила поведінки, культуру праці, побуту, дозвілля, відносин громадян і держави. Це актуалізує необхідність визначення й запровадження в педагогічну практику умов, які б, з одного боку, забезпечували дієвість виховання, а з іншого, – сприяли успішному перебігу загального соціалізаційного процесу. Важливе місце серед таких умов належить взаємодії сім'ї і школи, яка сприяє узгодженню і взаємопідсиленню виховних впливів, що надходять від батьків і

вчителів як провідних агентів соціалізації школярів. [3, с. 99]. Основним носієм діяльності, тобто суб'єктом соціально-педагогічної діяльності є соціальний педагог. Позиція соціального педагога визначається його підготовкою, соціальним досвідом, мотивацією, соціальним замовленням суспільства, набутим досвідом практичної діяльності, засвоєними соціальними цінностями. Для забезпечення ефективності процесу соціалізації старшокласників соціальний педагог повинен бути безпосереднім організатором соціально-педагогічного процесу в школі, за місцем проживання, виступати в ролі замовника та експерта в соціумі [2, с. 212]. Взаємодія сім'ї і школи має ґрунтуватися на принципах гуманізму, співробітництва, партнерства, нарощування виховних впливів і забезпечувати реальні якісні зміни дитини, батьків, учителів; створювати позитивне соціокультурне середовище, спрямовуватися на виявлення і подолання труднощів, що постають перед дитиною шкільного віку в процесі соціалізації.

Розробка і запровадження педагогічної діагностики як діяльності, спрямованої на визначення рівнів соціалізованості дітей шкільного віку (сукупності показників, що характеризують внутрішній світ особистості, відносини в колективі, ціннісні ставлення до різних сфер життєдіяльності, поведінку), дають змогу виявити наявні недоліки і коригувати їх завдяки прогнозуванню й апробації сукупності педагогічних умов.

Така школа організовує соціально-педагогічну роботу на принципах партнерства, поваги, інтеграції ресурсів соціуму.

Необхідність виконання школою зовсім нових соціально-педагогічних функцій, що обумовлені необхідністю впливу на соціокультурну ситуацію, потребують розвитку соціально-психологічної служби, в складі не лише психолога, а й соціального педагога, серед професійних завдань якого виокремлюються: формування гуманістичних стосунків між вихованцями, учнями й педагогами; охорона та захист прав та інтересів дітей; вивчення особливостей особистості учня та соціальної ситуації розвитку та умов його життєдіяльності; вияв інтересів, потреб, проблем і труднощів дітей та підлітків; створення атмосфери психологічного комфорту для учнів у навчальній та позанавчальній діяльності; організація та координація різних видів позанавчальної діяльності; попередження конфліктів в учнівському середовищі; допомога старшокласників у професійному самовизначенні; орієнтація учнів на здоровий спосіб життя; профілактика правопорушень серед учнівської молоді, робота з учнями «групи ризику»; посередницька діяльність між учнями та адміністрацією; організація взаємодії школи та сім'ї у вихованні дітей, підлітків та старшокласників.

Таким чином соціально-педагогічна місія школи як традиційного соціального інституту і агента соціалізації полягає у забезпеченні прав дитини, формуванні у неї необхідного адаптаційного потенціалу, створенні відповідних умов для її самореалізації, а також мінімізація негативних впливів соціуму на особистість шляхом використання сприятливих факторів соціального оточення.

Список використаних джерел:

1. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях: Навч. посібник. – К. : Логос, 2014. – 134 с.

2. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2 кн. – Кн. 2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади: Навч.-метод. посібник. – К.: Либідь, 2013. – 344 с.
3. Гапон Ю.А. Попередні дані про вивчення впливу традицій на соціальне виховання особистості // Рідна школа. – 2014. – № 5. – С. 18-21.
4. Коваль Л.Г., Зверева І.Д., Хлебик С.Р. Соціальна педагогіка / соціальна робота: Навч. посібник. – К.: ІЗМН, 2015. – 392 с.
5. Коваль Л.Г., Зверева І.Д., Хлебик С.Р. Соціальна педагогіка: Навч. посібник. – К., 20014. – 392 с.
6. Соціальна педагогіка: Навч. посібник / За ред. А.Й.Капської. – К., 2011. – 264 с.
7. Соціальна робота / соціальна педагогіка (понятійно-термінологічний словник) / Під заг. ред. І.Д.Зверевої. – К.: Етносфера, 2014. – 119 с.
8. Чертова К. Соціальне виховання як предмет соціальної педагогіки // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2015. – № 1. – С. 26-29.

Ткачук А.

студентка,

Науковий керівник: Баштовенко О.А.

доцент,

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

ФАКТОРИ, ЩО ЗУМОВЛЮЮТЬ ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТОК ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЯК СОЦІАЛЬНОГО ЯВИЩА

В сучасних умовах все глибше постає питання ролі та значення фізичної культури як соціального явища. Появу будь-якого явища зумовлює і регулює розвиток суспільства, його історичні нариси та перспективи майбутнього розвитку. Фізичне виховання є продуктом зародження суспільної формації, в якій воно існує.

Дослідження показали, що найбільш активно впливали на формування соціальних систем фізичного виховання воєнні заходи [1].

По мірі свого розвитку воно набуває нових рис і стає соціальним явищем, яке має культурне, виховне і оздоровче значення і його використовують в політичних і релігійних цілях.

Таким чином, фізична культура представляє собою складне явище в умовах якого сучасне суспільство стає перед нами в якості елементу виховання і соціалізації особистості, формування потреб та в здоровому способі життя.

Розглядаючи фізичне виховання як явище соціальної сфери можна відокремити основні напрямки функціонування:

1. Продуктивна діяльність – узагальнення практичного досвіду, проведення досліджень, здійснення педагогічного процесу фізичного виховання. Задовольняє потребу в знаннях про процес фізичного виховання.

6. Фізичне виховання задовольняє потребу людини і суспільства в укріпленні здоров'я, підготовки до життєдіяльності і організації свого вільного часу.

7. Спорт – задовольняє потреби максимального вдосконалення фізичних можливостей та необхідних потреб для людини.

8. Фізична реабілітація – оптимізує процес відновлення, після травм, захворювань.

9. Валеологія – разом з гігієною потребує знань про здоровий спосіб життя.

Виявлення ролі фізичної культури в соціалізації особистості в нашій країні завжди було предметом інтенсивного дослідження вчених і пов'язувалося, насамперед, з осмисленням сутності фізичного виховання, а пізніше і фізичної культури в цілому.

Необхідно визнати, що в сучасному суспільстві місце фізичної культури і спорту в системі культурних цінностей поки що не відповідає її значенням як одного з найважливіших факторів соціалізації особистості. Усвідомлення фізичної культури і спорту, як суспільної і індивідуальної цінності, як одного із засобів соціалізації саме по собі може стати важливим імпульсом для виявлення і мобілізації резервів розвитку фізичної культури і спорту в нашій країні, появи нових тенденцій у формування суспільної свідомості та особистісних мотивацій, які сприяють активному освоєнню цінностей фізичної культури і спорту суспільством і особистістю.

Фізична культура і спорт все більше проникають в повсякденну життєдіяльність всіх верств населення [2]. З'являється нагальна необхідність проведення спеціальних наукових досліджень з метою вивчення ефективності впливу фізкультурно-спортивної діяльності на процес формування фізкультурних потреб, мотиваційно-ціннісних орієнтацій як окремої особистості, так і різних соціальних груп, серед яких найбільший інтерес для нас представляє студентська молодь.

Сьогодні можна вказати ряд світових тенденцій розвитку галузі фізичного виховання і спорту: постійне зростання числа тих, що займаються фізичною культурою, в тому числі і молоді, яке в європейських країнах, США, Японії, Австралії, Канаді і ряді інших країн досягло половини чи більше половини їх населення; випереджаючий розвиток масового спорту по відношенню до спорту вищих досягнень; зміна мотивів заняття фізичною культурою: все більше втрачає свою значимість мотив досягнення успіху та самоствердження і. в той же час, посилюються такі мотиви, як отримання задоволення, зміцнення здоров'я, гарна фігура і інші. Створення умов для спільних занять фізичною культурою всією сім'єю, використання цих занять для вирішення проблеми взаєморозуміння в сім'ї, для зміцнення здоров'я, для профілактики соціально-негативних явищ – необхідність існування в соціумі.

На жаль, доводиться визнати, що жодна з перерахованих позитивних світових тенденцій розвитку фізичної культури поки не стала характерною для нашого суспільства. Так у фізкультурно-спортивну діяльність сьогодні залучено лише 10-15% громадян.

Практика в Україні показує, що у значної кількості людей поняття «здорове життя», «здоров'я», на жаль, ніяк не асоціюються з поняттям «фізична культура», відповідно, можливості фізичної культури і спорту не використовуються в повній мірі.

Звичайно, тут великий вплив цілого ряду чинників: недостатнє фінансування сфери фізичної культури і спорту, як наслідок недооцінки ролі людського фактора у розвитку суспільства; руйнування старої системи

фізкультурно-спортивного руху; скорочення фізкультурно-оздоровчих і спортивних споруд, викликане економічними труднощами; збільшення вартості фізкультурно-оздоровчих і спортивних споруд, що зробило їх недоступними для населення; фактична відсутність цілеспрямованої пропаганди здорового способу життя і цінностей фізичної культури і спорту. Це призвело до того, що зараз фактично не сформований ідеал фізичного здоров'я, як найважливішої складової способу життя і суспільного престижу країни.

Невипадково науковці зазначають, що необхідно сформувати загальнонаціональну модель фізкультурно-спортивного руху і відродити у громадян Росії нову соціальну силу фізична культура як складова здорового способу та високої якості життя [3]. Фізична культура сприяє досягненню фізичної та духовної досконалості сучасної людини, виявляє резервні можливості для соціалізації у суспільстві, формуванню патріотичних почуттів у громадян та позитивного міжнародного іміджу держави.

В даний час стало загальновизнаним фактом, що пріоритет у всій роботі, пов'язаної з розвитком фізкультурно-спортивного руху, повинен бути відданий фізичній культурі та формуванню здорового способу життя студентської та робітничої молоді. Необхідно подолати весь комплекс невирішених питань, які визначають низьку фізкультурно-спортивну активність молоді, серед яких слабозвинена матеріально-технічна база; відведений незначний об'єм навчального часу, на обов'язкові заняття з фізичного виховання; орієнтація педагогічної діяльності на кількісні показники; відсутність традицій сімейного фізичного виховання; неузгодженість дій органів соціальної сфери, освіти, охорони здоров'я, фізичної культури і спорту.

Дослідження процесу соціалізації мають багаторічну історію. До теперішнього часу розроблено значну кількість теоретико-методологічних підходів до розуміння процесу соціалізації і затвердилася точка зору, що подальший розвиток може йти тільки шляхом контамінації теоретичних підходів.

Список використаних джерел:

1. Інноваційний підхід до фізичного виховання у формуванні спрямованості на здоровий спосіб життя / Баштовенко О.А., Ярчук Г.В. // Вища освіта України. – 2016. – № 2. – С. 60-65.
2. Андрєєва О.В. Фізична рекреація різних груп населення: монографія / О.В. Андрєєва. – Київ, 2014.
3. Інноватика, фізична культура в ВУЗі здоровий спосіб життя / Баштовенко О.А., Смакула О.І. // Молодь і ринок (ISSN International Centre, м. Париж). – 2016. – № 5. – С. 45-50.

Товкач Г.І.

студентка,

Науковий керівник: Когут С.Я.

кандидат педагогічних наук, доцент,

ВНЗ «Український католицький університет»

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ – МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Процес формування професійної мотивації у ВНЗ складає основу становлення майбутнього фахівця. Правильна побудова і реалізація на початку навчальної, і з кожним наступним етапом навчання, професійної мотивації, забезпечує підготовку висококваліфікованих фахівців, готових до виконання своїх професійних функцій. Цей процес складний та тривалий, має низку умов, компонентів та рівнів, за послідовним виконанням яких повинні стежити як викладачі ВНЗ так і адміністрація вузу, які зацікавленні у якісній підготовці кадрів. Оволодіння знаннями, уміннями та навичками майбутньої професії це лише «вершина айсбергу», під якою знаходиться внутрішня готовність, бажання досягати успіху, самовдосконалюватися, розвиватися у напрямку наміченого шляху.

Багато уваги проблемі формування мотивації, зокрема професійної, було приділено такими вітчизняними та закордонними науковцями як: Е. Ф. Зеєр, Т. В. Кудрявцев, Є. О. Климов, Л. М. Мітіна, Г. Форд, Л. А. Макджиніс, Х. Хекхаузен та ін.

Мотивація є важливим фактором, який спонукає людину до діяльності. Чим більшою є сила мотиву, тим ймовірніше, що людина буде активізовувати свою діяльність, щоб досягти бажаного. Існує близько 50 теорій мотивації, через що важко розмежувати самі поняття мотиву та мотивації [2, с. 7]. Поняття «мотивація» та його складова «мотив» об'єднують цілий комплекс аспектів, під якими розуміється система спонукань: інтереси, прагнення, цілі, потяги, мотиваційні установки, ідеали, тобто все те, у чому втілюється безпосередньо потреба особистості [3, с. 315].

«Мотивація до роботи – частина мотивації до життя» – важливий життєвий принцип людини, котра живе і працює в умовах сучасного життя, яке є динамічним, мінливим, непередбачуваним, тому не завжди стабільним. Формування та становлення студентів, майбутніх фахівців соціальної педагогіки відбувається в університетах, коледжах та інших навчальних закладах головним завданням яких є підготовка спеціалістів, котрі здатні протистояти напруженим і несподіваним моментам обраної ними професії. Тому, актуальною проблемою діяльності ВНЗ є мотиваційна складова підготовки майбутніх фахівців. Адже, саме мотиви навчання спочатку, а згодом професійні мотиви закладають основу досягнення успіху майбутнього фахівця, самоствердження, що є в основі реалізації внутрішніх потреб кожної особистості.

Процес формування професійної мотивації студента освітньої програми «Соціальна педагогіка», можна трактувати як цінний елемент організаційно-педагогічних умов навчання у виші, які забезпечують успішне

функціонування та розвиток системи підготовки кадрів. Організаційно-педагогічні умови становлять сукупність дій, спрямованих на досягнення трансформаційних змін у процесі формування професійних умінь та навичок студентів, формування навчальної та професійної мотивації через налагодження каналу взаємодії «студент-викладач-університет-професія». Таке тлумачення поняття «організаційно-педагогічні умови», безпосередньо пов'язане із впровадженням в сучасну вищу школу, тенденцій гуманістичної спрямованості педагогічної освіти, що має за мету поширення та реалізацію ряду інноваційних технологій, які сприяють розкриттю творчого потенціалу майбутніх фахівців [1].

Інноваційні технології навчання – особливі форми педагогічної діяльності і мислення, які спрямовані на організацію нововведень в освітньому просторі, або як процес створення, впровадження і поширення нового в освіті [4]. Безпосередньо пов'язуючи інноваційні та традиційні соціально-педагогічні технології навчання студентів майбутніх соціальних педагогів, слід зазначити, що при даному поєднанні активізується механізм забезпечення мотиваційної, інформаційної та операційної культури людини, тобто зовнішні чинники (оволодіння теорією і практикою професії) гармонійно підкріплюються внутрішніми складниками (мотивація та творчий потенціал).

До таких технологій відносимо:

1. Інформаційні технології (відео підкріплення навчальних занять, презентації нового електронного формату («печа куча»), максимальне залучення до навчального процесу нових інформаційних технологій навчання, створення веб-сторінок для власних проєктів студента, поширення інформації в інтернеті (техніки реклами та впливу на аудиторію), використання інтернет-ресурсів, «прозоре навчання» на прикладі системи CMS УКУ).

2. Евристичного навчання (через відкриття) – стимулювання допитливості, цікавості, заохочення до постійного, самостійного пошуку відповідей на питання суперечливого характеру (метод проєктів, кейс-метод, проблемні клуби, сократівська бесіда (вільні обговорення)).

3. Розвиваючого навчання – самопошук та розкриття потенціалу студента, мотивування до самовдосконалення, задоволення потреб та бажань студента у процесі оволодіння професією (методи творчих майстерень, наукові студентські та змішані конференції, самоаналіз через «колесо життя», гармонізація внутрішнього стану студента через компоненти арт-терапії, коучингу та створення позитивної групової динаміки і консенсусу через методи фасилітації).

4. Імітаційного або активного навчання – залучення до моментів реального професійного життя (ігрові технології, психодрама, театралізація, кейс-метод, тренінги, дискусійні технології навчання).

5. Контекстного навчання – поєднання різних видів діяльності студента (навчальної, наукової, практичної), де навчальні умови максимально наближені до умов майбутньої професії (метод професійного портфоліо студента).

6. Проблемного навчання – наукова проблема задана викладачем вимагає від студента неформатного, творчого та непередбачуваного рішення, яке стимулює до формування впевненості, вільного та необмеженого творчого

пошуку та розширює рамки роздумів та підходів студента щодо реалізації функцій майбутньої професії (кейс-метод, аналіз наукових та світських статей з точки зору економічної, релігійної, соціальної чи політичної позиції, вирішення проблем світового характеру з точки зору індивідуальної або групової студентської роботи («саміт рішень»), мозковий штурм).

Таким чином, різноманітність інноваційних технологій навчання, вдале їх поєднання у процесі здобуття освіти майбутніми фахівцями соціальної сфери, сприятиме не лише вдосконаленню змістового наповнення освіти, але і створить всі необхідні умови для формування кадрового потенціалу України, нового покоління в сфері соціальної педагогіки та роботи. Доцільна реалізація запропонованих організаційно-педагогічних умов, що є вдалими доповненнями до методологічних, дидактичних, комунікативних та психологічних факторів формування майбутніх фахівців соціальної педагогіки/соціальної роботи, сприятиме зміцненню внутрішнього прагнення студента професійно розвиватися в обраному напрямі, бути агентами змін у соціальній сфері.

Список використаних джерел:

1. Дяченко Н. О. Організаційно-педагогічні умови формування вмінь розв'язувати педагогічні задачі у майбутніх викладачів педагогіки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://nadiadyachenko.wordpress.com>
2. Мищишин М. М. Соціально-психологічний образ успішного фахівця як чинник професіоналізації студентської молоді: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.05 «Соціальна психологія» / М. М. Мищишин – К., 2016. – 23 с.
3. Тригуб І. П. Мотивація студентів як один із основних факторів успішної професійної підготовки / І. П. Тригуб // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Філологічна. – 2014. – Вип. 48. – С. 315–318.
4. Туркот Т. І. Інноваційні технології та методи навчання [Електронний ресурс] / Т. І. Туркот // Педагогіка вищої школи. – К. : Кондор. – 2011. – 628 с. – Режим доступу : http://pidruchniki.com/10470406/pedagogika/innovatsiyi_tehnologiyi_metodi_navchannya#93
5. Стрельников В. Ю. Сучасні технології навчання у вищій школі: модульний посібник / В. Ю. Стрельников, І. Г. Брітченко. – Полтава : ПУЕТ, 2013. – 309 с.

ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ

Бойчев І.І.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
Ізмаїльський державний гуманітарний університет*

РОЛЬОВА ПЕРСПЕКТИВА ЯК СТРАТЕГІЯ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

В умовах гуманістичних перетворень сучасного суспільства особливої значущості набуває створення культурно-освітнього середовища, проектування умов для набуття людиною образу компетентного й високодуховного культурного фахівця. Загальнодержавна освітня стратегія відображена зокрема в Законі України «Про освіту» (2017 р.), Національній доктрині розвитку освіти України XXI століття, що передбачають зміну стилю діяльності сучасного вчителя, активізацію позиції та підвищення якості його професійної підготовки. Якісно новий підхід до підготовки педагогічних кадрів (Закон України «Про вищу освіту» (2017 р.) базований на саморозвитку, реалізації творчого потенціалу і створенні оптимальних умов для саморозкриття професійно-креативного потенціалу, прагнення педагогів до особистісного та професійного зростання. Такий підхід виступає важливим орієнтиром оптимізації всієї структури професійної підготовки майбутніх учителів у системі університетської освіти, зростання її продуктивності, що потребує посилення фундаментальної та прикладної підготовки майбутніх педагогів. Цей зв'язок нерозривний, тому лише гармонізація змістового і процесуального аспектів професійної підготовки сучасного вчителя спроможна оптимізувати процес модернізації університетської педагогічної освіти, забезпечити її якість.

Натомість, незважаючи на низку позитивних досягнень вищої педагогічної школи України, парадигма традиційної підготовки майбутніх учителів не повною мірою відповідає новим викликам суспільства знань та реформуванню шкільної освіти учнів. Це спричинене, зокрема, недостатнім використанням інноваційного суто арсеналу управління професійною підготовкою майбутніх учителів, побудованого на принципах рольової перспективи.

Рольова перспектива, на думку провідних українських учених (І. Зязюн, Я. Кічук, Л. Кондрашова, Т. Яблонська) окреслює інноваційну стратегію й тактику управління якістю професійної підготовки майбутніх учителів до творчої педагогічної діяльності, дає змогу усвідомити їх соціокультурні потреби і здібності для ефективної самореалізації в сфері освіти. Рольова перспектива, як зазначає Л. Кондрашова, містить у своїй структурі такі управлінські завдання, які спрямовують професійно-педагогічну підготовку майбутніх учителів на:

– формування цілісності уявлень про педагогічну діяльність і динаміку її розвитку в умовах нових соціокультурних реалій;

– оволодіння не тільки теоретичними знаннями, що розкривають основи педагогічної праці, а й педагогічним досвідом з реалізації індивідуальних і колективних рішень, доцільних у самостійній професійно-педагогічній діяльності;

– розвиток креативного педагогічного мислення, уяви і здатності до прогнозування ходу розвитку навчально-виховного процесу, що гармонізує дії майбутніх учителів у напрямку впровадження інноваційних теоретичних концептів у практику власної професійної праці;

– стимулювання позитивної навчальної та професійно-педагогічної мотивації, що пробуджує інтерес і готовність майбутніх учителів до творчих дій у проблемних ситуаціях, закріплення власної установки на творчу педагогічну працю [2, с. 164].

На думку Т. Яблонської, рольова перспектива як механізм управління якістю педагогічної освіти, крім цього, сприяє:

– формуванню системи науково-педагогічних знань, умінь і навичок, що є обов'язковою умовою якості й результативності педагогічної підготовки майбутніх учителів в системі університетської освіти;

– оволодінню способами ефективної професійної поведінки в змодельованих навчальних ситуаціях, уміннями й навичками конструктивної педагогічної взаємодії, співробітництва і співтворчості в педагогічному колективі;

– розвитку здатності до постійного професійного росту, самовдосконалення й самоутвердження майбутніх учителів у сфері освіти через вияв якостей самооцінювання, самоконтролю, самоаналізу власних навчальних досягнень, самореалізації й самоутвердження на основі ініціативи і творчості в педагогічній діяльності [4, с. 110].

Ми дотримуємося думки вчених, що рольова перспектива як управлінський механізм підвищення якості професійної підготовки майбутніх учителів у ВНЗ – це двобічна залежність або співвідношення, коли актуалізовано лінію, яка йде зсередини, від внутрішнього плану їх особистої діяльності до зовнішнього вияву або, навпаки, ззовні у внутрішній план. Цей перехід відбувається за умови усвідомлення соціальної значущості і схвалення майбутніми вчителями стратегічної мети й завдань власної професійно-педагогічної підготовки у ВНЗ, які стають особистісно важливими для них. «Утворення установки передбачає входження суб'єкта в ситуацію й розуміння ним завдань, які в ній виникають; вона залежить, отже, від розподілу того, що суб'єктивно значуще для індивіда» [3, с. 520]. Наявність установки змінює і перспективу, у якій сприймається особистісно предметний зміст. Як відомо установка тісно пов'язана з тенденціями, які постають як прагнення, коли визначають не тільки вихідний, але й кінцевий пункт. Тенденція ж виявляється в потребах, інтересах та ідеалах особистості.

Зауважимо на тому, що рольова перспектива впливає на характер цілей навчальної роботи з оволодіння педагогічним знанням. Теоретично обґрунтовуючи можливість реалізації рольової перспективи за допомогою ігрових методів навчання, А. Вербицький наголошував на вагомій ролі цільової установки в навчальному процесі. Використовуючи цей підхід до з'ясування сутності рольової перспективи як основної мети в стратегії управління якістю професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів,

виокремимо різні аспекти, що характеризують особливості проектування й реалізації навчально-професійних завдань, а саме:

- створення «конфліктних» ситуацій і пошук виходу з них із залученням засвоєної педагогічної теорії;

- моделювання поведінкових протиріч і педагогічних ситуацій, що наявні в педагогічній практиці;

- визначення тимчасового режиму педагогічних дій до реального часу перебігу педагогічних подій в об'єкті імітації й виконання педагогічних ролей;

- посилення імпровізованих дій під час виконання різних ролей;

- розв'язання педагогічних, психологічних, смислових конфліктів у модельованих ситуаціях, максимально наближених до педагогічної реальності;

- прогнозування несприятливого перебігу подій на основі реальної педагогічної ситуації;

- створення умов для моделювання, імітації та програвання різних ролей, що відображають педагогічну дійсність;

- розв'язання педагогічних конфліктів, ухвалення нестандартних рішень у змодельованих ситуаціях, максимально наближених до педагогічної практики.

За нашими педагогічними спостереженнями, у ході управління якістю професійної підготовки студентів принципово важливо насамперед проектувати і планувати досягнення не тільки найближчих цілей (перспектив), а й віддалених, що ведуть до творчого виконання соціального замовлення (формування креативної особистості майбутнього вчителя, його професійної компетентності та готовності до інноваційної діяльності в сфері освіти). Бачення кінцевої мети (рольової перспективи) педагогічної підготовки студентів у системі університетської освіти стає визначальним у стратегії підвищення її якості, що втілює потенційну структуру професійно-педагогічної діяльності на різних етапах її провадження. У результаті складається цілісний процес педагогічної підготовки майбутніх учителів зі стратегічною концепцією, яка в тактичному плані реалізується у вигляді перспективних розвивальних задач на всіх рівнях навчання студентів. Реалізація рольової перспективи через систему навчальних задач передбачає засвоєння студентами всіх засобів, необхідних для компетентної, а, відтак, результативної педагогічної діяльності. Ці засоби слід вважати безпосереднім продуктом педагогічної підготовки майбутніх учителів до самостійної педагогічної діяльності. Залежно від руху до кінцевої мети (підвищення якості професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів), кожен черговий етап означає введення нових засобів і принципів управління цим процесом. Нові засоби покликані доповнити раніше засвоєний матеріал, подолати протиріччя між старими й новими знаннями, уміннями та навичками, усунути недоліки й окреслити нові перспективи професійного розвитку майбутніх учителів. Важливо також уведення в зміст педагогічної освіти майбутніх учителів різноманітних рольових ситуацій як однієї з основних одиниць реалізації стратегії управління якістю їх професійної підготовки.

Список використаних джерел:

1. Вербицкий А. А. Игровые формы контекстного обучения / А. А. Вербицкий. – М. : Знание, 1993. – 95 с.
2. Кондрашова Л. В. Высшая педагогическая школа и Болонский процесс: реалии и перспективы / Л. В. Кондрашова. – Кривой Рог : КГПУ, 2007. – 474 с.
3. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / Л. С. Рубинштейн. – СПб. : Питер, 2002. – 720 с.
4. Яблонська Т. М. Модель рольової перспективи в стратегії підвищення якості педагогічної підготовки майбутніх учителів-філологів / Т. М. Яблонська // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д.Ушинського : зб. наук. пр. – Одеса, 2012. – Вип. 11–12. – С. 103–113.

Ісакова І.В.*магістрант,**Ізмаїльський державний гуманітарний університет***ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКІВ
ІНКЛЮЗИВНИХ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ**

Загально визначено науковцями, що важливим аспектом побудови демократичного суспільства та гуманізації соціуму в Україні є забезпечення прав дітей дошкільного віку, які мають особливі потреби на отримання якісних освітніх послуг (І. Бех, А. Колупаєва, І. Луценко, В. Статнік та інші).

Це сприятиме як корекційній допомозі дітям з особливими освітніми потребами, так і їх соціалізації в суспільстві. Адже саме в дошкільному віці досягає найкращих результатів корекція вад дитини. [В. Статнік. Спеціальний ДНЗ: від функціонування до розвитку // Практика управління дошкільним закладом. – 2017. – № 8. – С. 18] Спілкуючись один з одним з раннього дитинства, діти з особливими освітніми потребами легше адаптуються в колективі зі здоровими дітьми, а здорові діти особливості дітей з вадами не сприймають як щось надзвичайне. Творчі педагоги інклюзивних дошкільних навчальних закладів довели важливість формувати позитивну соціальну атмосферу в дитячому колективі, виховувати взаємоповагу між дітьми, вчити здорових дітей з розумінням та толерантністю ставитися до дітей з особливими освітніми потребами. [В. Статнік. Спеціальний ДНЗ: від функціонування до розвитку // Практика управління дошкільним закладом. – 2017. – № 8. – С. 19] Дійсно, це надає змогу дітям з вадами краще підготуватися до умов реального життя, приймати участь у різних видах діяльності і, що дуже важливо – діти з особливими освітніми потребами зможуть максимально адаптуватися в суспільстві, стати його рівноправними членами та будуть сприйняті суспільством.

Наш досвід засвідчує, що головною перевагою інклюзивної освіти є і те, що сім'я дитини з особливими освітніми потребами зможе приймати активну участь у процесі її виховання та навчання, оскільки батьки краще розумітимуть проблему розвитку своїх дітей. Це сприятиме правильному типу сімейного виховання та запобігатиме соціальній депривації.

Спираючись на власний досвід, хочеться наголосити на тому, що розвиток інклюзії є дуже важливим аспектом сьогодення. Роки педагогічної практики в загальноосвітньому ДНЗ свідчать про необхідність інклюзивної освіти в сучасному суспільстві.

З раннього віку дівчинка, хворіючи на дитячий церебральний параліч нижніх кінцівок, відвідувала загальноосвітній ДНЗ. Дитина добре адаптувалася в колективі, користувалася повагою з боку однокласників, показувала блискучі результати в засвоєнні програми ДНЗ, в розвитку комунікативних якостей. Попри те, що з раннього дитинства дівчинка знаходилася в «групі ризику» по виникненню соціальної депривації, спілкування зі здоровими дітьми, сприйняття ними дівчинки, як повноцінного члена колективу, правильний тип сімейного виховання та своєчасно надана спеціалізована допомога дали змогу дитині повністю розкрити свій потенціал, свої здібності та жити повноцінним життям.

Але варто зазначити, що включення таких дітей до загальноосвітньої групи ДНЗ потребує наявності асистента вихователя, який зможе необхідну кількість часу в необхідний момент приділити саме цій дитині. За наказом Міністерства освіти і науки України від 04.11.2010 року № 1055 в інклюзивній групі передбачено посаду асистента вихователя.

На III Міжнародній науково-практичній конференції Російської Федерації «Інклюзивное образование: результаты, опыт и перспективы» (24–26 червня 2015 року) розглядалося питання розвитку інклюзивної освіти в Росії. Було зазначено, що проблему становить неготовність загальноосвітніх навчальних закладів приймати дітей з особливими освітніми потребами. Тому що для інклюзивного навчання необхідно побудувати спеціальні умови та отримати додаткові знання педагогам.

Водночас зазначимо, що включаючи інклюзивну освіту у загальноосвітні дошкільні навчальні заклади, важливо щоб вихователі отримали спеціальну підготовку.

З огляду на вище зазначене актуалізується, з одного боку, здатність керівника ДНЗ створити команду однодумців щодо виключного значення інклюзії у дошкільному навчальному закладі, а, з іншого – його обізнаність у поетапному розгортанні стратегії діяльності закладу як соціальної інституції.

Нашу увагу привернули дослідження, в яких безпосередньо осмислюється напрацювання практиків в аспекті успішного запровадження інклюзивної освіти у ДНЗ [І. Луценко Запровадження інклюзивної освіти у дошкільних навчальних закладах// Практика управління дошкільним закладом. – 2016. – № 1. – С. 6-9] Науковці (зокрема, І. Луценко) стверджують про доречність зосередження уваги на таких аспектах:

- комплектування інклюзивних груп, де головне наповнюваність груп та вікова своєрідність дитини;
- документація, яка визначає підстави для зарахування дитини до інклюзивної групи (довідка, дільничного лікаря, заява батьків тощо);
- конкретика протипоказання для прийому дитини до інклюзивної групи (йдеться про захворювання та порушення функції організму та ін.);
- розроблення індивідуальної програми розвитку, до якої залучаються не лише вихователі, а й вихователь – методист, асистент вихователя, медична сестра, практичний психолог, вчитель-дефектолог.

Нам видається цікавим досвід, що склався у відчизняних інклюзивних ДНЗ щодо розділів індивідуальної програми розвитку дитини з особливими потребами [І. Луценко Запровадження інклюзивної освіти у дошкільних навчальних закладах // Практика управління дошкільним закладом. – 2016. – № 1. – С. 9–11]; Тут принципово важливі не лише ресурси освітніх послуг, а й види діяльності асистента вихователя та асистента дитини.

Для керівника ДНЗ, який спроможний творчо врахувати здобутки інклюзивної освіти, значною є його компетентність у питаннях визначення заходів, спрямованих на створення у закладі інклюзивного простору.

Йдеться про дотримання відповідних принципів (гуманізму, дитиноцентризму, використання технологій педагогічної логістики, природовідповідності та ін.), а також про просвітницьку діяльність у соціумі. Привертає увагу [В. Статнік. Спеціальний ДНЗ: від функціонування до розвитку // Практика управління дошкільним закладом. – 2017. – № 8. – С. 23] щодо технологічних станів модернізації навчальних закладів: розробка методик і технологій реалізації кожного модуля, реалізація модулів, організація семінарів і тренінгів за модулями тощо.

Перспективи подальшого наукового пошуку ми пов'язуємо з розробкою і впровадженням педагогічних умов створення інклюзивного освітнього простору дошкільнят.

Список використаних джерел:

1. Статнік В. Спеціальний ДНЗ: від функціонування до розвитку // Практика управління дошкільним закладом. – 2017. – № 8. – С. 18.
2. Статнік В. Спеціальний ДНЗ: від функціонування до розвитку // Практика управління дошкільним закладом. – 2017. – № 8. – С. 19.
3. Луценко І. Запровадження інклюзивної освіти у дошкільних навчальних закладах // Практика управління дошкільним закладом. – 2016. – № 1. – С. 6- 9.
4. Луценко І. Запровадження інклюзивної освіти у дошкільних навчальних закладах // Практика управління дошкільним закладом. – 2016. – № 1. – С. 9- 11.
5. Статнік В. Спеціальний ДНЗ: від функціонування до розвитку // Практика управління дошкільним закладом. – 2017. – № 8. – С. 23.

ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ВИХОВАННЯ

Бойчев И.И.

кандидат педагогических наук, доцент, преподаватель;

Егзарова В.И.

*студент педагогического факультета,
Измаильский государственный гуманитарный университет*

СВОЕОБРАЗНОЕ ВЛИЯНИЕ МУЗЫКАЛЬНОГО ИСКУССТВА НА СУБКУЛЬТУРУ СОВРЕМЕННОЙ МОЛОДЕЖИ

В настоящее время довольно сложно найти общественное место, где не звучала бы музыка. Музыка стала неотъемлемой частью не только радио, но и телевидения, его программ, фильмов, видео клипов, и даже рекламы. Более того, компьютерные игры так же содержат музыку в качестве фона, саундтреков. С недавних пор музыка стала более распространяться в массах: в магазинах, на улицах, в супермаркетах, в автобусах, такси, барах, ресторанах, очередях и в куче других мест. Почти у всех из нас есть привычные любимые мелодии, которые мы с удовольствием слушаем, собираясь на учебу или работу, в метро в плеере или дома в свободное время. Есть песни, которые положительно влияют на наше состояние в периоды утомления или депрессии, они дают нам энергетику, силу противостоять трудностям. Есть песни, которые заставляют задуматься и пересмотреть своё отношение к тому или иному вопросу. Яркие, образные, эмоционально-насыщенные композиции способны вдохновить на написание стихов или прозы, либо на изобразительное творчество. Под некоторые песни, наоборот, не хочется ни думать, ни творить, но зато под них хорошо отдыхать или засыпать.

Музыка – это искусство, а следовательно, это одна из форм общественного сознания. Как и всякое искусство, музыка отображает жизнь в художественных образах. Музыка – искусство звуковое. Она может вызвать в человеке мысль о величии и красоте природы, о жизненных бурях и трагедиях, она воспекает волю и мужество героя, вступающего в борьбу со стихиями, заставляя слушателя оплакивать его гибель или ликовать по случаю победы. Музыка способна раскрыть самые сокровенные порывы души, чувства и настроения человека. Поэтому музыка называется искусством выразительным. Еще одна особенность музыки – исполнение.

Чтобы музыкальное произведение стало известно людям, оно должно быть исполнено.

Профессиональная музыка очень разнообразна. Так называемая легкая, развлекательная музыка создается для отдыха и часто воспринимается как фон повседневной жизни. Самая сложная область профессионального музыкального искусства – классическая музыка. Классическая музыка обращается к вечным вопросам бытия. В центре классических сочинений стоят нравственные, религиозные и философские проблемы. Еще одна важная

область профессионального творчества – джаз и рок-музыка. Они передают восприятие мира человеком новой эпохи, жизнь которого резко изменили техническая революция, мировые войны и общественные катастрофы. Существует множество разновидностей джаза и рока. Некоторые близки развлекательной музыке, другие же, напротив требуют серьезного, подготовленного слушателя.

Глубокое понимание музыки требует от слушателя определенного усилия, но как много обретает человек, сделавший это усилие! Перед ним открывается чудесный мир, наполненный звуками, покоряющими красотой и одухотворенностью. Этот мир открывает людям главное – слушать музыку.

Музыка также одна из наистарейших форм коммуникации людей, которая существовала во все времена, во всех культурах. По словам известного психолога-музыковеда Б.М. Теплова, музыка является особым видом познания – эмоциональным познанием, она превращает все внешние воздействия в переживание и эмоциональный опыт, без которого личность не может состояться. К. Леви-Стросс в свою очередь считал, что музыка берет на себя функцию мифа в современный период западной цивилизации, облегчая систему миропонимания, формируя духовные запросы различных социальных групп, в силу своих онтологических и социально-функциональных свойств, способности передавать изменчивое и процессуальное в непосредственных переживаниях, музыка становится особенно созвучна духу молодости. Она – безусловный лидер в художественном кругозоре современной молодежи. Данная тенденция фиксировалась отечественными социологами в течение ряда лет. Было отмечено, что к 1975 году, по сравнению с шестидесятыми, она с четвертого места переместилась на второе. В 80-е годы, по результатам отдельных социологических исследований, позиция музыки уже колебалась между второй и первой, а к 90-м она устойчиво доминирует в художественном кругозоре молодых на первом месте. Следовательно, целью моей статьи является отразить влияние музыки на молодежные субкультуры.

Однако, музыка не только определяет направление и характер художественных потребностей молодежи, но и становится значимым символическим началом межличностного общения, способствуя становлению групповых отношений (молодежных субкультур). В группе конкретизируются общие музыкальные представления, приобретая ценностное значение, закладываются устойчивые модели поведения, в отношении их – складывается определенный культурный стиль. Таким образом, посредством изучения музыкальных интересов, можно достаточно достоверно описать типичные культурные черты члена конкретного молодежного сообщества. Музыка, выступая идентификатором различных групп молодежи, способна конструировать определенный жизненный стиль, который во многом зависит от качественного отбора тех или иных музыкальных предпочтений.

В начале 50-ых еще и не было понятий «молодежная культура», не было никаких ценностей, принадлежащих той или иной субкультуре, как не было и «ярлыков», присваиваемых ныне тому или иному человеку, отличающемуся по внешнему виду или музыкальным предпочтениям по первому впечатлению. Молодежь также собиралась отдельными группами, но никто не заявлял «я панк» или «я реппер». Молодежная культура была открыта как факт после 50-х годов в Англии. Однако даже после открытия никаких

«особых мировоззрений» не существовало, все учились в школе, затем мужчины шли на заработки, а женщины выходили замуж. Другими словами тот узкий период между детством и взрослением выделялся не особо четко.

Настали другие времена, и этот самый период между детством и взрослением затянулся. Интересу к молодежным субкультурам подвержены люди в среднем от 14-25 лет. Это период уже не детскости, но еще не взрослости. Период учебы, когда так хочется и чего-нибудь помимо стандартных знаний. Хочется так же чего-то и помимо стандартных развлечений, таких как клубы и другие скопления обычных молодежных масс. Жизнь одна, каждый человек индивидуален, стоит заметить, что тема индивидуальности имеет не последнее место у современных представителей молодежных субкультур.

Проявление молодежных субкультур в целом бесспорно связано с характером протеста. Протеста чему, политике, измене окружающей среды или же стадному обществу, – каждый решает сам. Слоганом к действию служит фраза «Жизнь коротка. Лови момент» но не к тому действию, смысл которого гулять целыми днями, каждый раз с разными людьми, буяннить, пить и пробовать все – что плохо лежит, а именно к действию осознавать мир, понимать его, принимать таким как он есть и не вредить ему. Можно считать это своеобразным протестом, или же особенностью. Так как ничтожную долю процента молодежи на самом деле волнует проблема окружающей среды. Поэтому стоит заметить, что среди неформалов довольно широко распространено вегетарианство. В своем большинстве представители молодежных субкультур народ довольно интересный и неординарный, это творческие люди с особым подходом к окружающему миру. Настоящие представители своей культуры люди не редко начитанные, являются интересными собеседниками и заслуживают лишь уважения. Существует ложное мнение, что у представителей молодежных субкультур наблюдаются сложности в учебе и их способности гораздо ниже, нежели даже простых дворовых ребят. Однако, все люди разные, и не стоит судить всех как какого-либо одного, среди всех людских сословий присутствуют злые, добрые, тупые, умные и так далее. Поэтому осуждать представителей молодежных сословий хотя бы за внешний вид как минимум глупо. Есть конечно индивидуумы, которые хотят лишь выделиться, обратить на себя внимание, однако изначальное назначение особого вида, лишь для себя, для своего собственного комфорта и для отражения своего мироощущения.

Список использованных источников:

1. Сухомлинский В. А. Роль музыки в формировании личности / В. А. Сухомлинский // Формирование личности. – 2005. – С. 155-156.
2. Левикова С. И. Неформальная молодежная субкультура / С. И. Левикова // Высшая школа. – 2010. – С. 616.
3. Шапинская Е. Н. Очерки популярной культуры. / Е. Н. Шапинская // Академический проект. – 2008. – С. 192.
4. Петрушин В. И. Музыкальная психология / В. И. Петрушин // академический проект. – 2008. – С. 248.

Бойчев І.І.

кандидат педагогічних наук, доцент, викладач;

Долгова Х.С.

*студент педагогічного факультету,
Ізмаїльський державний гуманітарний університет*

ПОЗИТИВНА СОЦІАЛІЗАЦІЯ СУЧАСНИХ ПІДЛІТКІВ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

На протязі історичного розвитку людства мистецтво посідало одне з провідних місць у системі формування особистості людини. Його розглядали як частину світу, як певний духовний засіб пізнання навколишньої дійсності. Власне всім різновидам мистецтва надавали цілющого значення, вважали, що за його допомогою людина «очищає» своє тіло та душу. На сучасному етапі розвитку суспільства молода людина стикається у процесі життєдіяльності з різноманітними чинниками, що здійснюють негативний вплив на формування особистості. Суспільство, де етично-моральні норми, цінності втратили своє значення, а на перший план виступають псевдо норми, потребує особливого засобу формування свідомості у молодого покоління. Саме багатогранність мистецтва, невичерпність його можливостей відкриває новий шлях до генерації гармонійної особистості. Розкриття внутрішнього світу людини через її творчість виступає на сьогоднішній день основним пріоритетом, ціллю, митою життя в ідеалі багатьох людей.

Питання вивчення особливостей взаємозв'язку «особистість – мистецтво» зустрічається ще у філософських поглядах Платона. Вивченням даного питання займалися Фіхте, Шопенгауер, Шеллінг, Ліне, Фереро та В. Соловйов.

Музичне мистецтво на сьогоднішній період стає одним із засобів самореалізації особистості та способом вирішення життєвих труднощів сучасного підлітка. Його роль у вихованні підростаючого покоління неухильно зростає, оскільки протидіяти явищам бездуховності, аморальності можна лише шляхом формування усвідомлення важливості та пріоритету загальнолюдських цінностей, вдосконалення творчого потенціалу, прагнення до пізнання.

Метою даної роботи є дослідити вплив мистецьких засобів на становлення особистості в підлітковому віці.

Об'єктом дослідження є особистість підлітка, а предметом – система ціннісних орієнтацій, що формується під дією музичного мистецтва в підлітковому віці.

Мистецтво є формою відображення культури, воно намагається відтворити ряд життєвих явищ, подій, історію суспільства. Тому мистецтво робить вплив не тільки на почуття індивіда, а й на його волю, сприйняття оточуючого світу. Мистецтво становить стрижень духовної культури, є колективною пам'яттю людства, яка здійснює зв'язок поколінь, різних народів та культур. Воно ціннісно орієнтує людину в світі, розвиває у неї творчий дух, пробуджує у людині творця.

Музика ж завжди визнавалася надзвичайним видом мистецтва. З давнини використовується цілющість музики не тільки для духовного здоров'я, але й для фізичного та психічного. Терапевтичну властивість музики підкреслюють і психологи, стверджуючи, що за допомогою певної мелодії можна спонукати певного емоційного стану людини. Музика – це вид мистецтва, який відображає реальну дійсність в емоційних переживаннях і наповнених почуттям ідеях, що виражаються через звуки особливого роду, в основі яких – узагальнені інтонації людської мови.

Важливою психолого-педагогічною характеристикою дітей середнього шкільного віку є яскравий вияв предметно-образної інтерпретації, яка починає переважати над емоційністю сприйняття. Процеси соціалізації відбуваються за рахунок інтенсивного морального формування особистості.

Процеси соціалізації за допомогою мистецтва цікаво відбуваються у дітей підліткового віку. Увага підлітків починає зосереджуватися на внутрішньому житті людини, вони прагнуть усвідомити свої стосунки з колективом однолітків. Активізуються процеси самопізнання, самовизначення, визначення особистих етико-естетичних поглядів і суджень, оцінок, засвоєння соціально прийнятих норм поведінки.

У своїх соціальних відносинах підлітки стають активнішими, а їхня діяльність в усіх сферах – все більш усвідомленою. Їм притаманні глибина переживань, виявлення індивідуальних смаків, уподобань. Вплив музики на соціалізацію особистості дитини в цей період здійснюється через формування духовних потреб.

Освітньо-розвивальна та ціннісно-виховна функції музичного мистецтва набувають у свідомості дитини інтегративного значення, цілісність пізнання дає змогу подолати суперечності вікових особливостей, висвітлити та відбити чуттєвий світ у його діяльнісному аспекті.

Таким чином, музичне виховання не тільки сприяє розвитку музичних здібностей, формуванню образно-художнього освоєння навколишнього світу, але й виникненню емоційних установок на творчо-естетичне ставлення до мистецтва. У реалізації завдань формування художньо-естетичного смаку підлітків великого значення набуває сама особистість педагога. Особливості творчої індивідуальності педагога й студента припускають різноманітність шляхів виховання.

Список використаних джерел:

1. Абрамова Г.С. Практическая психология. – М. : Академія, 1997. – 368 с.
2. Анастаси А. Психологическое тестирование. – М. : Педагогика, 1982. – 279 с.
3. Братусь Б.С. Аномалии личности. – М. : Мысль, 1988. – 301 с.
4. Бурлачук Л.Ф., Морозов С.М. Справочник по психологической диагностике. – К. : Наука, 1989. – 197 с.

Гатеж Н.В.

здобувач, асистент,

*Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича*

ВИХОВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ У КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття) визначає основну мету освіти, спрямовану на естетичне виховання та всебічний розвиток людини як найвищої цінності суспільства, формування її духовних смаків, ідеалів та розвиток художньо-творчих здібностей. У «Концепції художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх закладах України» зазначено: «Через сприйняття творів вітчизняного та зарубіжного мистецтва, через практику художньої діяльності формувати в учнів особистісно-ціннісне ставлення до мистецтва, розвивати загальні та спеціальні здібності, художньо-образне мислення, виховувати потребу та здатність до художньо-творчої самореалізації та духовного самовдосконалення» [4, с. 6].

Зазначимо, що психолого-педагогічна наукова думка звертається до різних питань, пов'язаних із розвитком естетичної культури учня. Проблема формування естетичної свідомості, як складової естетичної культури, розглядають В. Бутенко, С. Дем'янчук, І. Зязюн, Н. Миропольська, О. Рудницька та інші. Ідеї формування естетичної культури учнів знаходимо у напрацюваннях вітчизняних і зарубіжних педагогів і психологів. Серед них Д. Джола, Д. Кабалевський, Н. Киященко, Б. Ліхачов, А. Макаренко, Б. Неменський, Н. Пилипенко, В. Сухомлинський, М. Таборідзе, В. Шацька, А. Щербо та ін.

Варто відмітити, що зміст естетичного виховання, орієнтованого на формування естетичної культури школярів, передбачає розвиток у школярів здатності сприймати прекрасне в природі, у праці, у творах мистецтва, у навколишньому світі, у поведінці людей, які прагнуть насолоджуватися цим прекрасним [7, с. 52-55].

Не можемо не погодитися з думкою А. Лебедевої, яка переконана, що в сучасних умовах немає школи, технікуму, професійно-технічного училища, громадської дитячої та юнацької організацій, в яких був би відсутній інтерес до естетичного виховання. Здатність розуміти, відчувати прекрасне є не тільки певним критерієм, показником рівня розвитку школяра, а вона виступає і стимулом для розвитку власних творчих здібностей [5].

Як акцентує дослідниця Л. Масол, загальна мистецька освіта – це підсистема шкільної освіти, що гармонійно поєднує навчання, виховання та розвиток дітей і молоді засобами мистецтва. Саме вона покликана підготувати їх до активної участі у соціокультурному житті, до подальшої художньо-естетичної самоосвіти. Автор наголошує також, що шкільна мистецька освіта є посередником між суспільно значущими культурними цінностями й особистісними цінностями, вона забезпечує набуття життєво важливих компетентностей, які дають змогу самореалізуватися у найрізноманітніших

видах художньої діяльності відповідно до індивідуальних інтересів і потреб [6, с. 6].

Аналізуючи процес формування естетичної культури особистості, А. Комарова зазначає, що даний процес передбачає «вироблення у неї естетичних установок, ціннісних орієнтацій в області почуттів, потреб, інтересів, ідеалів і смаків, критеріїв оцінки і принципів естетичного відношення до дійсності. Формування естетичної культури особистості потребує вироблення у неї естетичної свідомості, здатності та потреби в естетичній діяльності. Рівень розвитку естетичної свідомості обумовлює естетичне відношення людини до дійсності, високий рівень її естетичної культури [3, с. 32-36].

Необхідно зауважити також, що естетичну культуру особистості учня утворюють такі компоненти як естетична свідомість, естетичні потреби, естетична діяльність. Естетична свідомість – сукупність поглядів, знань, суджень, оцінок, ідей, ідеалів. Її основою є естетичне сприймання – процес відображення сутності предметів і явищ естетичної дійсності, співвідношення сприйнятого. На думку А. Комарової, вироблення в особистості естетичної культури має на меті формування гармонійно розвиненої особистості. Специфічним завданням тут є формування естетичних поглядів, смаків, ідеалів, почуттів [3, с. 23].

У контексті розкриття порушеного нами питання виникає необхідність аналізу основних структурних елементів естетичної культури учня. Так, при безпосередньому спогляданні (милуванні) твору мистецтва спочатку виникають естетичні почуття, які виражаються у співпереживанні, хвилюванні дитини, насолоді від сприйнятого. Далі на основі естетичного сприймання формуються естетичні погляди – думки, судження, уявлення про прекрасне і потворне, які є основою ставлення до явищ буття загалом і явищ мистецтва зокрема. На основі естетичних поглядів, особистість учня визначає для себе естетичний ідеал – соціально обумовлений взірець досконалості, який є орієнтиром в оцінюванні естетичних явищ і власної художньо-творчої діяльності. Зазначимо, що поряд із іншими потребами, дитина має й естетичні потреби, які трактуються вченими як внутрішня необхідність в осягненні певних естетичних цінностей і розвитку певних умінь. Маючи у своїй основі естетичні почуття – спричинені взаємодією з естетичними цінностями (творіннями природи і людського таланту) емоції людини, естетичні потреби втілюються в естетичних смаках – здатності дитини до індивідуального відбору із сукупності естетичних явищ і предметів тих, які найбільше відповідають її поглядам та ідеалам, породжують позитивні відчуття в процесі сприймання. Усі ці якості формуються у дитини під час виконання естетичної діяльності.

Цінною для нашого дослідження є думка про те, що естетична діяльність учнів – це безперервний процес формування і реалізації певних творчих умінь, навичок, здібностей, гармонізації себе і світу. Естетична діяльність також є системою видів діяльності, специфіка яких визначається співвідношенням цілей перетворення та характером того об'єкта дійсності, на який це перетворення спрямоване. Мета естетичної діяльності – перетворення дійсності за законами краси, тобто за законами ритму, симетрії, пропорції, гармонії тощо[2, с. 98-99].

Слушними, на нашу думку, є висновки вчених О. Гордійчук та О. Піддубної про те, що образотворча діяльність – основний шлях розвитку здібностей дітей, в якому активність дитини приводить до відчутних результатів. Організація образотворчої діяльності має поєднувати в собі творчу працю й задоволення, пізнання світу і гру, фантазію і точний розрахунок. Заняття з образотворчого мистецтва слід спрямувати на розвиток в учнів зорової пам'яті, спостережливості, просторової уяви, тонкої моторики пальців, уміння зосередитися, наполегливості у досягненні мети і, головне, відчутті ритму і гармонії. На активізацію образотворчої діяльності дитини позитивно впливає організація постійних виставок дитячих робіт, які стимулюють потяг до мистецтва, сприяють естетичному розвитку учнів, залученню до образотворчої діяльності нових талантів. Науковцями доведено, що досвід образотворчого мистецтва, набутий людиною в дитинстві, дає відчутні позитивні наслідки в дорослому житті [1].

Погоджуючись із висновками дослідників, вважаємо, що завдання вчителя образотворчого мистецтва – послідовно й систематично формувати в учнів емоційне ставлення до творів мистецтва та естетичного в навколишньому середовищі, стимулювати і заохочувати їх до творчої діяльності за спостереженням з пам'яті, на теми за фантазією, розвивати образне сприймання, уміння спостерігати й аналізувати об'єкти та явища навколишнього світу, передавати стан і настрій у творчій діяльності, розширювати поняття про зв'язок мистецтва з життям, значення творчості в суспільстві, активізувати допитливість, кмітливість, самостійність у процесі навчання. Така робота вчителя сприяє нагромадженню в учнів художньо-естетичного досвіду, реалізації самостійних творчих можливостей, розвитку естетичного світосприйняття, естетичної оцінки, естетичних суджень і відчуттів, адже за допомогою естетичного виховання людина не лише здобуває знання з певного мистецького напрямку, а й вчиться усвідомлювати себе частиною культурного простору.

Отже, резюмуючи попередні висловлювання, можемо вказати, що естетична культура є багатокомпонентним і поліфункціональним за своєю природою явищем, яке виражає сформовану естетичну свідомість та естетичний смак особистості. Проблема виховання естетичної культури учнів є актуальною на сучасному етапі реформування освітньої галузі та важливою у професій підготовці майбутнього вчителя образотворчого мистецтва.

Список використаних джерел:

1. Гордійчук О.В., Піддубна О.М. Розвиток естетичної культури молодших школярів засобами образотворчого мистецтва // Інноваційний досвід педагогів дошкільної та початкової освіти Житомирщини: збірник науково-методичних праць / за заг. ред. В.Є. Литнєва, Н.Є. Колесник. – 2012. – С. 256-260.
2. Естетика: навч. посібн. / [М.П. Колесніков та ін.]; за ред. В.О. Лозового. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – 205 с.
3. Комарова А.И. Эстетическая культура личности / А.И. Комарова. – К.: Вища шк. – 1988. – 151 с.
4. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах / [за ред. Л. Масол] // Шкільний світ. – 2002. – № 9. – С. 1-15.
5. Лебедева А.В. Естетичне ставлення школярів до дійсності як фактор особистісного творчого розвитку [Електронний ресурс] / А.В. Лебедева // Актуальні проблеми соціології,

психології, педагогіки. – 2011. – Вип.13. – С. 230-235. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/apspp_2011_13_42

6. Масол Л.М. Художньо-педагогічні технології в основній школі: єдність навчання і виховання: метод. посіб. / Л.М. Масол. – Харків: «Друкарня Мадрид», 2015. – 178 с.

7. Неменский Б.М. Мудрость красоты: о проблемах эстетического воспитания / Б.М. Неменский. – М.: Просвещение, 1987. – 253 с.

Костиренко Л.О.

студентка,

Полтавський національний педагогічний університет

імені В.Г. Короленка

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО ТАНЦЮ

Актуальними питаннями постають естетичне виховання й розвиток естетичної культури молодших школярів засобами українського народного танцю. Естетичне виховання дітей засобами хореографії здійснюється в установах позашкільної та шкільної освіти.

Естетичний розвиток людини – ставлення до навколишнього світу. Естетичні почуття – емоції, які викликає в дітей навколишній світ, переживання й усвідомлення їх з погляду краси, добра. Розвиток емоційної сфери – складний процес, бо молодші школярі ще важко усвідомлюють свої хвилювання, розуміють власне Я [6, с. 8]. Відповідно до цього, естетичне виховання – складова частина виховного процесу, безпосередньо спрямована на формування здатності сприймати й перетворювати дійсність за законами краси в усіх сферах діяльності людини [5, с. 315].

Метою естетичного виховання є високий рівень естетичної культури особистості, її здатність до естетичного освоєння дійсності. Найважливіше завдання – формування й розвиток естетичного сприйняття, яке складає основу естетичного почуття.

Проблеми щодо обраної теми розглянули: Бондаренко Л.А., Василенко К.Ю., Верховинець В.М., Голдрич О.С., Гусев Г.П., Гуменюк А.І., Забрєдовський С.Г., Зайцев Є.В., Шевчук А.С. та ін. Дослідники сформулювали критерії щодо основних умов розвитку творчих здібностей, виявили специфіку впливу засобів української народної хореографії на естетичне виховання молодших школярів, визначили особливості прояву творчих здібностей молодших школярів у різних видах діяльності.

У посібнику «Ритміка і танець в 1-4 класах загальноосвітньої школи» Людмила Анатоліївна Бондаренко наголошує на важливості та виховному значенні знять з ритміки й танцю молодших класів загальноосвітньої школи. Уроки хореографії допомагають розвиткові музикальності та почуття ритму дітей у спеціальних рухах певного музичного твору. Виробляє в учнів граціозність, підтягнутість, зростає культура поведінки. Отже, уміло поставлена хореографом робота у танцювальному колективі має допомогти виховати розвинену людину з високими духовними та фізичними якостями [1, с. 3].

Український народний танець молодші школярі можуть вивчати у загальноосвітніх середніх школах, школах мистецтв, будинках культури, бо в цьому віці, наголошують керівники колективів, краще починати знайомитися з основами народної хореографії [3, с. 6].

Робота із самодіяльним хореографічним колективом вимагає від керівника не лише вузькопрофільних знань, а й досвіду і здібностей педагога. Не можна обмежуватись лише розучуванням і постановкою танців. Необхідно регулярно й наполегливо виховувати учасників, а це вимагає складної всебічної підготовки керівника. Успіх його роботи залежить від якості підготовки до всіх занять, систематичної і клопіткої праці над підвищенням свого педагогічного й художнього рівня, а також загальної культури [3, с. 7].

Для конкретизації ми вважаємо доцільним виокремити такі засоби українського народного танцю: 1) українська народна танцювальна лексика; 2) українська народна пісенно-танцювальна та інструментальна танцювальна музика; 3) українські народні костюми.

Охарактеризуємо кожний засіб українського народного танцю [4, с. 38].

Українська народна танцювальна лексика – це окремі рухи, пози, із яких складається український народний танець. Методика виконання українського народного танцю є в працях таких теоретиків: А.В. Лопухов, А.В. Ширяєв, А.І. Бочаров «Основи характерного танцю», Г.П. Гусев «Методика викладання народного танцю», Є.В. Зайцев «Основи народно-сценічного танцю», Т.С. Ткаченко «Народний танець» та ін. Основоположником теоретичних засад українського народного танцю став Василь Миколойович Верховинець «Теорія українського народного танцю» (1919 рік), «Весняночка» – зібрано 156 українських народних ігор та пісень на різні теми. Автор описує повністю кожну гру з рухами, додає нотний матеріал, слова (вигуки дітей), малюнки з композиційними перебудовами. Наприклад: весняні – «Йди, йди дощику»; літні – «Ой у полі жито»; осінні – «Два півники»; зима – «Білесенькі сніжиночки» та ін. «Весняночку» можна використовувати на початкових етапах ознайомлення дітей із українським народним танцем, розвиваючи музичність, ритмічність й таким методом виховувати любов до Батьківщини, народної пісні, повагу до культури своїх предків [2, с. 10].

У формуванні танцюриста українського народного танцю відіграє значну роль вивчення танцювальної лексики різних етнічних регіонів України (Опілья, Слобожанщина, Полісся, Покуття та ін), ознайомлення дітей зі стилем та манерою виконання. Вихованці набувають знань, необхідних для творчого сприйняття і емоційного відтворення художніх образів.

У навчально-виховній роботі вчитель хореографії повинен дотримуватись таких принципів : науковості (опрацювання методичної та наукової літератури, відвідання майстер-класів, вебінарів хореографом та висвітлення на заняттях достовірної інформації); систематичності та послідовності («від простого до складного»); доступності (природовідповідність); принцип індивідуального підходу (вправи виконуються на початковому етапі у «чистому» вигляді, у подальшому додаються зв'язувальні рухи); емоційності навчання; демократизації, гуманізації; виховання здорової дитини (використовується принцип контрастів, тобто чередування різних за навантаженням вправ та елементів) та ін. Ці особливості принципів роботи з дитячим колективом дозволяють навчати гармонійно і прискорено,

покращити танцювальну підготовку. Із перших років навчання слід виховувати в дітей серйозність, свідоме ставлення до сприйняття матеріалу. Увесь процес навчальної діяльності має організовуватися так, щоб він мав творчий, спрямований характер. Під час оволодіння танцювальною технікою потрібно формувати в колективі творче мислення, досягати виразності кожного руху.

Простота й природність виконання побутових українських народних танців та хороводів надають більше можливостей для розвитку комунікативних якостей у дітей: дружелюбності, товариськості, співчуття, які визначають духовно-моральну культуру особистості.

Танцювальний твір, який правдиво передає задум художника – важливий засіб естетичного виховання. Для того, щоб танець став засобом естетичного виховання, він повинен мати високохудожню форму. Досягти цієї мети виконавець може, лише досконало оволодівши засобами української народної танцювальної лексики [4, с. 8].

Українська народна музика. Без знання музики та розуміння її образного, емоційного змісту, без національного колориту, без урахування тісного зв'язку музики й танцю не досягнути повної осмисленості справжньої виразності українського народного танцю. Тому розвиток музичної культури є одним із основних завдань виховання дітей молодшого шкільного віку. Музичний розвиток дітей повинен проводитись на основі вивчення естетики музики, ознайомленням, слуханням української народної музики й пісень, аналізу їхньої змісту й форми.

Завданням навчання є уміння точно втілювати музику в блискучих, видимих образах танцю, розкриваючи усе розмаїття звукових інтонацій. Спільна творча робота педагога та концертмейстера, що музично оформляє урок, сприяє найбільш ефективному художньому мисленню дітей молодшого шкільного віку, свідомому осягненню зв'язку музики з танцем, прищепленню навичок узгодженості руху з музикою [3, с. 68].

Отже, кожний український народний танець поставлений хореографом-балетмейстером повинен розкривати тему музичного твору, визначаючи образ, характер та суть сценічної дії. У навчальній та постановчій роботі необхідно прагнути використовувати лише високоякісну музику. Це значно розширить музичні обрії та наштовхне на нові «не заштамповані» образи.

Український народний костюм. Дітям молодшого шкільного віку на заняттях з українського народного танцю рекомендують демонструвати народний костюм та пояснювати відмінності між автентичним та сценічним костюмом. Перші не використовуються для народного танцю (як 100 років тому), вони знаходяться в музеях, приватних колекціях, передаються з покоління в покоління. В основі сучасного народно-сценічного костюму є елементи українського автентичного костюму (вишивка, прикраси, крій одягу: сорочки, плахти та ін). Костюми й рухи степових районів у стилістичному аспекті відрізняються від танців гірських районів України [4, с. 15].

Отже, сучасному світі взагалі і в Україні зокрема хореографія стає домінуючим видом мистецтва. Заняття хореографією сприяють естетичному вихованню дітей, позитивно впливають на їхній фізичний розвиток, розширюють їхню загальну культуру. Активне ознайомлення з хореографією формує художній смак дітей, вони починають помічати та сприймати

прекрасне не тільки в мистецтві, а й у житті. Ознайомлення з народною танцювальною творчістю не тільки виробляє силу і спритність, а й почуття гордості за художні багатства своєї Батьківщини, породжує інтерес до життя й мистецтва своїх предків, прищеплює любов і виховує повагу до них.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко Л.А. Ритміка і танець у 1-4 класах загальноосвітньої школи: навч. посіб. / Л.А. Бондаренко. – К. : Муз. Україна, 1989. – 232 с.
2. Верховинець В. М. Весняночка / Василій Миколаєвич Верховинець. – вид. 4-те, випр., доп. – К.: Музична Україна, 1979. – 339 с.
3. Голдрич О.С. Методика роботи з хореографічним колективом: навч. посіб. / О.С. Голдрич. – Л. : Сполом, 2007. – 72 с.
4. Забрєдовський С.Г. Методика роботи з хореографічним колективом: навч. посіб. / С.Г. Забрєдовський. – К. : НАКККіМ, 2011. – 188 с.
5. Фіцула М.М. Педагогіка: навч. посіб. / М.М. Фіцула. – вид. 2-ге, випр., доп.- К. : Академвидав, 2007. – 560 с. – (Альма-матер).
6. Чалчинська Л. Естетичне виховання учнів / Л. Чалчинська // Початкова освіта. – № 15. – 2001 р. – К. : Пед. преса, 2001. – 52 с. – С. 8.

Поліщук О.П.

аспірант,

Рівненський державний гуманітарний університет

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МОРАЛЬНИХ ЗНАНЬ У МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

Питання морального виховання виходить на одне з перших місць у системі виховання майбутнього громадянина незалежної української держави. Однією із складових морального виховання є виховання культури поведінки, яку розглядаються як важливу соціальну, педагогічну і психологічну проблему, від успішного розв'язання якої залежить розвиток у підростаючого покоління високих моральних якостей, глибокої інтелігенції і справжнього духовного багатства.

Молодший шкільний вік – особливий етап у формуванні ставлення людини до оточуючого світу. Саме в цей час формується спрямованість особистості – громадська, колективістська чи, навпаки, егоїстична, індивідуалістська. Цей вік особливо сприятливий для формування основ культури поведінки: молодші школярі вже здатні сприймати вимоги до своєї поведінки, вони піддатливі зовнішньому впливові, схильні до наслідування, вірять учителю, коли він говорить їм про необхідність виконання моральних норм. В ці роки дитина отримує знання про навколишній світ, у неї починає формуватися певне відношення до людей, до праці, виробляються навички і звички правильної поведінки, складається характер.

Забезпечення ефективного розвитку моральних знань і емоційно-моральних ставлень молодших школярів, як важливої передумови становлення моральних переконань є необхідністю, передбачає врахування у навчально-виховному процесі ряду особливостей емоційно-когнітивної сфери у молодших школярів [1, с. 33].

Важливою умовою розвитку моральних знань молодших школярів є позитивні зміни в їх мисленні. В цей період формуються операції мислення – аналіз, синтез, порівняння, узагальнення. Поняття, судження, умовисновки мають якісно іншу будову. Все це має позитивний вплив на формування моральної свідомості молодших школярів. Разом з тим, враховуючи особливості моральної свідомості молодших школярів, особливо ті, які обумовлені обмеженістю морального досвіду, потрібно спеціально формувати у дітей прийоми аналізу і синтезу, порівняння і узагальнення моральних явищ.

Тому, крім аналізу природних моральних ситуацій, що виникають у спілкуванні з дорослими і однолітками, необхідна цілеспрямована виховна робота. При цьому важливі такі форми роботи, як колективне читання і обговорення оповідань з моральним змістом, створення на уроках спеціальних проблемних ситуацій, в яких ставиться завдання навчити дітей аналізувати поведінку і почуття героїв, порівнювати представлену в літературному творі моральну ситуацію з аналогічними життєвими ситуаціями. Завдяки цьому школярі вчаться здійснювати «перенос» безпосередньо даного в оповіданні морального змісту на моральні явища із реального життя дітей [1, с. 34].

Процес засвоєння моральних знань молодшими школярами суттєвим чином залежить від навчання їх правильному сприйманню моральної ситуації, адекватній оцінці моральних вчинків, розумінню моральних мотивів. Поряд з цим необхідно виховувати органічну єдність між правильним розумінням моральної ситуації і вмінням школярів співпереживати, співчувати, тобто виховувати особистісне ставлення до тих чи інших моральних явищ, вчинків. Це, в свою чергу, є необхідною умовою виховання у дитини одного із важливих механізмів переконань – моральної потреби певним чином діяти, відповідно до засвоєних моральних норм і принципів.

Таким чином, ефективність процесу засвоєння моральних знань молодшими школярами, поряд із формуванням відповідних уявлень і понять, передбачає цілеспрямовану роботу, що сприяє формуванню в учнів:

- вміння правильно сприймати моральну ситуацію, представлену в літературному творі або виділену із реального життя;
- вміння дати оцінку, адекватну ситуації, що аналізується;
- вміння правильно визначати мотиви морального вчинку;
- вміння співпереживати, співчувати іншій людині;
- особистісне ставлення до тих чи інших моральних ситуацій;
- моральної потреби діяти певним чином, відповідно засвоєним моральним знанням [1, с. 34].

Усе це сприяє поступовому формуванню в дітей вміння до самостійного морального вибору.

Важливою умовою розвитку у молодших школярів елементів моральних переконань є сформованість в них моральних почуттів. Почуття тільки тоді стають компонентом моральних переконань особистості, коли вони виступають як внутрішній стимул до моральної поведінки. Тому виховання моральних почуттів як мотиваційної основи моральної поведінки – одне із головних завдань виховної роботи в школі.

У початкових класах педагогу необхідно враховувати, перш за все, такі вікові особливості молодших школярів, як обмеженість їх особистого досвіду моральної поведінки, труднощі у виділенні головних компонентів в поведінці

оточуючих, безпосередній характер емоційної реакції на вчинок. Для ефективного формування у молодших школярів моральних почуттів необхідно створювати в класі атмосферу, що сприяє розвитку у дітей взаємоповаги, емоційного сприймання до переживань інших, взаємодопомоги. Емоційне сприймання, навіюваність, довірливість, схильність до наслідування, високий авторитет вчителя у дітей даного віку забезпечують широкі можливості для виховання моральних почуттів. Особливу увагу слід приділити міжособовим взаєминам у колективі, оскільки в цій сфері найчастіше виникають ситуації морального вибору, правильні вирішення яких сприяють набуванню необхідного молодшому школяреві морального досвіду, збагачують його моральні знання [3, с. 259].

У практиці роботи з молодшими школярами необхідно використати форми роботи, що сприяють розвитку їх самостійності, самооцінки, привчають до відповідальності за свої особисті вчинки. Доцільно включати дітей у різні види суспільної роботи, створюючи умови для прояву самостійності, самоконтролю. Це сприяє розвитку у дітей відповідальності. Сформувати це моральне почуття можна лише цілеспрямованою виховною роботою, шляхом стимулювання правильних мотивів і адекватних форм поведінки (похвала, заохочення), гальмування негативних вчинків і неправильних форм поведінки. Розкриття моральної суті позитивних і негативних вчинків є одним із засобів засвоєння моральних знань і вимог, сприяють розвитку правильної спрямованості моральних почуттів [2, с. 98].

Важливий засіб виховання культурних звичок школярів у процесі суспільно корисної роботи – доручення. Воно конкретизує обов'язки перед колективом, збагачує індивідуальний моральний досвід, спонукає вихованців до прояву кращих моральних якостей – відповідальності, колективізму, взаємодопомоги, чуйності. Важливо, щоб молодші школярі чітко розуміли, в чому конкретно полягає завдання, що і коли їм належить зробити, перед ким звітувати.

Практика показує, що в школах не завжди додержуються цих важливих педагогічних вимог до організації громадських обов'язків учнів. Часто доручення учням дає вчитель, а не класний колектив і звітують вони про виконання завдання також перед педагогом. Неодмінна умова впливу суспільно корисної діяльності на формування моральних звичок – систематичність виконання учнями доручень, охоплення максимальної кількості учнів. При цьому кожне доручення має приваблювати школярів своєю суспільною значущістю, давати простір для самоствердження в колективі, розширювати досвід суспільно корисної роботи.

Виходячи з того, що виховання моральної культури передбачає цілеспрямовану систематичну роботу педагогічного колективу по ознайомленню школярів з правилами поведінки, пристойності, етикету, формуванню у них відповідних навичок і звичок, воно може успішно здійснюватися лише за умови вмілого поєднання методів різних груп та різноманітних форм педагогічного впливу на учнів.

Список використаних джерел:

1. Гуменюк О. Є. Психологія Я-концепції / О. Є. Гуменюк. – Тернопіль, 2004. – С. 31–40.
2. Момов В. Человек, мораль, воспитание / В. Момов. – М.: Прогресс, 2003. – 166 с.

3. Рубинштейн С. Л. Психолого-педагогические проблемы нравственного школьников / С. Л. Рубинштейн. – М.: Просвещение, 2001. – 427 с.

Трумко О.М.

*кандидат філологічних наук, науковий співробітник,
Міжнародний інститут освіти, культури та зв'язків з діаспорою
Національного університету «Львівська політехніка»*

РОЛЬ СІМ'Ї У ВИХОВАННІ ДИТИНИ: КОМУНІКАТИВНИЙ АСПЕКТ

Питання ролі сім'ї у процесі встановлення нової особистості дедалі частіше привертає увагу педагогів, психологів та соціологів. Адже, саме сім'я виступає підґрунтям для формування у дитини ставлення до світу та суспільства, до себе та інших людей. Вона є середовищем первинної соціалізації дитини, джерелом її матеріальної та емоційної підтримки, засобом збереження і передання культурних цінностей від покоління до покоління [5, с. 229].

Висвітленню теоретичних і практичних аспектів виховання дітей в українській педагогіці присвячені праці Т. Алексеєнко, І. Беха, О. Киричука, А. Макаренка, Л. Пономаренко, В. Сухомлинського, М. Фіцули та ін.

Мета цього дослідження полягає у визначенні ролі спілкування батьків з дітьми у процесі реалізації виховання та формування особистості дітей. Матеріалом для аналізу слугують твори І. Франка: повісті «Воа constrictor» і «Для домашнього огнища» та оповідання «Гриць та панич», «Пирог з черницями» і «Під оборогом».

Виховання – це процес цілеспрямованого, систематичного формування особистості, що зумовлений законами суспільного розвитку та дією багатьох об'єктивних і суб'єктивних факторів (культури, традицій, звичаїв, поглядів народу, побутових умов тощо), з метою підготовки її до активної участі у виробничому, громадському і культурному житті суспільства [3, с. 53]. Сімейне виховання – це «форма виховання, що поєднує цілеспрямовані педагогічні дії батьків з повсякденним впливом побуту» [3, с. 306].

У процесі виховання батьки впливають на формування світогляду дитини відповідно до прийнятих норм поведінки у суспільстві, тобто сприяють її первинній соціалізації. Вони забезпечують становлення особистості дитини у найближчому середовищі шляхом засвоєння його норм, соціальних цінностей і моделей поведінки, формування особистісних якостей, набуття соціального досвіду та творчого їх відтворення у взаємодії з іншими членами суспільства [1, с. 61]. Фактично батьки здійснюють передачу власного досвіду у формі вказівки до дії, інформують дитину про очікуваний результат [4, с. 199] та забезпечують знаннями про навколишній світ і стосунки між людьми. Наприклад, мати визначає дії сина під час негоди: «– А ти ніколи більше під таку годину не виходи з хати <...> – Недобре малим дітям бути самим серед таких страховищ <...> – ... міг перелякатися і вмерти зо страху. І тоді мама плакала б за тобою» [11, с. 51].

Також батьки спрямовують свої дії на визначення поведінки дітей згідно з нормами моралі та цінностей суспільства [2, с. 86]. Батько моделює

ситуацію, в якій може опинитися син та визначає його дії – він завжди повинен говорити правду та любити ближнього: «– ... Коли хто щось винен, говори йому правду в очі, вали сміло що думаєш. Але любити його не покидай. Так ніколи не схибиш із доброї дороги» [9, с. 59].

Реалізуючи виховний потенціал сім'ї, батьки забезпечують розвиток світогляду дитини та сприяють позитивним змінам в її особистості, вказують на позитивні/негативні наслідки, які очікують на дітей у випадку вибору лінії поведінки: «– ... пам'ятай собі мої слова! <...> коли тобі хто повірить щось, завірить себе і свою долю, чи то свій чоловік, чи пан, чи навіть твій найгірший ворог, будь усе гідним того довір'я, не зрадь його ніколи. Тільки так дійдеш до того, що будуть тебе шанувати люди і ти сам собі не будеш мав що закинути. Спокійне сумління, синку – то найстарша річ. Маємо воювати з ними, то воюймо чесно, явно і одверто, але нечесних способів цураймося. Вони ніколи не помагають. Навпаки, вони можуть згубити і найчеснішу справу» [8, с. 247]. У наведеному прикладі батько у відповідь на заяву сина вчинити негідно: «– ... Знаєте, наш панич хоч певно знав, що сталося з вами, а мені не сказав нічого. Певно, хотів, аби я помагав йому намовляти парубків до повстання. О, та не дочекається сього! <...> О, але я вже знаю, що зроблю. Я їм дам себе знати!» [8, с. 245–246], не тільки визначає його поведінку, але й описує негативні наслідки, що очікують на хлопця у разі порушення етичних норм та цінностей.

Дорослі члени сім'ї, зокрема батьки, докладають більшою або меншою мірою усвідомлені зусилля щодо виховання дитини, які спрямовані на те, щоб молодші члени сім'ї відповідали уявленням старших про те, якими мають бути і стати дитина, підліток, юнак [6, с. 94]. Так, батько на основі своїх знань про світ та власного досвіду пояснює синові важливість грошей у житті, формуючи при цьому його погляди на майбутнє: «– ... Слухай, синку, гроші – то всемогучий пан! З грішми ти мудрий, а без грошей дурень. З грішми ти пан, а без грошей капцан. З грішми тебе шанують, а без грошей на тебе плюють» [7, с. 186]. Вплив способу життя сім'ї, продиктованих суспільством, релігійною, національною чи етнічною приналежністю установок засвідчує ще один уривок: «– ...Вчися добре! Тепер треба мати добру голову, аби доробитися маєтку. Як вивчиш усі школи, то тоді знайдеш для себе таку жінку, що буде мати не десять, але сто тисяч посагу. А гроші – то велика річ! <...> – У школі зійдешся з різними дітьми, а найбільше там буде «гоїв». Держися тих, що краще вбрані, паничків, не попускайся їх, хоч би тебе й ногами копали. У них така натура, але від них найбільше можна скористати. Не забувай, що ти жид, а жид мусить бути «Geschäftsmann»¹, а ні, то пропав» [10, с. 204]. Зосереджуючи увагу дитини на етнічній приналежності сім'ї, мати визначає поведінку хлопця у школі. Вона спонукає його добре навчатися та окреслює перспективи, які очікують на сина як винагорода за успішне навчання. Мати також впливає на формування самооцінки сина, усвідомлення свого власного «Я», засвоєння методів протидії зовнішньому тискові та вироблення критеріїв ставлення до інших людей.

Таким чином, у сім'ї формуються основи характеру дитини, її ставлення до навколишнього світу та оточення, уявлення про моральні, ідейні та культурні цінності, відбувається соціалізація. Батьки, спілкуючись з дитиною,

¹ Ділова людина (нім.)

впливають на розвиток її особистості, навчають правилам поведінки у повсякденному житті, налаштовують на позитивні вчинки та сприяють максимальному розвитку та самореалізації дитини.

Список використаних джерел:

1. Алексеєнко Т. Ф. Концептуалізація соціально-педагогічних основ сучасного сімейного виховання : дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальностями 13.00.05 – соціальна педагогіка та 13.00.07 – теорія і методика виховання на тему / Тетяна Федорівна Алексеєнко. – Київ, 2017. – 573 с.
2. Вецкур Т. А. Моралістичний повчальний дискурс: основні характеристики / Т. А. Вецкур // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – 2010. – № 7. – С. 86–90.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – Київ : Либідь, 1997. – 376 с.
4. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В. И. Карасик. – Москва : Гнозис, 2004. – 390 с.
5. Михальська С. А. Спілкування батьків і дітей як фактор розвитку особистості дитини / С. А. Михальська // Проблеми сучасної психології. – 2016. – Вип. 31. – С. 227–237.
6. Мудрик А.В. Социальная педагогика : учеб. [для студ. пед. вузов] / А. В. Мудрик ; под ред. В. А. Сластенина. – [3-е изд., испр. и доп.]. – Москва : Академия, 2000. – 200 с.
7. Франко І. Воа constrictor // Іван Франко. Зібрання творів : у 50 т. / Іван Франко. – Київ : Наукова думка, 1979. – Т. 22. – С. 109–207.
8. Франко І. Гриць та панич // Іван Франко. Зібрання творів : у 50 т. / Іван Франко. – Київ : Наукова думка, 1979. – Т. 21. – С. 217–287.
9. Франко І. Для домашнього огнища // Іван Франко. Зібрання творів : у 50 т. / Іван Франко. – Київ : Наукова думка, 1979. – Т. 19. – С. 7–143.
10. Франко І. Пирого з черницями // Іван Франко. Зібрання творів : у 50 т. / Іван Франко. – Київ : Наукова думка, 1978. – Т. 16. – С. 201–206.
11. Франко І. Під оборогом // Іван Франко. Зібрання творів : у 50 т. / Іван Франко. – Київ : Наукова думка, 1979. – Т. 22. – С. 35–52.

Шаргородська О.В.

студентка,

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ПЕРШООСНОВ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Розвиток соціальної компетентності дітей дошкільного віку нерозривно пов'язане з сучасними тенденціями розвитку української дошкільної освіти як окремого ланцюжка усієї системи освіти.

Як визнано науковцями, дитинство є особливим періодом, становлення якого пов'язане із своєрідністю, особистістю, відмінністю процесу дорослішання дитини, через входження у соціальний світ дорослих (А. Богуш, Т. Поніманська, О. Якіменко та ін.), що на основі освоєння культурних, моральних правил і закономірностей суспільного життя відбувається найбільш результативний розвиток соціальних умінь і навичок та в цілому

соціальної компетентності – здатності дошкільника оцінювати власні вчинки, ефективно взаємодіяти з оточуючими [1].

Постає проблемне питання створення у дошкільному навчальному закладі педагогічних умов формування соціальної компетентності дітей з урахуванням набутого ними соціального досвіду в сім'ї.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволяють створити узагальнене уявлення про таке явище, яким виступає соціальна компетентність саме дітей дошкільного віку.

На наш погляд, означене явище найбільш порівно визначають ті науковці які трактують соціальну компетентність як інтегральну якість особистості дитини, що дозволяє їй, з одного боку, усвідомлювати свою унікальність і бути здатною до саморозвитку, а з іншого – «відчувати» себе частиною колективу, суспільства, вміти вибудовувати відносини і враховувати інтереси інших людей, брати на себе відповідальність і діяти, виходячи із загальних цілей, на основі цінностей як загальнолюдських, так і тієї спільноти, в якій дитина розвивається [2].

Такий підхід дозволяє навіть структурувати соціальну компетентність – здатність дитини ефективно і адекватно вирішувати різні проблемні ситуації, з якими вона стикається у спілкуванні з соціумом, поділяти їх за певними рівнями. А саме:

- початковий рівень, який характеризується низьким ступенем сформованості необхідних для соціальної адаптації особистісних новоутворень;

- нестійкий рівень, що визначається ситуацією, коли окремі показники соціальної компетентності сформовані на достатньому рівні і можуть стати основою для досягнення успіху в соціально – значимій діяльності або взаємодії, а інші знаходяться на низькому рівні розвитку; допустимим на цьому рівні є й поєднання ступенів сформованості складових соціальної компетентності;

- стійкий рівень, який передбачає досягнення стійкого розвитку всіх особистісних новоутворень, що забезпечують успіх дитині у соціальній діяльності, тобто високі показники розвитку всіх найважливіших для віку складових соціальної компетентності [3].

Отож, встановлено, що соціальна компетентність дошкільника включає в себе наступні компоненти.

- мотиваційний, як потреба в спілкуванні і схваленні, бажання зайняти певне місце серед значущих для дитини людей – дорослих і однолітків;

- когнітивний (пізнавальний) – наявність елементарних уявлень про навколишній світ, обізнаність в області взаємин людей в соціумі, усвідомлення власної індивідуальності;

- поведінковий (або власне комунікативний) – ефективна взаємодія з середовищем, здатність чинити так, як прийнято в культурному суспільстві [4].

З огляду на вищезазначене та саморефлексію набутого нами досвіду роботи із дошкільниками, можемо стверджувати, що процес формування соціальної компетентності у дошкільників – складний, протирічливий і багатофакторний процес, який повинен проводитися планово, бути теоретично обґрунтованим і методично компетентно забезпеченим. Маємо підстави зауважити ще й про те, наскільки динаміка цього процесу

обумовлена своєрідністю сімейного соціального виховання дитини. А тому, на нашу думку, доцільно виходити із визнання, що саме розвивально-освітній простір дошкільного закладу має закласти першооснови соціальної компетентності дитини з огляду на опору на реальну науково встановлену природу цього явища.

На основі вивчення і узагальнення психолого-педагогічної літератури [3; 4] та аналізу досвіду роботи творчих педагогів – дошкільників нам видається педагогічно вмотивованими такі основні напрямки роботи по формуванню соціальної компетентності дошкільника, що згорнуто можуть позначатися за ключовою ідеєю, а саме:

- «Пізнання самого себе»,
- «Пізнання інших людей»,
- «Уміння взаємодіяти з іншими людьми».

Дійсно, такий підхід сприяє визначенню найбільш ефективної педагогічної технології, що враховує найголовне – якими педагогічними засобами розвивати у дитини її «соціальність», врахувавши конкретику ситуації, яка склалась у дошкільника у цьому відношенні з огляду на соціалізуючий вплив саме його сім'ї – родини.

Принципово важливо навчити дітей на етапі їх дошкільного дитинства усвідомлено сприймати свої власні емоції (почуття і переживання), розуміти емоційний стан інших людей, розвивати уміння встановлювати і підтримувати контакти, кооперуватися і співпрацювати.

Перспективи подальших наукових розвідок ми пов'язуємо із розробкою такої педагогічної технології, що базується на соціальному партнерстві дошкільного навчального закладу і сім'ї – як важливого соціального інституту.

Список використаних джерел:

1. Лесіна Т. М. Здатність майбутнього вихователя розвивати у дошкільників соціальні уміння і навички як педагогічна проблема. / Сучасне дошкілля у контексті інтеграції до європейського освітнього процесу. Збірник матеріалів. – Черкаси – 2017. – С. 76-79.
2. Богуш А. М. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі : підручник для ВНЗ / А. М. Богуш, Н. В. Гавриш – К. : Слово, 2008. – 408 с.
3. Діти і соціум : особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку : монографія / А. М. Богуш, Л. О. Варяниця, Н. В. Гавриш [та ін.] ; за заг. ред. Н. В. Гавриш. – Луганськ : Альма-матер, 2006. – 368 с.
4. Кравченко Т. В. Сутнісні характеристики соціалізації // Педагогіка і психологія. – № 3(56). – 2007. – С. 11-19.
5. Рогальська І. П. Теоретико-методичні засади соціалізації особистості в дошкільному дитинстві : автореф. дис. ... докт. пед. наук : спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / І. П. Рогальська. – Луганськ, 2009. – 20 с.

ДОШКІЛЬНА ПЕДАГОГІКА

Алексєєва Г.В.

вихователь,

Комунальний заклад «Дошкільний навчальний заклад (ясла-сад) №144»

РЕАЛІЗАЦІЯ МЕТОДИЧНОГО ПРОЕКТУ «МИСТЕЦТВО ЕФЕКТИВНОГО СПІЛКУВАННЯ» СЕРЕД ВИХОВАНЦІВ МОЛОДШОЇ ГРУПИ

Пріоритетними напрямками роботи у дошкільному закладі є забезпечення всебічного розвитку дитини, формування її життєвої компетентності. Мовленнєвий розвиток дитини у цій багатогранній навчально-виховній системі має важливе значення. У програмі «Українське дошкільня» [1] визначено завдання з різних напрямків роботи з дітьми, зокрема і з мовленнєвого (підготовки дітей до навчання елементів грамоти та підготовки руки до письма).

В даний час спостерігається істотне звуження обсягу «живого» спілкування батьків і дітей, глобальне зниження рівня мовної культури в суспільстві. Результати тестування моїх вихованців молодшої групи, що було проведено на початку навчального року, свідчать про низький рівень розвитку їх мовленнєвого етикету та дрібної моторики рук. Для вирішення цієї проблеми було вирішено реалізувати методичний проект «Мистецтво ефективного спілкування».

Метою даного проекту є розвиток дрібної моторики рук та мовленнєвого етикету дітей молодшого дошкільного віку в процесі пальчикових ігор.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати наступні завдання:

– підготувати методичний матеріал, план роботи, картотеку пальчикових ігор;

– розробити заняття з елементами пальчикових ігор;

– провести пальчикові ігри з дітьми в різних видах діяльності.

Система роботи вихователя представлена за такими напрямками:

– спільна, групова та індивідуальна робота з дітьми;

– проведення пальчикової гімнастики під час розваг тощо;

– робота з батьками – консультації, бесіди, батьківські збори з показом пальчикових ігор дітьми, виготовлення буклетів з пальчиковими іграми (на початку навчального року).

– презентація даного методичного проекту під час засідань педагогічного колективу.

Реалізація проекту передбачає проходження наступних етапів, представлених в таблиці 1.

Таблиця 1

**Етапи реалізації методичного проекту
«Мистецтво ефективного спілкування»**

Етап	Зміст роботи	Терміни виконання
Мотиваційно-підготовчий	Проведення первинного діагностичного дослідження (тестування) вихованців групи з метою виявлення рівня розвитку їх мовленнєвого етикету та дрібної моторики рук.	Грудень
Планувальний	Аналіз наукової та методичної літератури з даної проблематики та створення на його основі картотеки пальчикових ігор, вправ, пальчикової гімнастики, ігор з їх елементами.	Вересень-жовтень
Практичний	Проведення пальчикових ігор, вправ, пальчикової гімнастики, ігор в різних видах діяльності з дітьми та при роботі з їх батьками.	Протягом року
Підсумковий	Проведення контрольного діагностичного дослідження та моніторингу з метою виявлення рівня розвитку їх мовленнєвого етикету та дрібної моторики рук та коригування плану реалізації проекту (для покращення їх результатів).	Травень

Орієнтовне перспективне планування роботи вихователя з розвитку мовленнєвого етикету та дрібної моторики рук дітей молодшої групи на грудень місяць представлено в таблиці 2.

Таблиця 2

**Орієнтовне перспективне планування
з розвитку мовленнєвого етикету та дрібної моторики**

Організована діяльність	
Мовленнєвий етикет	Дрібна моторика
<ul style="list-style-type: none"> – Чарівні слова. Коло-гра «Привітаймося!». – Заняття «Грайливий котик Мурчик». – Інтегроване заняття «Два котики». – Сюжетно-рольова гра «Сім'я» – Знайомство з законами дружби. – Дидактична гра «Посварилися? Помиримось!». 	<ul style="list-style-type: none"> – Малювання пальчиками «Прикрасимо хустинку», – Малювання узорів від Мороза.
Мовленнєві вправи	
«А мене звати», «Магазин», «Луна», «Равлик».	
Пальчикова гімнастика	
«Акварель», «Барабанщик», «У мами ведмедиці», «Жили у бабусі».	
Пальчикові ігри	
«Сухий басейн», «Котик і мишка».	
Пальчикові вправи	
«Квіточки», «Гусачки».	

Реалізація методичного проекту «Мистецтво ефективного спілкування» серед вихованців молодшої групи дозволить покращити їх моторику кисті і пальців рук, підвищити рівень мовленнєвого етикету і комунікативної культури дітей.

Список використаних джерел:

1. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкільня» / О.І. Білан, Л.М. Возна, О.Л. Максименко та ін. – Тернопіль: Мандрівець, 2012. – 264 с.

Лесіна Т.М.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
Ізмаїльський державний гуманітарний університет*

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНИХ УМІНЬ І НАВИЧОК ДОШКІЛЬНИКІВ – КОНТЕНТ РІЗНОВИДУ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИХОВАТЕЛЯ

Вища школа – основний етап особистісно-професійного розвитку фахівця. Якщо йдеться про майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу, то науковці (А. Богуш, Н. Гавриш, О. Ковшар, О. Листопад, Т. Поніманська та ін.) єдині у визнанні конструктивності саме компетентнісного підходу, оскільки саме він дозволяє «побачити» власне професійне призначення, свою фахову працю у цілому, а, відтак, усвідомлено обрати вектор особистісно-професійного зростання. Існує дослідницька позиція, за якою (окрім попереднього ступеня) доречно вбачати і прогнозувати траєкторію розгортання індивідуальної педагогічної концепції. Основні її параметри, як стверджують дослідники, пов'язані: із окресленням сфер педагогічної взаємодії із дитиною (зокрема, дошкільного віку); із деталізацією предметної специфіки професійної діяльності фахівця (зокрема, педагога – дошкільника), із визначенням ролі дошкільного закладу освіти – особливої соціальної інституції; із уточненням векторів педагогічної взаємодії у підсистемі «Я і соціально-педагогічна діяльність» [1, с. 23-24]. І тут наскрізним механізмом учені (зокрема, І. Сергєєв) визначають педагогічну рефлексію, що трактується як здатність майбутнього вихователя зосередитися не стільки на предметі власної діяльності, скільки безпосередньо на самій діяльності. Відтак актуалізується проблема виявлення пріоритетів особистісно-професійних зусиль та визначення підходів до її розв'язання.

Аналіз наукового фонду з проблематики підготовки у сучасному вищій конкурентноздатного педагога – дошкільника засвідчує, що у всіх наукових публікаціях останніх років неодмінно присутні позиції дослідників щодо базових категорій компетентнісної парадигми – порівняно нової для вітчизняного освітянського загалу. І це зрозуміло, бо йдеться про намагання віднайти найбільш осучаснені концепти дослідження новопосталих проблем дошкільня. Не ставлячи за мету висвітлити докладний аналіз наопрацьованих дослідників, все ж наголосимо на тому, що наша точка зору є суголосною з існуючими. А саме: компетенцію ми розуміємо як ціль, вимогу, норму (тобто як категорію об'єктивну); результатом оволодіння студентом певної

компетенцією і є його компетентність – йдеться про суб'єктивну форму реалізації компетенції. Отож, дбаючи про досягнення «цільового результату» діяльності дошкільного навчального закладу відносно впливовості розвивальним чином на особистість дитини дошкільного віку, і вищої школи (дотично особистісно-професійного розвитку майбутнього фахівця здатного реалізувати набуті «знання в дії»), а також визначаючи важливість «тяжіння» до європейських стандартів підготовки конкурентноздатного фахівця, доцільно і педагогічно виправдано спиратися на ієрархічну систему компетенцій (ключові, загально предметні, предметні).

Відтак, виходимо із розуміння компетентності інтегрованим результатом оволодіння особистістю компетенцією, що поєднується з її особистісним ставленням як до певної з них, так і до предмета відповідної діяльності (Н. Бібік, О. Новіков, О. Овчарук, О. Пометун, Дж. Ровен, А. Хуторський та ін.).

З урахуванням вищезазначеного, наголосимо на пріоритетному значенні саме соціальної компетентності дитини старшого дошкільного віку (що постає як процес і результат її соціалізації), на ключовому завданні суб'єктів, які складають своєрідний «трикутник» ефективної взаємодії – «дитина – дошкільний навчальний заклад – батьки». Системоутворювальною в окресленій площині виступає багатоаспектна професійна діяльність вихователя дошкільного навчального закладу.

Отож, професійна компетентність саме майбутнього фахівця – важлива передумова успішності реалізації, зокрема, національної програми «Впевнений старт». Як зауважують науковці – розробники другої редакції означеної програми (Н. Гавриш, Т. Піроженко, О. Рогозянський), задля збереження самодостатності дитини і певного врахування специфіки дошкільного дитинства принципово важливо спиратися на «нову дидактичну одиницю», яку додає компетентнісний підхід, а саме: «досвід діяльності». Йдеться про програму і як своєрідну «платформу, і як засіб організації» для дитини перед шкільного віку «якісно наповненого простору ... її життєвого успіху» [2]. Взявши до уваги структурно-компонентний склад поняття «соціальна компетентність» (Н. Бібік, Н. Голованова, Н. Лавриченко, І. Зімня, І. Зарубінська), створюється можливість зрозуміти, чому саме йдеться про такі виміри соціалізації особистості, якими виступають «процес» і «результат». Встановлені, зокрема такі складові соціальної компетентності особистості: комунікативний, що віддзеркалює здатність старшого дошкільника взаємодіяти, спілкуватися та співіснувати з іншими задля досягнення спільної мети; когнітивний, який репрезентує і систему соціальних уявлень дитини, і її розуміння доцільності дотримуватися суспільно схвалених норм життя в суспільстві; поведінковий, що, з одного боку, віддзеркалює моделі соціальної поведінки та їх реалізацію в соціумі відповідно до норм, звичаїв, приписів, а, з іншого – узгодженість власних потреб з потребами оточуючих з метою запровадження безконфліктної поведінки; ціннісний складник, який вбирає в собі саме вибіркоче становлення дитини до суспільних цінностей та виступає своєрідним маркером ступеня узгодженості власної соціальної поведінки в соціумі, що характеризують інших.

Науковці, які досліджують процес компетентного педагогічного супроводу процесу розвитку у дошкільнят соціального здоров'я, соціального інтелекту, соціальної компетентності, здебільшого єдині у визнанні саме

соціальних умінь і навичок в якості базових особистісних новоутворень [3]. Принагідно зауважимо на тому, що «соціальність» дитини дошкільного віку нині активно досліджується психологами (зокрема, О. Казанніковою) ще й в ракурсі соціально-особистісного розвитку.

Вважається, що розвиненні у дошкільника соціальні уміння і навички є важливою передумовою його становлення як суб'єкта соціальної дії. Просоціальна діяльність представляється системою усвідомлених цілеспрямованих довільних дій (умінь) особистості, що виконуються за допомогою певних операцій (навичок). З огляду на зазначене, особливої гостроти набуває таке положення психологічної науки: «Не вміючи проникнути у внутрішній зміст дій і вчинків дитини, в мотиви її дій і внутрішнє відношення до завдань, які перед нею становляться, вихователь-вчитель по суті працює навпомацки» [4, с. 188].

Вочевидь, що задля більш повного використання ресурсів вищої школи – основного етапу професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, які здатні компетентно розвивати у вихованців соціальні уміння і навички, доцільно зосередити дослідницьку увагу на розробці відповідної педагогічної стратегії. На наш погляд, абрис як стратегічної, так і оперативної цілей такої стратегії відтворює комплекс навчально-методологічного забезпечення, насамперед, освітньої діяльності сучасного вишу. Так, саморефлексія набутого у цьому плані досвіду дозволяє зробити принаймні два узагальнення: принципової ваги має навчальний контент – навчально-методична розробка викладачем «змістового наповнення» навчальної дисципліни з акцентуацією вище окресленого поля проблемних питань та конкретизація підходів до їх розв'язання; важко переоцінити й значущість у зазначений площині організаційно-методичних орієнтирів виконання студентами практико-орієнтованих завдань самостійної роботи.

Отож, йдеться про прицільний системний та суто педагогічний вплив на процес формування у майбутніх фахівців готовності до компетентної реалізації такого сегменту професійної діяльності, яким виступає розвиток соціальних умінь і навичок дошкільнят. При цьому важливими є не лише усвідомлення студентами значущості окресленого сегмента фахової діяльності, ціннісного становлення до успішної реалізації, а й вичерпна обізнаність у конструктивних педагогічних технологіях, здобутках творчих педагогів-практиків, наопрацюваннях науковців у цьому плані. Щодо останнього, то, як нам видається, слід по-новому, наприклад, оцінити твердження Дж. Міда про те, що соціальні навички у дітей дошкільного віку найбільш результативно розвиваються через здібність «брати ролі»; така ж здібність ефективно розвивається у дитини саме в рольовій грі.

Перспективи подальших досліджень порушеної проблеми вбачаємо у поглибленні наукових уявлень про фактори що визначають успішність підготовки педагогів-дошкільників до розвитку соціальних умінь і навичок вихованців.

Список використаних джерел:

1. Сергеев И.С. Основы педагогической деятельности: Уч. пос. – СПб: Питер, 2004. – 316 с.
2. Важливо стартувати впевнено // «Дошкільне виховання». – 2017. – № 9. – С. 4–8.

3. Исса О.Ф. Подходы к методологическому сопровождению развития компетенций педагога дошкольного образования // Педагогическое образование и наука. – 2015. – № 3. – С. 105–108.

4. Рубинтейн С.Л. Проблемы общей психологии. – М. – 1976. – 286 с.

Шац І.А.

вихователь,

ДНЗ №43 «Сонечко», м. Мелітополь

ГЕНДЕРНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

З появою в сім'ї доньки або сина кожен з батьків намагається виховати його або її згідно ідеалу мужності чи жіночності, який склався в суспільстві.

Хлопчика ми хочемо бачити мужнім та справедливим захисником, а дівчинку – милою, ніжною, тендітною, гарною хазяйкою та матір'ю в майбутньому. Таким чином, вже з самого народження ми закладаємо основу гендерної поведінки.

Гендер – це соціальна стать людини, що формується в процесі виховання. Гендер являє собою культурні, соціальні та психологічні відмінності жінок і чоловіків. Гендер – це певний соціальний норматив, прийнятий в конкретному суспільстві.

Гендерне виховання – це організація умов для виховання і розвитку дитини з урахуванням належності до певної статі.

Гендерне виховання невіддільне від загального процесу виховання дитини, воно є його невід'ємною частиною. Це чітко видно в іграх дітей дошкільного віку: дівчатка грають в дочки-матері, укладають ляльок спати, готують обід, лікують. Хлопчики ж влаштовують гонки іграшковими машинками, будують вежі і гаражі, стріляють з пістолетів.

Звичайно, в першу чергу, батьки і вихователі повинні орієнтуватися на закладені природою особливості нервової системи і риси характеру дитини. Наприклад, дівчинка може бути розбишакою та організатором витівок, а хлопчик – спокійним, тихим і сором'язливим.

Ці психологічні особливості необхідно враховувати. Але при цьому розвивати ті якості, які будуть необхідні в майбутньому для виконання гендерної ролі. Якщо дівчинка, виростаючи, зможе бути лагідною, милою, ніжною у сім'ї, її лідерські та організаторські якості можуть проявитись і реалізуватись у вигляді амбітності та наполегливості у кар'єрі. І навпаки: цілеспрямований та активний у роботі хлопчик може бути зі спокійним, добрим і чуйним характером.

Чому ж так важливо у вихованні і навчанні дитини раннього віку орієнтуватися на приналежність до певної статі? У психології були проведені численні дослідження гендерних відмінностей. Вченими були виявлені соціально-психологічні особливості, властиві представникам протилежних статей:

Дівчатка біологічно розвиваються швидше ніж хлопчики. Вони починають ходити на 2-3 місяці раніше хлопчиків, на 4-6 місяців раніше

починають говорити. До шкільного віку дівчинки випереджають хлопчиків приблизно на рік, а до віку статевого дозрівання – на 2 роки.

Ліва півкуля мозку, що відповідає за словесно-логічне мислення, у дівчаток формується раніше. У хлопчиків переважає права півкуля, тому в дошкільному віці головує образно-емоційна сфера.

Дівчатка раніше починають говорити реченнями, у них краще здатності до спілкування і комунікації.

У хлопчиків більш розвинене зорове сприйняття, у дівчаток – слухове. Тому дівчинці потрібно обов'язково пояснювати завдання на словах, а хлопчикові буде зрозуміліше, якщо йому наочно покажуть. Напевно, цим і пояснюється, чому чоловіки люблять очима, а жінки – вухами.

Дівчатка більш схильні до слухняності, ніж хлопчики. Це закладено самою природою: щоб відтворити потомство, самці потрібно вміти пристосовуватися до навколишнього середовища. До підліткового віку послух дівчаток і хлопчиків стає приблизно однаковим.

У хлопчиків частіше зустрічаються відхилення від норми, як в негативну, так і позитивну сторону, що теж обумовлено різними біологічними завданнями. Роль жінки у тому, щоб зберегти і передати нащадкам накопичений досвід. На чоловіках природа пристосовується до мінливих умов, випробовує нові функції, проте не завжди вдало. Тому серед чоловіків частіше зустрічаються як геніальні, так і психічно хворі люди.

У хлопчиків більш розвинена потреба в дослідженні навколишнього світу. Тому хлопчики бігають, залазять на дерева і паркани, спускаються в колодязі і підвали. Дівчаткам ж досить маленького куточка, де вони можуть тихенько займатися з ляльками, облаштовувати будиночок. Тому й травматизм серед хлопчиків в 2 рази вище. В майбутньому у чоловіків більш розвинене просторове сприйняття, вони краще орієнтуються.

Дівчатка швидше включаються в роботу. Хлопчикам ж потрібен час на розгойдування, перш ніж приступити до завдання. Створюється враження, що дівчата більш уважні і працездатні. Зате коли хлопчики досягають найбільшої працездатності, дівчата вже виснажуються і знижують темп.

В оцінці результатів хлопчикам потрібна конкретика: що саме він зробив добре або погано. Для дівчаток же більш значуще, хто саме їх оцінює і як, тобто емоційна складова. Тому дівчинкам дуже важлива похвала, а хлопчикам – спільний аналіз їх дій.

Хлопчики чутливі до критики на свою адресу в перші хвилини розмови. Потім їх мозок «відключається» і не сприймає довгих нотацій. Тому робити догану хлопчикові слід чітко і коротко.

Гендерні відмінності необхідно приймати до уваги, виховуючи і навчаючи дітей дошкільного віку.

Прийняття гендерної ролі відбувається в дошкільному віці. Двох-трирічний малюк починає усвідомлювати, хлопчик він чи дівчинка, і намагається поводити себе відповідно своєї статі. Крім того, діти здатні точно визначити стать оточуючих людей за одягом та зачіскою, ходою.

У віці від 4 до 7 років закладається стійкість гендеру, дитина усвідомлює, залежно від ситуації чи власного бажання ця величина не зміниться. Дівчинка виростає в жінку, а хлопчик – у чоловіка.

Психологи і педагоги підкреслюють, що розвиток гендерної стійкості відбувається під впливом соціокультурних норм. Гендерні ролі освоюються дитиною на основі батьківського прикладу. Мати в сім'ї виступає зразком жіночності, ніжності, краси. Батько – зразком сили, турботи, мужності.

Діти дошкільного віку багато в чому копіюють риси, властиві батькам своєї статі, хочуть бути схожими на них. Ставлення до протилежної статі також складається під впливом сім'ї. Хлопчики, виростаючи, прагнуть знайти дружину, схожу на маму, а дівчата шукають у чоловіка схожість з батьком.

Відносини, що склалися між матір'ю і батьком, дуже значущі для формування гендерних установок дітей. Завдання батьків – бути особистим прикладом, проявляти турботу, любов, повагу і довіру один до одного. Тоді і діти приймуть це за норму подружніх стосунків і будуть прагнути створити міцну і щасливу сім'ю.

Дівчатка потребують більше піклування, ніж хлопчики. Турбота, розуміння, повага – ось що необхідно дівчинці, щоб відчувати, що її люблять. Для дівчинки важливо, щоб між нею і матір'ю склалися довірливі, щирі стосунки. Також батько має нагадувати дівчинці, що вона істота іншої статі, варта уваги, поваги, любові. Для дівчинки також потрібні регулярні бесіди з матір'ю наодинці, по душах. Цим вона відчує свою приналежність до жіночого світу, його відмінність від чоловічого. Мати повинна залучати доньку до занять домашніми жіночими справами, передаючи їй секрети ведення господарства. Основна увага приділяється дівчатами людині та людським стосункам. З віком цей інтерес стає глибше, вони цікавляться внутрішнім світом людини, її емоціями і почуттями, можуть виявляти інтерес до таких наук, як педагогіка та психологія.

Для хлопчиків дуже важлива довіра. Виявляючи довіру до сина, батьки демонструють таким чином свою впевненість у ньому, повагу до його чеснот, тощо. Для хлопчиків це дуже важливо і розцінюється як вияв любові.

У вихованні хлопчиків дуже важливий особистий приклад і особистість батька. Він повинен залучати сина до суто чоловічих занять: спорт (футболу, хокею, карате), чоловіча робота по дому, рибалка, полювання, майстрування. Навіть якщо дитина виховується без батька, необхідно знайти чоловіка, який би приділяв увагу вихованню хлопчика: дідуся, дядька, спортивного тренера.

Не слід обмежувати свободу прояву природної емоційності хлопчиків. Наприклад, не варто лаяти за сльози, кажучи, що «чоловіки не плачуть». Існує думка, що психіка хлопчиків більш ранима і нестійка. Для підвищення самооцінки, емоційної стійкості хлопчика важливий фізичний, тактильний контакт з батьками.

Дівчатка дуже чутливі як до критики, так і до похвали. Частіше хваліть дівчинку, захоплюйтеся нею. У дівчаток важливо розвивати велику моторику. Добре підійдуть для цього рухливі ігри, вправи з м'ячем, гімнастика, плавання, танці. А також спортивні гуртки для дівчаток: балет, аеробіка, спортивна акробатика.

Хлопчикам потрібна додаткова мотивація: менше заборон, більше заохочень. Необхідно приділяти велику увагу питанням режиму і дисципліни хлопчиків, це допомагає їм формувати почуття відповідальності. Важливо прищеплювати хлопчикові навички самообслуговування. Хлопчикам треба розвивати дрібну моторику, для цього добре підійдуть різні пазли,

конструктори, малювання, легкі фокуси, наукові експерименти. У них повинні бути набори для сюжетно-ролевих ігор: солдатики, машинки, залізниця. Нормальним вважається і те, що хлопчик використовує в іграх ляльок.

Виховуючи дитину, батькам важливо знати і враховувати особливості хлопчиків і дівчаток. Але насамперед кожній дитині необхідна батьківська любов, безумовне прийняття і повага. Це допоможе йому найбільш повно розкрити закладений природою потенціал і вирости справжньою Людиною.

Список використаних джерел:

1. Авт.-упоряд. Л. В. Астапович. Гендерний підхід у вихованні особистості / Мн.: Красико-Друк, 2011. – 128 с.
2. Бабаєва Т. І. Молодший дошкільник у дитячому садку: Як працювати за програмою «Дитинство». – Видавництво: «Дитинство-Прес», 2010. – 288 с.
3. Козлова С.А. Дошкільна педагогіка: Підручник для студ. проф. учеб. Закладів. – Видавництво: «Академія», 2010. – 416 с.
4. Краснощекова Н.В. Сюжетно-рольові ігри для дітей дошкільного віку. – Ростов на Дону, 2007. – 251 с.

Шевельова Н.В.

вихователь

ДНЗ № 43 «Сонечко», м. Мелітополь

ДОШКІЛЬНЕ ВИХОВАННЯ В СІМ'Ї: ПОРАДИ БАТЬКАМ ДОШКІЛЬНЯТ

Дошкільний навчальний заклад – установа, що працює спільно з батьками дитини в її інтересах. Виростити свідомого громадянина – важливе завдання для всіх дорослих і дошкільне виховання у сім'ї є одним з етапів на шляху до цієї мети. Діти, хоч і маленький, проте, допитливий народ, і завдання батьків та педагогів показати шлях та задати напрямок для дорослішання та розвитку.

Але вся біда в тому, що більшість батьків абсолютно не розуміють, у чому ж суть дошкільного виховання і не знаючи багатьох нюансів, не в змозі їх врахувати.

Дошкільне виховання часто порівнюють із закладанням фундаменту, основи. З цієї основи і почнеться подальший розвиток особистості дитини: індивідуального характеру, творчих здібностей, загальних умінь і навичок, життєвих цінностей. Тому вкрай важливо підготувати її до майбутньої життя як психологічно, так і розумово, навчити навичкам спілкування, правил поведінки, а головне – любові і піклуванню [1].

Етап дорослішання від 3 до 7-річного віку – період дошкільного віку. Дитина в цьому віці розуміє основні причинно-наслідкові зв'язки, прагне зрозуміти навколишній світ і навчатись у дорослих. Завдання вихователя та батьків – допомогти дитині у освоєнні середовища однолітків та дорослих, підготовці до школи.

Які особливості виховання дітей в родині?

Дітлахи з юного віку у всьому наслідують татам і мамам, своїм дідусям і бабусям, вихователям в дитсадку і героям казок. Якщо уважно спостерігати за поведінкою дитини, то можна впізнати свою інтонацію в бесідах з дітьми, або ж віднайти схожість у вчинках героїв улюбленого мультфільму. Звідси випливає простий висновок, що дорослим необхідно ретельно стежити за власною мовою і вчинками. Як-то: необдумано поводитись між собою у присутності дітей, обговорювати вчинки та особистості інших дорослих, тощо. Якщо ви налаштовані на виховання свідомої людини, що викликає своєю поведінкою і благородними вчинками не тільки гордість батьків, а й повагу інших людей, треба бути, перш за все, самим правильними батьками! [2, с.14-15] Батьки бувають різні, є занадто добрі, але є й досить суворі. Але, якими б не були батьки, їм слід завжди пам'ятати, що саме в цей період, власне, і відбувається формування особистості дитини і деяким батькам не завадило б самим набратися елементарних знань. Завдання вихователя в цьому разі полягає в коригуванні ставлень батьків до своїх дітей. Проте, батькам не слід забувати, що відповідальність за особистісне, психологічне і розумове виховання дітей лягає на них.

Підготовка до школи вдома.

Кожному з батьків цікаво, чи готовий їх малюк до школи чи ні? Існує безліч тестів, які перевіряють здатність до навчання, увагу, швидкість читання та запам'ятовування. Частина з них передбачена програмою дошкільного навчального закладу, інша частина може бути проведена батьками самотійно. Крім знання цифр і букв, уміння рахувати і читати, готовність дитини до школи передбачає її всебічний розвиток, уміння спілкуватися і здатність до психологічної адаптації [4, с. 47-48]. До того ж, якщо син чи дочка виявляють бажання вчитися, і всіляко до цього прагнуть, необхідно в цьому прагненні дитину підтримувати, а не покладатися лише на тести.

Наприклад, в садку, дітей виховують за особливою розвиваючою програмою. Проте всі вони різні. Одна розвиває мовлення, в іншій віддається перевага математиці, третя програма спрямовані на художньо-естетичне виховання. Які б не пропонувалися програми для виховання і навчання, найкращим варіантом є індивідуальна, розроблена спеціально під вашу дитину. Велике значення грає і ваше особисте спілкування з дитиною. Ви можете разом з нею погортати енциклопедію тварин, птахів, намалювати та розфарбувати який-небудь малюнок, щось разом зліпити, вивчити веселу пісню або вірш. Ось побачите, подібне спілкування піде тільки на користь вам обом. Розвивайте дрібну моторику в дитини. Коли у нього задіяні у будь-якій справі руки, пальчики, відбувається активізація відділів мозку, що відповідають за розвиток мовлення. Чудовий результат дає «пальчикова гімнастика». Необхідно лише по черзі виконувати згинальні і розгинальні рухи згинати пальчиків рук маляти, масажувати їх і здійснювати кругові рухи за їх руками [1, с. 27-30].

Придбайте дитині кубики, палички для рахунку, конструктор.

Саме трудове виховання розвиває особистість. Перебуваючи в дитячому садку, діти спостерігають, як працюють дорослі, потім прагнуть їм допомогти, далі самі виконують роботу, звичайно ж, їм посильну. До цього дітей необхідно привчати і вдома, постійно залучати в процеси трудового виховання, щоб не відбити бажання працювати в майбутньому.

Чи потрібно дитині художнє дошкільне виховання?

Художнє виховання – це цілий світ, де діти познайомляться з літературою, образотворчим мистецтвом, живописом, музикою, драматургією. Музика оточує нас з дитинства, спочатку ми чуємо, як нам співає колискову мама, далі з музикою ми стикаємося в дитячих садах, розвиваючих центрах. Причому, навіть якщо батьки не мають музичної освіти, вони зможуть допомогти дитині в музичному розвитку. Наприклад, поставити аудіоказку, послухати класичну музику, розвивати за допомогою долоньок ритм, наспівувати та постукувати улюблені мелодії.

Необхідно навчити дитину бачити і знаходити прекрасне в буденних речах, допомогти побачити світ іншими очима – яскравим, незвичайним, хвилюючим. Багато батьків перед школою влаштовують своїм дітям справжнє «доросле життя». Позбавляють ігор, тихої години, влаштовують «уроки» із змінами і дзвінком. І не розуміють, що це явний перебір, який крім неприязні і відторгнення, більше нічого не викличе. Дайте дитині побути нею, вона ще встигне випробувати всі «принади» дорослого життя, так не квапте її. Якщо ж ваше бажання навчити дитину не залишає вас, зробіть це у вигляді гри, щоб всім було цікаво.

Найголовніше, чого повинні навчити дитину в сім'ї – це вмінню розмірковувати, самотійно мислити, прислухатися до думки оточуючих і робити свої висновки [3, с. 32].

Порівняно спокійним періодом вважається вік дитини від 4 років і до 6. Самим ідеальним вважають його і психологи. Дитина слухняна, спокійна, добре спить і не відмовляється їсти, а також не потребує зайвої опіки. Але це саме той час коли стане у нагоді батькам вміння вести діалог, домовлятися і перевіряти власне терпіння. У цьому віці зустрічаються протиріччя. Наприклад, в сім'ї дитину люблять і плекають, зовсім інакше справа йде в садку. Однолітки можуть бути налаштовані негативно до Вашої дитини і тоді слід бути готовими до сварок та конфліктів. Це теж пов'язано з нестачею виховання у сім'ї. Не любові! А саме виховання. Але, все одно, діти повинні спілкуватися між собою, інакше це загрожує великими психологічними проблемами для вашої дитини.

Для цього віку дошкільне виховання включає в себе навчальні програми для дошкільнят. Ви повинні бути готові відповідати на різні питання і не відмахуватися від них, без усякого приводу.

Страхи дитини. Звідки з'являються у дитини страхи? Фахівці-психологи вважають, що страхи у дитини виникають в результаті відсутності тепла з боку батьків, і невиправданого кількості заборон для дитини.

Як подолати ці страхи? Досить дотримуватися декількох правил, таких як:

- не залишати дитину одну в замкненій кімнаті;
- ні в якому разі не бити;
- не потрібно лякати бабаєм, доктором або міліціонером, а також вовком, собакою та ін. тваринами;
- не розмовляти дуже строго з дитиною;
- змушувати малюка сидіти або стояти нерухомо, як покарання.

Правильне дошкільне виховання дітей у сім'ї спрямоване на викорінення дитячих страхів, а не вирощуванні їх в ще слабкої душі. Не можна через них

сміятися над малюком, називати боягузкою і насміхатись, а тим більше, буде жорстоко карати його за боязнь темряви чи самотності.

Також не радимо перед сном влаштовувати гучні ігри, не треба лякати малюка читання страшних казок, дивитися про злих чаклунів мультфільми. Дорослі – оберігайте психіку вашого малюка. Адже перед ним такий довгий життєвий шлях!

Список використаних джерел:

1. Ільченко А.М. Філософські аспекти гуманістичної педагогіки Марії Монтессорі // Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі: Наук.-метод. зб.: Вип. 7 / За ред. В.І. Бондаря, В.В. Засенка. – К.: Наук, світ, 2006. – С. 27-30.
2. Запорожец А.В. Избранные психологические труды. В 2-х т. – М.: Педагогика, 1986. – Т. 1. – 316 с.
3. Запорожец А.В. Познавательные процессы: ощущения и восприятия / Под ред. Запорожца А.В. – М.: Педагогика, 1982. – 336 с.
4. Пилюгина Э.Г. Занятия по сенсорному воспитанию с детьми раннего возраста: Пособие для воспитателей детского сада. – М.: Просвещение, 1983. – 96 с.

ТЕОРІЯ НАВЧАННЯ

Романюк А.А.

аспірант,

Рівненський державний гуманітарний університет

ЗАСОБИ НАОЧНОСТІ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Розвиток мислення є одним з ключових завдань в процесі навчання. Принцип наочності – один з небагатьох принципів, сформульований на основі закономірностей розвитку і формування мислення учнів.

Серед компонентів розумової діяльності виділяють елементи чуттєвого і раціонального пізнання. Чуттєве пізнання представлено у вигляді наочних образів сприйняття і уявлень. Раціональне мислення оперує поняттями, судженнями, думками, знаками і символами. Оптимальне співвідношення цих компонентів, особливо в процесі навчання, не втратила своєї актуальності і в наш час.

Оскільки компонентами розумової діяльності є як вербально-раціональні, так і наочні образи різного ступеня узагальнення і схематичності, людина для здійснення продуктивного мислення повинна мати не тільки багатий лексикон, але і не менш багатий арсенал різних образів: серед них – образи реального світу, образи уяви, образи-моделі, образи-символи та ін.

Образ, як зазначає І.С. Якиманська [1, с. 39], не є продуктом пасивного відображення, споглядання об'єктів. Він вибірково фіксує своїм змістом ті сторони, властивості, ознаки об'єктів, які необхідні для діяльності суб'єкта, є для нього важливими. Тому образ завжди наповнений особистісним змістом, він тісніше, порівняно з поняттям, пов'язаний з чуттєвим відношенням людини до навколишнього світу, його співпереживанням.

Наочні образи створюються на основі використання різних предметних, умовно-графічних, знаково-символьних зображень (площинних та об'ємних). Оперування такими образами передбачає «рух» ніби в двох різних площинах – у площині однотипних (наприклад, предметних) і різноманітних зображень (при переході від предметних до умовно-графічних) і навпаки. Наочні образи виконують важливу роль у процесі мислення. Мислительні зорові образи, або «візуальне» мислення, добре розвинене у більшості людей, оскільки джерела зорової інформації в сукупності є найпотужнішим фактором в інтелектуальному розвитку сучасної людини.

Створення цих образів, оперування ними, підкреслює І.С. Якиманська, відбувається в складних, суперечливих умовах, коли використовується наочний матеріал, який є різним за змістом і формою (предметний, ілюстративно-графічний, умовно-схематичний, знаково-символічний). Крім того, щоб створити образ, учень повинен не просто споглядати предмети, а активно діяти: порівнювати, осмислювати, розуміти.

Природньо, що не кожний об'єкт, який показують, буде супроводжуватися утворенням відповідного образу, на що звертали свою увагу Й.Г. Песталоцці та К.Д. Ушинський. Л.М. Фрідман зауважує, що у

випадку, коли сприйняття певного об'єкта, який ми спостерігаємо (бачимо, чуємо) і не розуміємо, або коли цей предмет представляється лише у вигляді нагромадження деталей невідомого призначення, то цей образ, що створюється в нашій уяві, звичайно, буде ненаочним. Якщо ж, спостерігаючи, сприймаючи об'єкт, явище, ми їх розуміємо, то даний образ сприйняття є наочним [3, с. 16]. Крім того, багато об'єктів, які ми безпосередньо сприйняти не можемо, стають наочними в результаті виявлення суттєвих закономірностей, які їх стосуються, і побудови на цій основі їх моделей. Наочність не є якоюсь властивістю або якістю реальних об'єктів, предметів чи явищ. І коли говорять про наочність тих чи інших об'єктів, то насправді мають на увазі наочність образів цих предметів [3, с. 21].

Наочний образ створюється в результаті розумової діяльності. Дитина в ранньому віці мислить переважно наочними образами. Надалі наочні образи як відображення реального світу узагальнюються, ускладнюються і стають основою для формування понять.

Недостатність «запасів» образів і сформованості вміння оперувати ними стримує процес розвитку будь-якої розумової діяльності. А. Н. Леонтьєв підкреслював важливість і необхідність використання засобів наочності в навчанні, оскільки, створені образи і операції з ними дозволяють дітям отримувати «досвід чуттєвого пізнання» [2, с. 356].

Отже, процес навчання повинен будуватися так, щоб для дітей, особливо в ранньому віці, планувалося і реалізовувалося накопичення не тільки і не стільки словникового запасу, а в першу чергу арсеналу наочних образів різного ступеня схематизації. При цьому не менш важливо вести роботу з розвитку вміння оперування образами – узагальнювати, порівнювати, перетворювати, трансформувати. Засоби наочності в навчальному процесі повинні використовуватися як засіб для формування компонентів розумової діяльності в формі образів, розвивати вміння оперувати ними і включати їх в більш складні структури мислення.

Список використаних джерел:

1. Возрастные и индивидуальные особенности образного мышления учащихся / [под ред. И. С. Якиманской]. – М.: Педагогика, 1989. – 223 с.
2. Леонтьев А. Н. Избранные психологические произведения: в 2 т / А. Н. Леонтьев. – М.: Педагогика, 1983. – Т. 1. – 392 с.
3. Фридман Л. М. Наглядность и моделирование в обучении / Л. М. Фридман. – М.: Знание, 1984. – 80 с.

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ

Прокопенко Н.П.

викладач економічних дисциплін;

Хмара О.С.

викладач економічних дисциплін,

Автотранспортний коледж

ДВНЗ «Криворізький національний університет»

РОЗРОБКА ТА ЗАСТОСУВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ WEB-МАТЕРІАЛІВ, ЯК ОДИН ІЗ НАПРЯМІВ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ

У нинішньому середовищі в різних галузях професійної діяльності креативність є одним з найвагоміших чинників успішності. Стратегія сучасної освіти обов'язковим чином має враховувати вказаний чинник у підготовці фахівців різних сфер професійної діяльності. Реалізація творчих здібностей студента проявляється в процесах сприйняття і мислення і визначається не лише ними, але й такими рисами особистості, як самодостатність, інтелект, спостережливість, готовність до ризиків та експериментів. На разі існує багато теорій і напрямків креативності внаслідок того, що відсутнє єдине і чітке трактування поняття «креативність». Саме слово «креативність» запозичене у нашу мову з англійського слова «creative», яке означає творчий. Слово «креативність», являючись аналогом поняття «творчі здібності», нерозривно пов'язано з творчістю, творчою діяльністю, що породжує дещо якісно нове (або для творця, або для групи і суспільства в цілому). Традиційна система освіти передбачає передачу інформації від викладача до студента, де домінує пояснювальний тип викладання, запам'ятовування інформації та нагромадження фактів. Це не завжди дає змогу розвитку креативності особистості, яка формується лише у спеціально організованому середовищі на базі спеціальних завдань. Системоутворюючим чинником розвитку креативності є гуманізація освіти. Прийнято вважати, що з самого початку задатки креативності притаманні кожній людині, але вплив оточуючого середовища, наявність множин заборон і шаблонів поведінки сприяють їх блокуванню. Відтак, необхідно надати кожному позитивний поштовх для розвитку креативності, вивільнити особистість від всілякого роду «психологічних зажимів». Сприяння розвитку творчого мислення полягає у формуванні і вдосконаленні розумових процесів, таких як аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, абстрагування, критичність, глибина, гнучкість, широта, варіативність і т. п. Для формування креативності як властивості особистості необхідне спеціальним чином організоване середовище.

Психолого-педагогічні умови у контексті формування творчого мислення можна поділити на дві групи: об'єктивні та суб'єктивні.

Об'єктивні або ситуативні включають умови середовища і особливості організації навчального процесу, при яких не подавляється ініціатива студентів, формується впевненість у власних силах і можливостях.

До суб'єктивних або особистісних відносять стійкі риси характеру людини, які здатні впливати на умови середовища. Друга група заслуговує на підвищену увагу з боку викладачів, оскільки за рахунок впливу на зазначені складові, формується досвід творчого мислення майбутніх спеціалістів, зокрема: стійка позитивна мотивація творчої діяльності і мотивація досягнення цілей; потреба у самореалізації і пізнавальній діяльності; професійна спрямованість особистості на основі нестандартного підходу до вирішення завдань; цілеспрямованість; мотивація досягнення успіху; теоретичний і практичний рівень професійної підготовки.

Об'єктивні або ситуативні умови забезпечують можливість цілеспрямованого педагогічного впливу.

До найважливіших з них відносяться: особистість і поведінка викладача; морально-психологічний клімат в аудиторії; матеріально-технічна база, зокрема доступ до інформаційних і сучасних технічних джерел; особливості організації навчального процесу.

Викладач і в аудиторії, і поза нею повинен створювати умови і здійснювати таку взаємодію із студентами, яка направлена на зацікавленість і бажання студентів до навчання, стимулювання їхньої пізнавальної і творчої складової, розкриття природних і набутих здібностей кожного студента.

Процес формування у студентів креативного мислення полягає у цілеспрямованому впливі, взаємодії викладача і студента і адекватних цьому спеціальним чином організованих умов із застосуванням відповідних механізмів, форм і методів організації занять, самостійної роботи студентів та дистанційної освіти із застосуванням сучасних інформаційних технологій.

До сучасних інформаційних технологій, які використовують в навчальному процесі і дозволяють розвивати креативність студентів та реалізувати творчий потенціал викладачів, відносять електронні і гібридні бібліотеки, та електронні посібники.

У даний час бурхливого розвитку комп'ютерних технологій електронні навчальні чи довідково-пошукові системи розробляються з використанням гіпертекстових і мультимедійних технологій. Такі системи називають інтерактивними навчальними Web-матеріали, та можуть знайти і знаходять широке застосування як в звичайних формах навчання, так і в достатньо новій формі навчання, як дистанційна освіта.

Ми переконані, що використання в освітньому процесі електронних посібників створює об'єктивні умови для розвитку творчого потенціалу як студентів так і самих викладачів.

Приступаючи до створення посібників ми ставили перед собою завдання зробити їх цікавими, змістовними, мобільними. Що в свою чергу дає можливість покращити результативність та якість знань наших студентів, стимулює креативність їх мислення через нестандартний підхід до викладення навчального матеріалу.

Посібники, створювались відповідно до діючих стандартів та навчальних і робочих програм, за якими здійснюється викладання вказаних дисциплін у коледжі. Але їх відмінність від стандартного лекційного матеріалу полягає в

тому, що теми більш розширені у змістовному плані, доповнені ілюстраціями, відеоматеріалами та презентаціями. Також посібники містять приклади, пояснення, цікаві факти та гіперпосилання на Ітернет-джерела.

Створені посібники орієнтовані перш за все на наших студентів. Вони дозволяють розширити їх можливості в процесі вивчення дисципліни, а також зробити процес навчання більш цікавим сучасним та мобільним. Програма, на базі якої створювалися посібники, дозволяє працювати з матеріалом не лише з комп'ютерів, ноутбуків а й з планшетів та мобільних телефонів. Це все дозволяє студенту опрацювати матеріал посібника в зручній для нього час і в зручному місці. Створює можливості та умови для дистанційного навчання.

Також існує практика залучення наших студентів до створення електронних посібників. А саме створення презентацій та ілюстративних матеріалів, які входять до змісту підручника, що дозволяє проявити їм креативність мислення та реалізувати їх творчий потенціал.

Крім різноманітних теоретичних та ілюстративних матеріалів посібники містять запитання та завдання, в тому числі і творчого характеру, за допомогою яких кожен студент має можливість здійснювати процес самоконтролю. Ми маємо надію, що використання електронних навчальних посібників дозволить значною мірою підвищити якість знань наших студентів, сприятиме розвитку їх творчих здібностей та викличе у них більшу зацікавленість до вивчення комерційних дисциплін та до всього навчального процесу в цілому. Зробить навчальним процес різноманітним, цікавим та сучасним.

На останок хотілося б зазначити, що розвиток творчого потенціалу студентів можливий лише при відповідному відношенні викладачів до даної проблематики і передбачає розуміння викладачем того, що успіх нинішніх і майбутніх випускників ВНЗ залежить не лише від високого рівня теоретичної і практичної підготовки, але й від здібності до швидкого й ефективного вирішення завдань на основі нестандартного і творчого мислення.

Список використаних джерел:

1. Пометун О.І. Енциклопедія інтерактивного навчання / О.І. Пометун. – К., 2007. – 144 с.
2. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи: навч.посібник / М.М. Фіцула. – К.: «Академвидав», 2006. – 352 с.
3. Ясулайтіс В.А. Дистанційне навчання: методичні рекомендації / В.А. Ясулайтіс. – К.: МАУП, 2005. – 72 с.

Топольник Я.В.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», м. Слов'янськ*

ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ В УМОВАХ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ ОСВІТИ

У вищому навчальному закладі широко застосовуються інформаційно-комунікаційні технології, що спонукає до зміни змісту підготовки майбутнього викладача. Є дві позиції розгляду проблеми використання нових інформаційних технологій. Одна з них – сучасний викладач повинен вміти використовувати комп'ютерні засоби, адже це є невід'ємною складовою його професійних умінь. Саме тому високий рівень оволодіння новими інформаційними технологіями визначає готовність до втілення педагогічних технологій та здійснення інноваційної діяльності. Другою важливою позицією є те, що застосування сучасних комп'ютерних засобів допомагає розвивати гнучкість мислення викладача, підштовхує до систематичного оновлення знань, самоосвіти.

Інформаційна компетентність поділяється на три основні, що відповідають окремим видам діяльності викладачів:

- загальна;
- діагностична;
- предметно-орієнтована.

Загальна компетентність – це здатність викладача використовувати інформаційно-комунікаційні технології і для забезпечення навчально-виховного процесу створювати текстові документи, таблиці, малюнки, діаграми, презентації, комп'ютерні графічні об'єкти, Flash-анімацію тощо.

Під час самопідготовки і самовдосконалення, а також пошуку необхідної інформації та здійснення комунікацій викладачу необхідно мати здатність використовувати Інтернет-технології, телеконференції, локальні мережі, бази даних, інтерактивні дошки тощо.

Діагностична компетентність допомагає викладачам аналізувати досягнення студентів під час навчання. Процес навчання за останні роки змінився – він насичений тестовими завданнями. Змінюється й сама система проведення оцінювання знань і умінь студентів, а також ставлення до цього процесу. Тому викладачі повинні мати здатність здійснювати моніторинг, проміжне діагностування, електронне тестування, прогнозування тощо.

Предметно-орієнтована компетентність – це здатність викладача гармонійно поєднувати готові електронні продукти у своїй професійній діяльності. Неможливо уявити діяльність викладачів без застосування електронних підручників, енциклопедій, готових навчальних програм, демонстраційних програм та ін. Такий набір електронних розробок із кожним роком збільшується, урізноманітнюється [2].

Отже, інформаційна компетентність включає:

– цілісне світобачення і науковий світогляд, що засновані на розумінні поєднання основних інформаційних законів у природі і суспільстві, можливості їх формального, математичного опису;

– сукупність загальноосвітніх і професійних знань і вмінь, соціальних і етичних норм поведінки людей в інформаційному оточенні;

– уявлення про інформаційні об'єкти та їх перетворення в людській діяльності, в тому числі за допомогою засобів інформаційних технологій, технічних і програмних засобів, що реалізують ці технології [1, с. 152-153].

Процес формування інформаційної компетентності, який пов'язаний з вмінням використовувати інформаційні ресурси суспільства, можна подати у вигляді такої послідовності: постановка задачі, формування предметної галузі інтересів, усвідомлення потреб в інформації і формулювання запиту, пошук інформації в документах та інших інформаційних джерелах, аналіз і синтез інформації, співвідношення її з обсягом накопиченого знання і соціальним досвідом індивіда, оцінка, критичне і творче переосмислення інформації, практичне використання остаточного результату діяльності [4, с. 319].

У сучасних соціально-економічних умовах зросли вимоги, щодо підготовки майбутніх кваліфікованих фахівців освітньої галузі. Одним із основних завдань вищої педагогічної школи є підготовка компетентного, конкурентоздатного на ринку праці фахівця для роботи в умовах інформаційної системи освіти, здатного самостійно і творчо вирішувати професійні завдання.

Список використаних джерел:

1. Дідух Л. І. Інформаційно-комунікативна компетентність викладача / Любов Іванівна Дідух // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти [Текст] : зб. наук. праць. / за ред. Л. Л. Товажнянського, О. Г. Романовського. – Вип. 32-33 (36-37). – Харків : НТУ «ХП», 2013. – С. 150–155.

2. Молодоженя І. ІКТ як умова формування інноваційної компетенції [Електронний ресурс] / Ірина Молодоженя. – Режим доступу : http://molirina74.blogspot.com/2012/02/blog-post_6615.html. – Назва з екрану.

3. Основи нових інформаційних технологій навчання : посібник для вчителів / МО України. ІЗМН. Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України ; авт.: Ю. І. Машбиць, О. О. Гокунь, М. І. Жалдак та ін. ; за ред. Ю. І. Машбиця. – Київ : ІЗМН, 1997. – 264 с.

4. Професійна педагогічна освіта : компетентнісний підхід : монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. – 412 с.

5. Топольник Я. В. Особливості процесу підготовки майбутніх викладачів до використання інформаційно-комунікаційних технологій у професійній діяльності / Я. В. Топольник // Гуманізація навчально-виховного процесу : збірник наукових праць / [за заг. ред. проф. В. І. Сипченка]. – Вип. 78. – Слов'янськ : ДДПУ, 2016. – С. 54–64.

Наукове видання

**ОСНОВНІ НАПРЯМИ
РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ**

МАТЕРІАЛИ ІІ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

Матеріали друкуються в авторській редакції

Дизайн обкладинки: А. Юдашкіна
Верстка: Н. Кузнєцова

Контактна інформація організаційного комітету:
73005, Україна, м. Херсон, а/с 20,
Науковий журнал «Молодий вчений»
Телефон: +38 (0552) 399 530
E-mail: info@molodyvcheny.in.ua
www.molodyvcheny.in.ua

Підписано до друку 31.10.2017. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Ум.-друк. арк. 10,70. Тираж 100. Замовлення № 1117-535.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавничий дім «Гельветика»
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 4392 від 20.08.2012 р.и